

M. A. GOLDSCHMIDT · II

M. A. Goldschmidts Dagbøger

Udgivet af
KENNETH H. OBER
i samarbejde med
UFFE ANDREASEN og MERETE K. JØRGENSEN

II
Kommentar · Personregister

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB
C. A. REITZELS FORLAG
KØBENHAVN 1987

Udgivet for bevilling fra
Statens Humanistiske Forskningsråd

Tilsyn: Mogens Brøndsted

Denne bog er sat med Intertype Aldus
og trykt i Special-Trykkeriet Viborg a-s
ISBN 87-7421-514-0
ISBN 87-7421-515-9 komplet
Printed in Denmark 1987

Kommentar

14.10. Heines »*Thalatta, Thalatta*«: »Meergruss«, det første digt i »Zweiter Cyklus« i *Die Nordsee* (1825-26) af Heinrich Heine (1797-1856). Digtets første linie lyder: »Thalatta! Thalatta! / Sei mir gegrüsst, du ewiges Meer!«. – *Mdms. Racine*: se udkastet til et brev, formodentlig til P. L. Møller, indført under 6.11. – *Rue Rivoli No. 3*: G. nævner i *Livserindringer og Resultater I*, 191-92 Rue Rivoli nr. 2 som den adresse Orla Lehmann (1810-70) havde givet ham på en danskfødt franskmænd. Adressen viste sig at være urigtig. – *Mdmslle Rachel*: den franske tragedieskuespillerinde Elisa Félix (1820-58), som G. omtaler i »Breve fra Udlandet« i *Corsaren* nr. 165 (10.11.1843), sp. 14. G. har tilsyneladende set hende i Racines *Bajazet*.

25.10. Dette notat er, med mindre fejl, trykt i Hans Kyrre: *M. Goldschmidt I*, 74-75, og i Mogens Brøndsted: *Meir Goldschmidt*, 64. – *Carl Bagger*: forfatter (1807-46). Linierne fra digtet »Nornen ved Sværmerens Vugge« blev et motto for G.

26.10. *Holsts »Ude og hjemme«*: Hans Peter Holst (1811-93); hans rejsebog *Ude og Hjemme* (1843) indeholder digte, fortællinger og rejseskitser. – *Quel bruit pour une omelette!*: en tale-måde, der tilskrives Jacques Vallée, Seigneur des Barreaux (1602-73); korrekt citeret lyder den: »Voilà bien du bruit là-haut pour une omelette au lard!«, dvs. »Hvilken ståhej for en bagatel«.

29.10. *Rue de la Ferronnerie (Henri IV)*: Henri IV blev myrdet i Rue de la Ferronnerie nr. 11 i 1610.

30.10. *Léonie*: Léonie Viellebois, nævnes i dagbogen 31.10. Sandsynligvis den grisette, hvis erobring G. omtaler i et brev til P. L. Møller, dateret 4. nov., se BG, I, 37.

31.10. *H. og H.*: det ene »H.« refererer muligvis til G.s ven, forlæggeren Andreas Fr. Høst (1811-97). – *Brevet er ikke fra Dem*: refererer sandsynligvis til P. L. Møller (1814-65), der redigerede *Corsaren* i G.s fravær. – *Skandinaviske Selskab*: en organisation, der blev dannet som et resultat af det skandinaviske studentermøde i Uppsala i sommeren 1843.

1.11. *Processen mod Courvoisier*: G. nævner i *Corsaren* nr. 169 (8.12.1843), sp. 6-7, denne retssag mod en tyvebande, som åbenbart vakte sensation i Paris.

2.11. *Adalbert*: Auguste Wagner, fr. skuespiller. I følge Henry Lyonnet: *Dictionnaire des comédiens français (ceux d'hier)* (1902-08; Geneve 1969) optrådte A. på teatre som Porte Sainte-Antoine, Ambigu og Batavia og levede endnu i 1866. Hans hustru Marie Albertine Richer Wagner (*Adalbert*) optrådte også på disse teatre og døde ca. 1882, 68 år gammel i følge samme kilde. I *Livserindringer og Resultater*, I, 192 omtaler G. *Adalbert* som en skuespiller, der med et fransk teaterselskab havde optrådt i København. I »Breve fra Udlandet« i *Corsaren* (1843), nr. 165 sp. 14, nr. 167 sp. 10 og nr. 169 sp. 4-5 nævner G. *Adalbert* og hans hustru, idet de her kaldes »A--«. – *Bal Montesquieu*: et af de mere populære – og berygtede – af Paris' mange danseetablissementer. – *Høsts lille Billet*: formodentlig Andreas Fr. Høsts brev, der nævnes under 31.10.

3.11. *Red. af Gazette des Tribunaux*: dvs. *Gazette des Tribunaux*, hvis chefredaktør på dette tidspunkt var Paillard de Ville-neuve.

4.11. *Skrevet Breve*: dvs. breve til *Corsaren*, der blev redigeret af P. L. Møller i G.s fravær. I et brev til Møller, dateret 4. nov. (BG, I, 37), skriver G.:

Hermed Breve. Men de due ikke. Jeg har skrevet dem alle paa een Dag, nemlig idag, efter en Mængde Stumper, der ere skrevne rundt omkring i Byen. Kun de sidste ere skrevne efter Dato. Skjær bort, ret i dem, fiil, jeg beder Dem, for at jeg ikke skal miste den Smule Renommé, jeg har.

Møller har åbenbart taget ham på ordet, for langt fra alle de breve G. nævner i dagbogen trykkes i *Corsaren*, og mange af dem, der trykkes, er tydeligt forkortede, nogle endda drastisk. Følgende breve trykkes i *Corsaren* under rubrikken »Breve fra Udlandet«: I – (ingen dato) i nr. 164 (3. nov. 1843), sp. 11-14. II – (ingen dato) i nr. 165 (10. nov.), sp. 11-14. III – (24., 25., 26. okt.) i nr. 167 (24. nov.), sp. 9-14. IV – (29. okt.) i nr. 168 (1. dec.), sp. 8-11. V – (2., 3. nov) i nr. 169 (8. dec.), sp. 4-8. VI – (4. nov.) i nr. 170 (15. dec.), sp. 12-14. VII – (6., 7., 8. nov.) i nr. 171 (22. dec.), sp. 9-14. VIII – (9. nov.) i nr. 172 (29. dec.), sp. 9-11. [IX] – »En Dag i Paris« (14. nov.) også i nr. 172 sp. 11-14. X (20. nov.) i nr. 173 (5. jan. 1844), sp. 11-14.

5.11. *See Brevet af denne Dato*: Møller trykte åbenbart ikke dette brev i *Corsaren*.

7.11. *See Brevet*: P. L. Møller lod kun trykke en sætning fra dette brev, se *Corsaren* nr. 171 (22. dec. 1843), sp. 10.

8.11. *indtil 11te see Brevene*: En oversigt over breve trykt i *Corsaren* findes i kommentaren til 4.11.

11.11. *Théâtre des italiens*: Théâtre-Italien lå på denne tid i la salle Ventadour nær Rue Neuve-des-Petits-Champs. G. beskriver teatret i *Corsaren* nr. 172 (29. dec. 1843), sp. 13-14.

12.11. *Adalb.*: Adalbert, se kommentaren ovenfor til 2.11. – *det lille Brev*: der blev ikke trykt noget brev af denne dato i *Corsaren*. – *Coletti*: Ioannis Kolettis (1788-1847), gr. statsmand, involveret i september-revolutionen i Athen i 1843. – *Dronningen Myndighed*: Dronning Isabella II af Spanien, der kun 13 år gammel blev erklæret myndig i 1843.

13.11. »*Invidi dei*«: G. citerer udtrykket som: »Romernes 'Guderne ere misundelige'« i *Corsaren* nr. 169 (8. dec. 1843), sp. 8. – *Mdmslle. Courtois*: se brevudkastet 6.11. – *Hebbel*: Christian Freiderich H. (1813-63), ty. dramatiker, der på dette tidspunkt opholdt sig i Paris på et legat fra den danske konge. G. havde besøgt ham 10. nov., og Hebbel skriver følgende i sin dagbog om mødet:

Heute besuchte mich Herr Goldschmidt, Redakteur des *Corsaren*, aus Kopenhagen, durch Møller an mich empfohlen ein bis zum Enthusiasmus von Paris entzückter junger Mann, der mir in höchster Naivetät gestand, dass meine Judith ihn nach Paris getrieben habe, indem er hier auch ein grosses Dichterwerk: Judas Maccabäus, dessen Idee ihn aber auf französischem Boden verlassen, zu schreiben hoffe. Ich sprach mit ihm über Frankreich und das französische Volk. Alle Völker sind, wie alle Menschen, am sichersten darnach zu messen, ob und wie sie sich gegenseitig erkennen und schätzen; das zeigt, wo nicht ihre Begabung, doch jedenfalls die erreichte Stufe ihrer Bildung.

(*Werke*, red. Gerhard Fricke, Werner Keller & Karl Pörnbacher, IV (München 1966), p. 575-76). – *Blikkenslageren*: G. omtaler i *Corsaren* nr. 167 (24. nov. 1843), sp. 11 »en Blikkenslager, der har snydt mig med nogle Smaating«.

14.11. *Teniers* »*St. Augustinus Fristelse*«: G. mener »*St. Antonii Fristelse*«.

16.11. *Gymnase*: dvs. Gymnase dramatique, et teater på bou-

levard Bonne-Nouvelle, der spillede lette vaudeviller. – *Les incompris*: en vaudeville i et akt af Auguste Duchâtelard. – *Jacquart*: en operette (*bouffé*). – *Un jour d'orage*: en vaudeville i et akt af Louis-Pierre Narcisse Fournier (1803-80). – *Lenoir*: dvs. *Jean Lenoir*, en vaudeville i tre akter af »M. Auvray« (Paul Aime Chapelle, kaldet Laurencin (1808-90)). – *Meyer*: muligvis søn af B. A. Meyer, en københavnsk kunst- og papirhandler. Han omtales i et brev dateret 13. okt. (se GBF I, 117).

17.11. *vide det Opskrævne*: de følgende noter er skrevet på et løssark:

St. Denys. – Frantz d. 1ste, Henrik d. 2den og Catherine de Medicis med Næsen. – Frantz d. 2den og Gravmælet, som Marie Stuart reiste for ham. – Turenne. – Kongerne. – Keiserlig Grav, hvor de have lagt Hertugen af Berry – og hvor Lilierne staae. – Disse Mennesker have troet, at de blot behøvede at sætte deres Lilier paa Napoleons Kapel, saa var det bourbonsk. Men overalt, hvor denne Konge har gaaet, der staae Mærkerne af hans vældige Trin; Bourbonerne traske bagefter og naar de [see] sig om, troe de, at Fodsporene ere deres. –

Skjæbnen var gunstigere mod Napoleon end han selv; den lod ham ikke hvile i St. Denys, hvor de legitime Konger have forpestet Luften.

Folies dramatiques: et teater på Boulevard du Temple. – *Tortoni*: kendt cafe på Boulevard des Italiens, hvor fremtrædende og berømte mennesker kom.

18.11. *Montalivet*: Marthe-Camille Bachasson de M. (1801-80), greve, fr. politiker; i 1843 beklædte han embedet som »Intendant de la liste civile«. – *Théâtre des funambules*: beliggende på Boulevard du Temple.

19.11. *See Brevet af 20de*: det sidste af en række »Breve fra Udlandet«, der blev trykt i *Corsaren*; dette tryktes i nr. 173 (5. jan. 1844), sp. 11-14. – *Concerts Vivienne*: etablerment grundlagt af Musard, beliggende i gaden af samme navn; det blev ikke så populært som ventet.

21.11. *Marie di Rohan*: opera af Donizetti.

22.11. *Ambigu*: Ambigu-Comique, et teater på Boulevard St. Martin og Rue de Bondy. – *L'aventure à coté*: i brevet i *Corsa-*

ren nr. 173 omtaler G., at der i værelset ved siden af hans bor en ung mand sammen med en charmerende grisette. – *en Beretning*: fortælles i *Corsaren* nr. 171 (22. dec.), sp. 12-13.

23.11. *Le déserteur*: komisk opera i tre akter med musik af Pierre Alexandre Monsigny (1729-1817) og tekst af J. M. Sedaine.

24.11. *Dom Sebastien*: opera af Donizetti.

25.11. *La sonnambula*: opera af Bellini.

27.11. *Ministeren for det Indre*: baron Jean-Baptiste Nothomb (1805-81). – *Kongen og Dronningen*: Leopold I (1790-1865) og Louise (1812-50). – *Les fausses infidélités*: en-akts verskomedie af Nicolas Thomas Barthe (1734-85). – *la part du diable*: komisk opera af Auber med tekst af Scribe.

28.11. *den preussiske Minister*: Heinrich Alexander, Freiherr von Arnim-Suckow (1798-1861).

29.11. *Bekjendtskabet med Tydskeren*: muligvis menes den Runge, der nævnes i næste dagbogsnotat.

2.12. *Dollens*: Dolhain.

3.12. *Kongen af Hannover*: Ernst August.

5.12. *Biberich*: Biebrich.

6.12. *Malerierne af Lessing ...*: G. gengiver titlerne på Karl Friedrich L.s (1808-80) malerier forkert; på tysk lyder de: »Huss in Constanz« og »Ezzelin im Kerker«. – *Leopoldskirken, Zahlhof*: G. gengiver også navnene på Leonhards Kirche og Saalhof forkert.

1846

9.10. *Hr. Marr*: omtalt i *N & S*, 1848, II, 166; IV, 19; 1849, VI, 163. Se også *BG*, II, 266 ff. – *Dr. Runckel*: Achilles Matthias R. (1802-66), redaktør af *Hamburgischer Correspondent*. – *Armin (Hermann)*: mange af denne tids skuespil, operaer og balletter bar denne titel.

11.10. *David*: muligvis Jacobi Lazarus D. (1813-81). – *Melchior*: Moritz M. (1816-84). Både Melchior og David nævnes i et brev G. skrev til sin familie, se *GBF*, I, 118.

12.10. »*Undine*« af *Lortzing*: opera i 4 akter af Albert L. (1801-51). – *Gade*: Niels W. Gade (1817-90), komponist. G. mødte ham ved teatrets indgang, se *GBF*, I, 118.

13.10. *Marr*: Heinrich M. (1797-1871), skuespiller, far til den under 9.10. nævnte Marr. – *Lorck*: Carl Berendt L. (1814-1905), danskfødt boghandler og forlægger. Han begyndte hos Breitkopf & Härtel. – *Blum*: Robert B. (1807-48), tysk politiker. G. omtaler ham i *N & S*, 1848, IV, 19-29. – *Preuss. Allg. Zeitung: Preussische Allgemeine Z.* (Berlin), en politisk avis. – *Schl. h. meerumschlungen*: »Schleswig-Holstein meerumschlungen«, digt af Matthäus Friedrich Chemnitz (1815-70). – *Bogh. Jurany*: Wilhelm J. (data ukendt), boghandler og forlægger, som senere udgav en tysk oversættelse af nogle af G.s artikler fra *Corsaren*, *Das illustrirte Schleswig-Holstein und Dänemark. Humoristisches Taschenbuch vom Herausgeber des Corsaren* (1847).

14.10. *Prof. Fröbel*: Julius F. (1805-93), tysk politiker, oprindeligt professor i mineralogi i Zürich. I 1846 drev han og Ruge et forlag i Zürich. – *Accord med Jurany*: se kommentar under 13.10. – *Afsendt Brev til Hjemmet*: se *GBF*, I, 118-20.

15.10. *Golis*: dvs. Gohlis, hvor Schiller boede i 1785. – »*Ein deutscher Leinweber*«: farce af Friedrich Wilhelm Adami (1816-93).

16.10. *Wagner*: Joseph W. (1818-70), tilknyttet teatret i Leipzig fra ca. 1841. – *Dem. Unzelmann*: Bertha U. (1822-58), kom i 1845 til Leipzig, og giftede sig 1849 med ovennævnte Wagner.

17.10. *Afsendt Brev hjem*: se *GBF*, I, 120. – *Garrique*: dvs.

Rudolf Garrigues, dansk handelsrejsende i bøger, som senere emigrerede til USA. – *Rosenthal*: en park i Leipzig. – »*Das Nachtlager in Granada*«: opera i 2 akter (1834) af Konradin Kreutzer (1780-1849).

18.10. *Altenburg*: denne udflugt beskriver G. i et brev, se GBF, I, 121. – *Kunz v. K.*: Kunz von Kaufungen (halshugget 1455), tilfangetog kurfyrste Friedrich II af Sachsens to sønner på Altenburg Slot (7.-8. juli 1455).

19.10. *Hebbels »Maria Magdalene«*: Christian Friedrich Hebbel (1813-63); G. havde mødt ham i Paris i 1843.

20.10. »*Don Juan*«: Mozarts *Don Giovanni* (1787).

21.10. »*Der Spieler*«: skuespil af August Wilhelm Iffland (1759-1814), forfatter til mange sentimentale teaterstykker. – *hans Drama: Die Medicäer*.

22.10. *muntre Breve hjem*: se GBF, I, 121-22. – »*Gewandhaus*«: koncertsal, hvor Gade var ansat som dirigent.

23.10. *Artikler til at sende hjem*: dvs. til *Corsaren*.

24.10. *Selskab hos Härtel*: Hermann H. (1803-75), fra musikforlaget Breitkopf & Härtel. G. omtaler begejstret oplevelsen i et brev hjem (se GBF, I, 123).

25.10. »*Gesellschaft der Maikäfer*«: omtalt i BG, II, 227 og i N & S, 1848, II, 242, som en gruppe »som hver Søndag spillede Billard i Golis«. – »*Tempelherren og Jødinden*«: dvs. *Der Tempel und die Jüdin*, opera i 3 akter af Heinrich August Marschner (1795-1861). – *Afsendt Brev hjem*: se GBF, I, 121-23.

26.10. *Jeg maa dog notere det strax*: denne passus citeres, med udeladelser, af Hans Kyrre i hans *M. Goldschmidt*, I, 109. – *hvor Kongen stod den 12te August 1845*: episoden på denne dato involverede ikke kongen (Friedrich Augustus II) men hans broder, hertug Johan; mens denne inspicerede militsen, protesterede en folkemængde mod hans overdrevent nidkære katolicisme, hvilket medførte, at mange mennesker blev dræbt af soldaterne.

27.10. *Afsendt Brev hjem med ca. 3 Spalter*: senere trykt i GBF, I, 123-24, hvor det åbenbart fejlagtigt dateres til d. 28. – *Köberles ypperlige Drama*: G.s opfattelse af Köberles arbejde havde ændret sig i 1879, hvor han skrev til Otto Borchsenius, at Köberle »pinte mig noget ved at oplæse sine Dramer for mig« (se BG, II, 226).

28.10. *Træsnittene*: til Juranys udgave af G.s artikler fra *Corsaren*.

30.10. »*Richard der Wanderer*«: *Richard Wanderer* (eller *Richards Wanderleben*), en oversættelse og bearbejdelse ved Johann Georg Kettel (1789-1862) af et skuespil af den engelske dramatiker John O'Keefe (eller O'Keefe, 1747-1833), sandsynligvis *Wild Oats: or, the Strolling Gentleman*, en komedie i 5 akter.

1.11. *hos Härtels*: G. omtaler dette besøg i et brev hjem; se GBF, I, 124-25.

2.11. *Cors.*: dvs. *Corsaren*. – *Regnskab*: G.s tal her afviger i nogen grad fra de tal han opregner i et brev hjem; se GBF, I, 124.

3.11. *St. Rom*: »Stadt Rom«, G.s hotel.

4.11. »*Das Schiffbruch der Fregatte Medusa*«: opera af Karl Gottlieb Reissiger (1798-1859).

5.11. *den berømte Chocolate-Pige*: »La Lyonnaise« – K. har skildret ham i sit Drama: Köberles *Die Medicäer*. – »*Das grüne Gewölbe*«: værelse på kongeslottet, indeholdende ædelstens-, guld- og sølvkunstværker etc. – »*Ørkenens Søn*«: *Der Sohn der Wildnis*, skuespil af Eligius Franz Joseph, Friherre von Münch-Bellinghausen (»Friedrich Halm«, 1806-71).

6.11. »*im Plauenschen Grund*«: rekreativt område syd for byen. – »*Dr. Robin*«: originalen synes at have været *Le Docteur Robin: comédie vaudeville*, (1842) af J. de Premary, men der fandtes andre skuespil med samme titel (f.eks. et af Couder m.fl.), og der fandtes adskillige tyske bearbejdelser, såsom et af »L. V. G.« (1843) og et af A. Schrader. – »*Jeanne und Jeanneton*«: *Jeanne et Jeanneton*, en vaudeville af Couder m.fl. (1845).

7.11. »*Goldener Hirsch*«: G.s hotel. I et brev fra 1879 til Borchsenius fortæller G., hvorledes han tilfældigvis kom til at rejse sammen med sin værtinde; se BG, II, 228. – *To polske Grevinder*: disse personer optræder i *Hjemløs*. – *Gall*: Gal(l)icien.

8.11. »*Pelzpalatin und Kakkelofen*«: *Der Pelzpalatin und der Kachelofen, oder Der Jahrmarkt zu Rautenbrunn* (1850), af Friedrich Hopp (1789-1869). I et brev til Otto Borchsenius forklarer G. titlen, men han tilskriver fejlagtigt Nestroy farcen; se BG, II, 228.

9.11. »Die Bekentnisse«: en komedie af Eduard von Bauernfeld (1802-90). – Balletten (hvorom jeg har skrevet i den anden Bog): G. skrev følgende i en anden notesbog:

Prag

Hvorledes skal jeg beskrive denne Ballet, »Krakauer-Brylluppet«. Den var ikke Andet end en Samling af Nationaldandse, polske, slaviske Dandse, dandsede af Slaver. Det var ingen Ballet! Det var en Act af Polens, Slavefolkets Historie, et Billede af dets Fortids Liv, og Folket saae derpaa med Ærbødighed. Her saae man ikke hos Dandser og Dandserinder disse vamløse Smil, hvormed man hjemme fisker Klap; med stille Alvor, næsten sørgmodig stillede man sig op til Dandsen. Men naar den begyndte, da klirrede Sporer og Sværd, og alt høiere, stærkere hvirvlede Jublen, thi Slavefolket er letsindigt. Men hvad mon de to enkelte Dandserinder, der først dandsede ene og saae med Narrene, havde at betyde? De vare klædte i mørkerød, blodrød Spanier, kantet med Sort og Sølv, og i sort Skjørt, kantet med mat Sølv. Deres Ansigter passede forunderlig godt til den mørke, tungsindige Dragt: ovale Ansigter, sort Haar, store, melancholske Øine. Var det Bøhmen og Polen? Og Narren, de dandsede med, betød det, at de glemte deres Smerte? Eller hvad betød det? –

Og saa den store Dands, hvor det hvirvler og klirrer, og hvori det letsindige, ridderlige, tappre Folks Musik og Folkesange er underlagt Dandsemusiken. Jeg var henrykt, da jeg saae alle disse Dandse; men jeg kan ikke glemme Begejstringen; thi jeg har kjørt siden Kl. 6 og været oppe siden Kl. 4.

Forresten havde jeg ogsaa koldt Vand bagved mig: den slyngelagtige Tydsker med det vamløse Ansigt. Han syntes ikke om denne nationale Dands. Tydskerne have ikke Agtelse for noget andet Folks Nationalitet; i Ungarn, i Siebenbürgen, i Bøhmen, i Schleswigholstein, troe de, at de ere Civilisationens udkaarne Folk, som engang skal forløse alle andre Nationer og føre dem til det germaniske Palæstina. – Først havde Asenet imod Dandsen fra Moralitetens Side, skjøndt Dandserinder her ikke gjorde Vinkler

paa 180 Grader. Saa fandt han det polsk, og hele Tiden polsk og »nationalt«; men endelig maatte »er selbst« klappe med.

Det er i Grunden mærkeligt, at en saadan Ballet kan opføres i Østerrig; men Ø. lader de forskjellige Folkeslag beholde deres Nationalitet og idetmindste poetisk gjenopleve deres Selvstændighed – blot de tie stille. Det frygtelige Rusland gaaer den modsatte Vei og kuer hver Antydning med frygtelig Haardhed. Nu skulle alle polske Skildter være paa Russisk.

Jf. *N & S*, 1848, II, 147-49, »Brudstykker af en Reise-Dagbog«.

10.11. *Esse potius quam videri*: »hellere være end synes«; egentlig lyder indskriften: »Esse potius quam haberi«. – *Dr. Kreutzberg*: Karl Joseph K. (1802-70), østrigsk statistiker, omtalt i *N & S*, 1848, II, 149.

11.11. *Den lille Simon Abeles*: dette nævner G. også i et brev hjem, se *GBF*, I, 126. I *En Jøde*, del I, kap. 6 benytter G. denne historie, idet han fortæller, hvorledes faderen dræber drengen, da han fornægter den fædrene tro. – *Palaczky*: Francek P. (František Palacký, 1798-1876), tjekkisk historiker og leder i den nationale bevægelse; omtales i *N & S*, 1848, III, 87.

12.11. *St. Prag, Schwartzer Adler*: sandsynligvis »Stadt Prag«; hotelnavne.

13.11. »*Stadt London*«: åbenbart et hotel.

14.11. *Møller*: Peter Ludvig M. Hebbel kendte Møller personligt. – »*Unverhofft*«: farce af Johann Nestroy (1810-62), østrigsk dramatiker og skuespiller. – *Concordia*: en kunstner- og forfattersammenslutning, af hvilken G. midlertidigt var medlem. – *Juridisch-politischer Leseverein*: grundlagt i 1841 af studenter, kunstnere og boghandlere; fortaler for 1848-revolutionen.

15.11. *Paër*: Ferdinando P. (1771-1839), Napoleons hofdirigent, dirigent ved Opéra comique; komponerede 43 operaer.

16.11. *Dina*: (1842) tragedie af Adam Oehlenschläger. – *Charlotte*: Oehlenschläger skrev adskillige digte til datteren Charlotte (1811-35), f.eks. »Til Charlotte Oehlenschläger«, »Ved min Charlottes Grav. Marts 1835«.

17.11. *Burgtheater*: det østrigske nationalteater; under Laube

(1849-66) det ledende tysk-sprogede teater. – »*Das Versprechen*«: uidentificeret, men tilsyneladende ikke af Bauernfeld, sådan som G. skriver. Muligvis menes der *Das Versprechen hinterm Herd. Singspiel in österreichischer Mundart* af Alexander Baumann (1814-57). – *Om det sidstnævnte Stykke har jeg særskildt skrevet*: det følgende skrev G. i en anden notesbog (dele heraf trykt, med mindre ændringer, i *N & S*, 1848, II, 122-23).

Tirsdag d. 17de Novb. 1846. Großjährig.

»Myndig« – Dette er Titlen paa et Lystspil i to Acter, som iaften blev opført paa Burgtheatret i Wien. Men før jeg omtaler det, vil jeg gjøre en Bemærkning:

I det protestantiske Nordtydskland er Frihed en Tanke, der fødes og opstaar i Menneskenes Gemytter, stedse fødes paany og med fortærende Uro ligesom dreier sig om sig selv, fordi den ikke tør fremtræde i Livet. Med næsten overmenneskelig Anstrængelse holde Regeringerne Udbruddet tilbage; Herskerne ere paa deres Post, de og Folkene forstaae hinanden, det er en Kamp om, hvorlænge Kampens Udbrud kan holdes tilbage. Betræffende Theatret, dette store Institut, hvorfra det mundlige Ord flyver ud, og hvorfra det brændende Ord saa let kan tænde hele Massen, da er man forsigtig indtil det Utrolige, og har Censuren engang ladet et Hul som et Synaaløie aabent, saa er allerede næste Dag Regeringen ifærd med at drive en Kile ind i Hullet og ramme den ned med en Dunkraft. Den aldrig hvilende Frihedstanke bevæger sig imidlertid higen- de, stønnende, brændende af Længsel i sit snævre Fængsel, og i Mangel af practisk Udførelse udvider den Theorien i det Uendelige.

(Religionen)

I det catholske aandelig ufrie Sydtydskland, navnlig Østerrig er det anderledes. Frihedstanken synes der at være noget ligesom andetstedshen Indført. Det kan ikke nægtes, at for Ex. de gode Wienerere tale om Censuren som noget Ondt, men det er, som de ikke ret kunne hitte Rede i denne Frihedstanke, og naar de i nogen Tid have vendt det op og ned, gaee de hen at spise.

Der er det langtfra, at Regeringen behøver at frygte

Folket. Tvertimod: Folket er saa fuldstændig »entmannt« eller Regierungsdurchdrungen eller dresseret, at Regeringen taaler Opførelsen af et Stykke, som aldrig vilde komme paa Brædderne i Preussen – hvis ikke Theatercensuren var aldeles blind og sandsesløs. Ja, Regeringen her har mere Mod end Folket: Dette forfærdes næsten over Liberaliteten i Stykket og vover ikke at give sit Bifald tilkjende. En sagte Murrmlen høres, en Frisen, som blandt smaaborgerlige Damer naar der bliver sagt en Equivoque. Dette Stykke er: *Großjährig*.

Jeg anseer det for et complet politisk-poetisk Mesterværk, for en classisk Skildring af de tydske Forhold, behandlet med en utrolig Zarthed i Allusionen. Poesien og Æsthetiken har aldeles bemestret sig den balstyriige politiske Aand. – Som Noget af det Fortrinligste udhæver sig den unge Barons Udbrud mod Slutningen, hvori han bl. A. klager over, at han har maattet lære Græsk, Latin o.s.v., ikke for at hans høiere Aand skulde blive dannet og forædlet, nei, for at den skulde blive sløret og kuert i tomme Former.

Endelig Slutningen, hvor den revolutionaire Baron bringes tilbage til sund Sands ved *Kjærlighed*, er en usigelig træffende Skildring af hele Europas sociale »Leidewesen«, af den ulyksalige Indflydelse, som Kjærligheds-Litteraturen udøver paa Folkene. Maaskee har Forfatteren slet ikke tænkt sig dette; men, naar jeg finder det i Stykket, saa er det der.

20.11. *Afsendt Brev hjem.*: se GBF, I, 127-28. – Sultzer: Solomon S. (1804-90), berømt kantor i Den nye Synagoge i Wien; Schubert og Liszt beundrede ham. – »*Der Alpenkönig und der Menschenfeind*«: skuespil af Ferdinand Raimund (1790-1836). Han begik selvmord af skræk for følgerne af et hundebid.

21.11. *Dr. Wiesner*: Adolph Carl W. (data ukendt); hans bog hed *Denkwürdigkeiten der oesterreichischen Zensur vom Zeitalter der Reformation bis auf die Gegenwart*, 1847.

22.11. *Redouten*: »Redoutensaal«; der var to danse- eller koncertsale af dette navn i Hofburg.

25.11. *Karajans Manuscript*: trykt i *N & S*, 1848, II, Tillæg, 33-41.

26.11. *Deinhardsteins nye Stykke*: Johann Ludwig D. (1794-1859), østrigsk skuespilforfatter; G. mener åbenbart *Verwandlungen der Liebe*.

28.11. »*Watteaus Maleri*«: en novelle fra G.s samling *Fortællinger* fra 1846.

29.11. »*Karl der 12te auf der Heimkehr*«: komedie (1830) af Karl Töpfer (1792-1871). – *F og D*: Fibiger og Diesen.

30.11. *Bauerfeldts Stykke*: det er ukendt hvilket af B.s skuespil der menes; det er heller ikke kendt, hvad G.s hensigt med det var.

1.12. *den unge Ull*: dvs. Friedrich Uhl (1825-1906), kritiker og forfatter; blev senere Strindbergs svigerfader. – *Bl. für liter. Unterhaltung: Blätter für literarische Unterhaltung*, udgivet i Leipzig af Brockhaus 1826-51. – *Perkin Warbeck*: (1474[?]-99), flamsk bedrager og prætendent til den engelske trone, hængt i 1499; han skildres i et versdrama i 5 akter af den franske dramatiker Louis-Marie Fontan (1801-39), og i et ufuldendt skuespil af Schiller.

2.12. *Ed. Mannheimer*: formodentlig Isaac N. Mannheimers søn, men der vides intet yderligere om ham.

3.12. *Metternich*: Klemens M. (1773-1859), tyskfødt østrigsk statsmand. Hans 3. (og sidste) hustru var Melanie Zichy-Ferraris (g. 1831).

4.12. *Hagen*: Johan Frederik H. (1817-59), teolog, senere professor i kirkehistorie. Var i 1846 på en studietur til Tyskland, Frankrig, Schweiz og Italien. – *Tasso's »Gerusalemme assseguntata«*: en dialekt-oversættelse af *Gerusalemme liberata*.

5.12. »*Der Zauberschleier*«: et syngespil af Anton Emil Titl (1809-82), komponist og dirigent ved Josefstadt Teater.

6.12. *Uhl*: se kommentaren under 1.12. – »*Maria Stuart*«: sandsynligvis Schillers skuespil. – *den smukke Skeeløiede*: i en anden notesbog nedskrev G. detaljerne fra denne hændelse, betitlet »*Skizze fra Wien*«:

Paa poste-restante-Contoiret traf jeg sammen med en ung Dame, der var – jeg tør ikke sige skeeløiet, men Øinene

havde dog i deres gjensidige Stilling til hinanden noget Uenigt, noget Stridbart, noget anti-entente-cordiale; kort sagt: noget Skjævt. Det Skjæve er ikke altid Urigtigt, hvilket man for Ex. kan see paa det berømte Taarn i Pisa; det staaer noksaa sikkert paa sine Been, medens det ikke-skjæve Taarn i Callundborg faldt, da Præsten pirrede en Smule ved Grundstenen. Bemeldte Dames Ansigt var for Resten smuk, hun var fiint klædt uden at være pralende, og, for igjen at komme tilbage til Øinene: de vare overordenlig livlige, og deres Skjævhed var virkelig ikke værre, end at den gav Ansigtet et Udtryk, som vi Danske kalde »Forfløiet«; nu hun saae lidt forfløiet ud.

Da jeg langsomt og mageligt, med Hænderne i Frakkelommerne, slentrede fra Contoiret gennem Postgaarden, blev jeg indhentet af Damen, og i Forbigaaende opfangede jeg i skraa Retning et lynsnart Blik. Mit Hjerte var forskandset mod alt muligt Wiensk Skyts; men paa Svingbasser var det i Øieblikket ikke forberedt, og uvilkaarlig fulgte jeg efter Damen.

»Hvad mon det er for en Dame?« tænkte jeg, medens jeg skred bagefter hende. »Paa die kleine Post kommer baade Contessen og Grisetten for at hente sine hemmelige Correspondens ... Hun løfter ikke Kjolen i Veiret, uagtet det er smudsigt – hun er ingen Grisette! ... hvorvidt jeg kan see, har hun en ret lille Fod – den er en Contesse!

Pludselig bøiede hun ind ad en Port; og ganske mekanisk standsede baade jeg og mine Betragtninger.

»Was schaffen's?« (Hvad behager?) spurgte en Karl, med Forklæde for, der traadte ud af Porten.

»Ingenting«, svarede jeg og vilde gaae, men blev pludselig opmærksom paa det poliske Blik, hvormed Karlen betragtede mig. Jeg huskede paa, at jeg var i Wien, in der lustigen Stadt.

»Kjender De den Dame, der nu gik ind ad Porten?« spurgte jeg.

»Na, Ihro Gnaden, aber man' Fru [sic] kennt sie«.

»Saa? Deres Kone kjender hende?«

»Ja, jeg skal sige Eders Naade: min Kone feier Trapperne

hos Hofkriksraaden. Hvis Eders Naade vil have et lille Brev besørget, saa kan min Kone besørge det for Eders Naade. «

»Hm, ja, jeg vilde nok tale med Damen. «

»Intet er lettere, Eders Naade; min Kone kan sige hende, at De venter hernede. «

»Ja, men Damen kjender mig ikke, og jeg kjender heller ikke hende. «

Karlen saae lidt paa mig; men pludselig syntes der at gaae et Lys op for ham, og han sagde:

»Thut Nichts, De kunne lære at kjende hinanden. Min Kone skal sige det til Frøkenen. «

»Godt«, sagde jeg og gav Karlen min Adresse og et Par Zwanziger; »Bring mig Besked imorgen tidlig. «

Derpaa slentrede jeg videre, idet jeg tænkte: »Jeg er jo Fremmed«. «

Næste Morgen Kl. 8½, medens min italienske Sproglærer var hos mig, bankede det paa Døren, og ind traadte Karlen fra igaar, festlig pyntet.

»Naa?« spurgte jeg, idet jeg gik hen imod ham.

»Eders Naade«, hviskede Karlen, »maa undskylde, den unge Dame sagde til min Kone, at hun kjender ikke Eders Naade; men ... «

»Men?« spurgte jeg.

»Men,« vedblev Karlen, »jeg har medbragt en anden Dame«. «

»En anden Dame?« raabte jeg.

»Tys, Eders Naade; tys. «

»Mange Tak, men jeg bryder mig kun om den unge Dame, jeg igaar spurgte om«. «

»Ja, men vil Deres Naade ikke see den Dame, jeg har bragt med?«

»Det kan jeg ikke; De seer ja, jeg har Besøg. «

»Saa kom med, hun staaer her ude paa Gangen. – «
»Kom med, Eders Naade«, vedblev Karlen, da jeg tøvede.

»Naa, lad gaae«, sagde jeg.

Jeg kom ud paa Gangen og saae – Karlen havde gjættet min Smag, Damen, han havde medbragt, var – skeeløiet.

8.12. Grillparzer: Franz G. (1791-1872), østrigsk dramatiker.

I en anden notesbog skrev G. følgende:

Grillparzer (som jeg besøgte d. 8de Debr) var Secretair hos Keiserinden og gjorde med hende en Reise til Rom. Der skrev han et Digt, hvori han blandt A. udtrykte Smerten over, at paa det Sted, hvor de romerske Ørne havde hersket, stod nu det tørre Christenkors (nemlig i Coliseum). Øieblikkelig fik han sin Afsked, mistede sin Pension og levede en Tid næsten i Trang, indtil man forbarmede sig og nominelt gav ham hans Post tilbage tilligemed Gagen. Nu lever han stille og indtøget. Det er en usigelig elskværdig, mild og blid Mand. Det er næsten rørende at høre ham saa mildt tale om Forholdene og derhos blive opmærksom paa det rige Fond af sund, sand Dygtighed, som denne tilsidesatte Aand gemmer.

9.12. *Fluen*: G.s egen »Fortælling om en Flue«, fra *Fortællinger* (1846). – *Storfyrstindens Lig*: storfyrstinde Maria af Rusland.

10.12. »*Der Zerrissene*«: farce af Johan Nestroy (1810-62). – *Bayeren*: åbenbart en restaurant eller værtshus.

11.12. *Theophilus Hansen*: (1813-91), arkitekt, som i 1846 var inviteret til Wien for at tegne flere vigtige offentlige bygningsprojekter.

12.12. *Cumberlands »Jøde«*: Richard Cumberland (1732-1811), engelsk dramatiker; *The Jew* (1794) var et af hans mange skuespil.

13.12. *Grätz*: dvs. Gratz.

14.12. *Frygtelig Storm og Fygen af Sne*: denne oplevelse benytter G. i *Hjemløs* (del II, 3. bog). – *Sømering*: dvs. Semmering.

16.12. *Waghorn*: i et brev fra Triest dateret d. 18. december nævner G. »den engelske Lieutenant Waghorn«; se *GBF*, I, 129.

20.12. *min Reisebog*: sandsynligvis *Handbuch für Reisende in Italien* af Ernst Förster (München); der fandtes mange udgaver. – »*Debutantindens Fader*«: *Der Vater der Debütantin* ballet af »L. N. Both«, dvs. Louis Schneider (1805-78) og N. Förster (1797-1847).

21.12. *Calafanti's*: åbenbart en restaurant.

23.12. *Mescolada*: oversat direkte fra italiensk »blanding«. –

Morosini. Falieri: venetianske doger. – »*Vapore*«: et hotel i Merceria.

24.12. *Café Pedrochi*: dvs. Caffè Pedrocchi, en berømt café grundlagt 1831. – *Fachini*: (hotel)karl/drager (ital.). – »*troppo poco*«: »for lidt« (ital.).

27.12. *Hertug Nicolo*: Niccolò III (1384-1441) opdagede, at hans anden hustru, Parisina Malatesta, havde en kærlighedsaffære med hans søn Ugo, og lod dem begge halshugge i 1425. Byrons digt »Parisina« (1816, da. 1838) hentyder hertil. – *Ariostos Huus*: Ludovici Ariosto (1474-1533), italiensk digter. – *Guarinis Huus*: Giambattista Guarini (1538-1612), italiensk digter; hans berømteste værk er pastoral-dramaet *Il pastor fido* (1590).

30.12. *Barbiere di Seviglia*: Rossinis opera. – *Tydskeren Sigel*: i »Tydske Landflygtige i Schweiz«, *N & S*, 1849, I, 219 nævner G. en ex-Lt. Sigel fra Baden.

31.12. *Michel Angelo (Parcerne)*: G. skriver om dette i *N & S*, 1848, II, 49-52. Senere skriver han følgende andetsteds:

Livorno. d. 2. Jan.

Erindringer fra Florentz.

Michel Angelos Parcer. Lachesis og Atropos, to forunderlige Figurer med haarde Ansigter, see hinanden ind i Øinene som for at enes om Tiden. Men Øinene ere milde, og idet Atropos vil klippe til, synes hun at spørge – Nu er det vel *det Bedste?* – Imidlertid staar Clotho og synger en Døds-sang.

– *Sign. Giampieri*: Innocinzio Giampieri redigerede sammen med Guiseppe Aiazzi *Rinaldo ardito de Ludovico Ariosto* (Firenze, Tipografia Piatti, 1846). – *Omein!*: »amen« (hebraisk).

1.1. *quod felix faustumque!*: »må det (blive) til lykke og begunstigelse« (latin). – *La signoria di Lei non sa viaggiare*: »Deres Velbårenhed ved ikke hvorledes man rejser« (ital.).

4.1. *Pescantini*: Federigo P. (1802-75), italiensk revolutionær, som havde været landsforvist men nu atter benådet; han blev senere ambassadør i Paris. G. skrev om ham flere gange i *N & S*. – *Munch og Kone*: Andreas M. (1811-84), norsk digter og Charlotte M. (1824-50); G. blev en nær ven af dem.

5.1. *Küchler*: Albert K. (1803-86), dansk maler, som kom til Rom 1831; i 1844 konverterede han til katolicismen og blev senere munk (»Fra Pietro«). – *Lepre*: billig restaurant på Via Condotti, især besøgt af kunstnere.

6.1. *Falcone*: kendt restaurant på Piazza di S. Eustachio. – *Bambino-Festen*: sandsynligvis en religiøs fest for Kristusbarneret. – Pg 433: må henvise til en rejsehåndbog.

9.1. *Propagandafesten*: en fest, der hver januar blev holdt af Congregatio de propaganda fide; beskrevet i *N & S*, 1849, (Maanedskrift), V, 55-56. – *I due Foscari*: opera i 4 akter af Verdi. – *Masaniello*: ballet af Giuseppe Giaquinto (d. 1881).

10.1. *Mollins Hyrdedreng*: dette marmorarbejde blev senere med stor succes udstillet på Verdensudstillingen i London 1851; se dagbogen 5.8. (1851).

11.1. *Tydskerenes Casino*: senere angivet som beliggende i Palazzo Poli nær Trevi-fontænen.

13.1. *Paven*: Pius IX (1792-1878).

14.1. *I min Bog*: dvs. rejsehåndbog.

15.1. *Sabina*: sandsynligvis et værtshus.

16.1. *Kolberg*: Andreas Johnsen K. (1817-69), billedhugger, bosiddende i Rom siden 1844. Hans atelier lå på Via delle Purificazione 29. – *H*: Holbech. – *Droschel*: dvs. Julius Troschel (1806-63), tysk billedhugger fra Berlin, akademiprofessor; hans atelier lå på Via de'Cappucini 11. – *Wolff*: Emil W. (1802-79), preussisk billedhugger, boende Via delle quattro fontane 151. – *Tenerani*: Pietro T. (1798-1869), italiensk billedhugger, boende

på Via delle Colonnati 40, på Barberini-pladsen. – *Bienaimé*: Luigi B. (1795-1878), italiensk billedhugger, boende på Via di San Basilio 16. – *Macdonald*: Lawrence M. (1799-1878), engelsk billedhugger, boende på Stalle di Barberini 7, Piazza Barberini. – *Gibson*: John G. (1790-1866), førende engelsk billedhugger, medlem af the Royal Academy. Han havde boet i Rom siden 1817 på Via delle Fontavella 4.

18.1. *Pg 555 i Bogen*: dvs. rejsehåndbogen.

19.1. *Ruffiana*: rufferske (ital.). – *skrev endelig om Titus's Triumphbue*: denne skitse blev siden trykt, første gang i *N & S*, 1849, V, (Maanedskrift), 1ste Qvartal, 50-54.

21.1. *Signora Pozzi*: nævnes i et brev G. skrev til J. E. Damkier, se *BG*, I, 113, hvor hendes navn fejlagtigt staves »Possi«.

22.1. *E. M.*: Ernst Meyer. – *K.*: Kolberg. – *Göthes Sønnedatter*: Alma (1827-44), datter af Goethes søn August (1789-1830). – *Café Nazari*: dvs. Nazari, på Piazza di Spagna. – *Jerichaus Jægger med Leoparden*: blev med succes udstillet på Verdensudstillingen i London 1851.

23.1. *Göthes Søstersøn*: dvs. »Sønnesøn«; Maximilian Wolfgang von G. (1820-83).

24.1. *Cola di Rienzi's Huus*: Cola di Rienzi (1313-54), romersk tribun. – *det franske Academi*: beliggende i Villa Medici.

25.1. *Café nuovo*: i Palazzo Ruspoli.

26.1. »*Isolano*«: ballet (1847) af Antonio Cortesi (1796-1879), italiensk balletdanser og koreograf.

27.1. *Ms*: Munchs.

28.1. *Bravo*: Johan B. (1797-1876), født i Holstein af jødiske forældre; begyndte at male og blev konsul i Rom for de tre skandinaviske lande; han spillede en ledende rolle i den skandinaviske koloni i Rom. – *Bertini*: åbenbart en restaurant.

29.1. *Moldenh.* og *Ms*: Moldenhauer og Munchs. – *Lucca*: G.s italienske lærer.

31.1. *Café grecco*: en finere café, beliggende på Via Condotti, populær blandt kunstnere i Rom. – *den danske Kunstner fra Schleswigholst.*: sandsynligvis Frederik Thöming (1802-73), sø- og landskabsmaler; var i Rom 1840-73.

4.2. *la donna di Calzolaio*: muligvis enten *La calzolaia* (1804)

af Pietro Generali (1782-1832) eller *Il calzolaio* (1793) af Giovanni Paisiello (1740-1816). – »Carnevalet i Venedig«: titel på flere populære melodier.

10.2. *satis!*: »nok!« (latin).

12.2. *skrev Brev til Hjemmet*: se GBF, I, 136-37.

13.2. *Katakomberne*: åbenbart en populær restaurant. – *en Mezzo*: en romersk mønt; »mezzo scudo« eller »mezzo paolo«; »mezzo«: »halv« (ital.).

15.2. *Preussen har faaet en Constitution*: følgende skrev G. på løse blade:

d. 15-22de Febr. 1847. (Om den preussiske Constitution) Om Aftenen i via Tritoni. De gamle Tydskere og Italienerne, der gjorde Kunster. Tale om Constitutionen.

Berlinerene vare meget glade; de dandsede i tre Nætter i Cadens, hvilket de dog ogsaa vilde have gjort uden deres Constitution; thi det var Carneval. Jeg for min Deel, jeg dandsede med; thi, Herregud, jeg er jo ingen Preusser.

Hvad er den preussiske Constitution? – Absolutismen havde i 30 Aar holdt sig som en Dæmning mod alle Folkeønsker. Strømmen var samlet betydelig op bag Dæmningen, den var bleven dyb og plumret, og i Dybet hvirvlede det, saa at de, der stode paa Dæmningen, om Natten troede at mærke, at det kunstige Værk vaklede. Saa aabnede de klogelig en liden Sidesluse for det reneste og fineste Vand og gave det Tilladelse til at strømme ned i zirlige Fontainer, hvor det kan springe og bilde sig ind, at det gjør sig lystig. Den muddrede, demokratiske Masse bagved Dæmningen synker pludselig og slaer afmægtig imod Grundvolden. Nu staae Dæmningens Herrer og see smilende ned til de afmægtige smaa Bølgeslag.

Men en Dag sender maaskee Vorherre et Uveir. Da komme stærke Skovstrømme ned fra Bjergene, de føre Klippestykker og omstyrtede Egestammer med i deres rivende Fart; Orcanen larmer, og Himlen sender sine Lyn, og i Uveirsnatten krybe de Frygtsomme i Huus. Om Morgen, naar Uveiret er forbi og Solen skinner, gaer man ud, og man seer ikke Dæmningen, ikke de muddrede Vand, ikke de zirlige Fontainer; men en bred, majestætisk

Strøm flyder gennem Egnen, og Himlen speiler sig i de blaa, stærke Vande. Amen.

16.2. *Moccoli-Aftenerne*: lyse nætter, hvor karnevallet afsluttes. G. beskriver en sådan aften i *Hjemløs*, III. bog, kap. VI. – *Festino*: et bal (ital.).

17.2. *hos Moldenhauer med Brevet*: et brev til G.s familie. Moldenhauer skulle, åbenbart ad en omvej, tilbage til København.

19.2. *Literaturzeitungs Artikel betræffende »Corsaren«*: G. mener sandsynligvis Literarische Zeitung fra Berlin (1834-49).

21.1. *de 40 Timers Bøn*: de 40 timers andagt før nadveren. – *Folk bølgede frem og tilbage*: det dagbogsblad, der begynder her, er gengivet i original størrelse i *Kyrre*, M. Goldschmidt, I, 123.

23.2. *Wielands »Oberon«*: Christoph Martin Wieland (1733-1813); hans *Oberon* er et versificeret eventyr. – *iaften skriver og læser jeg*: G. skrev det følgende på løse blade:

Rom d. 23de Adar [jødisk måned, = Feb.] 1847. Man kan drømme gamle Drømme og igjen, ja, maaskee have [de] fleste M[enne]ske[r] en bestemt Hoveddrøm, der gaaer og kommer efter Aars Forløb uden at betyde Noget. Saaledes er der i mine Nætter en Drøm om et Huus, hvor der pludselig reiser sig et dødt Barn og gaaer forbi mig; jeg vil flygte; men pludselig seer jeg til min store Rædsel mig selv lege med Barnet, og jeg er selv et dødt Barn. Tidt og mange Gange drømmer [jeg] den samme Drøm, der aldeles ikke staaer i Forbindelse med Noget, jeg virkelig har oplevet, og i Drømmen erindrer jeg selv tydelig, at det er en gammel Historie. Maa man nu ikke heraf ledes til den Tro, at bag det daglige Liv ligger et dunkelt Aandeliv, som Sjælen besøger og har Kjendskab til, uden at den om Dagen kan gjøre sig forstaaelig. Jeg sammenligner dette skjulte Aandeliv med de blege Farver, hvormed Maleren underlægger et Billede, og som senere blive skjulte under det virkelige, fyldige, levende Maleri.

— — — Jeg mærker tydelig, at jeg her i Rom og overhovedet paa hele Reisen paa tusind Steder efterlader en liden Deel af min Sjæl. Naar jeg senere sidder oppe i det frie Norden [uafsluttet]

-- De Indtryk, jeg modtager, kommer i saa talrig Mængde og saa ustandselig, at Sjælen er som et Pakhuus, hvori mange Ladninger paa engang udlæsses, og hvor Alt ligger forvirret mellem hinanden, saa at Opsynsmændene ikke kunne finde noget enkelt Stykke. Senere, naar Skibsfarten er ophørt og Isen ligger om Landet, bliver Alt stuvet og ordnet paa det Bedste, og Kjøber kunne gaae ind og tage det i Øiesyn. Ak, ja, Kjøber ! Jeg bliver formodenlig nødt til at sælge mit Lager, istedetfor at gjøre et Privatmuseum deraf.

24.2. »Zwar regungslos/Doch halten sie sich fest und warm umschlungen«: det har ikke været muligt at identificere disse linier.

25.2. *Sc.*: dvs. Scudi, en lokal mønt. – *Ringraziato Dio!*: dvs. »ringraziato ...«, »Gud ske lov« (ital.). – *Barconaliere*: færgeomand (ital.). – *Moretta*: mørkhåret pige (ital.).

27.2. *en foglietta*: rummål for vin, nu lig $\frac{1}{2}$ l (ital.). – *viva Dio!*: dvs. »vivaddio ...«, »ved Gud!« (ital.). – Under denne dato har G. i en anden bog skrevet følgende. Det er trykt, men med fejl og udeladelser, i Kyrre, *M. Goldschmidt*, I, 125.

Rom d. 27de Febr. 1847. Jeg sidder her i mit Pallads, via delle quattro fontane No. 53, 1mo piano. Nylig har Værtinden serveret mig en fortræffelig Kaffe og derpaa henstillet en stor Lerkrukke med Gløder ved mit Skrivebord. Paa Bordet ligge Bøger, jeg ryger min Pibe; i min Sjæl er Fred, og der er Stilhed i mine Omgivelser, hvad enten jeg vender mig til Gaden og seer ned mod Maria maggiore, eller jeg gaaer til Vinduerne, der vende mod Haven, med Orange- og Citrontræer.

Inat kunde jeg ikke sove, fordi to litteraire Planer beskæftigede mit Sind: den ene om Mormonerstammen, den anden om Dronning Christine. Man kunde nok skrive en Art Roman, en Sjælehistorie, hvis Skueplads er Stockholm og Rom og navnlig Palazzo Corsini. Man kunde deri skildre et uroligt, rastløst Gemyt der hverken er Mand eller Kvinde, der overalt søger Lykke (∩: Harmoni og Stilhed i Sjælen, forbundet med den høieste Livslyst); der søger den i kongelig Glands, men snart finder denne mat; i

Tilfredsstillelsen af sin Forfængelighed, men ved at drive den til sin høieste Spids, føler Lede og Væmmelse over sig selv og hele Verden; der endelig troer at bekjæmpe Forfængeligheden og derfor ydmyg vil nedlægge Purpuret, men i Grunden gjør det af Forfængelighed; der endelig rask iværksætte dette Skridt og nu troer at finde Ro; der gaaer til Rom og faaer Øie paa Catholicismen. Dette poetiske Gemyt gaaer snart aldeles op i de religieuse Ceremonier, og tilsidst, da Nonnerne synge i Trefoldighedskirken, da de blide, resignerede Stemmer lyde i den skønne Kirke, accompagneret af det herlige Orgel, medens Virakken duffer og den lille Klokke ringer, troer at kunne finde Ro og Sjælefred ved at kaste sig i Kirkens Arme; der øieblikkelig, da Skridtet er gjort, føler, at ogsaa dette var utilstrækkeligt og nu forgaaer i higende Længsel, under frugtesløse Anstrængelser for igjen at træde ind i det verdslige Liv, med Scepter og Krone og herske over Me[nne]skene. – der er saa Meget i mit eget Liv, som kunde hjælpe mig til at skrive en saadan Roman, om det ellers kan kaldes en Roman.

Jo meer jeg tænker derover, desto meer behager Planen mig. Hovedtanken i Fortællingen maa være Christines Ord: »Hvorfor er jeg ikke bleven en Mand !« I hendes hele Liv er dette Uopnaaelige den bevægende, frem- [papiret ødelagt], fortærende Magt. Sjælen og Sandserne hæve sig til at være mandlig active, og Virkeligheden er altid kvindelig passiv, som hun grædende maa erkjende, men uden at kunne resignere.

Hvad hun ikke kan nyde selv, søger hun at nyde gennem en Anden, og en ung, lystig, lykkelig Ridder, der er hende hengiven med Liv og Sjæl, maa fortælle hende sine Eventyr (Leipzig, Teplitz, Wien); under Fortællingen oplever hun dem selv, men pludselig, da Sandserne mægtig forlange deres Ret, husker hun, at hun er en Kvinde eller som en Gilding.

»Evig er det fastsat vorden :

Hun skal *see* fra Livets Bro.«

I Rom maa hun tage fejl af Religion og Sandselighed;

Virakken maa bedøve hende. En Moccoliaften kaster hun sig i den unge Ridders Arme, og bagefter ligger hun angrende, ulyksalig og græder den hele Nat.

Jeg maa studere hendes Historie, have Forholdet til Monaldeschi indpasset deri og nøiere overlægge Slutningen. Der *kan* gøres noget overordenlig smukt deraf, men det Hele behøver Tid for at opløse sig i Scener og antage en dramatisk Character.

Imidlertid kommer et vigtigt Hensyn i Betragtning: Christine vil ikke have dramatisk Interesse nok, til at hendes Historie kan taale en vidtløftig Behandling. Hendes Character kunde let blive ensformig og kjedelig, især da Læseren forud veed, hvorledes Alt vil ende. Det bliver altsaa nødvendigt at knytte den pragmatiske Interesse til andre Personer og andre Forhold, saa at Christine med hendes sønderbrudte Liv kun bliver en skøn, brudt Søile, opad hvilken lykkelige Ranker snøe sig og forenes. Denne Phrase kan hun selv udtale i sin Dødsstund.

Til at udtænke og ordne Alt dette, til at behandle det med Kløgt og hylle det i en skøn Form – dertil give Muserne og Gratierne Held !

[»Evig er det fastsat vorden« – lettere ukorrekt citat fra »Nornen ved Sværmerens Vugge« af Carl Bagger (1807-46); dette digt blev G.s litterære motto. De pågældende linier lyder: »Digterbarn ! det er Du jo/Nyde skal Du ei paa Jorden/Evigt er det fastsat vorden:/Du skal *see* fra Drømmens Bro«. Bagger havde i 1833 skrevet en tragedie »Dronning Christina af Sverige og Monaldeschi.«]

1.3. »*Gabrielis Breve*«: *Efterladte Breve af Gabrielis* (1826), brevroman af Frederik Christian Sibbern (1785-1872). – »*Laocon*«: af Gotthold Ephraim Lessing (1729-81); afhandling, der definerer billedhugger-kunsten og litteraturen. – *Kongen sprang ud af Vinduet*: Ludvig I af Bayern (1786-1868); han blev konge i 1825. – *Villa Malta*: Ludvig I's ejendom; administreret af hans befuldmægtigede, professor Wagner.

2.3. *la Presse*: avis grundlagt 1836 af Emile Girardin, som længe redigerede den.

8.3. *Goldschmiths Romerske Historie: The Roman History; from the Foundation of the City of Rome to the Destruction of the Western Empire*, London 1769 af Oliver Goldsmith (1730-74). G. må have læst den tyske oversættelse af den forkortede udgave til skolebrug, som fandtes i mange udgaver. – Under denne dato skrev G. følgende på lølblade:

Cartheuserne, der beboe Klostret ved S. Maria degli Angeli i Diocletians Bade (beseet d. 18de og 20de Febr), og hvis Dragt er en hvid, viid Kutte, med Hætte, have, som jeg idag saae i Roman Advertiser, meget strænge Ordensregler. De forsamles aldrig uden i Kirken; Enhver faaer sin Føde bragt ned i sin Celle gjennem Vinduet, de tale aldrig og spise aldrig Kjød. Ved Midnat staae de op og anvende 3 Timer, til at synge Morgenspsalmer. Deres Kloster er smukt, venligt og reenligt, hvorimod Capucinerene i alle Maader synes at være svinske. Derimod ere de meget venlige.

[*Roman Advertiser*: en engelsk-sproget avis, der udkom 1846-49.]

10.3. D.: dvs. Delâtre.

11.3. »*Bachantinderne*«: under denne dato indfører G., i en anden notesbog, adskillige uddrag fra dette værk af Euripides, i Friedrich Heinrich Bothes (1771(?)-1855) oversættelse; ligeledes indfører han adskillige uddrag fra Sofokles' værker, i Christian, Graf zu Stolbergs (1748-1821) oversættelse. Blandt de sidst nævnte findes følgende citat fra *Ajas*: »Du plager mig for meget Kvinde; veed Du ei,/Du quälst zu sehr mich; weisst du nicht, O Weib,/At Guders Skyldner jeg ei længer er?/Dass ich der Götter Schuldner nicht mehr bin?« G. gjorde senere brug af dette citat i *Hjemløs*.

12.3. *Hanne*: sandsynligvis Johanne Marie Sonne (1825-1900), mor til G.s søn Adolf (1845-1912). I 1848 blev et pro forma ægteskab indgået, men de blev skilt i 1852.

13.3. *Sophocles's Ajas*: se kommentar under 11.3. – *et Brev til Damkier*: trykt i BG, I, 112-13.

14.3. *Roma antica*: sandsynligvis Luigi Caninas *Esposizione topografica di Roma antica* (1842). – *jeg vilde oversætte nogle*

islandske Sagaer: dette løfte holdt G. tilsyneladende aldrig. – *Henninghausen*: dvs. Adolf Höninghaus (1811-82), tysk landskabsmaler.

15.3. *den nye Comet*: Måske de Vicos komet, som de Vico havde opdaget d. 22. august 1844.

16.3. *Volquarts's ... Skizze*: G. mener åbenbart Georg Wilhelm Volkhardt (1815-76), tysk portrætmaler, der boede i Rom 1846-47.

17.3. »*Oberon*«: der fandtes flere operaer med denne titel; sandsynligvis er der her tale om Karl Maria von Webers (1826).

18.3. *Fru M.*: Charlotte Munch. – *Sophocles's Oedipus i Kolonos*: flere citater, både på tysk (Stolbergs oversættelse) og i G.s danske version, er skrevet på et særskilt ark under næste dags dato. – *Henrik Fuglefængers Historie*: dvs. Heinrich der Vogler, minnesanger fra Tyrol (slut. 1200-tallet); antagelig forfatter til en digtcyklus om Dietrich von Bern. – *deres lille Prinds*: prins Frederik (senere Oscar II) (1882-1907).

19.3. *Russen Platone*: nævnes i »Brudstykker af en Reise-Dagbog. Stemninger og Billeder fra Rom«, *N & S*, 1849, V, 69.

21.3. *Petzholdts Skjæbne*: Ernst Christian P. (1805-38), landskabsmaler, der døde pludseligt i Grækenland; han havde været i Italien 1830-33.

22.3. *Morgenland og Abendland*: Karl von Heilbronner (d. 1846), *Morgenland und Abenland; Bilder von der Donau, Türkei, Griechenland, Aegypten, Palästina, Syrien, dem Mittelmeer, Spanien, Portugal und Süd-Frankreich*, 2. opl. (Stuttgart, 1845). – »*Manfred*«: et drama (1834) af George Gordon, Lord Byron. – *Brevet, der var ankommet fra Dr. Ruge*: se *BG*, I, 111-12.

24.3. *Russen*: formodentlig Platone. – *de sex tydske Kunstnere*: Höninghaus, Volkhardt, Kaupert, Schneider, Gerhardt og Riedel.

28.3. *Volkaart*: dvs. Georg Wilhelm Volkhardt; se kommentaren under 16.3. – *Overbeck*: dvs. Friedrich Overbeck (1789-1869), tysk maler, som kom til Rom 1809; hans atelier lå Via dell'Olmo 9. – *see Optegnelserne*: formentlig til artiklen om Overbeck, i *N & S*, 1849, V, 69-71, (Maanedskrift).

29.3. *med at skrive hjem*: se *GBF*, I, 138-39.

30.3. *hvorom jeg har nedskrevet et Par Bemærkninger*: under denne dags dato skrev G. følgende på løbblade:

Kunsten er opstaaet af M[enne]skets Lyst til at varig- eller eviggjøre det Dødelige og Forgængelige (saaledes eo ipso i Forbindelse med Religionen). Man har seet det Skjønne, er blevet greben deraf og har faaet Lyst til at gjøre det efter og stabilere [sic] det.

Genremaleriet er den Green af Malerkunsten, der væsenlig søger at gjengive det *Interessante* i Livet og Naturen. – Der gives et Pendant dertil i Billedhuggerkunsten, og som Expl herpaa nævner jeg Franskmanden Paul Lemoine i Luigi dei Francesi. Saga sidder tænksom og holder en Tavle, hvorpaa hun har indridset tre berømte Navne, omgivne af Evighedskrandse. Den fjerde Egekrands er færdig, og der er Plads til Navnet; da nærmer Fama sig med Didiers Navn.

I samme Kirke er Dominichinos Fresker: den hellige Cecilias Velgjørenhed: hun uddeler sine Klæder til de Fattige. Til Høire er en Gruppe; en Dreng vil tage Cecilias Foræring fra en mindre Dreng; Moderen kommer til og slaar ham; hun bærer paa Armen et ganske lille Barn, og Udtrykket i dette fattige, lidende Barns Ansigt, der ængstelig over Scenen griber ind i Moderens Barm, er saaledes, at man kan blive angst for den Kunstner der i den Grad har efterlignet Vorherre. See *3die Marts*.

I Kirken S. Maria sopra Minerva hænger i Gangen til Sacristiet et Billede: En Franciskaner knæler; til Høire for ham i Baggrunden hænger Jesus paa Korset, og fra hans Side udspringer en Blodstraale, der oversprøiter Franciskaneren. Ved Foden af Korset sidder Maria og holder Jesu Linned i sine Arme. Bagved Franciskaneren svæver en Seddel, hvorpaa staaer skrevet: Sanguis iste, oh Jacob, signum luce salutis.

Hvorfor staaer Blomstermaleriet under for Ex. Dyrmaleriet? Fordi Blomstermaleren i det Høieste idealiserer det vegetative Liv, Dyrmaleren det Dyriske, og dette træder allerede i et Forhold til M[enne]skene til *Aanden*.

[Paul Lemoine: dvs. Lemoyne (1784-1873), fransk billed-

hugger. – *Sanguis iste ...*: dette blod, oh Jacob, udgyder jeg som tegn på udfrielse« (latin).] –

»*Kennst Du das Haus, auf Säulen ruht sein Dach*«: fra Goethe *Wilhelm Meisters Lehrjahre* (1795-96) III bog, kap. 1. – *Sapienza*: Collegio della sapienza, Roms Universitet.

1.4. *Dem har H. C. Andersen beskrevet*: uvist hvad G. tænker på; *Nissen hos Spekhøkeren* udkom først 1853.

2.4. På løsblade skrev G. det følgende under denne dato:

Jeg begynder at længes efter en gothisk Kirke med smukke Spiir og farvede Ruder, efter gothisk-germaniske Sæder, blaa Øine og duftende Blomster. Hvad jeg seer, Basilika-Kirkerne, Kuplerne, Antikerne, de klassiske-romanske Skikke, den evig-blaa Luft og de sorte Øine begynder at løsne sig, som om det ønskede at synke tilbage i Erindringer og blive en vidunderlig Drøm. Jeg troer, denne Følelse er kommen, siden jeg har lagt Sophocles og Plato tilside for at læse »Oberon«. – – O, Tilfælde! Var det Dig, der i Skikkelse af Maleren Riedel laante mig Wielands »Oberon« og med Hornet kaldte mig »zum Ritt ins alte romantische Land«? Er det et vink, Du giver mig om, at min Frist her bør være omme? Velan, jeg følger det. Vi ville drage afsted til Normannerenes og Arabernes Sicilien, saa tilbage, til Schweitz, til Rhinen, til Norden. Det være saa, og Du Tilfælde, give gunstig Bør. Og bringer Du Ugunst; da ville vi dog være Venner; thi jeg maner Dig jo frem af mit eget Sind.

[»zum Ritt ...«: anden linie af Wielands versfortælling.]

3.4. *min Callista*: forplejer (ital.).

5.4. *Girandolaen*: fyrværkeriforestilling. – *Henninghaus*: dvs. Höninghaus.

8.4. *see Tegnebogen*: er øjensynlig ikke overleveret. – *Ferrari*: åbenbart ejeren af »*Locanda dei fiori*«. I »*Af en Reise-Dagbog*« (*N & S*, 1849, V, 183) beskriver G. ham som »*Den Vært, de Danske i Almindelighed anbefale hinanden, deels fordi han er en sjelden paalidelig og elskværdig Mand, deels fordi han har været gift med en dansk Dame.*«

9.4. *Novalis's »Heinrich von Ofterdingen«*: ufuldendt roman, udgivet posthumt 1802, af Friedrich von Hardenberg (»*Novalis*«

1772-1801). – *Grev Moltke*: det har ikke været muligt at fastslå, hvilken grev M. der her er tale om. – *Ruffiano*: ruffer, alfons (ital.).

10.4. *Masaniellos Bedrifter*: dvs. Tommaso Aniello (1620-47), leder af et oprør i Neapel i 1647. – *Conradins Død*: Konrad, hertug af Schwaben (1252-68), halshugget i Neapel. – *Almaviva*: musik fra Rossinis *Barbiere di Seviglia* (*almaviva ossia l'inutile precauzione*).

12.4. »*Barberer*«: Rossinis opera *Barbiere di Siviglia* (1816). – *Grana*: neapolitansk mønt.

13.4. *mine Tydske*: Höninghaus etc. – *Bogen*: dvs. *Handbuch für Reisende in Italien*; se kommentaren under 16.4. – *H.*: Höninghaus. – »*Yava*«: opera af Giovanni Antonio Speranza (1811-50); den havde premiere 1847, på dette teater, så G. kan have set førsteopførelsen. – *Lysekronen er faldet ned i Kjøbenhavns Theater*: dette uheld skete i det Kongelige Teater d. 21. marts 1847.

16.4. *Förster*: Ernst Förster, *Handbuch für Reisende in Italien* (flere udg.). – *Carliner*: carlino, en neapolitansk mønt.

17.4. *Ragnhild*: G.s søster. – *S. Carlo*: Teatro San Carlo. – *Mercadante*: Saverio M. (1795-1870), hvis opera i 4 akter første gang opførtes d. 5. december 1844 i Neapel. – »*Et Glas Vand*«: dvs. *Le Verre d'eau*, et historisk skuespil af Eugène Scribe (1791-1861), fransk skuespilforfatter.

18.4. *putane*: dvs. puttane, prostituerede. – *Lazzaro*: Lazzarone, hjemløs neapolitansk tigger.

19.4. *de tydske Kunstnere*: Höninghaus etc.

20.4. *En Telegraph*: dvs. optisk telegraf. – *Lord Ward* [?]: muligvis Thomas Ward, engelskfødt baron af det Østrigske Kejserrige (1809-58); af simpel herkomst, staldkarl, som blev ophøjet til baron af Charles Louis af Bourbon, hertug af Lucca, i 1846.

22.4. *Kongens*: Ferdinand II (1810-59), kongen af Begge Sicilier. – *Augsburgers Beretning*: dvs. *Augsburger Allgemeine Zeitung*.

23.4. *Baronens*: Cederström og hans familie. – *Gioachino*: dvs. Gioacchino (Joachim) Murat (1767-1815), 1808 udnævnt til konge af Neapel af Napoleon.

24.4. *bottiglia*: flaske (ital.). – Π: tilsyneladende det hebrai-

ske bogstav *chet*, ikke (som her) det græske *pi*. Bogstavet »chet« er en strubelyd, der udtales omtrent (men knap så skarpt) som tysk »ch« efter en bagtungevokal: *machen*, *hoch*. Forfatterens bemærkning »med chet« må formodes at hentyde til, at man på schwyzer-dialekten også udtaler »ch« efter en fortungevokal på den beskrevne måde: *ich*, *Becher*.

25.4. *Augsb. Z.: Augsburger Allgemeine Zeitung*. – *gia Antico*: »det er gammelt!« (ital.). – *Cortile*: gårdsplads (ital.). – *Kongen af Preussens Indvielsestale*: Friedrich Wilhelm IV's tale ved åbningen af det preussiske parlament d. 11. april i Berlin.

27.4. *de tydske Venner*: Höninghaus etc.

30.4. *tre fratri*: tre brødre (ital.). – *Non aprire*: må ikke åbnes (ital.). – *principessa di Butera*: G. nævner, i *N & S*, 1849, V, 202 »en romantisk Historie med en fattig tydsk Lieutenant, som hun gjorde til Fyrste«. – *det russiske Hof's Ophold der 1845*: Zaren og Zarinaen ankom i november og Zarinaen boede hos Prinsesse Radali-Butera i Villa Olivazza i Palermo; rejsen skyldtes tilsyneladende Zarinaens dårlige helbred. – *Keiseren af Rusland*: Nikolaj I (1796-1855); ægtede Charlotte Louise, datter af Friedrich Wilhelm III af Preussen. – *Storfyrst Constantin*: (1827-92), Zarens broder. – *Dronninge-moderen i Neapel*: åbenbart Maria Isabella af Spanien. – *Planen til en Scene af Oprøret 1822*: I *N & S*, 1849, V, (Maanedskrift), 222-23, skriver G.: »...jeg udkaste Planen til en Roman, der skulde spille her paa Sicilien under Krigen 1821. Men jeg opgav det igjen ...«. – *Tù volevi il mio cuore ...*: G. oversatte disse linier i *N & S*, 1849, V, 195 således: »Du har begjæret mit Hjerter, det er beredt, det er fuldstændigt beredt!«.

1.5. *en Fortælling om Rozzi*: G. lod denne fortælling trykke i *N & S*, 1849, V, (Maanedskrift), 207-11. – *Archæologerne*: formentlig Mommsen og Hertz.

2.5: *Zabarra ... Anzara ... Ferlà*: G.s bogstavering af sicilianske dialektord.

3.5. *Pranzo*: middag (ital.).

4.5. *den svenske Matros*: er i følge et brev dateret d. 1. juni (GBF, I, 141) søn af Niels Rasmussen »i Bækviggen på Hveen«. Han nævnes også i *N & S*, 1849, V, (Maanedskrift), 219-20, 223. – »*per servirla*«: til Deres tjeneste (ital.). – *Casa de' Matti*:

sindssygeanstalt (ital.). Også beskrevet i *N & S*, 1849, V, (Maanedskrift), 220-22. – *perchè Sicilia non a testa*: fordi Sicilien ikke har noget hoved (ital.). – *Rossini's Cenerentola*: opera i to akter opført første gang 1817 i Rom.

5.5. *Faders Geburtsdag*: Aron Goldschmidt (1792-1848).

6.5. *vor Konge*: Christian VIII (1786-1848), regerede 1839-48.

7.5. *Hagen*: se kommentaren under 4.12.1846.

12.5. *Ferrari*: se kommentaren under 8.4.

13.5. *Danchersen*: Donkersen, en korrigeret (?) stavemåde. – *Evviva, viva ...*: længe leve kastanjen!/Hvor den er smuk/hvor den er god (ital.). – *Don Pasquale nella Pasqua ...*: Don Pasquale til påske/vil ikke være smukkere. (ital.). – *Vengono pure gli Francisi ...*: vi vil besejre franskmændene/morgen, middag, aften (ital.). – *Turino*: dvs. et trattoria.

18.5. *Ars poetica*: af Horats (Quintus Horatius Flaccus, 65 f.Kr.-8 f.Kr.).

19.5. »*Et Glas Vand*«: dvs. *Le Verre d'eau*, af Eugène Scribe; se kommentaren under 17.4.

22.5. *Chateaubriand, dernier d'Abencerages*: François-René de Chateaubriand (1768-1848), fransk forfatter. *Le Dernier des Abencerages*, en romantisk fortælling, udgivet første gang i *Oeuvres complets* (1826-31).

24.5.-29.5. *Coletta*: Pietro Colletta (1775-1831), italiensk general, minister og historiker. G. mener hans *Storia del Reame di Napoli dal 1734 sino al 1825* (1834).

2.6. *Fruen*: Elisabeth Jerichau-Baumann.

3.6. *den spanske Enkedronning*: Maria Christina.

4.6. *ça ira!*: *Corsarens* motto, bevinget ord fra revolutions-tiden.

6.6. *Leipzigeren Brendel*: Karl Franz B. (1811-68), redaktør af *Neue Zeitschrift für Musik*, Leipzig.

7.6. *Dr. Rudolf (fra Neapel)*: »Den tydske Dr. Rudolph« fra 9.5. – *Fiesco*: Giovanni Luigi F. (ca. 1523-47) greve af Lavagna, genuesisk rebel, druknet under et kupforsøg.

8.6. *Imperialen*: det øverste af en dagvogn eller diligence.

9.6. *Kongen*: Carlo Alberto (1798-1849), konge af Sardinien, Savoy etc. – *see Bogen*: dvs. rejsehåndbogen.

13.6. *Aarsdagen efter at jeg slog Aron Philipson*: episoden og personen er ikke identificeret. – *Revolutionen*: rimeligvis den revolutionære bevægelse af 22. november 1841.

14.6. *Toepfers Mr. Vieux-Bois: Les Amours de Mr. Vieux Bois* (1806) af Rodolphe Toepffer (1799-1846). – *Hr. Gallere*: dvs. Albert Galeer (1813-51), tysker, neutraliseret borger i Geneve 1847; leder af socialistpartiet, redaktør af *Le Citroyen*. – *le Cercle*: det vides ikke, hvilken organisation af dette navn, der menes.

15.6. *Lombard Odier*: firmanavnet var »Lombard, Odier & Cie«; Charles Odier (1804-81) var leder. – *Stieglitz*: Heinrich S. (1801-49), mindre tysk digter; hans hustru, Charlotte, f. Willhöst, begik selvmord i 1834. G. beretter hans historie i »En tysk Digter og hans Hustru« i *N & S*, 1849 (Ugeskrift), I, 241-53.

16.6. *Laube's »Karlsschüler«*: *Die Karlsschüler*, et skuespil af Henrich Laube (1806-84), tysk dramatiker og forfatter. G. nedskrev særskilt det følgende, dateret den næste dag, »d. 17de Juni 1847«.

»Die Karlsschüler«

Selve den Jubel, hvormed dette Stykke skal være blevet modtaget overalt i Tydskland, viser den underlige, for ikke at sige forkerte Retning, den tydske dramatiske Smag har taget, og hvorledes den tager fejl, naar den bilder sig ind at være original tydsk. Stykkets Anlæg og Udførelse er complet fransk à la Scribe: Det er et Situationsstykke, det er mere en historisk Anecdote, behandlet dramatisk, det eneste Tydske deri er, at Helten er en Tydsker.

Hovedinteressen i Stykket hviler ikke paa det Kunstneriske, paa det Poetiske eller Æsthetiske, men paa et udenfra indbragt Element, paa den Interesse, som Tilskuerne medbringe for en virkelig Personlighed deres Digter Schiller. Egenlige Characterer fremtræde ikke; Schiller optræder ganske efter Biographens Anviisning, og Hertugen gaar lidt efter lidt over i det Abstracte; han taler fra et Standpunct, der ligger udenfor ham selv. Der er et Sted, da han synes at have den franske Revolution paa Tungen, men

holder inde ved den Betragtning, at den franske Revolution først vil udbrude om 17 Aar.

Han og Schiller spille et Stykke Verdenshistorie sammen, og tilsidst springe Alle ud af Tiden, gaae 20 Aar frem og beundre den glimrende Carriere, Schiller i den Tid har gjort. Publicum, der er 130 Aar fremme i Tiden, bemærker ikke denne lille Afvigelse og jubler over Prophetien, der er saa rigtig.

– *Journal de Geneve*: avis grundlagt 1826 af Fazy, men på dette tidspunkt talerør for det konservative højre. – *Gazette des tribunaux*: parisisk avis, grundlagt 1825.

17.6. *Heinzen*: Carl H. (1809-80), tysk tidligere told- og jernbanebetjent, som måtte flygte fra Preussen på grund af sin bog *Die preussische Bureaokratie* (1844). Han døde i Boston. G. drøfter ham i *N & S*, 1848, I, 204-08.

20.6. *Pastor Piquet*: G. følte en stærk indflydelse fra denne mand (se brev til Borchsenius, *BG*, II, 231), men der vides ikke mere om ham.

21.6. *spadserede med ham paa Rousseaus Ø*: G. skriver det følgende udateret på et løbblad, men tydeligvis omhandlende denne dag:

Galeer sagde til mig (paa Rousseaus Ø. Heinzen og Kone), da vi talte om de store Ulykker i Frankrig: Seer De, Frankrigs Ulykke var, at det i Revolutionen blev tvunget til at gjøre to Skridt paa een Gang. Det blev tvunget, deels ved det langvarige Tryk, der forøgede Explosionens Kraft, deels ved Udlandets Holdning. Det Skridt, der skulde gjøres, var at give de Klasser Magten, der vare voxne til den, havde Intelligens nok, nemlig tredie Stand. Idet Magten da blev borgerlig, vilde den med alle sine borgerlige Institutioner opdrage de lavere liggende Lag af Folket. Det er den naturlige Gang; Menneskeheden udvikler sig langsomt. Man saa kom Robespierre, det vil sige: Revolutionen kom paa det Punct, at Robespierre blev dens Mand. De maa ikke troe at jeg vil sige noget Ondt om Robespierre. Han var efter min Formening en af Revolutionens nobleste Characterer, maaskee den ærligste og intelligenteste. Men hans

Intelligens kom 100 Aar for tidlig. Han vidste, at Friheden skal grundes paa borgerlig Dyd og Oplysning; han kunde ikke finde den, han havde nødig til sin frie Stat, men han troede at komme til Maalet ved at undersøge Alle og slaae Hovedet af dem, han ikke kunde bruge. Hans Princip havde nødvendigviis tilsidst gjort Frankrig ubeboet; medens han troede, at han udryddede Ulvene, rasede han i Faareflokken. Men Intet er væmmeligere for mig end [at] høre vore nuværende Spidsborgeres Raisonnement over hans Blodtørst. Disse idee- og gudsforladte M[enne]sker begribe ikke, at der er Tider, da Livet taber i Værd, da det synker i Priis som stærkt udbudne Statspapirer. Det synker i Priis, fordi Ideen, der undertiden betales med M[enne]skeliv, bliver dyr. Jeg saae det her, den Nat, da vi brændte Broerne. Jeg, De seer mig, stille, fredelig Mand, jeg førte dengang Folk i Ilden, jeg saae dem falde; men vi gik fremad, stadig fremad, Ideen vinker – – –

– *d'Yvernois's Bog*: François d'Ivernois (1757-1842), schweizer. Politisk og økonomisk skribent, forfatter til mange bøger. G. mener *La révolution française à Genève ...* (London 1795).

22.6. *det Girardinske Drama*: Emile de Girardin (1806-81), grundlægger og redaktør af *La Presse*; blev på denne dag frikendt for anklager, forårsaget af en artikel, hvori han anklagede regeringen for korrupsion. – *Ochsenbein*: Johann Ulrich O. (1811-90), ledende politiker i Bern, senere kommandør af Bern-divisionen i *Sonderbund*-krigen.

23.6. »*Memoiren einer Prostituirten*«: *Memoiren einer Prostituirten; oder, Die Prostitution in Hamburg*. Nach dem Original-Manuscript bearbejdet von J. Zeisig (Hamburg 1847).

24.6. *Moders Geburtsdag*: Lea Goldschmidt (1797-1870). – *Druey*: Henri D. (1799-1855), radikal statsmand fra Waadtkantonen; nævnes i *N & S*, 1848, I, 128.

2.7. *Dr. Emil Vogt*: (1820-83), dr. jur., sagfører i Bern, senere juridisk professor ved universitetet der; nævnes i *N & S*, 1848, I, 276. – *Dr. Abt*: nævnes i *N & S*, 1848, I, 278. – *Bjørnene*: i byen Bern har man traditionelt holdt bjørne som et symbol på byen.

3.7. »*Lola Montes*«: muligvis Paul Erdmann, *Lola Montez*

und die Jesuiten; eine Darstellung der jüngsten Ereignisse in München (Hamburg 1847).

4.7. *Tagsatzung-Gesant Stämpfli*: Jacob S. (1820-79), schweitsk finansminister, omtalt i *N & S*, 1848, I, 277-79. *Tagsatzung* er det schweitsiske parlament. –

Under denne dato skrev G. følgende på løsblade:

Det er et Factum, at Folk (Publicum) ikke ynder, at man i Underholdnings- eller politiske Skrifter taler til dem om Religionen og anstiller religieuse Discussioner. (Hvorfor?) Religionen er 1) ikke af æsthetisk Interesse; den er ikke interessant, underholdende. 2) Naar den omtales, vækkes strax visse stridbare Magter i Læserens Indre. Tro, Tvivl o. s. v. reise sig til Kamp, og dette foraarsager en ubehagelig Fornemmelse. Nogle afskaffe desaarsag aldeles Tanke om Religionen; Andre, Fleretallet, henlægge den under et eget Departement, der træder i Virksomhed, naar man Søndag Morgen tager reent Linned paa, og varer efter Omstændigheder 1 à 2 Timer, indtil Frokosten. Disse Timer offerer man til den Gud, der dog mulig existerer; man affinder sig med ham, er stille og taus og ængstelig for hans Skyld i bemeldte Timer, for at have Ro for ham den øvrige Deel af Ugen. Skolens og Kirkens Organisation beforder denne Adskillelse.

Af denne Tilstand følger den store Ubehagelighed, at Sjælen eller Tanken næsten aldrig kan give sig af med at løse et Spørgsmaal efter Principet; thi i Principet beviser enhver Sag vor sjælelige Existens, vort Ophav, vort Maal, Hensigten med vor hele Tilværelse. Man bliver saa vant til at stige op med Principet og vende om paa Halvveien, at man tilsidst antager Halvveien for den hele Reise og der opbygger et Stationshuus, hvorfra man gjør smaa Detailudflugter og løser ethvert Spørgsmaal efter Øieblikkets Fornødenhed.

Det er gaaet saaledes med Frihedsspørgsmaalet hjemme. Istedetfor at bestemme, hvad Friheder, hvad Ret M[enne]-skene have til den, hvor nødvendig den er til at løse deres Opgave her paa Jorden, er man bleven staaende paa Halvveien ved Stationshuset, har man fundet Udveien: *Skatte-*

bevillingsret. Det er interessant at see, hvorledes paa samme Tid, da Bevægelsen havde grebet Folkets Gemyt, Andre ligesaa ensidig forfulgte den flotreligieuse Retning, og hvorledes Baptister, Hellige, Troende dukkede op.

I Udlandet er det gaaet accurat ligedan, kun at Bevægelsen naturligviis har været stærkere og har ført til bestemtere Resultater.

I Preussen Kamp for at holde den politiske Bevægelse tilbage ved Hjælp af Religionen.

I Østerrig og alle katholske Stater [er] dette virkelig bevirket.

I den radicale Deel af Tydskland og i Schweiz [er] Religionen aldeles kastet overbord og alle politiske Spørgsmaal løst efter det Princip der er ingen Gud; her paa Jorden have vi ikke Andet at gjøre end skaffe os Lyksalighed, naar vi døe er det forbi. Undertrykkerne faae ikke Straf i Himlen.

5.7. Under denne dato skrev G. følgende længere stykke på løsblade:

I dag blev Tagsatzung aabnet. Fra mit Vindue saae jeg om Morgenen Kl. 8 de protestantiske Deputerede enkeltviis med deres Weybler indfinde sig i Mynsterkirken, udenfor hvis Dør Militair var opstillet og hilsede dem med Parademarschen. Med samme Høitidlighed gik de catholske og reformerte Deputerede, hver til sin Kirke. Henimod Kl. 8½ gik jeg til Helliggeisten-Kirke, hvor alle Deputerede efter endt Gudstjeneste skulde indfinde sig. Gaderne vare besatte med Skarpskytter en haie; og udenfor Kirken stod Linie-militair ved Døren. Helliggeistkirken er en smuk, simpel Kirke, bygget i Halvcirkelform og med et stort Chor under det gothiske Taarn, saa at den ypperlig passer til en saadan Ceremoni. Galleriet, der løber rundt om Halvcirklen, var besat af Damer. Burgundiske Tepper. Jeg, som endnu stadig lider under min kongelige, absolutistiske Opdragelse, blev ganske overrasket ved Alt, hvad jeg saae, hvor naturligt det end var: Istedetfor Politi stode Borgerofficierer (∴ Borgere, der virkelig ere Officierer og virkelig gaae i Krig; thi der gives ikke andre Soldater end Borgere) i Kirkens Dør og tage imod Billeterne; den

Gang, hvor Gesandterne skulde igjennem, blev holdt aaben derved, at en Officier engang imellem sagde: jeg gjør mine Herrer opmærksom paa, at Gesandterne skulde gaae gjennem denne Gang; men, hvad der især overraskede mig kongelige Undersaat, var den Nøiagtighed, hvormed Alle gave Møde. Tilligemed mig kom Geistlighed, Regering o.s.v. Præcis Kl. 8½ hvirvlede Trommerne, Fanen sænkedes, den franske Gesandtes Karett kjørte frem foran Kirken. Jeg stod lige ved Indgangen og kunde ypperlig see Alt. Hr. Bois le Comte saae ganske forvirret ud. Hvad man end kan sige sig selv om Folkeret etc. maa det dog gjøre et underligt Indtryk paa En, der ved sin Adfærd er bleven saa upopulair som Bois le Comte, og som repræsenterer et i Folket saa forhadt System, naar man skal vise sig foran en Souverain, der i tusindviis staaer paa Kirkepladsen, er opmarscheret med funklende Bajonetter og især naar man fra det stærke Sollys skal ind i den dunkle, gothiske Kirke, hvor en alvorlig, ubevægelig Forsamling, Alle bekjendte med Sagens ringeste Omstændigheder, Alle besjælede af samme antipathiske Følelse, venter [?] En. Hvorledes det end forholdt sig: Hr. Bois le Comte, samt hans Secretair, saae forvirrede ud, da de kom op ad Trappen, Gesandten hilsende det tause Folk, Souverainen, saa dybt og saa forkert, at hans Næse kom ganske nær til min Næse, og fulgte med korte, hurtige Skridt efter den Artilleri-Officier, der med republikansk Simpelhed udførte en Overhofmarschals eller Overceremonimesters Rolle og førte ham til hans Plads. Jeg har seet Dhrr. Diplomater mange Steder, i Kjøbenhavn, Paris, Wien, Rom, jeg har seet dem indfinde sig mellem langt større Menneskemasser men de skulde ind i det kongelige eller keiserlige Pallads, og Folket fik ikke saa meget som et Nik.

– Strax efter kom den belgiske chargé d'affaires, ganske alene. Han hilsende som en Mand, der havde travelt, og saae ud, som om han blot ønskede at komme hjem og tage fat paa de Støvler, han ved Bortgangen var i Begreb med at sye. Det maa jeg overhovedet sige til Ros for Belgien (og indirecte altsaa for de belg. Gesandter) at Regeringen af

priisværdig Sparsommelighed ikke giver sig meget af med Gesandter, men sender Folk, der i Nødsfald kunne ernære sig selv, og desuagtet har jeg dog ikke hørt, at et belgisk Pas nogensinde er blevet viseret slettere end et dansk Plads [sic] eller en belgisk Prindses Fødsel anmeldt daarligere end en dansk Prindses, hvis en saadan blev født.

– Efter den belgiske kom den spanske Gesandt. Denne spanske Gesandt vakte min Beundring; han hilste ikke, om hans Mund spillede et stolt, maaskee spidst Smil, og han fulgte den unge Artilleriofficier med en Anstand, som om han tænkte sig ledsaget af Overceremonimesteren for Hs. katholske Majestæt, Konge over Spanien og begge Indier. Der er dog noget Heelt i denne Mand! tænkte jeg: Han kan nu engang efter sin Natur ikke betragte et Folk som Andet end Pøbel, og saa viser han det saa stærkt, som hans egen Værdighed blot tillader det; men han er dog altid værdigere og respectablere end de, der paa Papiret yttre en saadan Ringeagt og personlig blegne ligeoverfor denne organiserede, bevæbnede, haardnakkede, slagfærdige »Pøbel«.

– Til sidst kom Hr. Peel, Engelskmanden. Da man saa ham stige ud af Vognen, gik en Bevægelse gennem Folket, som jeg ikke kan beskrive anderledes end med de Ord: at jeg følte, at Folket smilede. Peel er ikke saa smuk nærved og tilfods som i Afstand, oppe paa Bukken; nærved seer han temmelig forsviret ud. Men netop fordi han, foruden at repræsentere et for Schweiz gunstigt Princip tillige er en »forbandet rask Kerl«, er han alle Berneres og Bernerindes Yndling.

– Til sidst den sardinske Gesandt, munter og glad. Et Øieblik efter begyndte Klokkerne at ringe: Canton-Gesandternes Tog begyndte fra Mynsterkirken, og lidt efter forkyndte Trommehvirvel Regimentsmusik og Raslen af Geværer og Sabler, at Toget havde naaet Pladsen. Jeg tilstaaer, at min Opmærksomhed ved Togets Indtrædelse i Kirken meer fæstede sig paa Weyblerne end paa deres Herre, Gesandterne. Det er en piinlig Fornemmelse, hvormed [man] paa en saadan Politikers Ansigt søger at læse Ud-

trykket af den Politik, han repræsenterer; det er, ligesom man vil læse Spor af Digte i en Digtets Ansigt. Desuden kunde jeg ikke faae Tid til at spørge, fra hvilket Canton hver enkelt Gesandt var og saaledes idetmindste faae et solidt Grundlag for mine Betragtninger og Gisninger. Men Weyblerne havde Alle det samme ensartede Udtryk, det var den Trofasthed, hvormed hver fulgte sin Gesandt, den inderlige Overbeviisning, der stod skrevet i enhver Weybels Ansigt: at den hele Tagsatzung ikke kunde bestaae uden Weyblerne. Hermed harmonerede saa godt deres middelalderlige Dragt: Weybel'en bærer en Kappe, der bestaaer af en heel Mængde Farver, som tilsammen danne hans Cantons Farve, og han er altsaa i legemlig Henseende det correcte Udtryk af sit Canton, ligesom Gesandten skal være det i aandelig Henseende. Man kan saaledes ikke undre sig over, at Weyblerne i deres Abendsitzungen discutere de politiske Forhold ligesaa ivrig med legemlige Verber, som deres Gesandter paa Tagsatzung discutere dem paa aandelige do. Efter alle Julemærker vil Weyblernes Mathed idag blive adopteret af hele Schweitz; Enhver troer, at Tropperne om en Maanedes Tid ville staae i Marken, saa at jeg kan møde dem i Canton Luzern, naar jeg kommer ned fra Rigi.

Det øvrige tog ikke lang Tid. Der blev af Dilettanter sunget en Choral, som alle Bernere hørte paa med stor Fornøjelse, og da Sangen var forbi, holdt Ochsenbein en Tale, eller rigtigere og nøiagtigere: Ochsenbein *oplæste* siddende i sin Prædikestol en Aabningstale. Da han læste med dæmpet Stemme og desuden holdt Papiret høit op for Ansigtet, kunde jeg i Afstanden ikke høre en Lyd, og hele Ceremonien tog sig under den dybe Stilhed ud for mig, som om Ochsenbein sad ganske alene hjemme og læste sig i Søvn og jeg ganske alene var Vidne dertil. Endelig havde han læst Papiret igjennem, og jeg hørte hans Stemme opfordre Gesandterne til, paa Fædrenes Viis at sværge Forbundseden. Ved disse Ord reiste han og alle Gesandterne sig, og Eden, som han foresagde og de andre gjentog, rullede dump hen under Kirkens Hvælvinger. Dette var

for mig et virkeligt imponerende Øieblik. Dilettanterne afsang derpaa en patriotisk Sang, som alle Bernere hørte paa med stor Fornøielse, og da Sangen var forbi, brød man op.

Gesandterne eller Æresgesandterne drog til Zeughausgasse, hvor Fuldmagterne bleve prøvede – ½ Times Arbeide – og en ny eidgenössischer Staatsschreiber (Secretair) valgt. Efter Valget protesterede Neuenburg og aabnede saaledes den langvarige Strid, der forestaaer. Om Aftenen forskjellige Gilder.

[*Weybler*: en Weibel eller Waibel er en schweisisk retsbetjent eller foged. – *Hr. Peel*: Sir Robert P. (1822-95), den ældste søn af den berømte statsmand Sir Robert P. (1788-1850); sønnen var charge d'affaires i Schweiz 1846-50.]

6.7. Under denne dato skrev G. følgende på løsblade:

Det er dog mærkeligt, som les beaux esprits se rencontren selv om de ere skilte fra hinanden ved Høie, Bjerge og Dale og aldrig have seet hinanden. Berner Intelligenzblatt begynder sin Beretning om Tagsatzungs Aabning med de Ord: Det skjønneste Veir begunstigede o.s.v.

7.7. Under denne dato skrev G. følgende på et særskilt blad; det er trykt, delvist og med fejl, i *Kyrre*, I, 141.

Bern d. 7de Juli 1847. Imorges kom Dr. Emil Vogt til mig og medbragte en dansk Haandværker. Omendskjøndt jeg nu har gaaet en god Skole igjennem, stak dog den gamle Adam i mig, og idet jeg hilsede det unge M[enne]ske, hvis Klæder bare Spor af hans Haandværk, var det paa god gammel Maneer; som om der var en Afgrund imellem ham [og] mig, hvorover min Haand ikke kunde række. Først da Dr. V. rakte ham Fidibussen og lod ham tænde Cigaren først og det Hele uden den eneste Trang behandlede ham som sin Lige, blev det mig bevidst, at jeg havde betragtet mig som bedre end denne Haandværker og jeg skammede mig inderlig. Hist under de absolutistiske sociale Forhold er Sjælen bleven hemmet i Udviklingen, og vi kunne kun med Anstrængelse komme til den Sætning, at alle M[enne]sker i Grunden er lige, og at ikke den udvortes Livsstilling men den sædelige Udvikling, der betinger For-

skjel, medens her Alle ganske ligefrem tænke det eller rettere: slet ikke have nødig at tænke det, de føle det, ligesom man i Danmark føler Respect for en Kammerherre. Kammerherre ... Kammerherre ... kan et M[enne]ske virkelig være Kammerherre? ... Jeg troer, at den tynde Luft paa Schweitzerbjergene gjør En fortunlet, jeg kan slet ikke huske.

dito dato. Jeg saae i Eftermiddag Studenterne og andre unge M[enne]sker turne i den grønne Stadsgrav nedenfor Skandsen. Nu begriber jeg, hvorfor Studenterne ere tørstige om Aftenen og drikke deres Flaske Øl eller Schoppen Viin! En saadan Øvelse giver Tørst og – Kræfter. Naar man seer en saadan Haardførhed, en saadan herculsk Muskelkraft hos Ungdommen, som jeg der saae, i Løb, Landsekastning, Hugning, Klattren og allehaande gymnastiske Øvelser (hvorunder ogsaa det at bære mægtige Stene paa Skuldrene og slynge dem langt fra sig), saa begriber man godt, at Democratiet her ikke er nogen blot Theori.

8.7. *afsendte Brev hjem:* se GBF, I, 142-45. – Følgende skrev G. på et løsark under denne dato:

Jeg havde iaftes en Samtale, der er characteristisk for Tilstanden her i en vis Retning. Personerne: To Journalister, Boghandler Jenny og Dr. Abt, samt Studenter og jeg. Den ene Journalist, Jenny, forelæste en Artikel, han vilde lade trykke, i Anledning af en interessant politisk Tildragelse. Den indeholdt et strengt Angreb paa flere politiske Personer og blev høilig rost af Abt.

Hvad siger De til denne Artikel? sagde Jenny til mig.

Aa, han, raabte Abt, han fandt den for grov – ikke sandt?

Jeg havde allerede engang disputeret med Abt i en lignende Anledning og havde foresat mig, ikke oftere at berøre dette Thema; men Naturen gik over Optugtelsen, da denne directe Opfordring kom, og jeg svarede, Ja, vel, hvorfor skal man ikke sige det Samme i en høfligere og smukkere Form?

Hvad! raabte Jenny, smuk Form? Er den nøgne Sandhed ikke smuk nok?

Jo, svarede jeg, hun er ganske vist smuk; men selv her i Bern gaar hun ikke nøgen omkring, og jeg indseer derfor ikke, hvorfor man ikke ligesaa godt kan give hende en kjøn Dragt som en grov og uskjøn, især da man ikke har anden Bekostning derved end en Smule Umage.

Ja, sagde Jenny med ironisk Læspen: man skal være høflig, man skal tage Hatten af og skrabe ud, og naar man har at gjøre med en Oxe, saa tør man ikke sige, som sandt er: Du er en Oxe, men man skal sige – ja, hvad skal man sige?

Jeg: Først og fremmest forlanger jeg, at man virkelig skal sige Sandheden, og det er ikke: Du er en Oxe, thi ingen Mand er jo virkelig en Oxe; dette Udtryk er allerede et Forsøg i Poesien, og et Billede, der ligger udenfor Sandheden.

Jenny: For Pokker! Hvad skal man da sige, naar man har at gjøre med En, der er saa dum som en Oxe – jeg beder Dem indstændig om at sige mig det.

Jeg: Ja, her ere to Tilfælde mulige: Enten veed Publicum ikke, at Manden er en Dumrian, og saa maa man fremstille hans dumme Handlinger saaledes, at hver Læser af sig selv tænker: Men den Mand er jo ligerviis som en Oxe – og saa er jo Hensigten ment. Eller Publicum veed, at han er en Dumrian, og saa har man jo aldeles Magten over ham, og vil man være frygtelig grov, kan man med den største Høflighed rose hans mærkværdige Klogskab.

Studenterne havde imidlertid ved forskellige Udraab givet deres Deeltagelse for Spørgsmaalet tilkjende, og en af dem udbrød nu: Det er Omveien, det er umandigt! Jeg slynger min Mening i Ansigtet paa min Fjende! Jeg siger til en Luzernsk Jesuit: Du fordømte Jesuit – – Høflighed imod saadanne Karle, det var, som naar jeg i en Duel ikke vilde skyde min Modstander i Hjertet, men skjød i Luften.

Den Sammenligning, bemærkede jeg, passer ikke ganske. En Duel hører for Ex. ikke ind under Literaturen.

– En Duel ikke?!

Ja, det vil sige, en Duel kan indeholde et poetisk Stof, der

er brugeligt for Literaturen, men Pistoler ere da ikke litteraire Vaaben.

Hør nu! raabte Abt, nu vil jeg fremføre et aldeles slaaende Argument: Den første Regel i Æsthetiken er, at Tanke og Form skulle passe sammen; følgelig fordrer en grov Tanke en grov Form – uden det vilde man aldrig kunne komme sin Fjende tillivs og sige en Grovhed.

Jeg: Derved er kun at mærke, at Grovhed ligger aldeles udenfor Literaturen ...

Abt: Hvorledes? Paastaer De, at Nogetsomhelst ligger udenfor Literaturen?

Jeg: Ja, vel, ligesom for Ex. Landskabsmaleren ikke kan male Alt, men maa lade visse uskjønne Gjenstande ligge, saaledes maa ogsaa Skribenten renoncere paa at bringe visse Tanker over i et literairt Sprog.

Jenny: Der er Intet, som Maleren behøver at genere sig ved at male. For mig kan han male, hvad det skal være – jeg vil rolig see derpaa.

Jeg: Ja, men det talrige Publicum, for hvem han maler, vil føle sin Skjønhedssands krænket ...

Jenny: Skjønhedssands! Der have vi det, der stikker Ulykken! Sandhedssands skulle vi have! Med Kraft og Sandhed skulle vi bekjæmpe vore Fjender, og saa, naar vi ikke have Andet at gjøre, kunne vi tage fat paa Morskabs-læsning og Romaner og tale om Skjønhedssands.

En Docent ved Universitetet, en ung Mand, hvis smukke, ædle Ansigt tydelig viste mig, at han ikke kunde være uden Skjønhedssands, men som i Striden kun med nogle faa Yttringer havde taget Parti, og det imod mig – fordi Høflighed er upopulair i Bern – saae min Kvide og gjorde Ende paa Striden ved at foreslaae et Parti Piket. Men man betragtede mig som overvunden; thi jeg var i Minoriteten. [Jenny: omtalt i *N & S*, 1850, III, 209.]

9.7. Skrevet på løsblad:

Bern d. 9de Juli. Iaftes saae jeg Prof. Snell, der her i Bern har spillet omtrent samme Rolle som Galeer i Genf. Det var ham, som ved at belære Folket, forberedte og bevirkede

den sidste Revolution. Regeringen afsatte ham fra hans Post ved Høiskolen og jog ham i Landflygtighed; han gik til Baselland og blev der modtaget med aabne Arme. Den Regering, han havde undergravet, faldt; men den nye viste sig ikke erkjendtlig og vilde ikke gjenindsætte ham i Embedet, men tilbød ham en Skadesløsholdelsessum. Saa begyndte han en Proces imod Regeringen, førte den selv og for kort Tid siden er Reg. bleven dømt til at indsætte ham i Embedet og betale ham hans Gage for al den Tid, han har været afsat. – Det er en Mand paa circa 55 Aar, med et bittert næsten ondt Udtryk i Ansigtet, og uden Spor af Kløgt, indtil han smiler: det er et mærkværdigt Smil (det falder som en Solstraale over et Bjerglandskab, eller som en heel Decorationsforandring); det er ligesom en Nøgle, der aabner Veien mellem Sjælen og Ansigtet, og Sjælen lyser som en Solstraale over det furede Landskab.

[Prof. Snell: Wilhelm S. (1789-1851), flygtning i Schweiz siden 1820; siden 1834 professor i Bern, samt en ledende politiker.]

10.7. Skrevet på løbsblad:

10de Juli. Vore Statsmænd kunde gjøre Studier her i Schweiz, aldeles til Brug for vor Tilstand. Saaledes vilde de see, hvor unødvendig det er at give Grundbesiddelse og Formue absolute Forrettigheder: de skaffe sig dem selv. Og de fortrænges kun ved Folkets stigende Intelligens – hvilket da er aldeles i sin Orden. (Endvidere Walser, i Baselland, Præst, der ikke blev valgt paany.)

– Canton Luzerns Constitution af 1841, saa demokratisk den end er, begynder strax med Geistlighedens Rettigheder (medens andre Constitutioner begynde med Regeringsmaskinerne). Art. 3. Derpaa [?] gaaer den umiddelbart over til i Art. 4 at bestemme Ungdommens Underviisning. Man seer deraf, hvorledes [...] Tanker hemmelig have dvælet paa Jesuit-Underviisningen. – Det var denne Cons. der blev forelagt Paven.

– En Revolution er et Udbrud, en Explosion af Folkevilie som af Krudt. Naar Krudtmassen er meget stor og sam-

mentrykt, og naar derover er lagt en betydelig Vægt af Konge, Hof, Militair, Bureaukrati o.s.v., saa er Knaldet forfærdeligt og Virkningen endnu forfærdeligere. Saadan er en Revolution i en absolut Stat. – Men i Schweitz lider Folkevillien intet Tryk, og den exploderende Masse er heller ikke stor. Revolutionerne i Schweitz, navnlig de i Canton Bern, forekomme mig som, naar en Elephant er urolig og Driveren ved forskjellige Caresser søger at lindre dens Trang, men aldrig træffer den rette Plet og Elephanten da hvert Øieblik ryster ham af.

11.7. De følgende to stykker blev skrevet på løsblade under denne dato:

[1] Der er faldet mig ligesom Skjel fra Øinene, hvad Jødedommen angaaer, ved en Betragtning, der lige med Et paakom mig, nemlig denne: Hvis Rothschild vilde handle som en ægte Jøde, aldeles ud af Jødedommens Aand, saa tog han sig iagt for at puste et Lys Fredag Aften, spise Ureent do; han gav store Almisser til alle Trængende, stiftede Velgjørenhed[s]Anstalter do. – Hvis han vilde handle som en ægte Christen efter Jesu egne Ord, saa gav han alle sine Eiendele til *de Fattige* og »fulgte Jesus«. Men hvad vilde det sige? Blev han ikke derved en Humanist eller Socialist o: Han anvendte sine Rigdomme saaledes, at han overalt lettede det Aag, der hviler paa Menneskene, og gav dem tilbage til m[enne]skelig Frihed, m[enne]skelig Oplysning og Selvbestemmelse. – Christendommen indholder altsaa i sine Principer langt meer Fornuft end hele Jødedommen, og man skulde altsaa snarest mulig see til at faae den ophævet. Og hvorledes vilde man faae en lille Sø, der ved Dæmninger havde dannet sig midt i en større Sø, ophævet? Ved at forøge Dæmningen eller ved at slaae den ned og lade det aristocratiske Vand, der var stolt af at staae ene, løbe ud imellem det Andet, og see om det der kunde vedligeholde sin Afsondring.

Jøderne ere saa gruelig aristocratiske, fordi de gaae og bilde sig ind, at de ere Vorherres Kammerherrer, der for en Tid ere fjernede fra Hoffet, fordi politiske Omstændighe-

der etc. staae i Veien, eller fordi en Præst for 2000 Aar siden slagtede en Kalv paa et Bjerg, der ikke var privilegeret til Kalveslagting.

– Det har noget Comisk-Tragisk ved sig at see alle de tydske Stater paa Forbundsforss. give Østerrig og Preussen fuldstændig Ret og Medhold, hvad Krakau angaaer. Det er alle de tydske Stater, hele Tydskland, den tydske Nation og den danske med for Holsteens og Ls Vedkommende – skulde man troe, hvis man ikke vidste, at det kun er Cabinetterne. Det gaar hermed som i Havet: Undertiden gaar paa Overfladen Norden-Strøm, medens det egenlige mægtige Hav underneden løber i modsat Retning.

Begrebet *Religion* i »Democraten« 3die Hefte.

Nationalitet i det 2det Hefte.

[2] Jeg sagde iaftes til A. efter en resultatløs religiøs Disput: Naar Du nu blev meget syg, hvad vilde Du saa gjøre?

Formodenlig døe.

Nei, Du misforstaaer mig –: hvis Du blev blind, hvad vilde Du saa gjøre?

Blind? Saa vilde jeg skyde mig.

Han sagde det med en saadan Rolighed og med et Udtryk, at jeg var overbeviist om, det var hans Mening, og jeg saae uvilkaarlig, om jeg saa maa sige: med anticiperet Medlidenhed, op til hans høie, hvide Pande. Men jeg vovede ikke at drage videre Slutninger; thi jeg saae hele den Række af Sætninger, han kunde opstille, hvis jeg sagde: Dersom Du fattede Tro til Gud, kunde Du bære Din Blindhed og behøvede [ikke] at skyde Dig.

Det er interessant at see, hvorledes Tydskerne, der hjemme ere saa stille og adstadige, i Udlandet slaae bagud og drive enhver fremmed Idee, som de forefinde, videre end dens *Eiermænd* selv. Saaledes have tydske Arbeidere practisk indført Communismen i England; saaledes de tydske Republikanere her i Schweitz; saaledes Arbeiderne [ufuldendt.]

12.7. Følgende stykke, der er skrevet på løsblade, citeres, med fejl og udeladelser, i Kyrre, I, 141-42:

Jeg befinder mig i en underlig Tilstand med min Tro. Rigtig paa det Rene har jeg aldrig været; Troens Bestanddele have havt en evindelig Strid med Tvivlen og ikke ret kunnet krystallere [sic] sig, og nu ryster man mig her i Schweiz, saa at Alt løber imellem hinanden og bliver aldeles uklart. Naar jeg er imellem »Atheisterne«, er jeg ikke istand til at finde noget Holdepunct, hvorfra jeg kan modstaae Strømmen. De opstille den menneskelige Fornuft som det Høieste; de sige, at den har sit Udspring fra sig selv, udsprang den fra noget Høiere, saa var den denne høiere Magt underdanig og altsaa hindret i sin Frihed, kunde ikke gaae sin egen frie Vei men maatte vælge den Vei, som dens Ophav foreskrev. Jeg holder naturligviis paa den menneskelige Frihed, paa Aandens Frihed og maa ifølge deraf nødvendigviis nægte Gud, idetmindste under Discussionen; thi jeg kan ikke faae fat i nogen af de Tanker, hvormed jeg tidligere har troet at kunne forsonde de to Extremer. (Det kommer formodentlig af, at den menneskelige Fornuft her imponerer mig; jeg har aldrig seet den træde frem med en saadan Uafhængighed, Klarhed, Bestemthed og Kraft og saaledes næsten leveret Beviis for, at den virkelig er sit eget Ophav.) Vel sandt, jeg har tidligere læst Bøger (Bauer, Feuerbach) hvor omtrent det Samme var sagt; men en saadan kjød- og blodløs, upersonlig Bog gjør liden eller ingen Virkning. Forf. kan jo være død af Anger, medens Bogen var under Pressen. Nei, vil man nægte Gud, saa maa man træde frem med sin Personlighed og lade den, man vil overbevise, see, at en saadan Personlighed virkelig kan existere, være sund og stærk, glad og munter og ud af Fornægtelsen drage Consequensen for det practiske Liv, som man af sin hele Sjæl maa bifalde. – Disse M[enne]sker see paa deres Uhr og gaae bort fra mig til deres daglige Forretninger, og jeg bliver tilbage i en Tilstand, som jeg sammenligner med den, hvori et Skib befinder sig, der har braset bak. Seilene ere stillede med hinanden saaledes, at de gjensidig ophæve Vindens Virkning; Skibet ligger stille midt under den stærke Kamp, der søger at drage det baade frem og tilbage. Jeg veed virkelig

ikke, hvad jeg skal gjøre med mig selv. Mine øvrige Anliggender er jeg vant til at afgjøre med en simpel Majoritets-Beslutning. Naar jeg for Ex. havde at vælge mellem to Reiserouter, saa valgte jeg den, for hvilken de fleste Grunde talte. Men Gudsafskaffelse er en Forandring, hvortil hører Enstemmighed; saalænge en eneste Stemme taler for ham, kan min polske Rigsdag ikke erklære ham afsat.

d. dato. Et M[enne]ske, der troer paa Gud, har i sit Indre en absolut Hersker, lever under en Absolutisme, men under den mildeste Absolutisme, der gives. Et M[enne]ske, der ikke troer paa Gud, lever republicansk; han modtager ikke Love uden i Kraft af sig selv, af Respect for det M[enne]skelige. Men en Republik kan ikke i Sandhed bestaae uden et stærkt udviklet Communalliv og en ligesaa stærkt udviklet Bevidsthed hos de enkelte Borgere. Jeg kan altsaa ikke afskaffe Gud uden at hver enkelt sjælelig Function i mig værner sig til at undvære ham – jeg kan altsaa ikke pludselig afskaffe ham her i Bern.

Siden Alting her skal afgjøres med Forstanden, har jeg fundet paa dette Raisonnement for at skaffe mig selv Ro for mig selv her i Bern.

13.7. Skrevet på løsblad:

En virkelig tragisk Begivenhed har fundet Sted her i Cantonet. Et ungt M[enne]ske, hvis udmærkede Aandseverner havde vakt alle hans Bekjendtes Opmærksomhed, studerede ved Gymnasiet, og i Ferietiden vilde han søge en liden Pengeerhverv [sic] for at kunne fortsætte sine Studier – thi hans Fader var en fattig Skomager. Han gav sig derfor – det er ægte republikansk – i Arbejde med Stenhugning; thi et Haandværk havde han ikke lært. Den første Dag skulde et Klippestykke sprænges, og den unge Gymnasiast, der ikke kjendte Fremgangsmaaden, tog sig endnu meer iagt end de andre og stillede sig i Afstand under et Træ. Men Fatum naaede ham netop der. En Steenblok faldt ned paa hans Hoved og dræbte ham øieblikkelig.

14.7. Skrevet på løsblad:

Hjemme havde jeg stor Respect for Augsb. allg. Zeitung. Rigtignok berørte dens Artikler ang. Schleswigholstein mig ubehagelig, fordi det, som jeg paa det næieste kjendte og vidste, var usandt, deri var opfattet som den soleklareste Sandhed og afgav Grundlaget for lange, tildels fortræffelige Raisonnements, der nødvendigviis maatte give hele Europa et falsk Begreb og indtage Folk imod os Danske. Men jeg tænkte: Augsb. allg. Zeitung boer langt borte i Augsburg og kan ikke see Schleswigholstein med egne Øine.

Da nu liberale Coryphæer hjemme efter lang Solliciteren fik indrømmet Plads for deres Modartikler, steg min Agtelse for Augsb. allg. Z. til det høieste Punct, den har naaet, deels fordi vore Coryphæer, der i alle Maader ere saa dygtige, og hvem jeg hidtil havde anseet for de største Journalister, bøiede sig for Augsb. allg. Z., og deels fordi bemeldte Zeitungs Redaction saa upartisk optog Artiklerne, og Redactionen forekom mig under Billedet af en ærværdig Mand med hvidt Haar og Skjæg, der sad i Augsburg og tilveiede Europa Retfærdighed paa en Guldvægt.

Vel sandt, jeg maatte sige mig selv, at disse Modartikler kom for sent og ikke vilde nytte, efterat Augsb. allg. Z. selv i en Række af Aar havde arbeidet paa den danske Sags Ruin i Tydsklands Omdømme; vor Sag forekom mig som en anklaget Mand, hvem man i lange Tider havde holdt i Varetægtsarrest, og hvem man løslod uden at domfælde ham, men med et i Arresten nedbrudt Helbred. Dog, det kunde nu ikke være anderledes, og desuden er det Retspraxis i Tydskland.

Jeg reiste altsaa fra Danmark med hele min Respect for Augsb. allg. Z. ubeskaaret og kom til Tydskland. Der fandt jeg mange Ting anderledes, end jeg efter Beskrivelsen i Augsb. allg. Zeit. havde ventet. Dog, da jeg ikke tør sige, at jeg greb Augsb. allg. Zeit. i den ringeste Usandhed, maa jeg forklare mig nøiere. De Efterretninger fra Tydskland,

som jeg hjemme havde læst i Augsb. allg. Zeitung, angik almindeligviis: en Prindses eller Prindsesses Fødsel, en Sangerfest, en kongelig Reise, der havde foranlediget Jubel hos Undersaatterne, eller en kongelig Regeringshandling, der havde vakt Fornøielse hos Undersaatterne. Jeg var derved uvilkaarlig kommen til at tænke mig Tydskland som et Land, hvor man fødte Prindser og Prindsesser, sang, reiste, jubledede og var fornøiet. Men allerede de første Dage, jeg tilbragte i Tydskland, syntes det mig, at jeg saae ganske andre Forhold, rigtignok hemmelig, liste sig over Gaden, og senere opfangede mit Øre ofte saa underlig vibrerende Smertenslyde, at jeg maatte sige mig selv, de kunde ikke komme fra de fornøielige Begivenheder, som Augsb. allg. Zeitung berettede. Dog var min Respect for Augsb. allg. Zeit. endnu saa stor og saa stærk, at den spærrede enhver ugunstig Mening Indgangen, og da jeg netop paa samme Tid i samme Zeitung læste en Række særdeles velskrevne Artikler betræffende Vandiemensland, saa sagde jeg til mig selv, at et Blad, der skuede saa klart og saa opmærksomt over Oceanet, let kunde oversee en Steen, der laa ved dets Fod i Tydskland, at det maaskee endog befandt sig i samme Stilling som vor egen store, berømte Tycho Brahe, hvis Kudsk engang fandt sig foranlediget til at erklære ham, at han var en klog Mand paa Himlen, men ingen klog Mand paa Jorden etc.

Da jeg kom til Wien, blev jeg opmærksom paa tre Ting, der alle tre angik Augsb. allg. Zeitung, nemlig: at det var det eneste betydelige tydske Blad, som den keiserlig kongelig østerrigske Regering tillod sine Undersaatter at læse; at den var forsynet med adskillige Efterretninger og Oplysninger, der tydede paa et vist gjensidigt Venskab mellem den og keiserlig kongelig østerrigske Regeringsmænd, og endelig at flere agtbare Mænd talte om den paa en besynderlig Maade. Hvad de sagde, vil jeg ikke anføre her, da de ikke sagde det, for at det skulde blive offentliggjort; men hine tre Omstændigheder tilsammen vakte adskillige Betænkeligheder hos mig uden dog at rokke min tidligere Mening, at Augsb. allg. Zeitungs Redaction sad i

Augsburg og tilveiede Europa Retfærdighed paa en Guldvægt.

Jeg kom til Italien og glemte Augsb. allg. Zeitung. Hvis den megetærede Redaction af Augsb. allg. Z. engang skulde erfare min Existens og sætte Priis paa at blive erindret af mig, da bør denne min Glemsomhed ikke fornærme den. Jeg kunde fremføre Meget til min Undskyldning; men for Kortheds Skyld bemærker jeg blot dette, at i Italien træder man paa den Jord, som de gamle Romere traadte paa, og det har noget Smitsomt ved sig, gennem Fødderne stige de gammelromerske Ideer til Hovedet, og det forekommer En, at Landet hiinsides Alperne er bedækket med en Skov, hvorigjennem ingen Solstraale trænger, at Verdens Ende er ved Hercules Støtter, man har følgelig glemt Vandiemensland og Augsb. allg. Zeitung.

En Dag, da jeg ganske træt kom fra Vaticanet og gik ind i et Kaffehuus for at drikke en Kop Kaffe, saae jeg paa et Bord Augs. allg. Zeitung. En underlig mat Glæde foer gennem min Sjæl; jeg smilede, som man kan smile, naar man efter at have været død i et halvhundrede Aar kommer tilbage og seer et Træ, hvorunder man har hvilet i sin Ungdom: Staaer Du endnu? – Jeg gav mig til at lege med Bladet, kaste det frem og tilbage paa Bordet, som om jeg vilde faae det til at give Livstegn fra sig – at læse det faldt mig ikke ind. Men pludselig foer mig en Erindring lynsnar gennem Hovedet: Men det er jo Augsb. allg. Zeitung? sagde jeg til mig selv; den indeholder jo Efterretninger fra alle Lande, altsaa ogsaa fra Italien. Lad os engang her i Italien læse Noget fra Italien, det kan være morsomt, det er ligesom at see sit eget nymalede Portrait.

Jeg læste altsaa, og ifølge min medbragte Respect for Augs. allg. Zeit. anseer jeg Alt for særdeles rigtig og godt skrevet; tog endvidere – saasom jeg nu var bleven mindet om Europa, og at jeg skulde tilbage – den Beslutning at anvende en halv Times Tid hver Dag til at læse Augs. allg. Zeitung og saaledes holde Skridt med Tiden.

Men under en i et halvt Aar samvittighedsfuldt fortsat Læsning udviklede sig efterhaanden hos mig en medfødt

Lyst til Kritiseren og Selvtænkning, og denne medfødte Lyst geraadede tilsidst i en saa bestemt og haardnakket Collision med Augsb. allg. Zeitungs Correspondent-Anskuelser om Italien, at jeg føler mig drevet til at formulere den i den aabent og frimodig udtalte Paastand: at Augsb. allg. Z. ikke er godt redigeret, hvad Italien angaaer. Jeg indrømmer, at Correspondenserne om Veiret ere upaaklagelige, og at de forskjellige Correspondenter, der undertiden samtidig correspondere fra Rom over denne Gjenstand, vise en rosværdig Overensstemmelse i Anskuelse og Principer. Ligeledes indrømmer jeg, hvad Politiken angaaer, dhrr Correspondenter et godt Kjendskab til det engelske Sprog, saa at de ganske feilfrit oversætte Roms udkommende engelske Blad Roman Advertiser, hvilket dog formentlig ligesaa godt kunde skee paa Augsb. allg. Zeitungs Bureau, hvis Red. vilde abonnere paa bemeldte Blad.

15.7. To stykker, skrevet på løbblade:

[1] Jeg har Umage med at begribe, at de politiske Begreber, jeg indsuger her, i Selskaber, i Læseværelser, paa Spadse-regange, i Samtaler, i Bøger, Begreber, hvis Realisation gjør de herværende Folk saa lykkelige, kunne bringe mig i livsvarig Arrest, hvis jeg reiser en Snes Miil mod Østen og udtaler dem høit eller endog blot ikke skjuler dem.

– Menneske[he]den skrider paa sin Udviklingsgang ikke frem i lige Linie, fast, urokkelig som en Liniedanser. Den gaaer snarere som en fuld Mand, og har samme Held som han med at naae Maalet.

[2]Hvad er *Form*? Man siger, det er det concrete Udtryk for Tanken; men dermed har man ikke udtømt de Fordringer, der gjøres til Formen, da den ikke alene bestemmes indvendigfra, men ogsaa udvendigfra. Formen er Tankens Klædebon, Aandens Kjød og Blød; idet den forkaster alt Overflødig og kun gjør sig til det hensigtsmæssige Udtryk for den skjønne Tanke, bliver den selv skjøn, ligesom M[enne]skets Legeme er blevet den skjønne Form for Guddommens M[enne]ske-Tanke.

Men, idet der er Tale om Hensigtsmæssigheden, betinges Formen altsaa ogsaa af Noget udvendigfra. Ligesom

M[enne]sket vilde have erholdt en anden Form, hvis det var blevet bestemt til at leve i Luften, saaledes antager ogsaa Skribentens Tanke en anden Form, eftersom han henvender sig til hiin eller denne Region, eftersom hans Tanke skal opfattes af denne eller hiin Klasse. Hans Form bliver anderledes, eftersom han henvender sig til hele Folket eller blot til de Lærde, eftersom han vil gjøre sig forstaaelig for Alle eller overlade det til enhver Enkelt at bestræbe sig for at forstaae ham. Min Dom over Formen betinges saaledes ikke alene af, hvorvidt den i og for sig er et Udtryk af Tanken, men om hvorvidt den er et saadant Udtryk, at den kan skaffe Tanken den tilsigtede Virkning.

For nu at bestemme Virkningen maa man i Almindelighed være Psycholog σ : kjende den almindelige M[enne]-skenatur, og specielt deres [sic] sjælelige Tilstand, deres Culturtrin, til hvem man henvender sig. Taler man til et Folk eller Publicum, som ikke har nogen Literatur, ingen literair Dannelse – hvis saadant er muligt – saa ligger Ordet, det Talte, det Skrevne udenfor Literaturen. I modsat Fald kommer først Skjønheden, saa Hensigtsmæssigheden.

Det følger altsaa heraf, at jeg ikke vil anlægge en hyperciviliseret Skjønheidsmaalestok paa den Literatur, som de politiske og religiøse Kampe i Schweitz frembringe, men at jeg kun forlanger af dem, at de skulle bøie sig under Hensigtsmæssigheden og vise Verden (Publicum) at Forf. og hans Parti ere cultiverede Mænd. Det er nok, at det hos os og andre overciviliserede Folk er kommet saa vidt, at et aldeles saft- og kraftigt Værk roses for dets »elegante« Form; lad de kraftigere Folkeslag i deres Literatur vise deres kraftigere, friskere Følelser, men lad dem forene dem med Skjønheden – hvis de ville danne en Literatur.

Ja, fra det Standpunct, hvorpaa De stiller Dem, kan De have fuldstændig Ret. De betragter Literaturen som en Forberedelse til en aaben Kamp, og den bliver desaaarsag en Række voldsomme Angreb og Skjældsord lig dem, hvormed de homeriske Helte gik imod hinanden. Men Literaturen skulde jo netop være til for at undgaae brutal Kamp;

den skulde være et Udtryk af Fornuft, Udveksling af Grunde og Beviser. Men de bedste Grunde og Beviser ere naturligviis de, der komme roligst, klarest, Frugter af et tænksomt overskuende Blik, og af en Forstand og Følelse der fuldstændig er sig bevidst og derved behersker sit Udtryk. Men et Sprog, hvori saadant udtales, er netop smukt eller skjønt, og saaledes er Skjønhedssandsen langt fra en overflødig Evne, tvertimod, den staaer i nøieste Forbindelse med det Nyttige, med Kraft og Sandhed. Et saadant Sprog henvender sig i sin Simpelhed og med sin Følelse ligesaa godt til Eders vældige fiirskaarne Mænd fra Høialperne og til de bredskuldrede Studenter her paa Værtshusene, som til Familierne, og gjør derved den Sag til en folkelig Sag ...

... Hvad, Familierne? Skal vi nu [...] skrive for Fruentimmer. Er det ikke det, jeg siger: Han vil have Berliner-Æsthetik her i Schweitz!

17.7. Skrevet på løsblad:

Det, som Schweitz stræber til, er Enhed og Kraft, Centralisation, at blive en *Nation*. Det er ikke noget nyt Paafund; det dukker hyppig op i de sidste 50 Aar, siden det udgik fra Napoleon.

Ogsaa her er det en Napoleonisk Tanke, som, efter engang at være bleven udtalt, ikke vil ud af Folkenes Erintring.

Andre Fyrster have ogsaa Ideer og plante ogsaa et Korn. Med stor Anstrængelse bliver Folket bearbejdet for at modtage den fyrstelige Spiire, med Politi og Soldater bliver den bevogtet, undertiden bliver den vandet med Blod, og tilsidst gaer den undertiden ud.

Men Napoleon havde det mærkværdige ved sig, at, naar han saae paa et Folk, saa sprang Folkets inderste Tanke, der ikke kunde komme til Udbrud, over i hans Hoved.

Saa udtalte Napoleon Ordet, og Folket hørte det som noget Fremmed; Napoleon plantede Træet, og Folket saae derpaa, og naar Napoleons Soldater ikke bevogtede det, løb de til og trampede Træet ned. Napoleon er død, hans Soldater ere døde, og nu gaee Folkene efter saa mange Aars

Forløb og lede mellem Fodtrinene for at finde det nedtraadte lille Træ og igjen faae det til at grønnes.

Som et Ex. paa den Maade, hvorpaa Jesuitautorerne føre den skriftlige Strid i Jesuitsagen, kan tjene følgende Uddrag af Overdommer Bossards Skrift: »De Radicale sige, at Jesuiternes Indkaldelse forstyrer Roligheden i Schweitz. Hundrede Gange har man opfordret de Radicale til at nævne blot en eneste Jesuit, der forstyrer S.s Rolighed. De have endnu ikke forsøgt det!«

[Bossards Skrift – Josef-Georg Bossard (1814-94), præsident for *Cour d'assises*, Lucerne, *Der Kampf zwischen Radikalismus und Sonderbund*.]

18.7. Det følgende stykke, skrevet på lølblade, hører til under denne dato, skønt det fejlagtigt er dateret »d. 17de Juli 1847«. (G. skriver, at det var søndag, og søndag var d. 18.).

Imorges var en *dansk* Communist hos mig, en Haandværker. Da De formodenlig er nysgjerrig efter at vide, hvorledes saadan Communist egenlig seer ud, saa vil jeg først og fremmest beskrive ham. Det var en høi, kjøn Fyr, iført Beenklæder (jeg lægger udtrykkelig Vægt paa Beenklæder; thi De tænker naturligviis strax paa Sansculottes), fiin bruun Frakke, Fløiels Vest, blanke Støvler; om Halsen bar han en fiin Guld-Uhrkjede; om der hang Uhr ved, veed jeg ikke.

Hvad denne Klædedragt angaaer, maa De dog lægge mærke til 1) at det var Søndag, 2) at Manden er Skrædder.

Men, vil De spørge, hvorfor er M[enne]sket Communist, naar han har Frakke, Beenklæder etc. etc.?

Ja, her stikker Knuden, og den er, at jeg tør sværge paa, at De, ligesaa lidt som mange tusende andre Danske, har Idee om, hvad Communisme er.

En Communist kan være baade rig og fornem – skjøndt jeg tilstaaer, at mig bekjendt er ingen rig eller fornem Mand Communist – han kan befinde sig i hvilkensomhelst Stilling det skal være; thi Communismen er en Idee, en Tro, en Religion – ja, en virkelig Religion; i den har

Fornuftreligionen fundet sin yderste Consequens, ligesom Gemytsreligionen har fundet sin i Fetischtilbedelsen.

Communismen er den yderste Grændse, de m[enne]skelige Friheds-Theorier have naaet, idet man ensidig gik ud fra en Betragtning af de Fattiges Nød og Undertrykkelse. For ikke at blive for lærd, vil jeg ikke fortælle, hvor man finder Spor af den i Oldtiden. Naar De seer efter, vil De finde, at man nedsablede Communister under den første engelske Revolution, paa Cromwells Tid, og at man henrettede dem under den store franske Revolution, og at de igjen fremtræde ved Juli-Revolutionen: Saasart en Revolution sætter Ideerne i Bevægelse og foranlediger en Undersøgelse af Midlerne til at tilveiebringe en varig M[enne]skelykke, saa komme de hurtigste og letteste ind paa Communismens Gebeet. Communismen siger, den store m[enne]skelige Ulykke, vi daglig see for vore Øine, den legemlige Nød og Elendighed og den deraf følgende Aandsforkuelse, der hersker blandt de fattige Klasser, kommer alene af Pengenes ulige Fordeling.

(See Deutsche Zeitung ohne Z.)

De seer nu, hvorfor rige Folk ikke ere Communister, tvertimod henrette [dem]. Den Trang, det Despoti, Communismen udøver, og hvorledes den altsaa som den videst drevne Theori om Frihed – efter Reglen les extrêmes se touchent – slaaer over i sin Modsætning.

Hvorledes den ogsaa ensidig er udgaaet fra en Betragtning af de lavere Klassers Nød, idet den ikke tænker paa Andre end Haandarbeidere. Den vil, at Alle i Ungdommen paa fælleds Bekostning skulle modtage en saadan Undervisning, at de, der have Talent i en vis aandig Retning kunne opdage det og udvikle deres Talent. Men hvo skal attestere dette Talent, for at det Offenlige kan give det Midler til Udvikling? Staten er det Offenlige. Det Offenlige maa altsaa have Talentsøgere. Og hvorledes skal der gjøres med dem, hvis Talent forgaar, og som engang ere indskrevne mellem Talenterne, og med dem, hvis Talent senere udvikler sig, og som engang ere satte ind i en stor Bygning mellem Arbeiderne? Hvorledes skal der handles

med Digterne? Hvorledes skal der handles med dem, der ville ud?

Det faldt mig altsaa let at gjendrive Manden og føre ham tilbage til en fornuftig social Anskuelse; og da han nu, maaskee første Gang efter flere Aars Forløb, deeltog i en rolig, forstandig Discussion, hvori Nød og Elendighed ikke med en haard, hæs Røst overskreg Forstandigheden, hvori Rigdommen blev stillet paa sin Plads og fjernet fra Hadet og Misundelsen, da syntes ligesom et mildt Lys at skinne ind i Mandens Aand, og efter nogen Tøven og Vaklen, begyndte han at tale om Religionen. Han tilstod, at han i den Henseende ikke følte sig ganske paa det Rene; hjemme i Danmark havde han som alle Andre faaet Religionsunderviisning : man havde lært ham noget om Gud, men nogen egenlig Tro var der ikke bragt ind i ham, og det syntes man heller ikke at bekymre sig om; senere var han gaaet til Tydskland, og der havde han ikke seet Guds Navn blive brugt til Andet end til at holde Folk i Underkuelse: Gud har indsat Eders Øvrighed, Gud har givet disse Mænd deres Rigdom, Eder Eders Fattigdom, I forsynde Eder mod Gud, naar I ikke ere tilfredse og rolig døe af Sult midt i Overflødigheden, midt imellem »Guds Gaver«. I Schweitz, hvor han havde truffet Kammerater, hvor den Ene understøttede den Anden, saa længe han selv eiede Noget, havde man sagt til ham: Det Guddommelige, det er det Menneskelige. Den m[enne]skelige Aand er fri, den anerkjender ingen Herrer. Gud er det Skrækkebillede, hvormed Despoter og Præster skræmme Millioner bort fra al jordisk Lykke. Men nu, da han igjen hørte det Danske, forekom det ham, som om han blev mindet om Gud.

At ville boe hos en Mand, der ligger i Flytning.

20.7. Skrevet på løsblad:

Igaar og idag forhandlede Sonderbunds-Spørgsmaalet. Trods Luvinis (Tessins) Foredrag, der blev beklappet, og Bernhard Meyers Heftighed, var Discussionen i det Hele mat og uden Interesse, fordi alle Grunde for og imod, alle Angrebs- og Forsvarsvaaben i Forveien vare anvendte gjennem Pressen, i Blade og utallige Broschurer. Hvad der

desuden maatte forringe Tilhørernes Interesse, var den Bevidsthed, at selv de bedste Argumenter, den meest henrivende Veltalenhed, vilde være uden Virkning, da Resultatet forud var bestemt ved de Instructioner, som ethvert Canton havde givet sine Gesandter. Gesandterne forekom En som blotte Stemmemaskiner, og man følte kun Interesse for dem ved at betragte hver enkelt som det haardnakke-
de Udtryk af den i hans Canton herskende Mening.

Discussionen, som fandt Sted, idet hver Gesandt ledsagede sin Stemmeafgivning med en Motivering, heller ingen af hine incidents, hine tilfældige Bevægelser, der for et Øieblik electriserer Forsamling og Publicum, og som navnlig ere saa hyppige i Frankrig – maaskee med Undtagelse af det Øieblik, da Uris Deputerede oplæste sit Forsvar for Jesuitcantonerne, og da hans Stemme blev overdøvet af det Bernske Artilleri, der i samme Øieblik kørte forbi Forsamlingssalens Vinduer. Tilfældet syntes at spaae det endelige Svar, der vil blive givet.

Endelig Kl. 5 i Eftermiddag skred man til Afstemning, og Resultatet blev da, at $12\frac{2}{2}$ Stemmer decreterede Sonderbundets Bestaaen uforenelig med Forbundsacten, gjorde de 7 Cantoner ansvarlige for ikke Opfyldelsen af dette Decret og forbeholdt sig i nødvendigt Tilfælde at skaffe Beslutningens Eftertryk \circ : anvende Magt.

Afstemningen over det sidste Punct erholdt ved eienommelige Omstændigheder en sand dramatisk Interesse. St. Gallen og Graubünden ere nemlig de eneste Cantoner, der have overladt deres Gesandter en nogenlunde Discretionærs Myndighed, idet de ikke aldeles bestemt have udtalt sig om, hvad der skal gøres, naar de 7 Cantoner ikke efterkomme Oplæsnings-Erklæringen.

De to gesandter afholdt sig først fra Afstemningen og forbeholdt sig Protocollen aaben, saa at der for Anvendelsen af Magt kun var $10\frac{2}{2}$ St., altsaa ikke Majoritet. Men da dernæst Baselstads Forslag, sigtende til en Udsoning ad »venskabelig« Vei, var faldet igjennem, reiste sig pludselig de to Gesandter og tiltraadte de $10\frac{2}{2}$ s Mening, saa at der i samme Nu var Majoritet for Krig, i samme Øieblik slynge-

des de fjendtlige Kræfter imod hindanden, i samme Øieblik havde Berner Artilleri spaaet sandt.

Luzern og dets Medf. protesterede imod Beslutningens Gyldighed. Men denne Protest kan næppe betyde Noget enten de jure eller de facto, de facto allermindst; thi, saasomt de 7 have svaret, kan Bern skride til Execution; de jure heller ikke; thi Forbundsacten bestemmer, at simpel Majoritet er nok til alle Beslutninger undtagen til Krig eller Forbund med udenlands Magter, da $\frac{2}{3}$ er nødvendig. – At Sonderbundet ikke skulde være stridende mod Forbundet og saaledes Majoritetens Beslutning umotivert, holder heller ikke Stik; thi de 7 have tilstaaet, at deres Rustninger ogsaa ere rettede imod en mulig Fuldbyrdelse af en Tags. Beslutning.

(See Verfassungs-Freund – det var den geniale Redaction, Ochsenbein faldt paa at give Beslutningen, der bragte St. Gallen og Graubünden til at tiltræde Majoriteten.)

NB. Bern kan nu, som Vorort, skride til Execution som Følge af den erklærede Ansvarlighed; men de Fleste mene, at man vil afgjøre Alt ved Afspærring. Da maae de 7 Cantoner hente alle deres Fornødenheder ad den lange besværlige Vei over Alperne (Simplon); dertil vilde deres pecuniære Hjælpemidler ikke række; Folket vil reise sig imod Regeringerne, det liberale Parti i Cantonerne vil faae Magten og Sagen saaledes afgjøres uden Borgerkrig. Men om de Radicales Utaalmodighed vil tillade denne Udvei, er et Spørgsmaal.

Luvini udtalte de samme Grunde, som altid anføres; men han talte med høi og kraftig Stemme, denne Italiener havde opfattet Sagen med Lidenskab og udtalte sin Overbeviisning med Lidenskab.

Bernhard Meyer var arrig, forbitret, næsten ude af sig selv ved at see Majoriteten slutte sig sammen om ham & Coll. Han var som en Tiger, der overalt er omringet af Jægere.

[Luvins (Tessins) Foredrag: Giacomo Luvini (1795-1862), schweizisk politiker, deputeret til *Grand Conseil* 1830-62. – *Bernhard Meyers Heftighed*: B. Meyer (1810-74), sag-

fører i Lucerne, en af *Sonderbunds* grundlæggere. – *Verfassungs-Freund: L'ami de la constitution*, en avis i Bern. – *Vorort*: indtil 1848 Zürich, Bern eller Lucerne, i hvilke Tagsatzung mødtes skiftevis. – *Coll*: Kolleger.]

23.7. Skrevet på løsblad:

Bern d. 23de Juni [2: Juli] 1847. Det er haardt for Ochsenbein, at han Dagen efter den glimrende Seir, han som Præsident vandt i Tagsatzung, skulde personlig høre saa ilde som han maatte idag. 1845 blev han udstrøgen af Edsforbundets Militairliste formedelst Friskaretoget; idag foreslog Bern ham paany til Oberst, men inden han var stegen ned af Prædikestolen fik han læst og paaskrevet! – Naar Ochsenbein i Ensomhed tænker paa disse bittre Ord, Ord, som vilde have været Lovsange, hvis Toget var faldet heldigt ud, med hvilken Følelse maa han da udbrøde: Havde jeg dog bare om Aftenen tilladt Honegger at begynde Kanonaden! Havde jeg dog bare!

Idag havde jeg en Nydelse, som man just ikke kan have paa ethvert Sted. Et Musikcorps fra Prag spillede i »die Enge«, en lille Lund tæt udenfor Bern, hvorfra man dybt nede seer den blaa Aare, Staden med dens gothiske Taarne, i det Fjerne Alperne til Høire og Jura til Venstre. Maanen stod over vore Hoveder paa den blaa Himmel, over de taagebehængte Alper laa en stor guulrød Sky, hvorfra hvert Øieblik udfoer Lyn, og medens Musiken spillede Marseillaisen, fortalte Dr. L. mig om Revolutionen i Bern i Febr forrige Aar, om Afstemningen om den nye Const. den 31te Juli, og hvorledes de om Natten efter gammel Schweitzerskik brændte Blus paa de høie Bjerge, paa Alperne og Jura, der laae udstrakte for vort Blik.

Idag forresten Historien med Skjorten, Abt, Fürsprecher Mathys, Politiet, Pas (Steiger) o.s.v.

[*Honegger*: formentlig den »Artilleri-Lieutenant fra Baselland« der nævnes i *N & S*, 1848, I, 149. – *Fürsprecher Mathys*: medlem af Grand Conseil; på grund af personforveksling ønskede han G. arresteret. Omtales i *N & S*, 1848, I, 282-83.]

24.7. Skrevet på løsblad:

Hvad jeg skrev d. 22de om de høie Embedsmænd[s] Affabilitet passer kun i Henhold til Bernborgere og saadanne, som maae frygte, og saa ere de rigtignok Alle, høie og lave Embedsmænd, servile. Men ligeoverfor Fremmede træder Embedsmyndigheden frem! Den opblæste Ober-Polizei-Director.

25.7. Skrevet på løsblad:

Besøg i det store Raad. Modtaget Brev hjemmefra igaar og idag afsendt Svar.

[afsendt Svar: se GBF, I, 146-47.]

27.7. *Platformen*: et torv ved katedralen.28.7. *de to kjære Italienerne*: Pescantini og de Boni.

31.7. Skrevet på løsblad:

[1] Jeg har nu paa Veien hertil seet Cantonerne Bern, Baselland, Aargau, Solothurn og Zürich, den store frugtbare Slette, der strækker sig fra Sydvest mod Nordost imellem Alperne og Jura og vandes af Floderne Aare, Emmen, Reuß og Limmat. Der voxer vel ikke som i Italien Nectar og Ambrosia, man vandrer ikke gennem Lunde hvor »im dunklen Laub die Goldorangen glühn«. Aloer og Palmer tilnikke En ikke orientalske hemmelighedsfulde Hilsener, der voxer god, sund Mad. Hvede og Rug ligger paa Skaarene, Byggen sveier halvmoden i Vinden, Træerne bugne med Æbler og Pærer i saadan Mængde, at man her maatte sætte Stiver under Grenene, og paa Juras Afhang titte undertiden grønne Vindruer frem. Beboerne ere godt og reenlig klædte, Husene nette og velvedligeholdte, Skolebygningerne see saa venlige og indbydende ud, at man næsten faaer Lyst til, atter at gaae i Skole. Naar saadan en monarchisk opfødt Personlighed som jeg kommer forbi de offenkjære Postbygninger, paa hvis Skilt slethen er skrevet »Post-Amt, Bureau des postes« uden Krone og Vaaben endog uden Posthorn, saa paakommer der En vel i første Øieblik en vis Mistillid til disse Anstalter, man synes, at der, hvor godt de end see ud, maa mangle Noget med dem, ligesom Landboerne sige, at haneløse Høns vel kunne læg-

ge Æg, men at der ikke kan blive Kyllinger af Æggene, uden at der er en Hane i Flokken; men naar man lægger Mærke til den Flinkhed og Hurtighed hvormed Posterne blive be- kjendte, saa taber man dog denne Mistillid. Lægger man hertil, at Beboerne af disse Egne ikke have noget kostbart Hof at forsørge, at den hele Regeringsmaskine ikke koster meer end for et enkelt Collegium, ingen staaende Hær at ernære, ikke kjender til Statsgjæld, Tiende, Fourage-, Marschpenge, Indkvartering, ikke har Nogen Jorddrotaf- gift at udrede, at Skatterne ere en overordenlig ringe For- mueskat og Grundskat, at ingen Laugs- og Næringstvang hersker, at Landboen anvender sine Fritimer til Vævning og andre industrielle Arbejder, saa kan man, hvis man er ukjendt med Forholdene, geraade i Forbauselse over, at disse Egne ere Radicalismens Hovedstad, at herfra ere Re- geringer voldsomt blevne styrtede, at herfra ere Friskarerne udgangne, disse Skarer, der satte hele det europæiske Diplomati i Bevægelse.

Sagen er den, at, hvad der bevæger Schweiz, er ikke Interesser, men Ideer og Principer.

Hvad er dette? Hvorledes er dette muligt? ville Danske udbryde; det er Ord, som det falder en dansk Læser tungt at begribe. Gik ikke Julirevolutionen os næsten sporløst forbi? Geraadede Folket i Bevægelse, før de saakaldte Libe- rale gik omkring og slog enhver Mand paa Lommen [og] sagde: Det, vi ville, er, at Du ikke skal have nødvendig at betale Skat, uden Du selv vil? Var ikke hele Bevægelsen forbi, da »Reformerne i Forvaltningen« traadte i Virksomhed og Regeringen triumpherende kunne vise, at den havde betalt Hofholdning, Militair, Statsgjældsrenter, Collegier, Om- budsmænd og endda beholdt en ret lille Sum tilovers? Var den hele saare »farlige« Bondebevægelse Andet end en Kamp for Interesser?

»Men Sprogbevægelse«, vil man sige, »var det ikke en ideel Bevægelse, kjæmpe vi der ikke en Kamp for Ideer«. Himlen bevare mig for at nægte, at Beboerne af mit Fæd- reland skulde være aldeles døde for alle aandige Interesser! Men, om jeg gjerne indrømmer, at der hos Mange var en

sund og sand Begeistring for den danske Nationalitet, en ædel Harme over den Uret, det tydske Parti og hele Tydskland tilføiede os som Nation, saa er jeg dog langt fra at ville kalde den Kamp ideel, hvori man for en Idees Skyld krænker andre, høiere Ideer, hvori man krænkede Frihedsiderne og kaldte Absolutismen tilhjælp, hvori idetmindste det ordførende Parti gebærdede sig saaledes, at vi mere saae ud som en Nation, hvis Forfængelighed var bleven krænket, end hvis Ære var bleven berørt. At man hos en Nation kan vække en ensidig Nationalitetsbegeistring som hos et Individ en ensidig Selvfølelse, beviser ikke, at Nationen sættes i Bevægelse af en Idee. Og hvorpaa kom det egentlig an? Hvad var Faren som man prædikede for os? Hvad var Angsten, som betog de Fleste?

[2] Skyttefesten i Glarus er da endt, og Intet af Alt det, Conservative Blade have spaaet om den, er gaaet i Opfyldelse. Disse talrige, bevæbnede Deputationer fra hele Schweiz, selv fra de ultramontane Cantoner, hvis Regeringer ikke havde forbudt Borgerne at deeltage i Festen (thi i hine Cantoner, navnlig Freiburg, Luzern, Wallis herske Jesuiter og Tyranni), vare altsaa ikke en Hær af Radicale, der kun ventede paa et Vink fra Ochsenbein for at danne Friskarer og bringe Mord og Brand over Sonderbunds-Cantonerne. De have været glade og muntre, behandlet hinanden som Brødre, skudt fortræffelig og vundet de rige Gevindster, der ikke alene fra de enkelte Schweitzer-Cantoner men ogsaa fra Sch. i Udlandet i Petersborg som i Neapel vare sendte dem (til en Værdi af 15,000 Daler). Der er blevet holdt Taler og mange saa fortræffelige, at endog Augsb. allg. Z. siger, at de kunne gjælde som Mønster paa politisk Veltalenhed. De have voteret en Takadresse til Tagsatzung i Anledning af Sonderbunds-Opløsning; men videre er deres Virksomhed ikke gaaet, de have endog vægret sig ved at efterkomme Berner-Volksvereins Indbydelse til at benytte Forsamlingen og denne Filials Folkeforeninger, beredte til Marsch mod Sonderbund, idet de have henskydt Alt videre under Tagsatzung (i hvilken Anledning der ogsaa faldt haarde Ord imod dem udenfor Bern d. 27de

Juli). De have erklæret sig beredte til Kamp, saasnart Tag-satzung kaldte dem, altsaa til lovlig Kamp – voilà tout! Og denne moderate Beslutning blev fattet af flere tusinde be-væbnede Mænd (Antallet er vanskeligt at angive, da der var idelig Bevægelse, til- og Frastrømning), som ikke vare under Politi- eller Soldater-Opsyn, ikke bundne af Andet end deres egen Villie – og saa sige man, med Journal des débats, at der ikke findes Begreb for Lovlighed i Schweitz! Saa sige man, at der ikke gives Orden og Ro i en Republik, i et Democrati! Ja, naturligviis: Giv pludselig Beboerne af en despotisk regeret Stat republikansk Frihed! Bring svage forsultne M[enne]sker til et Bord, besat med stærke, nærende Mad og Drikke, og see, om de ikke forsluge og beruse sig!

NB. De franske Retstribunaler – Balzacs og Dumas's poetiske Skildringer virkeliggjorte – Teste & Comp. – Greven og Baronen, der spille Falsk, Baronen forlovet med en elskværdig Pige der bliver arresteret for hans Skyld. [*»im dunklen Laub die Goldorangen glühn«*: fra Goethes »Kennst du das Land ...« *Wilhelm Meisters Lehrjahre*, 3. bog kap. 1. – *Teste*: Jean-Baptiste T. (1780-1852), før dette fransk minister for offentlige arbejder, netop dømt i Paris for korrupsion. – *Greven og Baronen*: *Journal des débats* fra d. 29. juli 1847 omtaler retssagen mod den selvbestaltede aristokrat grev Adolphe Lombard du Castellet og Jules Doux, greve de Neurisse, samt den sidstes elskerinde, Justine Guilhet. De var anklagede for professionel kortsvindel.]

1.8. Skrevet på løsblad:

Jeg længes efter Bjergene, jeg vil bort fra Byerne, fra Politiken, fra den daglige Bladlæsning, jeg har igaar og idag følt en sand Væmmelse ved at læse de europæiske Journaler. Jeg har været paa de Steder, hvor den Bevægelse hersker, som nu sysselsætter hele Europa, jeg har seet med egne Øine, og ikke et eneste Sted finder jeg Kjendsgjerninger rigtig fortalte. National opvarter med Historier fra Rom, med de gamle Eventyr, som intet M[enne]ske troede paa da jeg var der; Journal des débats fortæller, for at gjøre

de Radical [...], at de fleste Radicale i Schweiz ere Communister, uagtet det er notorisk, at Communisterne ingen værre Fjender have end de sch. Radicale; endvidere, at Sch. Folket intet Begreb har om Lovlighed, uagtet der maaskee intetsteds hersker en større Respect for Loven, naturligviis for Loven, saaledes som den er i Schweiz. Eidgenössische Zeitung fortæller, at den Orden, Jenni hængte om sin Hund, var et Æreslegionskors, at dens Corresp. selv har seet det; jeg har ogsaa seet Ordenen, men den var i blaat Baand og med et Kors som det, Damer bærer i Halskjeder; en Luzerner-Journal fortæller, at der var 500 M[enne]sker tilstede 5-6 Juli paa Wylerfeld, uagtet der efter mit Overslag var circa 10,000; deutsche Zeitung beviser af gamle Documenter, at Slesvig er et tydsk Land, Augsb. allg. Zeit. aftrykker Luzerner Blade og udgiver dem for upartiske Correspondenser fra Schweiz; the Times gjør omtrent ligesaa.

[den Orden, Jenni hængte om sin Hund: Times meddeler (28. juli 1847, p. 5, sp. 1), at Bois-le-Comte opfordrede Berns Råd og dets præsident til at retsforfølge et af Rådets medlemmer, Jenni, da han offentligt havde dekoreret sin hund med en medalje fra den franske æreslegion.]

2.8. *Esslinger*: Melchior E. (1803-55), schweizisk politiker, omtalt i *N & S*, 1848, I, 283-86.

9.8. *Leiner*: læge, broder til Mathilde L., der var P. L. Møllers elskerinde. G. omtaler ham i et brev dateret d. 11. august 1847 (se *GBF*, I, 148).

10.8. *Brandis*: nævnes i et brev dateret d. 11. august 1847 (se *GBF*, I, 149).

13.8. *see Tegnebogen*: er tilsyneladende ikke overleveret.

16.8. *de to Tydske*: antagelig Lehmann og Scharenberg.

21.8. *min værtinde*: se dagbogen under 26.10.1846.

22.-28.8. *Dr. Hamm*: Wilhelm H. (1820-80) blev senere en kendt østrigsk politiker; han beskrev sine møder med G. i *Neue Freie Presse* (13. juli 1874) under titlen »Der dänische Corsar«. – *Gudin*: benævnt som »Kongens Adjutant, [der] bliver greben i falsk Spil« i *N & S*, 1848, I, 36. – *Nemours*: Louis Charles Philippe Raphaël d'Orléans, duc de N. (1814-96), anden søn af

kong Louis Philippe, blev, ifølge *N & S*, 1848, I, 36, pryglet »af en fornærmet Ægtemand«. – *Béniers Underslæb*: beretningerne om retssagen mod Alfred Alexandre Bénier for underslæb bragtes i løbet af august af fx. *Journal des débats*. – *Gerardins Beskyldninger*: Emil de Girardin (1806-81), kendt fransk journalist, som anklagede regeringen for omfattende korruption. – *Guizot*: ministeren oplæste senere et brev, der anklagede Girardin for at optræde uetisk. – *Gir.*: dvs. Girardin. – *Cubieres*: general Despans-Cubières, tidligere krigsminister, anklaget for korruption i 1847. – *Warnerys Beskyldninger*: en vis »M. Warnery« offentliggjorde et flyveskrift, der anklagede marskal Soult's regering for korruption i forbindelse med uddeling af mineforpagtninger i Algeriet. – *Duchâtel*: Charel Duchâtel, grev Tanneguy (1803-67), indenrigsminister, anklaget for valgsvindel. – *Hertugen af Praslin*: hertuginde af P. blev myrdet i Paris d. 18. august, og hertugen blev arresteret for forbrydelsen; han døde i fængsel. – *Dronningen*: Isabella. – *Ludvig Phillipes forfærdelige Beregninger*: han ønskede sin egen kandidat på Spaniens trone. – *Lola Montez*: (1816-61), danserinde, datter af en skotsk officer. Hun kom til München i 1846 og blev Ludvig I's elskerinde. – *Grevinde*: Ludvig I kaldte Lola Montez for »Gräfin von Landsfeld« på trods af en udbredt modstand; dette var en af årsagerne til hans abdikation i 1848.

28.8. *Kongen af Sachsen*: Friedrich Augustus II (1797-1854), regerede 1836-54.

31.8. *Oberon*: opera af Karl Maria von Weber.

1.9. *Wertmann*: dvs. »Werthmanns Keller«, et værtshus. – *Hoffmann v. Fallersleben*: August Heinrich H., kendt som »von Fallersleben« (1798-1874), tysk poet. Det følgende skrev H.v.F. i sin dagbog under denne dato (*Mein Leben: Aufzeichnungen und Erinnerungen* (Hannover 1868), III, 361-62):

... Am Nachmittag im Café français mit Kuranda, Theodor Althaus und Otto Wigand. Am Abend erwarte ich Ruge in Werthmann's Keller, vergebens, es kommen andere: Julian Schmidt, Althaus und Goldschmidt, Herausgeber der Kopenhagener Zeitschrift 'Corsaren'. Mit letzterm unterhalte ich mich über Caricaturen, deutsche Eigenthümlichkeit, dänische Sprache, dänisches Wesen.

– *Bek*: dvs. den »Dr. Beck«, som Hoffmann v. Fallersleben nævner, se nedenfor; uidentificeret.

2.9. *Novellerne*: de to fortællinger »Tømmerpladsen« og »For 8 Skilling Hvedebrød«, der i tysk oversættelse udkom i Ruges *Poetische Bilder aus der Zeit* (1847). – *Studenterne bragte Hoffmann v. F. en Ständchen*: under denne dags dato skrev H.v.F. i sin dagbog følgende (363-64):

Um 9 Uhr Abends wird mir gemeldet, daß mir ein Ständchen gebracht werden würde. Ich gehe nach Haus. Auf der Hausflur des Hôtel de Bavière versammeln sich Studenten und Turner. Sie singen drei Lieder, darunter auch 'Zwischen Frankreich und dem Böhmerwald'.

Dann wird ein Hoch auf mich ausgebracht. Ich danke mit einem auf 'die Männer des Fortschritts', das dreimal von den Anwesenden wiederholt wird. Darauf begiebt sich der Zug heim unter dem Singen des Liedes:

'Wie könnt' ich Dein vergessen,
Ich weiß, was Du mir bist!'

Gleich darauf kommt Ruge mit den jungen Gelehrten, die gewöhnlich in seiner Begleitung waren, wenn ich mich recht erinnere: Dr. Julian Schmidt (von Marienwerder), Friedemann, Dr. Goldschmidt, Dr. Beck, Dr. Cuno Fischer, Dr. Rösler, Dr. Althaus. Wir setzen uns an einen besonderen Tisch und bleiben in traulicher Unterhaltung beisammen bis 12 Uhr.

3.9. *min opsats over Titus's Triumphbue*: se kommentaren til 19.1. – *F.*: dvs. Friedmann.

4.9. *Schillers Røvermelodi*: sangen forekommer i Schillers *Die Räuber*, 4. akt, 5. sc. – *en Dr., der var engageret til Red. af »Die Moden«*: tidsskriftet *Die Mode* var blevet inkorporeret i *Die Zeitung für die Elegante Welt* (1810-59) i januar 1847. Heinrich Laube var redaktør af sidstnævnte. – *en blind Dr., der har skrevet »Melusine«*: sandsynligvis Christoph Bernhard Schlüter (1811-84), digter, professor i filosofi og vejleder for Annette von Droste-Hülshoff. – *Ø.*: sandsynligvis Oettinger.

5.9. *Roesler*: den »Dr. Rösler« Hoffmann v. Fallersleben nævner, se kommentaren til 2.9.; sandsynligvis Constantin Rößler (1820-96), journalist og politiker, som var i Leipzig på denne tid.

– Under overskriften »Leipzig 5-9de Septbr« skrev G. det følgende på løsblade:

Friedmanns Proces – hvorledes kunne M[enne]skene, hvis Aand og Legeme komme i Berørelse med Reg., drage Aand her.

Først Injurieklage formedelst et naturligt Brev – ingen Pengestraf, 6 Maaneder Fængsel. Saa erklærer Retten sig competent til at afgjøre, om der er Injurie nok til at begrundede en Injurieklage.

Saa incompetent – quoad formalia – fordi Friedmann boer i Golis.

Biedermann holder d. 4de Sptbr. en Tale, som man i Tagbl. opfordrer ham til at lade trykke i et uzensureret Skrift. Det kan altsaa ikke passere Censuren, er efter al mulig Forstand og Fornuft ulovlig, men Ingen knyter, ingen Talefrihedsaction. Hvorfor? Fordi Reg. aabent hylder det Princip, at den er i Krig med Folket, og at Alt, hvad der kan forøge den tause Krigs Intensitet, er strafbart. Hvad der siges i en lille, oplyst Kreds eller i Folket utilgængelige Skrifter, det være nok saa galt, er ikke strafbart. Reg. veed, ligesaa godt som Oppositionen, hvordan Alt forholder sig, at det Hele er slet og ondt – men Folket bør ikke høre det. Dette Princip fremtræder i dens Handlinger.

Det kongelige danske Cancelli er meer fornemt. Det vil ikke indlade sig paa den Tanke, at der virkelig er Krig og Støi. Det betragter enhver Forseelse fra det blotte Retsstandpunct og uden Hensyn til, hvor skadeligt et Værk eller desl. kan være, lader den Forf. eller Ophavsmanden dømme for Strafbarheden.

Endnu bestemtere træder Forskjellen frem naar man ser hen til, at i Danmark bliver et ikke publiceret, trykt Værk – den blotte Hensigt – Tanken – straffet lige med den opnaaede Hensigt, den fuldbragte Forseelse.

[*quoad formalia*: »med hensyn til det formelle [?] (lat.). – *Biedermann*: Karl B. (1812-1901), professor i filosofi, redaktør af *Der Herold*, i 1848 medlem af Frankfurts parlament og den nationale forsamling. – *Tagbl.*: det fremgår ikke, hvilket *Tagblatt* der menes.]

6.9. *Cors.*: dvs. *Corsaren*. – *Brev til Hjemmet*: se GBF, I, 151-54.

7.9. *Freitag (Valentines Digter)*: Gustav Freytag (1816-95), tysk romanforfatter og dramatiker; *Die Valentine* (1846) er et af hans skuespil. – *Fertsch et Simon*: åbenbart en restaurant; omtalt i to breve fra Hamm til G. (BG, I, 124 og 131).

8.9. *Don Aranda*: »Don Aranda oder Große Leidenschaften« af Heinrich Börnstein (1805-92); skuespillet havde premiere i Leipzig på denne dato.

16.9. *Lafontaine-Literatur*: August Heinrich Julius Lafontaine (1758-1831), tysk romanforfatter, repræsentant for den spidsborgerlige-sentimentale retning i litteraturen i slutningen af 18. og begyndelsen af 19. årh.

18.9. *Leo*: Friedrich August L. (1820-98), rig jødisk-født forfatter, Shakespeare-specialist og oversætter af skandinavisk poesi; han havde stået i lære hos boghandler A. F. Høst i København i sin ungdom. – *Simon, Wassermann og Helbing*: nævnes i to breve fra Wilhelm Hamm til G., et fra 1847, et andet fra 1874 (BG, I, 124; II, 181). – »*Urania*«: antagelig et amatørteater ved dette navn. – *Casino i Schumacherstraße*: nævnes i et brev fra Hamm dateret 8. februar 1874 (BG, II, 181).

19.9. *Krolls kjedelige Have*: Krolls Teater, en vældig *café-concert* i Tiergarten, omgivet af en have. – »*Sørøver*«: muligvis *Le Corsaire* (1837), en ballet af Ferdinand (eller François) Decombe(s), kaldet Albert (1789-1865), fransk balletdanser og koreograf. – *Grevinden af Reuß-Schleiß-ovv.*: dvs. Reusz-Schleiz-Gera; gift med Henrik XIV af Reusz-Schleiz-Gera (f. 1832).

20.9. *Coliseum*: danse-sal, med et tilsyneladende tvivlsomt rygte.

21.9. *Thiermann*: åbenbart en restaurant. – *Cosi fan tutte*: opera af Mozart (1790).

22.9. *Luther og Werther*: sandsynligvis menes der restauranten »Lutter og Wegener«, Charlottenstr. 49. – *Gropius's Diorama*: Karl Wilhelm Gropius (1793-1870), tysk landskabsmaler; studerede Daguerre og Boutons dioramaer i Paris, og åbnede i 1827 et i Berlin, der vedblev at være en førende turistattraktion i mere end 20 år. – *Charité*: Königliche Heilanstalt, Unterbaumstr. 7, et asyl. – »*Othello*«: opera af Rossini (1816).

1849

7.6. G. var tilsyneladende på vej til Middelfart og Jylland; at det var hans hensigt at foretage en sådan rejse omtaler han i et brev til Munchs, dateret d. 23. maj 1849 (*BG*, I, 190). Det følgende, der er skrevet på løsark, blev indsat i rejsedagbogen. Det er omtalt, i uddrag, af Morten Borup i hans bog *GBF*, I, 66, og Hans Kyrre citerer en anden version i sin *M. Goldschmidt*, II, 65-66.

Christiania. Juli 1849.

Jødedom og nordisk Nationalitet. –

Jeg kom paa en Maade hertil uden Leidebrev; thi da jeg havde skrevet til den norske Regering og ikke faaet Svar paa den til Afreisen bestemte Dag, reiste jeg alligevel, i Haab om, at Sagen nok vilde ordne sig. Ved min Ankomst bød Statholderen mig til sig og forklarede Aarsagen, hvorfor jeg ikke havde faaet Leidebrevet i rette Tid (en tilfældig Forsinkelse); den mandige og artige gamle Herre tilbød mig, hvad jeg maatte ønske for at troe mig aldeles tryk, han var ganske angst for, at jeg skulde være angst for nogensomhelst Ulempe. Han indbød mig til at deeltage i det store Middagselskab, han gav (paa Kongens Fødselsdag), hvilken Ære jeg dog ikke kunde nyde, fordi jeg var indbudet andetsteds. Hans Secretair, Kammerherre Holst, besøgte mig og bad mig sige, hvilke offentlige Samlinger, Bygninger o. s. v., jeg vilde see, da han i saa Tilfælde vilde skaffe mig Adgang, og jeg har denne [»Hans Secretair denne« *overstreget*]. Statholderen gav Anledning til, at jeg blev bekendt med hans Secretair [»hans Secretair« *overstreget*] Kammerherre Holst.

Jeg kan ikke sige, at jeg blev fornærmet eller vred, men uhyggelig stemt herved. Der paakom mig en Følelse af, at jo inderligere man traadte i Forbindelse med den danske Nationalitet de Mennesker, der spillede deres Liv til Fædrelandets Tjeneste [»Der paakom mig ... Tjeneste« *overstreget*]. Til enhver anden Tid vilde jeg have anseet det for et Udbrud af Raahed, som man kunde ringeagte; men disse Mænd sad maaskee ved deres sidste Maaltid; de havde

trodset Døden og vare hvert Øieblik beredte paa at trodse den for den danske Nationalitets Skyld, de maatte jo inderligst vide, hvad den var, og naar Instinctet mod Jødedommen eller den enkelte Jøde var ret levende hos dem, saa maatte det ligge i Sagens Natur: den danske Sag var en blind, christelig Sag, jeg hørte ikke til det Land, de forsvarrede, ikke til deres egenlige Landsmænd, jeg blev kun taalt, og naar jeg vilde gaae et Skridt videre, saa kunde jeg slutte mig til, at hvad jeg skrev, eller vilde skrive, ikke vilde blive opfattet [»hvad jeg skrev ... opfattet« *overstreget*] jeg kunde skrive, hvad jeg vilde, det kunde aldrig [»det kunde aldrig« *overstreget*] og i den bedste Hensigt, det vilde dog altid møde den Tanke, at jeg ikke hørte rigtig til Nationen, men enhver Dumrian, der blot var Christen, vilde kunne finde et Slags Medhold »fordi han dog vist meente det godt«. Det var mig umulig senere at komme ind i den forrige Stemning. Naar jeg saae Andre staae paa Batterierne og tale med Artilleristerne, holdte jeg mig uvilkaarlig borte. Jeg syntes, at jeg havde [»Jeg syntes ... havde« *overstreget*] det var de Christnes [»de Christnes« *overstreget*] deres Armee [»Armee« *overstreget*] Kanoner, der havde Noget [»havde Noget« *overstreget*] var et Kjærlighedssprog mellem dem og Soldaterne, som ikke var for mine Øine, – jeg reiste igjen tilbage til Kbhvn.

Hvad Norge angaaer, da klinger det maaskee i første Øieblik som en Paradox, naar jeg siger, at dette Land for Øieblikket er det bedste Sted for Jøder.

[*Leidebrev*: på denne tid måtte ingen jøde rejse ind i Norge uden et sådant dokument. – *Statholderen*: Severin Løvenskiold (1777-1856).]

4.7. *Brev hjem*: se *GBF*, I, 155-56. – *Dahls*: Johan Dahl (1807-77), dansk boghandler i Kristiania. Hans hustru, den norske sangerinde Emma Dahl Freyse-Sessi (1819-96), havde netop haft en katastrofal sæson i København.

5.7. *M.*: Andreas Munch (1811-84), norsk digter, som med sin hustru Charlotte (1824-50) havde inviteret G. til Kristiania. G. havde lært dem at kende i Rom i 1847. – *Th. Kjærulf*: dvs. Theodor Kjerulf (1825-88), norsk geolog og skribent.

6.7. *Prof. Kayser*: dvs. Jakob Rudolf Keyser (1803-64), professor i historie. – *Prof. Schweigaard*: Anton Martin S. (1808-70), på denne tid professor i statsøkonomi og statistik. Han var en af Welhavens støtter i fejden mod Wergeland. – *nekeivo-eibe*: »nekeivo« betyder »prostitueret« på jiddisch, hvad der menes med »eibe« er dunkelt. – *Ms*: dvs. Munch-familien. – *Ullom Aas*: sandsynligvis Ullernåsen.

7.7. *Tiedemann*: dvs. Adolf Tidemand (1814-76), norsk maler. – *Nek. Eib.*: dvs. »nekeivo-eibe«.

8.7. *Kunstforeningen*: omtales i et brev fra Munch til G. dateret 3. april 1849 (BG, I, 185). – *Prinz*: Christian August Printz (1819-67), norsk dyre- og landskabs-maler. – *N. E.*: dvs. »nekeivo-eibe«. – *P.L.M.*: G.s ven Peter Ludvig Møllers initialer; denne passage er dunkel.

9.7. *N. E.*: dvs. »nekeivo-eibe«.

10.7. *N. E.*: dvs. »nekeivo-eibe«. – *Seirsbudskabet*: danskerne havde besejret de schleswig-holsteinske styrker ved Fredericia d. 6. juli.

11.7. *Welhaven*: Johan Sebastian W. (1807-73), norsk digter; han var Wergelands modstander i spørgsmål vedrørende norsk politik og kultur. – *Afreise*: G. forlod Kristiania for at tage på en bjergtur. Den første del af turen er beskrevet i »Billeder og Stemninger fra Norge, Paa Fjeldreisen«, i *N & S*, Ugeskrift, I (1849), 9-22.

12.7. *Anna Colbjørnsen*: (ca. 1665-1736), datter af pastor Colbjørn Torstensson (1628-1720), gift med historikeren Jonas Ramus (1649-1718). I 1716 advarede Anna de norske tropper om tilstedeværelsen af svenske soldater, som derefter blev slået på flugt.

14.7. *lucus a non lucendo*: »en skov kaldes således, fordi den ikke er lys« (tilnærmelsesvis oversættelse), ironisk benævnelse, dvs. Store Fossen er ikke stor. – *Kom til Bolkesjö*: i *N & S*, Ugeskrift, I (1849), 170 fortæller G. at han her mødte en norsk student, som han kendte fra Kristiania.

15.7. *Bønderne der spurgte*: beskrives i *N & S*, Ugeskrift, II (1849), 78-82. – *Rye*: Olaf R. (1791-1849), general; var netop blevet dræbt ved Fredericia (6. juli). – *Hellesen*: dvs. Hans Helgesen (1793-1858), som G. på dette tidspunkt endnu ikke

havde hørt om; se *N & S*, Ugeskrift, II (1849), 80. – *Kingos Psalmebog*: en officiel salmebog fra 1699, hvor dog kun ca. 1/3 er digtet af Thomas Kingo (1634-1703). G. skriver i *N & S*, II (1849), 80, at han har set Kingos salmebog.

17.7. *Ole*: Ole Tørgersen; omtales i *N & S*, Ugeskrift, II (1849), 90-91.

19.7. *Det vilde være ...*: denne passage citeres og diskuteres af Morten Borup i *GBF*, I, 68. – *Aldrig vil jeg glemme dette kvindelige Billed (Welh. D. Pg 96)*: jf. Welhavens (»Nøkken«, i *Digte* (1839), 96) »... vil aldrig dit Billed Miste«. – *Ingensteds gylder Sola som i Skara*: se G.s noter betitlet »Moe, Asbjørnsen m. Fl.« i slutningen af rejsedagbogen fra 1849, hvor han opgiver citatets kilde som et af Moes folkeeventyr, som han havde direkte fra Moe selv. G. benytter citatet med samme forklaring i *N & S*, Ugeskrift, II (1849), 119.

21.7. *Gruberne*: beskrevet i *N & S*, Ugeskrift, I (1849), 162-64. – *Stigieren Christie (hos hvem jeg fandt Corsaren 1844)*: G. giver en anden forklaring på fundet af *Corsaren* fra 1844 i *N & S*, Ugeskrift, I (1849), 171; forklaringen fra *N & S* nævnes af Morten Borup i *GBF*, I, 67.

22.7. »*Den bugter sig i Bakke, Dal ...*«: let omskrivning af Oehlenschlägers »*Fædrelands-Sang*«: »*Det bugter sig i Bakke, Dal/Det hedder gamle Danmark,/Og det er Feias Sal.*« – *Sköien*: hvor Munch-familien havde et sommerhus.

23.7. *Kongen*: kong Oscar I (1799-1859); denne passage er delvist citeret af Morten Borup i *GBF*, I, 72.

24.7. ... *Historien*: specialister i hebraisk på Det kongelige Bibliotek har ikke været i stand til at tyde G.s forkert gengivne hebraiske (eller jiddiske) tegn. – *Pastor Fangen*: Anton Wilhelm F. (1799-1870), sognepræst i Aker. G. nævner ham i et brev til sin familie dateret d. 4. juli; se *GBF*, I, 155.

25.7. *Sagn om Fanden*: dette og det følgende folkeeventyr skitserer G. i »*Norske Digtere. I. P. Chr. Asbjørnsen og Jørgen Moe*«, i *N & S*, Ugeskrift, III (1850), 63-64; artiklen er genoptrykt i *Blandede Skrifter*, II, 13-33. – *om Helge*: G. genfortæller dette eventyr i *N & S*, III (1850), 63-64, hvilket Morten Borup nævner i *GBF*, I, 71, hvor han også påpeger sammenhængen mellem denne historie og G.s »*Bjergtagen I*«. – *Hitterdal*: der

henvises til G.s følelsesmæssige oplevelse under opholdet hos præsten og hans hustru af Borup i *GBF*, I, 68. – *Dronningens Ankomst*: dronning Josephine. – »*Abekatten*«: vaudeville fra 1849 af Johanne Luise Heiberg. – »*Den Stundesløse*«: skuespil af Ludvig Holberg, opført første gang 1726, trykt 1731. – »*Morgenbladet*«: oppositions-avis, redigeret af A. B. Stabell.

26.7. *Vinnie*: Morten Borup (*GBF*, I, 72) påpeger, at dette er en fejlstavning for den norske skribent Aasmund Olavsen Vinje (1818-70).

27.7. *Pennsylvaniske System*: det pennsylvaniske fængsels-system var et resultat af de progressive straffe-reformer fra det 18. årh., og det blev brugt som model såvel i andre af USAs stater som i England (1835), Danmark (1846) samt de fleste andre europæiske lande. – »*En Spurv i Tranedands*«: studenterkomedie af Jens Christian Hostrup (1818-92). – *Mdm. Rosenkilde*: Anna R. (1825-85), gift med skuespilleren Adolph R. Traditionelt menes det, at G. blev heftigt forelsket i hende i Wien (1855), jf. dog kommentaren for 16.7.1855.

29.7. *Munchs paa Taasen*: dvs. P. A. Munch, ikke G.s ven Andreas M. – *til Malmöen*: hvor Dunkers boede.

31.7. *Audiens*: audiens hos kongen, Oscar I. – *Krydseren*: navnet på den første norske humoristiske publikation der udkom regelmæssigt. Den udkom første gang i 1849, redigeret af Ditmar Mejdell (1826-1900).

1.8. »*Gjenboerne*«: studenterkomedie af Jens Chr. Hostrup.

2.8. *Welh. D. og M.*: dvs. Welhaven, Dunker og Munch.

3.8. *W.*: Welhaven. Se G.s vedføjede note betitlet »Kilderne til Wergeland og W.«.

7.7. *Noget betegnende Norsk ...*: denne passage citeres af Morten Borup i *GBF*, I, 66-67.

23.7. *Moe, Asbjørnsen m.Fl.*: Udkast til en del af G.s artikel om Moe og Asbjørnsen i *N & S*, Ugeskrift, III (1850), 47-65; genoptrykt i *Blandede Skrifter*, II, 117-35. – *Skjøndt hun maaskee ikke egentlig er, hvad man kalder smuk ...*: Morten Borup citerer denne passage, lidt ude af sammenhæng, i *GBF*, I, 68. – *Aslag Elg*: dvs. Aslak E., pseudonym for Jacob Henning Wetlesen (1810-74), hvis roman *Bergens Sommer: Romantisk*

Skildring fra Slutningen af det tolvte Aarhundrede blev udgivet i Kristiania 1849. – *Constitutionelle*: dvs. *Den Constitutionelle*, et dagblad udgivet af Dahl og redigeret af bl.a. Schweigaard. Munch havde redigeret det 1841-46. – *Campbellerstriden*: den anden opførelse af Wergelands skuespil *Campbellerne eller Den hjemkomne Søn* forårsagede (næsten) tumulter mellem tilhængere af Welhaven og tilhængere af Wergeland. – »*Hermoder*«: *Hermoder: Et norsk periodisk Skrift*, udgivet i Kristiania 1796-97. – *Vidar*: *Vidar: Et Ugeskrift*, udgivet af det Norske Studenterforbund, 1832-34. – 1834. *Norges Dæmring*: *Norges Dæmring* var en omstridt digtsamling af Welhaven. De følgende data og informationer omhandler Welhavens liv. – *Grev Platen*: Baltazar Bogislaus P. (1766-1829), blev statholder i Norge 1827. Han døde 1829 (ikke 1830) angivelig på grund af skuffelser forårsaget af embedet. – *Cand. theol. Wergeland*: de følgende data omhandler hans liv. – *Statsborgeren*: en avis redigeret af Wergeland. – *for Arbeidsklassen*: avis begyndt af Wergeland. – *Morgenbl.*: *Morgenbladet*, en avis, der havde støttet Wergeland.

1850

1.6. *D. H.*: dvs. Dirckinck-Holmfeld.

2.6. »*Propheten*«: Giacomo Meyerbeers opera »le prophete«.

3.6. *Prindsen af Pr.*: Vilhelm af Preussen.

4.6. »*Don Juan*«: Mozarts opera *Don Giovanni* (1787). – *Stéhély* [?]: antagelig en restaurant.

5.6. *Møller*: Peter Ludvig M. (1814-65), kritiker og digter, som havde måttet forlade Danmark p.g.a. Kierkegaard-fejden. G.s ven siden 1842.

6.6. *Reutschers*: muligvis fejl for »Rötschers«; se kommentaren til 10.6. d.å.

7.6. *Jonas*: på denne tid fandtes der i Berlin et forlag kaldet Jonas Verlag. – *Bernstein*: Aron David B. (1812-84), journalist og skribent (pseudonym »A. Rebenstein«); grundlagde og redigerede *Urwähler-Zeitung*, en moderat liberal publikation. B. var aktiv i den jødiske reformbevægelse. – *National Zeit*: *National-Zeitung*, den førende avis i Berlin, udkom to gange daglig, fra 1848 til 1938. – *Haurowitz*: sandsynligvis Aaron Horowitz (eller Horwitz), som i 1859 blev rektor for en jødisk teaterskole i Berlin. – *Fru Rahel Meyer fra Danzig*: se kommentar til 9.6. – *Gräfinn* [sic] *Malzahn*: der fandtes en litteraturhistoriker og redaktør kaldet Wendelin, Freiherr von Maltzahn (1815-89).

8.6. *Besøg hos Varnh v. E.*: henviser til skribenten August Varnhagen von Ense (1785-1859), som omtaler besøget i sin egen dagbog:

Besuch von Herrn Adolph Goldsmith [sic] aus Kopenhagen; er reist nach Paris. Schon im Jahr 1847 besuchte er mich. Er ist durch und durch Freiheitsfreund, und meint, Schleswig-Holstein würde bei Dänemark weit größere Freiheit genießen, als bei Deutschland; in Dänemark sei alles demokratisch.

(*Tagebücher von K. A. Varnhagen von Ense*, VII, 1865, 214-15).

– *Lutter und Werther*: der menes antagelig en restaurant, rimeligvis »Lutter & Wegener«.

9.6. »*Reform-Gemeinde*«: en jødisk reform-sammenslutning,

beliggende på Johannisstrasse, som Aron Bernstein var med til at grundlægge. – *Fru v. Marnholz fra Hannover*: dvs. Bertha von Marenholtz (født von Bülow, 1810-93); nævnes flere gange i Varnhagen von Enses dagbog. – »*Cavalier und Arbeiter*«: tragedie (1850) af Julius Leopold Klein (1810-76). – *Vs*: henviser til Varnhagen von Ense. – *Frau Doctorin*: Morten Borup identificerer hende som »Fru Rahel fra Danzig« (se ovenfor); se *BG*, III, 49. – *Sick*: Emil S. (1825-64), kancellist i udenrigsministeriet. G. havde ignoreret ham, og P. L. Møller, der lod som om S. var fornærmet, sendte G. et fingeret brev med en udfordring til duel, som G. i begyndelsen tog alvorligt. Angående G.s og Møllers brevveksling se *BG*, I, 236-37.

10.6. *Rötscher*: Heinrich Theodor R. (1803-71), drama-kritiker og forfatter til adskillige bøger om dette emne; sandsynligvis identisk med den »*Reutscher*«, der nævnes i dagbogen under 6.6. – *Maria Stuart*: dvs. Schillers skuespil. – *Dr. Holdheim*: Samuel H. (1806-60), rabbiner for Den jødiske Reform-forsamling og en kendt leder af 'Reform Judaism' i Tyskland. – *Sicks Udfordring*: se kommentaren til 9.6., ovenfor.

11.6. *Ruges »Der Demokrat«*: Arnold Ruge (1803-80), politiker og skribent. Hans novelle *Der Demokrat* blev udgivet som første bind af hans *Revolutionsnovellen* (Leipzig 1850). – *den nuværende konge*: Frederik Vilhelm IV af Preussen. – *Voix du peuple*: navn på adskillige franske aviser; alene i 1848 blev der grundlagt tre aviser med dette navn.

12.6. *N. Pr. Zeit.*: *Neue Preussische Zeitung* (1848-1939), en konservativ avis, som Bismarck havde været med til at grundlægge.

13.6. *jeg har skrevet hjem*: se *GBF*, I, 157-58. – »*Kladdera-datsch*«: et satirisk ugeblad udgivet af David Kalisch (1820-72); det siges at være bygget over G.s *Corsaren*.

14.6. *Julian Schmidt*: (1818-86), journalist og litteraturhistoriker, fra 1847 redaktør af *Der Grenzbote*, et tidsskrift med moderat liberal tendens. – *Freytag*: Gustav F. (1816-95), skribent og journalist; blev i 1848 fælles-ejer og -redaktør af *Der Grenzbote* med Schmidt. – *+Zeit*: dvs. *Neue Preussische Zeitung*, også kaldet *Kreuz-zeitung* på grund af jernkorset i dens titel.

15.6. »Die Schule der Verliebten«: rimeligvis en oversættelse af *L'Ecole des amans*, en ballet med ord af Louis Fuzelier (1672-1752).

19.6. *Biberich*: dvs. Biebrich.

22.6. *Rachel*: kunstnernavn for Elisabeth Felix (1820-58), berømt skuespillerinde. – *Angélo*: drama (1835) af Victor Hugo. – *Horace & Lydie*: verskomedie i et akt af François Ponsard (1814-67). Rachel havde stor succes i dette stykke.

23.6. *Chaumière*: La Grande C., det mest berømte af de offentlige dansesteder i Paris; grundlagt 1878; beliggende på Boulevard Montparnasse.

24.6. *hans Kone*: Betty Augusta Ultima Søht (1820-53).

25.6. *Rempp*: Michel R., journalist, G.s ven; skrev pro-dansk i den parisiske avis *La Patrie*. G. skrev om ham i *N & S*, V, 1850, 579, og i opsatsen »Fra Paris« (*Folkeudgave*, I, 465-78). – *El.*: antagelig Elise Fleurens.

27.6. *Michel Chevalier*: (1806-79), fransk økonom. I »Fra Paris« skriver G. at besøget gjaldt Michels broder, Auguste, der var sekretær for Louis Napoleon. Alle de følgende steder, begivenheder og personer er beskrevet i »Fra Paris«.

28.6. *Rue richer No. 47*: i et brev til P. L. Møller, dateret d. 2. januar 1851, betegner G. denne adresse som tilholdssted for mange grisetter (*BG*, I, 247).

29.6. *Cirque Elysée*: dvs. »Cirque-National Champs-Elysées«.

1.7. *Théâtre Montansier*: på Boulevard Montmartre; blev senere til Théâtre des Variétés. – »E.H.«: en vaudeville i et akt af Paul Siraudin (f. 1814), »Delacour« (dvs. Alfred-Charlemagne Lartigue, f. 1815) og Louis-Isidore-Eugène Lemoine Moreau (f. 1806). – *Roméo & Marielle*: vaudeville i et akt af Philippe-François Pinel Dumanoir (1806-65), Siraudin og Lemoine Moreau.

4.7. »*Assemblée Nationale*«: dagblad for oppositionen; grundlagt 1848.

5.7. *Theatre du Vaudeville*: grundlagt 1792. – *les sociétés secrètes*: *Les Sociétés secrètes, folie-vaudeville en 5 petits actes* (Paris 1850) af Louis Couailliac (1810-85) og Achille Bourdois.

6.7. *Pere Lachaise*: Père L., den største kirkegård i Paris på denne tid. – *Mademoiselle Clémence*: omtalt i *N & S*, V (1850),

351-53. – *Ascanino*: roman i 5 bind (1843-44) af Alexandre Dumas d.æ.

7.7. *Mog. Petersen*: G. opgiver senere hans fornavn som Mogert; uidentificeret. – *Hr. Le Poitevin*: omtalt i *N & S*, V (1850), 337-40. Bedriften blev gentaget en uge senere, ifølge *Journal des débats* fra d. 15. juli 1850. – *Præsidenten*: Louis Napoleon. – *Véfour*: en af de mest fashionable restauranter i Paris.

8.7. *Patrie*: *La Patrie*, parisisk avis, grundlagt i 1841. – *Heyne*: dvs. Heinrich Heine (1797-1856), tysk digter. – *Skrike*: geheimelegationsråd Adolph S. (1811-91), sekretær i udenrigsministeriet; brevet er trykt i *BG*, I, 239-40.

9.7. *La Guerronnière*: dvs. Louis E. A. D. Helion, Vicomte de La Gueronnière (1816-75), fransk politiker og journalist; i 1850 redaktør af *Le Pays*. – *Jeg fik Plads og hørte*: G. beskriver mødet i Nationalforsamlingen i *N & S*, V (1850), 404 ff. (genoptrykt i *Blandede Skrifter*, III, 113-28). – *Événement*: *L'Événement*, parisisk dagblad, grundlagt af Victor Hugo i 1848; det udkom til 1851. – *Bjerget*: »La Montagne«, et navn, der dengang stadig blev brugt om det yderste venstre. – *Walker*: henviser rimeligvis til George-Alfred W., en 17 årig, der netop var arresteret for at have planlagt et mordforsøg på præsidenten. – *Bertin de Vaux*: enten Edouard François B. d. V. (1797-1871) eller hans broder Louis Marie François (1801-54); de var begge redaktører af *Journal des Débats*, som deres far havde grundlagt. – *Abd-el-Kader*: (1807-83), emir af Maskara, algirsk frihedshelt, var på dette tidspunkt fange i Paris, efter han længe havde været i krig med Frankrig. – *Lamartine, hist. des Girondins*: Alphonse de L. (1790-1869), *Historie des Girondins* (Bruxelles 1847).

10.7. *M. P.*: Mogens Petersen. – *Duras*: nævnt i *N & S*, V (1850), 420. – *National*: *Le National*, en liberal avis, grundlagt i 1830 af Thiers Mignet og Carrel; udkom til 1851.

11.7. *Republique*: *La République*, et socialistisk dagblad, som udkom 1848-51. – *Brev fra London*: omtalt i »Fra Udlandet VIII, Silhouetter 9, Franske Journalister, – Reactionen«, *N & S*, V (1850), 574.

12.7. *Somnambulen Mdm. Piron*: omtalt i *N & S*, V (1850), 353. – *de 2 Petersener*: den ene var antagelig Mogert P. –

Damkiers Brev: G.s svar på dette brev er trykt i *BG*, I, 240-41.

13.7. *Maison dorée*: restaurant, populær blandt demi-monder.

14.7. *Melbye og Kone*: Anton M. giftede sig først 1857 med Alice Dupré.

15.7. *Henrik Heyne*: dvs. Heinrich Heine. G. refererer mødet med den tyske digter i *N & S*, VII (1851), 304 ff. – *Artikel i Journal des débats*: den usignerede artikel, under titlen »France, Paris, 14 juillet« står p. 1 sp. 1-2. – *Red. gerant for Pouvoir*: se det uidentificerede avisudklip der på dette sted er indsat i G.s dagbog og aftrykt her. – *Association fraternelle des cuisiniers*: G. beskriver besøget i *N & S*, Ugeskrift, IV (1850), 308-12; genoptrykt i *Blandede Skrifter*, III, 135-39.

17.7. *la queue du chien d'Alciabiade*: en komedie i et akt af Léon Gozlan (1803-66).

18.7. *Lamartinière*: omtalt i *N & S*, V (1850), 577.

20.7. *Théâtre de la Gaité*: grundlagt 1760; beliggende på Boulevard du Temple. – *Lemaitre*: Frédéric Lemaitre (1800-76), kendt fransk skuespiller, især berømt for sin optræden i *Ruy Blas*, et poetisk drama af Victor Hugo.

1851

Flensborg: kirkegården omtales i *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 16-18.

13.7. *Leerbeck*: »Inspecteur over Gendarmeriet«, omtalt i *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 51. – *Det om Krandsen*: se *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 60.

14.7. *Irrenhaus*: omtalt i *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 65-71. – *Raven*: Ravens Hotel.

17.7. *Caroline*: muligvis G.s tante, Caroline Roeskilde, f. Davidsen (1797-1875). – *Bergnehr*: Vilhelmine Léocadie Theresia B. Gerlach (1826-1919), operasangerinde på Det kongelige Teater, København. Se *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 39. – *Stramboes*: »Hr. og Jfr. Stramboe«, dansere omtalt i *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 39. Edward Julius Lorentz S. (1825-95) var en kendt ballet- og komediedanser. – *Pinques*: muligvis Dr. Jacob Nathan Pinquez (1814-76).

18.7. *Brev til Moder*: se *GBF*, I, 161.

19.7. *Tante*: muligvis Caroline Roeskilde. – *Helgesen*: oberstløjtnant Hans H. (1793-1858). Besøget beskrives i *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 44-45. – *Amalie Hansen*: Louise Amalie H. (1828-79), violinistinde omtalt i *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 39.

20.7. *en Landsoldat, der græd*: hændelsen omtales i *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 30. Frederik Schleppegrell (1792-1850), dansk general. – *Wyneckens Bog*: Claus W. Wyneken (1819-55), sleswig-helsteinsk major fra general Karl Wilhelm von Willisens stab. Bogen har ikke kunnet identificeres.

22.7. *afreist fra Slesvig*: rejsen er beskrevet i *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 75-90. – *Refde*: G. må have ment Erfde. – *Major Wörrishöfer*: dvs. Johann Andreas Philipp Ferdinand Wörrishöfer (1804-92), som havde været stabschef for både Rye og de Meza, og som nu var kommandør for Eiderstedt-området.

23.7. *Kammerjunker Kriege*: vel Emil Krieger (1819-92). – *Ombord i Cumberland*: se *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 75.

24.7. G. benyttede optegnelserne fra denne og den følgende dag i *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 91-96.

26.7. *Mr. Clarke*: identificeres som hotel-ejer i *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 99. – *Latham*: i *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 91 identificerer G. sin medpassager på skibet som »Mr. Latham«. – *Hereford Shire*: G. mener Hertfordshire. – *Line*: tilsyneladende Martin Levins søster; se *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 105.

27.7. *Bushys Park*: G. mener Bushy Park. – *En Spasmager*: hændelsen genfortælles i *N & S*, Ny Række, I (1852), 225-26.

28.7. *Polytechnisk Candidat Jørgensen*: blandt udstillerne på Verdensudstillingen var »Jürgensen & Sons of Denmark«, som udstillede termometre og kronometre. – *exhibition*: Verdensudstillingen i 1851 i Krystalpaladset. – *Secretair Hjort*: sandsynligvis Søren Hjorth, en dansk udstiller på Verdensudstillingen. – *Verrey*: velkendt restaurant og konditori i Regent Street. – *Argyleroom*: Argyll Rooms, Laurent's Grand Casino, en berygtet danse-hal. Etablissementet besøgte af så mange personer med tvivlsomt rygte, at det blev lukket året efter. På denne tid blev det drevet af en vis Robert Bignell.

29.7. *Cremornegarden*: Cremorne Gardens, et yndet forlystelsessted i London.

30.7. *Poplar*: område i det østlige London. Rejsen omtales i *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 172-76.

31.7. *Gesandten*: Frederik Ditlev Grev Reventlov (1791-1851), dansk ambassadør i London 1841-51. Adressen på den danske ambassade i London var 2 Wilton Terrace. – *Divan*: en art kaffebar eller cafe, meget populær.

1.8. *Møller*: antagelig C. Møller, en forretningsmand fra London. – »*Fædrelandet*«: et national-liberalt blad, med hvilket G. i mange år havde ligget i fejde. – *Gerstenberg*: Isidor G. (1821-76), rig finansmand og mægler. Skønt jødisk af fødsel deltog han ikke i det jødiske samfund i London. Han var ven med intellektuelle og med radikale tænkere, og hjalp engang Karl Marx. Han var født i Breslau, men blev engelsk statsborger i 1847.

2.8. *Kinkel*: Gottfried K. (1815-82), tysk skribent, professor og radikaler. I 1849 blev han idømt livsvarigt fængsel i Tyskland, men blev befriet af Carl Schurz og kom til England med sin hustru i 1850. – *Schurz*: Carl S. (1829-1906), journalist, politisk aktiv. Han flygtede fra Tyskland på samme tid som Kinkel,

og kom til sidst til USA, hvor han som en kendt statsmand blev både senator og indenrigsminister.

3.8. *Grev Frys*: Chr. Emil Krag-Juel-Vind-Frijs (1817-96), leder af Grundejerforeningen, som G. var tilknyttet for en kort tid.

4.8. *5 Park Row, Knightsbridge*: samtidige vejvisere anfører en »Thomas Cooper, esq.« på denne adresse. – *Fru Rowan*: oversætteren Frederica Rowan (1814-82) boede på Fulham Place og var ven med Baron Dirckinck-Holmfeld. Hun begyndte senere på en oversættelse af G.s *Hjemløs*, men fuldførte den ikke. Som Swedenborgianer præsenterede hun G. for Dr. Wilkinson, der ligeledes var Swedenborgianer; denne gav G. en kopi af sin Swedenborg-biografi og foreslog ham at skrive dramaet *Swedenborgs ungdom*. – *Baron Blixen*: C. F. Blixen Finecke (1822-73), en af Grundejerforeningens grundlæggere, og dens første leder.

5.8. *Mollins Hyrdedreng*: Johan Peter Molin (1814-73), svensk billedhugger, hvis marmorskulptur »Herdegosse på en klippe« er et af hans mest kendte værker. – *Stolemager Hansen*: C. B. Hansen, en af de danske udstillere på Verdensudstillingen; især var hans rosentræs-chatol og -stol bemærkelsesværdige.

6.8. *Divanen Strand 102*: Ries »Grand Cigar Divan«. – *Tunnelen*: tunnelen under Themsen, bygget 1825-43.

7.8. *den chinesiske Familie*: i denne periode kunne flere gange i *London Times* læses følgende annonce:

Golden Water Lilies. – The small-footed Chinese lady, native musical professor, and family, at the celebrated Chinese Collection, Albert-Gate Knightsbridge, continue to attract crowded audiences at the musical soirées at 12, 1, half-past 2, 3, 4 and 5, and at 7, 8 and 9 every evening. Admission to the Chinese Collection and Family Concert, 1 s.

G. beskriver dette i *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 224-27. – *Reisen til Californien*: i *London Times* kunne følgende annonce læses flere gange i denne tid:

Egyptian Hall, Piccadilly. – The grand and popular moving diorama, illustrating Col. Fremont's Overland Route to Oregon and California, passing from the city of

St. Louis, through 4.500 miles of country, showing all the great gold washings and cities in California. Exhibiting daily at 12, 3, and 8 o'clock. Admission 1 s.

8.8. *Westminster Palace*: for at se dronning Victoria hjemsende Parlamentet. G. skrev om denne oplevelse i *N & S*, Ugeskrift (1851), 214-17. – *Tancred*: normanner fra det 11. årh., leder af det første korstog. G. har dog rimeligvis tænkt på Disraelis roman *Tancred: or, The New Crusade* (1847). – *Mr. Wilkinson*: James John Garth W. (1812-99); kendt kirurg, medlem af the Royal College of Surgeons, ven med Carlyle, Dickens, Tennyson etc. Han var velbevandret i skandinavisk litteratur og medlem af det Islandske Selskab i København. Han var ven med Frederica Rowan og selv Swedenborgianer (se kommentaren til 4.8.). – *Eyre Arms*: »The Eyre Arms and Assembly Rooms« var et populært forlystelsesetablissement i det nordlige London.

9.8. *Times*: London *Times*, som G. læste siden sit første besøg i London, og senere fik pr. post i København. Han læste denne avis resten af sit liv. – *Meyers*: muligvis Barnett M. (1814-89), rig fabrikant og et indflydelsesrigt medlem af det jødiske samfund i London.

11.8. *British Museum*: besøget her omtales i *N & S*, Ugeskrift VII (1851), 229. – *Dr. L.*: Sir Austen Henry Layard (1817-94).

12.8. *Scribentinden, Miss Blackwell*: Sarah Ellen B. (f. 1828), engelsk-født amerikaner, journalist og novelleforfatter. Hun boede 4 år i Europa i denne periode, i London og i Paris. Hendes mere berømte søstre, Elisabeth (1821-1910) og Emily (1826-1910); der begge også var født i England, blev begge læger i USA, men i 1851 havde kun Elisabeth afsluttet sine studier. – *Fredsvennernes Selskab*: på dette tidspunkt fandtes der flere europæiske fredsselskaber. – *Democratie pacifique*: et parisisk dagblad, oprindeligt grundlagt af den franske socialist Fourier. – *Athalia Schwartz*: (1821-71), skribent, som bidrog med teater anmeldelser til *N & S*, og som senere hjalp G. med at redigere *Hjemme og Ude*.

17.8. *som om Klippen selv var besat med oplyste Vinduer*: i 1872 var G. sammen med Georg Brandes i det »sächsische Schweiz«, og her brugte G., tilsyneladende spontant, samme udtryk; se Brandes *Samlede Skrifter*, IV, 325 f., samt *GBF*, I, 69.

G.s tilsyneladende pludselige poetiske inspirationer er ikke altid det de giver sig ud for. – *Greven*: grev Frijs; se kommentar til 3.8.

19.8. *Moldenhauer*: Peter Wilhelm M. (1800-64), guldsmed; se brev nr. 36 i *GBF*, I, 162 f.

20.8. *Major Elrington*: så tidligt som 1840 kommandør på Tower, en bekendt af forfatteren William Harrison Ainsworth, som nævner ham i sit forord til romanen *The Tower of London* (1840). – *det Ainsworthske Towers Lænkeraslen*: henviser til Ainsworths roman *The Tower of London*. – *den gamle »lumber-troop«*: »Lumber Troop« på Fetter Lane 127 var en art ryge-, drikke og diskussionsklub. Underholdningen beskrives mere detaljeret i *N & S*, Ny Række, I (1852), 212-14, hvor G. identificerer det værtshus, hvor »Lumber Troop« samledes som Johnson's Tavern. Han trykker også – på engelsk – den dristige sang »The Pope« på 213-14.

21.8. *Idag var der 1600 Børn*: G. overværede optrinet fra sin værtindes have, og beskriver det i *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 245-46.

22.8. *Burgate*: G. mener tilsyneladende portrættet af Shakespeare, formentlig malet af Burbage. – *Mary, Pigen fra Cleveland Row 13*: på denne adresse, »Stornoway House«, boede på denne tid (1851) Sir James Matheson, bart., medlem af Parlamentet.

23.8. *Ainsworth, Kensal Manor House*: William Harrison A. (1805-82), produktiv romanforfatter. Hans hjem, Kensal Manor House, var berømt for dets gæstfrihed overfor hans kolleger. – *Miss Williams*: G.s værtindes ugifte datter, i følge *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 240-41. – *Polyoramet i Regentstreet 309*: et af flere etablissementer, der fremviste bevægelige dioramaer, som var en yndet underholdning i London. *London Times* bragte følgende annonce for »Polyorama« flere gange:

Constantinople, by way of the Dardanelles and the Bosphorus. This gigantic moving Panorama is open daily af 12, 3, and 8 o'clock. The spectator is conducted through the classic region extending from the plains of Troy to the Black Sea, and returning to Constantinople, visits every object of interest in that far-famed city. Admission 1 s., 2

s. 6 d., and 3 s. Schools half-price, at the Polyorama, 309, Regent-street.

– to see the stir/of the great Babel and not feel the crowd« : citat fra William Cowper (1731-1800), *The Task*, IV bog, I, 88.

25.8. *Reise til Indien med Overland Mail*: et andet af de bevægelige dioramaer. London *Times* bragte følgende annonce flere gange:

Gallery of Illustration, 14, Regent-street. The Diorama of the Overland Mail to India, exhibiting the following places, viz., Southampton, Cintra, Tarifa, the Tagus, Gibraltar, Algiers, Malta, Alexandria, Cairo, Suez, the Red Sea, Aden, Ceylon, Madras, Calcutta, and the addition of the Ta-Mehal, the exterior by moonlight, beautiful gateway, and the gorgeous interior, is now open daily at 12, 3, and 8. Admission 1 s, 2 s 6 d, and 3 s.

Dioramaet beskrives i *N & S*, Ugeskrift VII, (1851), 170-72. – *Krystalpaladset som Vinterhave*: London *Times* havde følgende annonce:

The Crystal Palace as a winter garden will shortly be exhibited at the Gallery of Illustration, 14 Regent-street.

26.8. »Maskiner i Bevægelse« : »Machinery in Motion«, en af de udstillede genstande på Verdensudstillingen.

27.8. *Globus*: London *Times*:

Colossal Globe. – Mr. Wyld's large model of the earth, in Leicester-square, is now open to the public from 9 o'clock in the morning until 10 in the evening. Admission every day in the week, 1 s.

30.8. *Simpson*: Simpson's, en velkendt restaurant i London. – *Nicholson, the chief baron*: Renton N. (1809-61), kendt som »the Lord Chief Baron«, en berygtet skikkelse i London, som i mange år havde levet af »indtægter« fra spillehaller, og som mange gange havde været fængslet. I 1851 drev han som vært »Judge and Jury Society«, Coal Hole, Fountain Court, 103 Strand, hvor han hver aften ledede tre fingerede retssager. Disse humoristiske retssager blev særdeles populære, og blev overværet af statsmænd, medlemmer af Parlamentet, skuespillere, digtere etc. G. beskriver underholdningen i *N & S*, Ny Række, I (1852), 211-12.

31.8. *Ruge*: Arnold R. (1802-80), tysk journalist og revolutionær, der levede i England som flygtning på denne tid. G. havde mødt ham første gang i Leipzig 1846. – »*Tanken om en ond Handling ...*«: i artiklen »De Landflygtige i England«, *N & S*, Ugeskrift, VII (1851), 247-68 (genoptr. i *Blandede Skrifter*, III, 256-74) citerer G. Ruge noget anderledes.

2.9. *Stansfield*: dvs. Standsfield, det hus, hvori Mazzini boede på denne tid. – *Banketten i Symposium hos Soyers*: London *Times* fra 2. september 1851, p. 4 sp. 2:

Soyer's Symposium, Gore House, Kensington, opposite the Crystal Palace – Grand Fete this day (Tuesday), to celebrate the Exhibitors' Grand Banquet. Illuminated Fairyland of England – Gorgeous Pyrotechnic Display – the Real Negroes in their Plantation Festivities and Pastimes – Moving Panorama – Military and Italien Band – Aerial Curiosities – Grand Terpsichorean Entertainment in the Baronial Hall and other Novelties.

Alexis Soyer (1809-58), den franske leder for Reform-klubben, havde købt Gore House og åbnet det som et gourmet »symposium« for at tjene på de mange tilskuere ved Verdensudstillingen. Han tog en guinea per person, men tabte mange penge på denne investering. – »*Marlborough er død i Krigen*«: fransk og tysk folkesang, »*Marlborough s'en va-t-en guerre*« og »*Marlborough zog aus zum Kriege*«. – »*Prinz Eugen der edle Ritter*«: tysk folkesang, som begynder: »*Prinz Eugen[ius] der edle Ritter, /Wollt' dem Kaiser wiederum krigen/Stadt und Festung Belgerad*«. – *Amerikanske Kunstnere*: formentlig udstillere ved Verdensudstillingen. Hiram Powers' marmorstatue »Den græske Slave« vandt stor berømmelse og international beundring.

3.9. *Vernon Galleri*: Robert Vernons (1774-1849) kunstsamling, der bl.a. indeholdt 157 malerier, blev udstillet for offentligheden i 1847, men da man ikke kunne finde plads til den, forblev den midlertidigt i hans varetægt. Senere flyttede samlingen til Marlborough House og derefter til National Galleriet, og er nu delt mellem det sidstnævnte og Tate Galleriet. – *Falstaff med Mistress Page*: i Tate Galleriets katalog over Vernonsamlingen findes »*Falstaff and Mistress Ford*«. – *Indianerne, der vare fra Canada*: i London *Times* findes følgende annonce:

The Iroquois chiefs and warriors, in Catlin's American Indian Collection, 6, Waterloo-place, Pall-mall, day and evening. The arrival of this delegation from that ancient and famed tribe is causing great excitement in London, and their thousands of exquisite fabrics of mocasins, bags, reticules, caps, bracelets, &c, which they had intended for the Great Exhibition, are now being purchased by ladies and gentlemen, from the Indians' own hands, where they preferred having the privilege of selling them, in Catlin's Indian Collection. Hours, from 11 to 4, and 7 to 10. Admission to all 1 s; children, halfprice.

– *Colosseum*: London Times:

Colosseum – The original and extraordinary panorama of London, painted by Mr. Parris, will be exhibited with the other splendid features of this establishment, entirely re-embellished daily from half-past 10 till 6.

4.9. *Led. R*: Alexandre Auguste Ledru-Rollin (1807-74), fransk statsmand og revolutionær, som var flygtet til England i 1849.

5.9. *Dr. Wallach*: G. mener åbenbart Dr. Wallich. Se dagbogsoptegnelsen for den følgende dag, samt brev nr. 37 i *GBF*, I, 163. Dr. Nathaniel Wallich (1785-1854) havde været leder af en botanisk have i Calcutta siden 1817.

6.9. *Wynekens Piece*: se dagbogsoptegnelse fra 20.7. – *La Presse*: indflydelsesrig parisisk avis, grundlagt 1836 af Girardin.

7.9. *en engelsk Udgave af »Jøden«*: det er ikke kendt om Gerstenberg havde forbindelse med nogen af de to næsten samtidige engelske oversættelser af *En Jøde*, som kom i 1852. – *Benjamin Meyer*: G.s fætter, kendt i England som L. M. Rothschild (1810-84); en rig diamanthandler, hos hvem G. boede under senere besøg i London. – *hans kone*: Hester Rothschild, til hvem G. i mange år havde et meget nært forhold; der er næppe tvivl om, at de havde et kærlighedsforhold.

8.9. *Elsass*: Benjamin Rothschild omtaler sin »gamle Ven Elsass« i et brev til G., skrevet ca. 1877; se *GBF*, II, 144.

9.9. *jomtouvdrick*: *Jomtouv*, *Jom Tov* etc., enhver jødisk helligdag, her det jødiske nytår.

1852

14.6. *Dr. Benisch*: Abraham B. (1814-78), zionistisk skribent og redaktør, født i Böhmen, kom til London 1841. Begyndte udgivelsen af *Hebrew Observer* i 1853 som et modstykke til *Jewish Chronicle*; de to aviser blev i 1854 sammenlagt under redaktion af Benisch.

15.6. *Møller*: formodentlig købmanden C. Møller fra London, om hvem der ellers ikke vides noget. Samtidige vejvisere optegner en »Charles Möller, købmand« på 2 Muscovy Court, Tower Hill. – *Wallich*: se kommentar til 5.9. (1851).

16.6. *George Levysohn, Nottinghill*: muligvis den George B. C. Leveson, som senere vejvisere fra London opgiver skulle bo i dette område. Måske en slægtning til Hester Rothschild (født Leveson). – *Rowans*: se kommentaren til 4.8. (1851).

17.6. *Mstr. Bushby*: Mrs. Anne B. (d. 1875), den ene af to oversættere af G.s »En Jøde«. Den engelske version var betitlet *The Jew of Denmark: A Tale*, og blev udgivet af Routledge. Se brev nr. 42 i GBF, I, 168.

19.6. *Chapman, Strand 142*: John C. (1821-94), forlægger, redaktør af *Westminster Review*. Mærkværdigvis boede George Eliot (Mary Ann Evans, 1819-80) på denne tid hos Chapman-familien og arbejdede på *Westminster Review*, men havde endnu ikke opnået anerkendelse som forfatter. G. har sandsynligvis mødt hende der, men nævner hende ikke her. Fredrika Bremer (1801-65), den svenske forfatterinde, havde også boet hos Chapman-familien i oktober 1851. – *J. W. Parker, West Strand 445*: John William P. (1792-1870), forlægger og bogtrykker for universitetet i Cambridge, og udgiver af *Frasers Magazine*. – *de engelske Manuskripter*: G. henviser muligvis til Mrs. Bushbys oversættelse af *En Jøde*, som blev udgivet en gang i 1852, men det er ikke sandsynligt. Mary Howitts oversættelse af samme bog var allerede udkommet på dette tidspunkt.

24. og 25.6. *Brev til Moder*: se GBF, I, 169-71.

27.6. *M.*: dvs. C. Møller, jf. 15.6. – *B's Weekly Despatch*: G. mener åbenbart *Bell's Weekly Messenger*, en søndagsavis, udgivet 1796-1896.

29.6. *Woodfall*: en vis George Woodfall stod for trykningen af Chapmans *Westminster Review* 1852-53.

30.6. *Bentley*: Rechar B. (1794-1871), kendt forlægger med kontorer på New Burlington St. B. var begyndt som trykker for forlæggeren Henry Colburn, og de to blev senere kompagnoner. I 1832 trak Colburn sig tilbage fra det oprindelige firma og grundlagde et nyt i Great Marlborough St. Colburns firma udgav Mary Howitts oversættelse af *En Jøde* i 1852. Colburn trak sig senere tilbage til fordel for Hurst og Blackett, hvis firma udgav G.s engelske *Homeless, or a Poet's Inner Life* i 1861. – *Aftale om Bøgerne*: det er ikke klart, hvilke bøger der her er tale om. – *Howitts*: Mary Howitt (1799-1888), den produktive oversætter af skandinavisk litteratur. Hendes oversættelse af *En Jøde*, betitlet *Jacob Bendixen, the Jew*, blev officielt udgivet i 1852 i det traditionelle format. – *Mistress Bensusan*: uidentificeret, men Mary Howitt dedicerer 1. udgaven af *Jacob Bendixen, the Jew* som følger:

»To Esther Levy Bensusan, whose comprehensive mind embraces alike Christians and Jews, this translation of a work which presents a faithful picture of the inner life of her people, is affectionately inscribed.«

– *Bravo fra Jamaica*: uidentificeret; der fandtes en stor jødisk koloni på Jamaica, og Bravo var ikke et ualmindeligt navn der.

1.7. *Mrs. R.*: Hester Rothschild, gift med G.s fætter Benjamin, jf. 7.9.1851. Det er interessant, at G. allerede på dette tidspunkt var begyndt at oversætte sine værker til engelsk. – *Udstillingen af Aquarell-Malerier i Pall-Mall*: der var to sådanne akvarel-udstillinger; en af »Society of Painters in Water-colours« (den 48. årlige udstilling) i 5, Pall Mall East, og en af »New Society of Painters in Water-colours« (den 18. årlige udstilling) i 53, Pall Mall. – *Hr. Bricquard, Juveleer fra Paris*: Morten Borup identificerer B. med den »Bricard«, der nævnes i et brev til Hester Rotschild dateret 23. januar 1863. (*GBF*, II, 182). – *Meyers*: måske Barnett Meyers (1814-89); se kommentaren til 9.8.1851.

2.7. *Pokker tage Oversætterne i Danmark*: det er ikke kendt, hvad der forårsagede dette udbrud, eller til hvilke oversættere G. hentyder. – *Mrs. Leverson*: måske Hester Rotschilds moder. –

Homann: uidentificeret; i vejviseren *Watkin's Commercial and General London Directory ... for 1852* står der for adressen Norfolk St. 21 anført »Samuel Culverwell, pensionat«.

3.7. *Goldsmids*: Sir Isaac G.s (1778-1859) familie; en af de rigeste og mest indflydelsesrige jødiske familier i England.

4.7. *Oversættelserne*: sandsynligvis oversættelsen af begyndelsen af *Hjemløs*, som begyndte at udkomme det følgende år i *N & S*. Den engelske udgave, der udkom endeligt i 1861, havde en lang og mærkelig historie. I det nummer af *N & S*, der indeholder den første afdeling af romanen (Ny Række, 4de Bind, 1853, 179) findes en note på engelsk: »Mrs. Howitt har tilladelse til at oversætte denne bog til engelsk, og modtager den i manuskript fra forfatteren«. Men Mrs. Howitt forsvandt snart ud af billedet, og Frederica Rowan begyndt åbenbart på oversættelsesarbejdet for et stykke tid, men også hun gav op. Den endelige udgave er helt sikkert G.s egen, redigeret af Hester Rothschild. – *til Charles Salamans*: Charles Kensington Salaman (1814-1901), musiker og komponist, hvis musik benyttedes i synagogen i London. – *Jøden*: dvs. *En Jøde*. – *Otto*: Carl Christian O. (1817-75), dansk hukommelseskunstner. Se Otto Borchsenius »En rød Hukommelseskunstner«, *Fra Fyrreerne. Literære Skizzer*, første Række (Kbh. 1878), 111-22.

5.7. *Verrey*: en restaurant i Regent St; se kommentaren til 28.7.1851. – *polytechnical institution*: »The Polytechnic Institution« var en permanent udstilling omfattende praktisk videnskab, beliggende i Regent St., åbnet i 1838. – *meeting i Bridgehouse-Hotel*: det politiske møde er beskrevet i *Times* d. 6. juli 1852, p. 4 sp. 2.

7.7. *Valgene*: begivenhederne omtales i *N & S*, Ny Række I (1852), 247-75. – *board of trade*: handelsministeriet i finansbygningen i Whitehall. – *Mussurus*: den tyrkiske ambassadør. – *den amerikanske Minister*: Abbot Lawrence (1792-1855). – *Rowlands Calydor, Cicashian Creem*: »Rowland's Kalydor« og »Circassian Cream« var navne på to kendte kosmetikprodukter. – *Mdm. Mortier de Fontaine*: koncert-sangerinde og lærerinde, hvis koncerter annonceredes i *Times*. Hendes forbindelse, hvis nogen, med den fransk-polske pianist Henry L. S. Mortier de Fontaine (1816-83) er ikke kendt.

8.7. *Palmerstons Tale*: se *Times* for denne dato, p. 3, sp. 1 ff. – *Peeliterne*: tilhængere af den engelske politiker Sir Robert Peel (1788-1850). – *Times har en Artikel derom*: denne optegnelse må være tilføjet senere; den omtalte artikel var lederen fra d. 10. juli p. 5, sp. 2-3. – *Rothschild*: baron Lionel de R. (1806-79), en af kandidaterne, ikke G.s fætter Benjamin R.

9.7. *Rs*: Benjamin Rothschild og hans hustru Hester. – *Titus's Triumphbue*: »The Arch of Titus: From a Traveller's Diary«, den engelske oversættelse af »Et Dagbogsblad fra Rom: Titusbuen«, som først blev offentliggjort i *N & S*, V, 1ste Qvartal, 1849, 50-54. Det engelske manuskript findes på Det kongelige Bibliotek, NkS 4252, 4°.

11.7. *Harrison-Ainsworth*: William Harrison Ainsworth; se kommentaren til 23.8.1851.

12.7. *Baron Goldsmid*: Sir Isaac Lyon G.; se kommentaren til 3.7. – *Wilkinson*: James Garth W.; se kommentaren til 8.8.1851. – *Simpson*: Simpsons restaurant; se kommentaren til 30.8.1851. – *la Somnambule*: opera af Bellini.

13.7. *Moundsley & Fields*: dvs. Maudslay, sønner & Field, ingeniører, Cheltenham Place, Westminster Road, Lambeth. – *NB. Peto og Warner ...*: denne og den følgende oplysning om valget læste G. i *Times* fra d. 12. og 13. juli. – *Jullien*: Louis Antoine J. (1812-60), dirigent og komponist, hvis promenade-koncerter var meget populære i London. – *Vesuv's Udbrud*: G. mener Etna. – *Titus's Bue*: se kommentaren til 9.7. – *Miss Goldsmidt*: sandsynligvis Anna Maria Goldsmid (1805-89), datter af Sir Isaac.

14.7. *R. og hans Kone*: Benjamin og Hester Rothschild, jf. 7.9.1851.

15.7. *Water-colour-exhibition*: den 18. årlige udstilling af »New Society of Painters in Water Colours« på 53 Pall Mall. – *Mawsons*: samtidige vejvisere anfører en »S. M. Mawson, kunstimportør« på adressen 3 Berners St., Oxford St. – *Svigersønnen Hirschfeld, Professor i Paris*: måske Ludovik H. (1816-76), fra 1840 til 1855 professor i anatomi ved Ecole Pratique i Paris. I 1859 vendte han tilbage til Warszawa til et professorat i anatomi ved den nyoprettede medicinske skole der.

16.7. *Benj.*: dvs. Benjamin Rotschild. – (*Domstolene*): Poli-

ce. Lambeth.: G. har læst referatet af sagen i *Times* fra d. 10. juli (p. 8, sp. 5) og d. 16. juli (p. 7, sp. 6) – *Whaley*: muligvis Jacob Waley (1818-73), kendt jødisk advokat og senere professor i national-økonomi ved University College. Hans hustru var i familie med Sir Moses Montefiore. – *Blue-coats*: Christ's Hospital blev almindeligvis kaldt »Blå-frakke skolen« på grund af drengenes blå uniform. – *Jigdal*: »Lovet være [den levende Gud]«, de første ord af den salme, der synges først og sidst ved morgengudstjenesten; fra den ortodokse bønnebog. – *Maimoides*: (1135-1204), middelalderens største jødiske filosof og systematiker. – *Adaun Aulom*: dvs. »Adon olam« (»Universets Herre«), de første ord af en salme, der findes i alle jødiske bønne- og salmebøger. – *Mendelsohns »Jerusalem«*: *Jerusalem oder über religiöse Macht und Judentum* (1783) af Moses Mendelsohn (1729-86); giver en systematisk gennemgang af hans syn på kirke-ret.

17.7. *Salamans*: Charles S. og hans familie; se kommentaren til 4.7. – *S.*: dvs. Charles Salaman. – *Synagogen i Westend*: »The West London Synagogue of British Jews«, eller reform synanogen i Margaret St., Cavendish Square. Rabbiner Albert Loewy og rabbiner David W. Marks (1811-1909) var præster der, se 22.7. – *Mirjams Hymne*: hendes lovsang efter vandringen gennem Det røde Hav (Ex. 15: 20-21). G. nævner den flere gange i *Hjemløs*. – *portugisisk Dragt*: det jødiske samfund i London havde altid været delt i to grupper, hver med sin bønnebog og med noget forskellige skikke og ceremonier. De »portugisiske« jøder var Sephardim (af portugisisk og spansk oprindelse) og de »tyske« jøder var sammensat af folk fra Tyskland og Østeuropa (Ashkenazim). Den øverste rabbiner for de »portugisiske« jøder var på denne tid David Meldola (1797-1853); de »tyske« jøders øverste rabbiner var Dr. Nathan Marcus Adler (1803-90), som G. kendte, men som han senere kom i et modsætningsforhold til. – *Miss Annette og Miss Kate*: Annette Salaman (d. 1879) og Kate Salaman (1821-56), Charles Salamans søstre.

18.7. *Montagu Leveson*: antagelig Hester Rothschilds bror. Wm. W. Dalbiac, *The Law List* (London 1859), p. 202, opfører Montague Richard L. som medarbejder ved et patentbureau, nemlig Montague, Leveson and Howley, 12 St. Helen's Place,

Bishopsgate. – *Mr. Ellis*: William E. (1800-81), økonom og leder af »Indemnity Marine Insurance Co«. Han havde på dette tidspunkt for egne penge grundlagt 4 »progressive« skoler for arbejderklassens børn, kaldet »Birkbeck Skolerne« efter grundlæggeren af de mekaniske institutter. G. beskriver ham og hans skoler i *N & S*, (1852), II, 26-62. – *Metropolitan-Chambers og M. Buildings*: omtales i *N & S*, Ny Række, II, (1852), 238-41. – *Lord Ashley*: Anthony Ashley Cooper, 7. jarl af Shaftesbury (1801-85), kendt filantrop. – *L.*: Montagu(e) Leveson. – *Denisons Brev*: brevet, underskrevet »W. B. Denison«, omhandler »forbedrede boligforhold for arbejderklassen«, og stod på p. 4, sp. 6.

19.7. *Price's Candle-Factory*: omtales i *N & S*, Ny Række II (1852), 186-96. – *Sir Isaac*: Sir Isaac Goldsmid, se kommentaren til 3.7. – *City Club ...*: nogle af de fashionable klubber, der blev foretrukket af de rige og af Londons aristokrati. – *Navy & Army-Club*: dvs. Army and Navy Club. – *Carter-Street, Walworth Road*: ingen af de i samtidige vejvisere nævnte beboere fra denne gade nævnes ved navn af G.

22.7. *Runz*: John Rüntz. – *de portugisiske Jøder*: se kommentaren til 17.7. – *Kosher og Tereipho*: henholdsvis rituel korrekt og ukorrekt mad. – *Schachtere*: rituelle slagtere. – *Marks*: David Woolf M. (1811-1909), »faderen til den anglo-jødiske reform«, øverste rabbiner ved West London Synagogue, og professor i hebraisk ved University College, London. Han og Dr. Albert Loewy udarbejdede den reformert-jødiske bønnebog. – *Dr. B.*: dvs. Benisch. – *Sam. Salaman*: formodentlig den S. G. Salaman der i 1854 boede 35 Euston Square.

24.7. *Ss Fortælling om Nedbrydelsen af Ghetto's Mure og Porte*: »S« er naturligvis Charles Salaman. Fortællingen har direkte sammenhæng med en vigtig episode i *Hjemløs*.

25.7. *hiin Prædiken i Berlins Reform-Synagoge*: se dagbogsoptegnelser fra 9. og 10.6.1850. – *Miss F.*: Frederica Rowan; se kommentaren til 4.8.1851. – *d'Israeli*: Benjamin Disraeli (1804-81), engelsk statsmand, i 1852 finansminister. G. synes, i al fald for en tid, at have opfattet ham som et forbillede. – *Urquardt*: David Urquardt (1805-77), engelsk diplomat. – *I min*

Roman kan etsteds siges af Helten: en gennemgang af Hjemløse har ikke afsløret denne passage.

26.7. *Marshal Soult*: Nicolas Jean de Dieu S. (1769-1851), kendt fransk marskal under Napoleon, som siden skiftede politisk ståsted flere gange. I 1838 havde han været i London som overordentlig ambassadør ved dronning Victorias kroning. – *Haynau*: Julius Jacob H. (1786-1853), østrigsk general, kendt for sin brutalitet overfor de italienske og ungarske oprører. Efter fredsaftalningen rejste han udenlands, og under et besøg i London blev han pryglet af arbejdere fra Barclay bryggeriet da han besøgte fabrikken.

27.7. *Peckham*: besøget refereres i *N & S*, Ny Række, II (1852), 40-51. – *hans Kone*: William Ellis' hustru Mary (d. 1870) var historikeren Sharon Turners tredje datter. – *L.*: dvs. Montague Leveson – *Assiserne*: Assizes, foreskrevet retshandling i alle grevskaber vedrørende nævningeting ved både borgerlige sager og straffesager. – *En Pige, der fødte sit tredje uægte Barn*: historien står i *London Times* d. 26. juli 1852, p. 4, sp. 5. – *Artikel om Ludvig Napoleon*: artiklen står på p. 4, sp. 2-3.

28.7. *Smith & Elder, Cornhill*: kendte forlæggere; *Cornhill Magazine* blev udgivet fra 1860, og en af G.s artikler stod heri. – *den jødiske Friskole i Bell-Lane*: beskrives i *N & S*, Ny Række, II (1852), 35-40. – *paa Rothschilds Bekostning*: henviser antagelig til baron Lionel de Rothschild, ikke til G.s fætter Benjamin R. – *Circus*: Finsbury Circus, en plads i det østlige London. – *Ponso*: sandsynligvis Morris Joseph Posno, købmand, hvis adresse var 19 Finsbury Circus.

29.7. *Picknick-Touren*: beskrives i et brev, se *GBF*, I, 174-75. – *Miss Anne Smidt*: dvs. Anne (eller Annie) Smith; se dagbogen fra 29.5.1854.

30.7. *Skrev hjem*: se kommentaren til 29.7.

31.7. *Gerstenberg*: se kommentaren til 1.8.1851. – *Damerne Brown (Leadenhall-Street 113)*: disse damer er uidentificerede, men adressen tilhører »Abraham Bauer & Co., vekselererfirma«. Isidor Gerstenberg var blevet hentet til London af Bauer, der selv kom fra Hamburg, og Gerstenberg arbejdede for Bauer. I 1860 giftede Gerstenberg sig med Bauers datter. – *Ramsgate*: se

GBF, I, 175. Sir Moses Montefiore havde et palæ i Ramsgate. – *Damerne Salamon fra Albermarle Street*: vejvisere opfører »Sam. og Benj. Solomon« på 39 Albermarle St. – *Mr. Helbronner (Regenstreet 261)*: *Watkins's Commercial and General London Directory ... for 1852* anfører Rodolphe Helbronner på denne adresse.

2.8. *Dronning Elisabeths Strikkepind*: sandsynligvis »Queen Elizabeth's Pocket Pistol«, en 24-fods bronceanon, støbt i Utrecht i 1544. – *Om Katholicismens stigende Vælde*: ledende artikel, p. 4, sp. 4-5.

3.8. *Dane John*: en gammel vold i Canterbury, sandsynligvis bygget som et forsvarsværk; måske en forvanskning af ordet »donjon« (borgtårn).

4.8. *Miss Lichfield*: vejvisere anfører kun »Litchfield & Grön-sund, skibs- og forsikrings-agenter« på adressen 2 John St., Crutched Friars.

5.8. *Mr. Nash's Anstalt*: dvs. Charles Nashs »London Colonial Training Institution and Ragged Dormitory«, som G. beskriver i *N & S*, Ny Række, II (1852), 63-79, og som han henviser til i det brev, der omtales i kommentaren til 29.7.1852.

6.8. *Household Words*: ugebladet, som Charles Dickens redigerede fra 1849 til 1859, hvorefter han indlemmede det i *All the Year Round*. G. henviser tilsyneladende til artiklen »Lambs to be fed«, en redegørelse for *Reformatory Schools* af Mary Carpenter, i nummeret fra 30. august 1851, p. 544-49. – *Combes Kritik*: sandsynligvis George Combe (1788-1858), omtalt i *N & S*, II (1852), 51 ff. Combe var frenolog og ven med forfatteren George Eliot såvel som med William Ellis, med hvem han overensstemte i uddannelsesspørgsmål. Combes forfatterskab angående konfessionsløs uddannelse var meget omfattende. – *Glaspaladset*: Krystalpaladset, hvor Verdensudstillingen blev afholdt 1851, var blevet demonteret og genopbygget i Sydenham. Nedlæggelsen af grundstenen omtales i en ledende artikel i *London Times* d. 6. august 1852, p. 4, sp. 3-4. – *Mr. Bishop*: George B. (1785-1861), berømt astronom, som i 1836 havde bygget et observatorium nær sin bopæl South Villa, Regent's Park.

7.8. *Sydney Turner*: (1814-79), søn af historikeren Sharon

Turner (1768-1847). Han var på denne tid leder af opdragelsesanstalten ved »Det filantropiske Selskab« ved Red Hill. Hans søster Mary (d. 1870) var gift med William Ellis. Turner og hans skole omtales i *N & S*, Ny Række, II (1852), 241-43. – *Den katholske Stiftelse i Guilford*: denne historie står i *London Times* d. 7. august 1852, p. 7-8. – 225 £ *St. sendt til Skatkammerkansleren*: den korte note, der omhandler en anonym skatteindbetaling, stod i *London Times* d. 7. august, p. 4. sp. 4. – *Jewish Chronicle*: denne avis blev senere overtaget af Benisch.

8.8. *Penny-Subskriptionen for Wiseman*: kardinal Nicholas W. (1802-65), der af Paven var blevet pålagt at genindføre katolicismens overherredømme i England. – *Sam Salaman*: se kommentaren til 22.7. – *What brought Sr. Visto's ...*: fra Popes »Epistle VI: To Richard Boyle, Earl of Burlington« i *Moral Esseys and Satires*.

9.8. *Afskedshøitiden*: beskrevet i *N & S*, Ny Række, II (1982), 73-79. – *Drouets Juvenile Estbt.*: »The infamous Infant Pauper Asylum« ved Tooting. – *Egyptian Hall*: offentlig foredrags- og udstillingssal, oprindeligt opført som museum i 1812; navnet skyldes facaden, der imiterer gammel ægyptisk arkitektur. – *Albert Smith*: (1816-60), forfatter og foredragsholder; havde bestøjet Mont Blanc i 1851, og arrangerede illustrerede foredrag om begivenheden; dette underholdningsprogram blev det mest populære af sin art i London. Det fortsatte i Egyptian Hall til 1858.

10.8. *Field Lane r.*: »The Field Lane ragged school« beskrives i *N & S*, Ny Række, II (1852), 2-20. – *Blomsterpigen i Triest*: se fortællingen i de blandede noter i slutningen af dagbogen for 1854.

11.8. *Female dormitory ... John Vanderkiste ... Ltant. Blackmore ... Mistr. Abell*: omtales alle i *N & S*, Ny Række, II (1852), 198-203. – *London-City-Mission*: velgørende religiøst selskab, der arbejdede blandt Londons fattige; omtalt i *N & S*, Ny Række, II (1852), 136-37. – *Gurney*: sandsynligvis Samuel G. (1786-1856), medlem af en rig kvækerfamilie, kendt for sin velgørenhed.

12.8. *Chevalier Charles de Cocquiel*: Chevalier Chas. de Coc-

quiel de Terherleir (f. 1828), forfatter til *De l'enseignement industriel et de la limitation de la durée du travail en Angleterre* ...; omtales i *N & S*, Ny Række, II (1852), 57.

13.8. *Adler*: vejvisere anfører »Levin (Martin) & Adler« på 21 Jewry St., Aldgate, så Adler må have været en forretningsforbindelse til G.s fætter. – *den morsomme Politihistorie*: stod i *Times* fra d. 13. august 1852, p. 7, sp. 5. – *Mr. Moore*: denne historie findes i *Times* leder d. 14. august 1852, p. 4, sp. 3-4.

14.8. »*Dronningens Tobakspibe*«: forbrændingsovn ved havnen, hvor ubrugeligt eller beskadiget gods blev brændt. – *Udstillingen af the holy land*: der var to sådanne udstillinger – en i the Egyptian Hall, et »diorama with grand choral music«, og en i St. George's Gallery, Hyde Park Corner, »Bartlett's Diorama of Jerusalem and the Holy Land«. Da G. også så en »sydafrikansk Udstilling«, må han mene den, der blev afholdt i the Egyptian Hall.

15.8. *Ierson*: omtalt i »Fra London og Kjøbenhavn«, udgivet i 1877 (vol. VIII, 287-307 i *Folkeudgave* af G.s værker).

16.8. *Mr. Talbot*: omtalt sammen med »Female Asylum« i *N & S*, Ny Række, II (1852), 203-07. – *det fremtidige Værk*: sandsynligvis *Hjemløs*. – I *Times for idag*: artiklerne findes på p. 4-5.

17.8. *Colburn i Great Marlborough Str.*: forlæggeren Henry C.; se kommentaren til 30.6.

18.8. *Adolph*: G.s søn, født uden for ægteskab af Johanne Sonne i 1845. Efter Johanne i 1848 havde født en datter, indgik de et pro forma ægteskab, som blev opløst i 1852. Adolph (eller Adolf) døde i 1912. – *Hebrew College*: en institution for omvendte jøder med det formål at oplære dem til missionærer; den blev oprettet i 1814 under protektion af Hertugen af Kent (Dronning Victorias fader) af »the London Society for Promoting Christianity among the Jews«. – *Paaskehymnen Adir hu*: »Addir hu« (»mægtig er han«), en hymne sunget efter afslutningen af Seder-tjenesten, the Passover Haggadah. – *Hoga's Skrift imod dem*: Stanislav Hoga (1791-1860), polskfødt oversætter fra hebraisk; konverterede til kristendommen i 1825 og kom til London i 1830'erne, hvor han arbejdede som missionær. I 1849 gik han atter over til jødedommen. Han skrev adskillige artikler om

jødisk etik. Der henvises sikkert her til *The Faithful Missionary: A Monthly Periodical Illustrating the Value of Judaism, with a View to opening the Eyes of Some Deluded Christians in England to the Doings of the (So-called) »London Society« for Promoting Christianity Among Jews ...* (Dec. 1847) eneste trykte udgave.

19.8. *Bethnal-Green-Workhouse*: omtalt i *N & S, Ny Række, VII* (1855), 45-57. – *Lancaster-S.*: L.-systemet. Lancaster-skolerne blev oprettet i 1798 af Joseph Lancaster (1778-1838). I 1852 fandtes der sådanne skoler flere steder i London. – *Meyer i Jewry-Street*: vejvisere anfører »Lyon J. Meyer, læderhandler« i nr. 28. og »Jacob Meyer, logihus« i nr. 34. G. mener mest sandsynligt den sidste.

20.8. 62 *George-Str. Euston Sq.: Watkins's Commercial and General London Directory ... for 1852* anfører »John Windsor, pensionat« for denne adresse.

21.8. *min gamle Ven Clarke*: se dagbogen fra 26.7.1851.

22.8. *the Asmonean: Asmonean: A Family Journal of Commerce, Politics, Religion, and Literature, Devoted to the Interest of the American Israelites*, udgivet i New York 1849-58 (titlen varierer en smule). – *Guizots Værk over Corneille*: François Guizot (1787-1874), *Corneille et son temps: Etyde litteraire* (1852), en revideret udgave af hans *Vie de Corneille* (1813). – *Om Sherifferne i London*: se kommentaren til 6.8.; G. henviser til en artikel betitlet »The City Parliament«, pp. 525-30 i den nævnte udgave, særlig pp. 528-28. – *Miss Seldon*: dvs. Lydia Sellon. G. giver de korrekte sidehenvisninger i parentes. Titlerne på artiklerne er »The Sisters of Mercy and the Men without Mercy« (og et brev »To the editor of the 'Examiner'«, underskrevet »x.y.«), »An English Adventurer«, »The Six-Mile-Bridge Inquest – the Verdict«, »Assize Intelligence – The Stockport Riots« og »Police – the 'Joe' of Real Life«.

24.8. *poor Jack*: fortælling af Frederic Marryat (1792-1848), udgivet 1840. – *keele row*: en folkesang, der begynder »Weel may the keel row, that my laddie's in«, udgivet første gang i *Tyneside Songs* i 1863.

25.8. *Grüner*: se dagbogen fra 22.7.1851. – *Stadt Copenha-gen*: et hotel. – *Caroline*: se kommentaren til 19.7.1851.

1853

17.6. *Astronomen, Dr. Küchenmeister*: Karl Julius K., forfatter til *Die Sonnenfinsternisse ...* (Hamburg 1851).

19.6. *Dr. philos. Jungmann*: Bernhard J. (1833-95), katolsk teolog og lærer; han fik sit doktorat i Rom og skrev senere om kirkehistorie og andre teologiske emner.

21.6. *St. Gunibert-Kirken*: dvs. St. Kunibert kirken. – *Independ. belge: L'Indépendance belge: Journal politique, philosophique et littéraire*, Bruxelles; grundlagt i 1831 under navnet *L'Indépendant*; navnet blev ændret i 1843.

22.6. *Pater Hahn og Pater Daun*: de optræder som pater Hahn og pater Dauw i *Hjemløs*, 3. del, bog 3. – E.: Eickerling.

24.6. *han skulde give en døende Bondekone Sacramentet*: G. overfører denne episode til Østrig i »Paa Donau og mellem Bjergerne« (1856).

29.6. *Prof. Rothe*: Ludvig August R. (1795-1879), lektor ved Sorø Akademi indtil 1849, hvor han gik af og blev udnævnt til titulær professor.

30.6. *D. og W.*: formodentlig Dessauer og Wiehe.

3.7. *Die Katze*: ruinerne optræder i G.s fortælling »Lureley« i *Kærlighedshistorier fra mange Lande* (1867).

6.7. *Skrev idag hjem*: brevet findes i *GBF*, I, 176-77, men dateres 7. juli.

9.7. *Thalhammer*: en af de adresser G. havde fået d. 3. juli.

10.7. *Vi binde dig en Jomfrukrands*: brudepigernes sang fra C. M. v. Webers opera *Der Freischütz* (Jægerbruden), som ender med at brudekransen er en gravkrans, nød overvældende popularitet.

12.7. »*Wenn Leute Inquartirung [sic] bekommen*«: muligvis komedien *Einquartierung* af Roderich Benedix (1811-73), skønt dette skuespil ikke blev udgivet før meget senere.

14.7. *det pennsylvaniske System*: se kommentaren til 27.7.1849.

1854

20.-21.5. *Nore*: en revle i Themsens munding. G. beskriver scenen i *N & S*, Ny Række, VII (1855), 1-2, hvor han angiver antallet af skibe til »over 200«.

22.5. *Simpson*: en velkendt restaurant i London. – *Panopticon*: The Royal Panopticon of Science and Art, på Leicester Square.

23.5. *Eaton Place (68)*: vejvisere anfører Sir Thomas M. Cunningham, baronet på denne adresse. – *Sir Ch. Fox*: Charles F. (1810-74), ingeniør; byggede Krystalpaladset i Hyde Park, og genopførte det sidenhen i Sydenham. – *Jewry Street*: se dagbogen for 19.8.1852. – *Alm. Bemærkninger*: G. benytter disse noter i *N & S*, Ny Række, VII (1855), 7-12.

24.5. *Mrs. Bensusan*: se kommentaren til 30.6.1852. – *Mawsons*: se kommentaren til 15.7.1852. – *Benjamin*: dvs. G.s fætter B. Rothschild. – *det franske Theater*: The Théâtre français på King's Street, St. James Theatre. *La partie piquet* og *La joie fait peur* blev spillet på denne tid.

25.5. *Mont. Loverson*: Montague L., Hester Rothschilds broder. Hændelsen er beskrevet i *N & S*, Ny Række, VII (1855), 3-4. – *Rowland Hill*: Sir R. H. (1795-1879), opfinder af portosystemet og reformator af det engelske postvæsen; i 1854 var han sekretær for ministeren for post- og telegrafvæsenet. G. beskriver fremgangsmåden i *N & S*, Ny Række, VII (1855), 27-28. – *Mr. Shields*: se dagbogen for 27.7.1852. – *Benjamin har fortalt mig*: denne historie gentages i *N & S*, Ny Række, VII (1855), 27-28. »Leverson« henviser til Montague Leverson.

26.5. *Mrs. R.*: Hester Rothschild. – *Miss Lichfield*: se dagbogen for 4.8.1852. – *Udstillingen af nulevende britiske Kunstnere*: »Exhibition of Pictures by Modern Masters« i udstillingslokalerne i Lowther Arcade på the Strand.

27.5. *Meyer i Jewry Street*: se dagbogen for 19.8.1852. – *H.*: dvs. Heilbuth. – *Scott Russell & Co.*: dvs. John Scott Russell & Co., skibsmotorkonstruktører og ingeniører, Millwall, Poplar. Omtalt i *N & S*, Ny Række, VII (1855), 12-14. – *isle of dogs ... Poplar*: områder i det østlige London. – *Cølner-Sangforenin-*

gen: The Cologne Choral Union, der optrådte i Hanover Square Rooms på denne tid. – *polytechnical institution*: se kommentaren til 5.7.1852.

28.5. *Kiew*: dvs. Kew ved Themsens, hvor de berømte »Kew Gardens« ligger.

29.5. *Salamans*: Charles Salaman, musiker og komponist; se kommentaren til 4.7.1852. – *Townsend*: dvs. Chauncey Hare Townsend (1798-1868), rig digter, der boede Norfolk Street, Park Lane. Han var ven med Charles Dickens, som blev hans litterære eksekutor. T. var kendt for sin samling af ædelstene, kaméer, malerier, tegninger etc. Aftenen beskrives i *N & S*, Ny Række, VII (1855), 14-16. – *Bulwer*: baron Edward George Earle Lytton Bulwer-Lytton (1803-73), produktiv skuespilforfatter, digter og journalist, såvel som succesfuld politiker. – *Mr. og Mrs. Ashley*: Lord Shaftesburys broder og hans hustru. – *Annie Smith*: se dagbogen for 29.7.1852. – *Festen hos Townsend*: se også *GBF*, I, 95-96, samt *N & S*, VII (1855), 14 f. – *Annette*: dvs. Annette Salaman, Charles Salamans søster; se kommentaren til 17.7.1852. – *Annie*: dvs. Annie Smith. – *Mr. Ch. S.*: Charles Salaman. – *Lumley*: Benjamin L. (1811-75), direktør for Her Majesty's Theatre 1842-58. Hans langvarig retssag mod Frederic Gye, leder af the Royal Italien Opera, Covent Garden, der drejede sig om, at Gye skulle have lokket sangerinden Johanna Wagner til at bryde sin kontrakt med Lumley, blev endelig afsluttet i løbet af denne periode til Lumleys fordel. Den langtrukne retssag refereres i *London Times* fra d. 2. juni 1854, p. 9, sp. 5-6 og p. 10, sp. 1.

30.5. *Halkinstreet*: Mrs. Anne Bushby (se kommentaren til 17.6.1852) boede 3 Halkin Street.

31.5. *Derby Races*: beskrevet i *N & S*, Ny Række, VII (1855), 17-21. – *Rothschilds King Tom*: hesten ejedes af baron Rothschild, ikke af G.s fætter Benjamin R. – *Elephant & Castle*: en pub, der har givet navn til en lokalitet syd for Themsens. – *Grundtvigs Artikel*: N. F. S. Grundtvig (1783-1872) var modstander af G.s politiske synspunkter. Den pågældende artikel stod i den københavnske avis *Fædrelandet* som leder d. 27. maj, og blev refereret og diskuteret i *London Times* d. 2. juni p. 8, sp. 2-3. – *Beretningen om Nordamerikanerne*: beretningen stod i

London *Times* fra d. 1. juni 1854, p. 12, sp. 3, betitlet »The Americans in Japan«. G. benyttede den senere i *N & S*, Ny Række, VII (1855), 26.

1.6. *M. Levenson*: dvs. Montague Levenson. – *Bal hos Mrs. Bushby*: G. beretter om ballet i et brev til sin moder og søster; se *GBF*, I, 180. – *vor Gesandt*: Waldemar Tully Oxholm (1805-76), dansk udsending i London. – *Miss Mathilde Timon*: uidentificeret, men vejvisere anfører en »Mrs. Timon« på 29 Blomfield St., Westbourne Terrace north. Ingen »Bloomfield St.« findes opført.

2.6. *d'Israeli*: Benjamin Disraeli (1804-81), statsmand og forfatter; se kommentaren til 25.7.1852. Interviewet refereres i *N & S*, Ny Række, VII (1855), 21-22. – *Divan*: en art kaffe- og rygeklubber, meget populære. – »*Fædril*«: dvs. *Fædrelandet*, den københavnske avis.

3.6. *Fox*: se kommentaren til 23.5. – *B*: dvs. Benjamin Rothschild. – *Verrey*: en populær café i London. – *Hun*: Hester Rothschild. G.s ulyst til at identificere hende skriftligt, sammenholdt med deres mere intime samtaler, tyder på, at deres følelser for hinanden allerede på dette tidspunkt var meget stærke. – *Ellis*: se kommentaren til 18.7.1852. – *Martin*: G.s fætter, Martin Levin.

4.6. *Gerstenberg*: se kommentaren til 1.8.1851. – *Ms*: henviser antagelig til Montague Levenson. – *Mr. Combe*: sandsynligvis George C.; se kommentaren til 6.8.1852. – *Professor Otto*: se kommentaren til 4.7.1852. Otto var i London på vej til New York. – *Mr. Benjamin*: se dagbogen for 4.7.1852.

5.6. *en Artikel om Krig og Neutralitet*: se også *GBF*, I, 181. – *Southstreet*: Benjamin Rothschilds kontor (»Louis M. Rothschild, juveler«) var beliggende på 3 South St. Tilsyneladende boede Rothschild-familien på dette tidspunkt ovenover kontoret.

6.6. *Westbourne Terrace*: Mathilde Timons adresse. – *Salamans, Bakerstreet*: musikeren og komponisten Charles Salamans familie. – *Townsend*: dvs. Chauncey Hare Townsend, se 29.5. – *Salomon-Nissen*: Henriette Nissen (1819-79), svensk sopran, der i 1850 havde giftet sig med den danske komponist Siegfried Salomon (eller Saloman). – *Signora Vestfali*: Felicja V. (Westfalowicz, 1834-63), polsk kontra-alt, debuterede 1853 i

Milano og optrådte siden i Amerika og Europa. – *Miss Anette*: dvs. Annette Salaman, søster til Charles Salaman; se kommentaren til 17.7.1852.

7.6. *Kossuths Tale*: K.s tale står at læse i *Times* fra d. 7. juni 1854, p. 12, sp. 1-4, under titlen »M. Kossuth at Sheffield.« – *Programmet til Festen*: henviser til festlighederne i anledning af Krystalpaladsets genopførelse i Sydenham; programmet stod i *Times* d. 7. juni, p. 8, sp. 6, under titlen »The Crystal Palace«.

8.6. *Signora Vestvali*: dvs. Vestfali. – *et nyt Svar til Kossuth*: lederen i *Times* d. 8. juni, p. 8, sp. 3-4; omtales i *N & S, Ny Række, VII* (1855), 26-27. – *to Artikler*: ledere angående bl.a. Sydney Turner, i *Times* d. 8. juni, p. 8, sp. 4-5; Sydney Turners brev til redaktionen stod på p. 7, sp. 5-6, betitlet »Juvenile Offenders: To the Editor of the Times«.

10.6. *Crystal-Paladsets Aabning*: åbningen blev refereret i *Times* d. 12. juni (p. 9, sp. 1-6) og kommenteret (p. 8, sp. 3-4); beskrives i *N & S, Ny Række, VII* (1855), 29-30.

11.6. »*De engelske Dronningers Historie*«: sandsynligvis Agnes og Elisabeth Strickland *Lives of the Queens of England, from the Norman Conquest ...*, 12 bd. (London 1840-48; rev. udg. 1850-52). – *Rothschilds*: dvs. Benjamin og Hester R. – *Mathilde*: Mathilde Timon.

12.6. *Paladset*: Krystalpaladset. – *Freiligrath*: Ferdinand F. (1810-76), tysk digter, ven med Karl Marx; han boede 1851-67 i London, hvor han var direktør for en schweisisk bank. Han var ven med Isidor Gerstenberg.

14.6. *Ixion in heaven ... the infernal marriage*: to fortællinger af Disraeli, begge udgivet i *Bulwers New Monthly Magazine* (dec. 1832-jan. 1833 og juli-aug. 1834) h.h.v.

17.6. *Myers, 25 Finsbury Place North*: A. N. Myers er anført på denne adresse.

18.6. *mit Palads i via delle quattro fontane*: G.s adresse i Rom 1847; beskrivelsen stod i *N & S, Ny Række, VII* (1855), 57-58.

20.6. *Breve til Ragnhild ...*: brevet er en fortsættelse af nr. 50 i *GBF, I*, 183-84.

21.6. *58 Conduit-Street*: adresse på Henry Charles Curlewis, skrædder. – *Siegfried Saloman*: (Salomon 1816-99), dansk violinist og komponist; blev gift med Henriette Nissen i 1850, se

kommentar til 6.6. – *Hawthorne*: Nathaniel H. (1804-64), amerikansk forfatter. Han besad posten som konsul i Liverpool i 1853-56. – *Daily News*: liberal avis, grundlagt i 1846; en overgang var Charles Dickens redaktør.

22.6. *Goldsmids*: Sir Isaac G. og hans søn Sir Francis G. med familie; se kommentaren 3.7.1852.

24.6. *Moders skaal*: G.s mor, Lea G., var født d. 24. juni 1797.

26.6. »*Asmonean*«: se kommentaren til 22.8.1852. – *Fru Jerichau*: Elisabeth Jerichau-Baumann (1819-81), den polsk-fødte kunstner-hustru til den danske billedhugger Jens Adolf Jerichau (1816-83). Hendes billede af G. findes på Frederiksborg. – *Tarratt*: Thos. Walter T., handskemager og trikotagehandler, 9 Finbury Pavement. – *Mr. Pryse Loverden, M.P.*: historien står i *Times* fra d. 26. juni, p. 11, sp. 5. G. gentager den i *N & S*, Ny Række, VII (1855), 30.

27.6. *Myers fra Ramsgate*: se dagbogen 1.8.1852.

29.6. *Levy's Concert*: i *Times* fra d. 28. juni (p. 2, sp. 1) står følgende annonce:

Mr. Maurice Levy begs to announce that he will give a Soiree Musicale tomorrow evening, June 29, at Willis's Rooms, Kiang-Street, St. James's.

30.6. *Jeg vil forsøge at sætte det igjennem*: denne udtalelse kaster nyt lys over G.s beslutning om at emigrere til England i 1861.

1.7. *Romanen*: d.v.s. *Hjemløs*. – *Friedlænder*: se dagbogen fra 17.7.1852. – I »*Times*« for idag: den første artikel står i *Times* d. 1. juli, p. 9, sp. 1-3; den anden på p. 8, sp. 6 og p. 9, sp. 1; de andre henvisninger har ikke kunnet identificeres.

3.7. *Rothschild*: Benjamin R., G.s fætter. – *den franske Udstilling*: d.v.s. »First Annual Exhibition of the Frence School of the Fine Arts«, omtalt i *N & S*, Ny Række, VII (1855), 66-68. – *R. og jeg gjorde Aftale*: tilsyneladende kom der intet ud af dette arrangement. – *Brevet til Crystal-Paladsets Directeurer*: den danske oversættelse af dette brev stod at læse i *N & S*, Ny Række, VII (1855), 35-36. I dette brev protesterede G. imod, at Thorvaldsen i det officielle udstillingskatalog opføres under den tyske billedhuggerskole.

4.7. *den engelske Kunstudstilling*: der fandtes flere kunstudstillinger på dette tidspunkt. – *den lille Bog*: en lille lommebog (NKS 4252), i hvilken G. indførte forskellige noter om blandede emner under sin rejse til England. Meget er ulæseligt skrevet. Hans noter om arbejds huset indeholder følgende:

»Marylebone Workh. 4 July

1564 Personer i Alt i Stiftelsen.

Pigeskolen henimod 150 Børn. [...]

I Bageriet 27 Sække Meel à 280 u ugenlig.

Drengeskolen 127.

Lærere. Det mekaniske [...]

Mine Spørgsmaal. Hvem var det, der lagde en vis Skat paa Engelskm.

Danegeld?

Infant school for Børn 2-7 Aar. Omtrent 62.

En nursery school for Børn under 2 Aar.

Saaledes fra Fødselen til Graven. Kun Friheden er udenfor. Herude sad indtil 40 Børn og sang. [...]

Den rare Bestyrer. Barnet, som kun var her, naar Moderen var i Fængsel.

– *Journal des Débats for idag*: artiklen, der delvis vedrører premierminister Sir John Russell, står på p. 2, sp. 1-2.

5.7. *laften i Times*: *Times* fra d. 5. juli indeholder artiklen »Rights of Neutrals. Naval Prizes« på p. 6, sp. 6-p. 8, sp. 2, der omfatter Sir W. Molesworths tale p. 7, sp. 2-p. 8, sp. 1.

6.7. *educational exhibition*: en international udstilling, annonceret i *Times* så tidligt som d. 8. juni (p. 9, sp. 3). G. beskriver den i *N & S*, Ny Række, VII (1855), 43-44. – *Society of British artists*: dets 31. årlige udstilling. – *Globe*: en aftenavis fra London, udgivet siden 1803, siden 1823 betitlet *Globe and Traveller*. – *Minhagim*: bøger om jødiske rituelle skikke og sædvaner. – *Times for idag*: den omtalte leder stod på p. 8, sp. 3-4.

8.7. *mærkelig Proces*: denne retssag omtales i *Times* d. 8. juli, p. 11, sp. 3-6.

9.7. *Springgarden*: Adresse på den i dagbogen 2.6. omtalte Henry W. Stanhope.

10.7. *Broderen*: dvs. sangerindens broder, se dagbogen 6.6. –

Mawson: se f.ex. dagbogen 15.7.1852 – *Orchard- og Bakerstreet*: musikeren Maurice Levy boede 33 Orchard Street, og Charles Salaman og hans familie boede 36 Baker Street. – 18 og 33 *Queens Square*: 18 Queen (ikke Queens) Square var Montague Leversons adresse; Abraham Bensusan boede i 33. – *Elsass*: se kommentaren for 8.9.1851. – *Lang Samtale med Benjamin*: se kommentaren for 30.6. – *Miss Ballin, som bensch*: Miss B., som der tidligere er henvist til, er uidentificeret; *bensch*: et jødisk udtryk, der betyder at bede bordbøn. – *South-Str.*: se kommentaren for 5.6. – *Den elskværdige Kone*: henviser utvivlsomt til Hester Rothschild. – *x*: henviser ligeledes utvivlsomt til G. selv. – *B.*: Benjamin Rothschild. – *Adressen paa et Hotel*: mærkværdigt, lige som resten af denne »interessante scene«; men hele »scenen« kan forklares ved de voksende følelser mellem Hester og G. – *Sc.j.*: dvs. »Schema jisroel« (Hør, o Israel), en højtidelig liturgisk formaning; bruges her for at udtrykke meget stærke følelser. – *Miss Brown*: se dagbogen for 31.7.1852. – *Levins*: dvs. Martin Levin og hans hustru. – *Levy*: musikeren Maurice L.; se kommentaren for 29.6. – *Gerstenberg*: se kommentaren til 1.8.1851. – *Hun*: understreget af G. henviser til Hester Rothschild. – *Mdm. Benish*: Dr. Abraham Benischs hustru; se kommentaren til 14.6.1852. – *Martin fortalte ogsaa om Blomster – Tiggerpigen i Trieste*: se dagbogen for 10.8.1852; dette kunne kaste tvivl over dateringen af de blandede noter i slutningen af 1854-dagbogen, men den umiddelbart efterfølgende optegnelse (Martin fortalte mig ... om Børster) kan kun have fundet sted d. 1. juli 1854. – *Til Nord og Syd*: G.s tidsskrift. – *Fabrikerne i Lowell*: historien, betitlet »Things as they are in America, Boston-Lowell« stod i *Chambers's Journal* d. 24. juni 1854, pp. 390-94.

20.8. *Drakenberg*: Christian D. (d. 1772), norsk sømand, begravet i Aarhus Domkirke; ifølge legenden blev han 146 år gammel.

1855

28.6. *Paa Veien fra Brunsvig til Leipzig*: disse oplevelser udgav G. i »Paa tredie Plads« (1856). – *Dolles: daleth, dalet*; det fjerde bogstav i det hebraiske alfabet.

29.6. *Balbos-rauven*: jiddisk udtryk for »husets herre« og »lærer«, antagelig brugt nedsættende her.

30.6. *Sperl*: den berømte danse-hal »Zum Sperrl« i Leopoldstadt, ejet af Johan Georg Scherzer.

1.7. *Kuranda*: Ignaz K. (1811-84), østrigsk journalist, forfatter og politiker, som G. havde mødt i Leipzig i 1846. – *Admiral Dahlerup*: Hans Birch D. (1790-1872), havde været admiral både i den danske og den østrigste flåde. – »*Zum goldenen Löwen*«: Matzleinsdorferstrasse 32, V. Bezirk. – *Samtale ... om ... Hitterdal*: lokalitet i Norge, som G. havde besøgt i 1849; se dagbogen 19.7.1849.

2.7. »*Goldenes Lamm*«: (første-classes) hotel beliggende Praterstrasse 1, II. Bezirk (Leopoldstadt). – *Rosenkilde*: Adolph R. (1816-85), dansk skuespiller; G. havde mødt ham og hans hustru Anna (1825-85) i Kristiania i 1849. – *Leopoldst. Theater*: dvs. Leopoldstädter Theater. – »*Der Kaufmann*«: skuespil (1851) af den tyske skuespilforfatter Julius Roderich Benedix (1811-73).

3.7. *Rs*: dvs. Rosenkilde-ægteparret. – *Bournonvilles*: August Bournonville (1805-79), balletmester, var på dette tidspunkt ansat ved Operaen i Wien. – *Dommayer i Hitzing*: det berømte Dommayers Casino i Hietzing, hvor Johan Strauss d.y. debuterede i 1844. – *Fortællingens Virkning*: henviser antagelig til »Huldra«, en fortælling indeholdt i kap. IV i G.s »Billeder og Stemninger fra Norge«. – *Mdm. R.*: dvs. Anna Rosenkilde.

5.7. *Hugenotterne: Les Huguenots*, (1836) opera af Meyerbeer. – *Hofmann ... Tiedghen, Ander*: sangere; Hofmann, uidentificeret; Tiedghen, sandsynligvis Therese Tietjens (eller Titiens, 1831-77); Aloys Ander (1817-64).

6.-7.7. *Ja, den Dag ... uforglemmelig*: den følgende passage i dagbogen er trykt og kommenteret i *GBF*, I, 40. – *Brev til Moder fra Gmunden*: se *GBF*, I, 190-93. – *Fortsat i den sorte*

Bog: se nedenfor, optegnelsen begynder »Sidste Maaltid i Wien 27 Juli 1855«.

8.7. *Capelmester Dupont*: i det ovenfor nævnte brev til moderen identificeres han nærmere som »en hollandsk Capelmester, som har faaet Ansættelse i Linz«. – *Til Traunkirchen*: dele af »Paa Donau og mellem Bjergene« (1856) er baseret på den følgende passage i dagbogen.

9.7. *Skrevet til Moder*: se GBF, I, 190-93. – *Om Otto gjælder det Samme*: Otto er hovedpersonen i romanen *Hjemløs*, som G. arbejdede på på denne tid.

10.7. *jeg længes efter hende*: henviser sandsynligvis til Anna Rosenkilde. – *Cumberlands »Jøde«*: *The Jew* (1794), skuespil af den engelske dramatiker Richard Cumberland (1732-1811). – *Skrev Scenen i Genf*: afsnit i *Hjemløs*, i hvilket Otto, Camilla og Hald er hovedpersoner.

11.7. *Romanen*: dvs. *Hjemløs*. – *han skulde blive Rigsdagsmand*: henviser til Otto, hovedpersonen i *Hjemløs*.

12.7. *Ms Kone*: henviser antagelig til Marx; se dagbogen 11.7.

15.7. *De, Hun*: henviser antagelig til Rosenkilde-ægteparret. – *Smedien*: dvs. Gosau-Schmied.

16.7. *de Castro*: en person i *Hjemløs*. – *Valhal, da Ydun var bleven borte*: Ydun var den gudinde i den nordiske mytologi, der besad ungdommens æbler, som holdt guderne unge; da hun blev bortført af jætten Tjasser, begyndte guderne at ældes. – *Anna T.*: initialet er ikke fuldtud læseligt, men det kan ikke være »R«; dette kan kaste tvivl over den tradition der hævder G.s forelskelse i Anna Rosenkilde, da der ydermere ingen steder findes tydelige og utvivlsomme beviser på, at netop hun skulle være målet for hans lidenskab.

17.7. *Hofraad Spauns Huus*: beskrevet i »Paa Donau og mellem Bjergene«. Joseph Freiherr von S. (1788-1865); hans søn Joseph (1830-49). – *De russiske Dammers Bygning*: senere identificerer G. den ene som »Sophia Pantchoulidzeff« (dagbogen 21.7.). De to damer var ved at få bygget en villa i Traunkirchen. Pančulidzev-familien var en gammel adelsslægt fra Imeretija, et fyrstendømme, som senere blev en del af Russisk Georgien. –

Hansen, Architect: Theophilus H. (1813-91), arkitekt, der 1846 var kommet til Wien, hvor han havde tegnet bygninger for det offentlige. G. havde mødt ham i Wien i 1846.

18.7. J.: formentlig »Kapelmester Hr. Johannes«.

19.7. *Werke (le)*: dvs. Werl. Meget af materialet i denne og den følgende optegnelse benyttes i »Paa Donau og mellem Bjergene«.

20.7. *Chimborazzo*: dvs. Chimborazo eller Chimboraso, 6000 m høj udslukt vulkan i Andesbjergene i Ecuador. – *See Slutning*: henviser formodentlig til slutningen af denne optegnelse. – *en mingrelisk Fyrst*: se kommentaren til 17.7.; »mingrelisk« henviser til en af de etniske grupper i Kaukasus. – *Linda di Chani*: dvs. Donizettis opera *Linda di Chamouni* (1842); G. nævner Donizetti i samme forbindelse i et brev til sin moder fra denne dato (se *GBF*, I, 194). – *Hitterdalen*: se kommentaren til 1.7. – *Og ved at fortælle dette faldt det mig ind ...*: henviser til en episode i slutningen af *Hjemløs*. – *Nemesis-lære*: en tidlig omtale af den idé, der senere skulle blive en besættelse for G. – *Stradellas Sang*: henviser sandsynligvis til Flotows opera *Alessandro Stradella* (1844). – J.: Kapelmester Johannes.

21.7. *Geistlicher Herr*: kapellan; G. kaldte ham »G. H.«, og benyttede den tyske term i »Paa Donau og mellem Bjergene«. – *Sophia Pantchoulidzeff*: se kommentaren til 17.7.

22.7. *H. London*: Hotel zur Stadt London, Fleischmarkt 22, I. Bezirk.

23.7. *Otto*: det følgende stykke i dagbogen henviser til *Hjemløs*. – *Robert*: det fremgår af en senere note at G. mener Meyerbeers opera *Robert le diable* (1831).

24.7. *Hassing*: i dagbogen 31.7. omtaler G. ham som »Dr. Hassing«; muligvis Morten Mortensen H. (1813-63), en foregangsmand indenfor syfilis-behandlingen. – *Jespersen*: i dagbogen 31.7. omtaler G. ham som »Stiftsfysicus Jespersen«; muligvis stiftsfysicus, justitsraad & dr. med. Jacob Wilhelm J. (1805-60). – *Ltnt H.*: den Ltnt Hansen, der optræder 23.7. – *Kärnthner-Thor-Th.*: Kärnthnerthor Theater, hvor der især blev spillet opera. – *Curanda*: dvs. Kuranda, se kommentaren til 1.7. – *Kurandas Blad*: *Ostdeutsche Post*, som han ledede 1848-66. – *Arsenalet*: Theophilus Hansen havde tegnet museet, og sammen

med en arkitekt ved navn Förster havde han tegnet fabrikken; derfor G.s interesse i de to bygninger. – *Hotel Munsch*: et første-klasses hotel beliggende Neuer Markt 6, I. Bezirk.

25.7. *Isted-Dagen*: d. 25. juli 1850 besejrede den danske hær under general Krogh de schlesvig-holstenske styrker under general Willisen ved Isted. – *Romanens 3die Deel*: den sidste del af optegnelsen gælder *Hjemløs*.

26.7. *Hansen*: Theophilus H., se kommentaren til 17.7.

27.7. *Sidste Maaltid i Wien*: følgende optegnelse findes trykt og kommenteret i *GBF*, I, 41. – *Fetzers Kaffehus*: (senere »Pührmayer«) Praterstrasse 8, II. Bezirk.

28.7. *Norma*: Bellinis opera (1831). – *Norma og Adalgisa*: personer i operaen.

30.7. *J. S.*: Julian Schmidt, se 14.6.1850.

31.7. *Radzinskyske Palais*: G. må mene Raczyński Paladset.

1.8. *Udsigt over 3die Deel*: det følgende stykke i dagbogen henviser til *Hjemløs*.

5.8. *Keller*: Johan K. (1830-84). Cand. theol. 1855, forlovet med en datter af pastor Graae i Tranekjær. Grundlagde senere Den Kellerske Åndssvageanstalt.

6.8. *Ragnhild*: G.s søster, der havde tilbragt sommeren i Korsebølle på Langeland, på forpagter Fritz Fabricius' gård, åbenbart for at lære husholdning. – *Fabricius*: Fritz F., se ovenover. – *Greven*: Chr. Ahlefeldt-Laurvig (1789-1856).

7.8. *Keller*: se 5.8.

1858/59

26.12. *Fyrstinde Stourdza*: Stourdza-familien (eller Sturza-, Sturdza-) tilhørte den rumænske adel. Familiens leder på dette tidspunkt var Mihail S. (1795-1884).

31.12. *Skrev hjem*: se GBF, I, 211-13.

14.1. *Minister Bachs Broder*: Alexander Freiherr von Bach (1813-93), indenrigsminister; hans brødre var tilsyneladende August, Otto og Eduard B.

19.1. *Fru Hebbel*: Christine Enghaus (1817-1910), skuespillerinde ved Burgtheater. – »*Ungeschliffener Diamant*«: *Ein ungeschliffener Diamant: Posse in einem Aufzug, nach dem Englischen* (o. 1850), original af »Alexander Bergen« (dvs. Marie Gordon, 1812-63). – *Sinas Privatsecretair*: baron Georg Sina (1810-76), rig østrigsk bankier og mæcen; han havde bestilt Rahl til at udsmykke universitetet i Athen med sine malerier. – *Erzherzog Carl*: Karl Ludwig (1833-96).

28.1. *Riva dei Schi.*: dvs. Riva d. Schiavoni.

29.-31.1. *Pisani*: admiral Vettore P. (1324-80); G. nævner ham og gadedrengene i et brev til sin familie (se GBF, I, 218.).

1.2. *Gozzi og Goldoni*: Carlo Gozzi (1720-1806), italiensk forfatter og modstander af Goldonis teaterreform; Carlo Goldoni (1707-93), Italiens største komedieforfatter. – *S. Samuele*: teater, hvor Goldoni havde sat sine første store succeser op. – *Burattino*: »Burattinaio« betyder en slags dukke; G. mener tilsyneladende »burattinaio«, dukkefører. Dukketeatrene og denne oplevelse omtales i »Brev fra Venedig« i *N & S*, Ugeskrift, I (1859), 192.

2.2. *Alessandro*: åbenbart G.s tjener. – *Augsb. Allg. Zeit.*: Augsburg *Allgemeine Zeitung*, udgivet der siden 1810.

3.2. *Øen Wight*: G. besøgte øen Wight i 1852.

4.-5.2. »*Im Gebirg*«: antagelig G.s egen oversættelse af »Paa Donau og mellem Bjergene«; i et brev til sin familie, dateret 17. januar, skriver han om en vis Friedmann – dvs. Otto Bernhard F. (1824-80), på denne tid redaktør af *Wiener Wochenblatt* – til hvem G. solgte »nogle Fortællinger og Skizzer« (GBF, I, 215). I et andet brev hjem, skrevet d. 5. februar, skriver G. at han

»oversætter mine smaa Fortællinger« (GBF, I, 217). – skrev et Brev hjem: se GBF, I, 216-19. – Brevet til N & S: står i N & S, Ugeskrift, I (1859), 177-96.

8.2. *paa Ragnhilds Held*: G.s søster Ragnhild havde fødselsdag d. 8. februar. – *Aless.*: dvs. Alessandro.

9.2. *Capitain v. Binzer*: sandsynligvis Karl Freiherr von B. (1824-1902), maler; da han var født i Schlesvig havde han været officer i den slesvig-holstenske hær.

10.-18.2. *Breve hjem til »N & S«*: disse breve, dateret 13., 14. og 16. februar står i N & S, Ugeskrift, I (1859), 207-12, 212-21 og 221-26. – *Fenice*: »La Fenice«, velkendt operahus. – *Una notte di festa*: opera af Luigi Angelo Villanis (1821-65). – *Romanin*: sandsynligvis Samuele R. (1808-61), kendt historiker; omtalt i Nord og Syd Ugeskrift, I (1859), 217.

26.2. *Gugs.*: dvs. Gugenheim.

27.2. *Dr. L.*: dvs. Dr. Leidensdorff (Leidesdorf?). – *Gs*: Gugenheim-familien.

28.2. *H.*: Theophilus Hansen. – *R.*: Carl Rahl. – *Palladios Palladstil*: henviser til Andrea Palladio (1508-80).

1.-2.3. *Brev hjem til »N & S«*: brevet, dateret 1. marts, står i Nord og Syd Ugeskrift, I (1859), 244-46. – *L.N.*: dvs. Louis Napoleon.

3.3. *H.R.* og *Gug.*: dvs. Hansen, Rahl og Gugenheim. – *Fond. dei Turchi*: Fondaco d. T. – *Wagners Ven, Winterberger*: Richard Wagner (1813-83), den tyske komponist, var på dette tidspunkt i Venedig. Alexander Winterberger (1834-1914), pianist og elev af Listz, trængte sig tilsyneladende ind på Wagner, som nedsættende omtaler ham i sine memoires. G. omtaler Wagner i N & S, Ugeskrift, II (1859), 31-33.

4.3. *Cavaletto*: antagelig et hotel. – *W.*: sandsynligvis Winterberger. – *Florian*: en berømt café.

5.3. *Rahls Udkast*: til lofterne i Hof-Waffenmuseum og Arse-nalet i Wien.

6.-7.3. *Benjamin*: Benjamin Rothschild (1810-84), G.s rige fætter i London, hos hvem G. ofte boede under sine besøg der.

8.3. *R.*: dvs. Rahl. – *Palma Giov.*: Palma Giovane (Jacopo Negretti, 1544-1628). – *de senere Caliarister*: antagelig de venetianske malere Carletto Caliarì (1570-96) og Gabriele Caliarì

(1568-1631). – A. Munch: Andreas M. (1811-84), norsk digter, som G. havde mødt i Rom i 1847, og som han havde besøgt i Kristiania i 1849.

9.3. *Brev til »N & S«*: »Breve fra Venedig«, dateret 7., 8. og 9. marts, står i *N & S*, Ugeskrift, II (1859), 1-10, 10-11 og 11-12.

10.3. *De to Kunstneres sidste Dag*: der menes Theophilus Hansen og Carl Rahl. – H.: Theophilus Hansen. – R.: Carl Rahl.

11.3. *Gugenh.*: Gugenheim. – *Jacini*: Stefano J. (1827-91), økonom, forfatter til *La proprietà fondiaria e le popolazioni agricole in Lombardia* (1856) og *Sulle condizioni economiche della provincia di Sondrio* (1858). – *Fyrstinde Windischgratz*: sandsynligvis Eleonora, gift med Alfred Candidus Ferdinand, Fürst zu Windisch-Graetz (1787-1862). – *V Es Navndag*: henviser til Vittorio Emmanuele (1820-78); han var på dette tidspunkt konge af Sardinien.

15.3. *Friedmann*: Otto Bernhard F. (1824-80); se kommentaren til 4.-5.2. – »*Prinz von Homburg*«: dvs. Heinrich von Kleists drama *Prinz Friedrich von Homburg*.

17.3. *Hanne*: Johanne Marie Goldschmidt (f. Sonne, 1825-1900), med hvem G. var gift fra 1848 til 1852; hun var mor til G.s søn Adolf (1845-1912) og til en datter Theodora (1848-1914), som G. nægtede at anerkende som sin.

18.3. *C. Florian*: Café Florian.

19.3. *La Scala*: det berømte operahus. – »*Semiramide*«: opera af Gioachino Rossini (1792-1868).

23.3. *Brev hjem til »N & S«*: »Breve fra Italien« står i *N & S*, Ugeskrift, II (1859), 27-43.

1863 - 1872 - 1873

I 1863 var G. og hans søster var på vej til Marienbad, i følge et brev dateret d. 15. juli 1863 til Lorentz Dietrichson (se BG, II, 80).

27.6.1872 *Grevens paa Tranekjær*: Chr. Johan Frederik, Lensgreve Ahlefeldt-Laurvig(en) (1844-1917).

30.6. X: kan ikke identificeres. – *Hofjægermester Leth*: kammerherre, hofjægermester Vincents Steensen L. til Steensgaard (1811-92), eller hans søn kammerherre, hofjægermester Carl Louis August Steensen-L. (1842-1929). – *Fru St.*: muligvis Christiane Louise Stilling (1832-1903), som G. havde været forelsket i i Rom 1863. – Y: kan ikke identificeres. – *hine Guldbrikker*: allusion til *Vǫlospá* i *Den ældre Edda* (vers 61).

3.7. »*Arvingen*«: G.s roman, først udgivet som 3. bind af *Fortællinger og Skildringer* (1865). – *Grev og Grevinde Brockenhush-Schack*: enten: kammerherre, greve Knud Bille Anthon Ludvig B.-S. (1823-92) og hans hustru Helene Sophie Caroline Frederikke, f. von Lowzow (1832-1917), eller: greve Ludvig Frederik Henrik B.-S. (1825-1906) og hans hustru komtesse Julie Georgine Sophie, f. Moltke (1830-89). – *Grevinde Christian*: den tidligere baronesse Johanne Ida Birgitte Augusta Wedell-Wedellsborg (1846-1930).

9.8.1873 *propter nimis*: på grund af altfor meget (dvs. udsvævelser) (lat.).

Personregister

Personregisteret henviser til årstal og datoer. Årstal er altid i kursiv, datoer enten i ordinær eller kursiv; med ordinær henvises udelukkende til tekstbind (bd. I), med kursiv både til tekstbind og kommentarbind (bd. II). Datoer angivet efter **K** henviser udelukkende til kommentarbind.

I mange tilfælde vil en optagelse i registeret overflødiggøre en kommentar, men hvor der kan være tvivl om identifikationen, fx ved fejlstavning, er pågældende person medtaget i registeret.

Udlændinges nationalitet er angivet, men har i visse tilfælde ikke kunnet fastslås.

- Abd-el-Kader (1807-83), emir af Maskara, algiersk frihedshelt, 50: 9.7.
- Abell, Mr., eng., 52: 11.8 12.8.
- Abraham, stamfader for det israelitiske folk, 52: 15.8.
- Abraham, Mr. og Mrs., 54:30.5.
- Abt, dr., 47: 2.7 3.7 5.7 6.7 7.7, **K** 47: 8.7 3.7.
- Adami, Friedrich Wilhelm (1816-93), ty. dramatiker, **K** 46: 15.10.
- Adams, H., eng., 52: 28.6.
- Adelaide, Mdm., 50: 10.7.
- Adler, eng. forretningsmand, 52: 13.8.
- , Nathan Marcus (1803-90) dr., rabbiner i London, **K** 52: 17.7.
- Agnes den Hellige (d. 303 el 304) helgeninde, 47: 17.3.
- Ahlefeldt-Laurvig, Christian Johan Frederik (1789-1856), greve, 46: 8.10, 55: 6.8.
- , Chr. Johan Frederik, lensgreve (1844-1917), 72: 27.6 3.7.
- , Richard (1819-63), greve, 51: 15.7 22.7.
- Aiazzi, Giuseppe, ital. redaktør, **K** 46: 31.12.
- Ainsworth, William Harrison (1805-82), eng. forfatter, 51: 20.8 23.8, 52: 11.7 25.7.
- Albek, L., skibspassager, 49: 7.6.
- Albert (1819-61), eng. prinsgemal, 51: 8.8 2.9 3.9, 52: 29.6 18.7.
- Albrecht I den Store af Braunschweig, hertug af B. 1252-79, 46: 3.12.
- Alessandro, ital., G.s tjener, 59: 2.2 8.2
- Alexander (?), 43: 21.11.
- Algardi, Alessandro (1595-1654), ital. billedhugger, 47: 17.3.
- Allom, Thomas (1804-72), eng. maler og illustratør, 51: 23.8.
- Althaus, Theodor (1822-52), østr. politisk skribent, 47: 22.8, **K** 47: 1.9 2.9.
- Amélie, fr., 50: 27.6 30.6.
- Anderle, Aloys (pseud. Ander) (1817-64), ty. sanger, 50: 2.6, 55: 5.7.
- Andersen, Mdm., 50: 10.7.
- , Hans Christian (1805-75), digter, 46: 14.11, 47: 1.4 16.9, 51: 19.7 20.7.
- Anderson, James, skotsk, 53: 2.7 3.7 4.7.
- Angri, signora, 45: 21.8.
- Aniello, Tommaso (1620-47), ital. oprørsleder, 47: 10.4.
- Anne, 51: 15.7.
- Antoinette, Mdm., 50: 12.7 13.7 15.7 18.7 19.7.
- Antonio, ital. tjener, 47: 1.5 30.5.
- Arago, Dominique-François (1786-1855), fr. videnskabsmand, 50: 11.7.
- Ariosto, Lodovico (1474-1533), ital. digter, 46: 27.12 31.12.
- Arius (Arios) (4. årh.), alexandrinsk presbyter, skismatiker, 47: 24.2.
- Aristofanes (c. 450-385 f.Kr.), gr. komediedigter, 47: 7.7.
- Arneberg, frk., 73: 16.7.
- Arnim-Suckow, Heinrich Alexander, Freiherr von (1798-1861), preuss. statsmand, 43: 28.11.
- Arntzen, Carl (1801-77), no. justitiarius, 49: 31.7.
- Aroux, Eugene (1793-1859), fr. politiker, skribent og oversætter, 47: 27.6.
- Arup, Jens Lauritz (1793-1874), no. præst, biskop, 49: 29.7 1.8.

- Asbjørnsen, Peter Chr. (1812-85), no. forfater, 49: 23.7, **K** 49: 19.7 25.7.
- Ashley, Mr. og Mrs., bror og svingerinde til Lord Shaftesbury, 54: 29.5.
- , Anthony, Lord Cooper (1801-85), 7. jarl af Shaftesbury, eng. filantrop, 52: 18.7 18.8, **K** 54: 29.5.
- Atila (d. 453), hunnernes konge, 46: 3.12.
- Auber, D.F.E. (1782-1871), fr. komponist, **K** 43: 27.11.
- Aubin, eng. skolebestyrer, 52: 6.8 7.8.
- Auerbach, Berthold (1812-82), ty.-jødisk forfatter, 58: 27.12.
- Auerswald, ty. politiker, 50: 18.6.
- August, ty., G.s tjener, 50: 6.6.
- Augustinus, Aurelius (353-430), lat. kirkelærer, 47: 23.4.
- S. Augustus, 52: 2.8.
- Augustus (63 f.Kr-14 e.Kr), romersk kejser, 47: 19.2.
- Autenrieth fra Schwanen, 47: 26.7.
- Bach, pianist, 55: 20.7.
- , Alexander, friherre (1813-93), ty. indenrigsminister, 59: 14.1.
- , August, Eduard og Otto, brødre til Alex. B., **K** 59: 14.1.
- , Johann Sebastian (1685-1750), ty. komponist, 55: 20.7.
- Bachmann, ty. student, 53: 9.7 10.7.
- Bagger, fru, 73: 16.7.
- , Carl (1807-46) forfatter, 43: 25.10, **K** 47: 27.2.
- Ball, Thomas (1819-1911), am. maler og billedhugger, 47: 10.1.
- Ballin, 47: 4.9.
- , Miss, 54: 22.6 10.7.
- Baltzazer, 47: 25.3.
- Balzac, Honoré de (1799-1850), fr. forfatter, 43: 11.11, **K** 47: 31.7.
- Bang, skibspassager, 49: 7.6.
- Barbedienne, fr. udstiller på verdensudstillingen, 51: 29.8.
- Barberini (d. 1847), prinsesse, 47: 17.5.
- Bardenfleth, datter af Carl Emil B. (1807-57) politiker, 72: 3.7.
- Barnekow, løjtnant, 47: 9.1 10.1.
- Barratt, eng. skuespiller, 51: 29.8.
- Barthe, Nicolas Thomas (1734-85), fr. forfatter. **K** 43: 27.11.
- Bastian, ty. købmand, 50: 19.6.
- Baudinier, fr. maler, 47: 22.1.
- Bauer, datter af A.B., g.m. I. Gerstenberg, **K** 52: 31.7.
- , Abraham, ty.f. eng. vekselerer, **K** 52: 31.7.
- , Bruno (1809-82), ty. teolog og historiker, 47: 25.2.
- Bauernfeld, Eduard v. (1802-90), østr. forfatter, 46: 14.11 17.11 21.11 30.11 1.12., **K** 46: 9.11.
- Baum, ty. student, 53: 10.7.
- Baumann, Alexander (1814-57), østr. forfatter, 46: 17.11.
- Bayley, eng. billedhugger, 51: 3.9.
- Bazzani, Antonio (1818-97), ital. violinist og komponist, 47: 4.2, 54: 29.6.
- Beck, dr., 47: 1.9 2.9.
- , ty., 53: 1.7 2.7.
- , fru, 53: 1.7.
- Beckmann, Friedrich (1803-66), østr. skuespiller, 46: 17.11 19.11.
- Beethoven, Ludwig van (1770-1827), ty. komponist, 46: 15.11 29.11.
- Behnes, William (1794-1864), eng.

- billedhugger og maler, 51: 3.9.
- Behr, Heinrich (1821-97), ty. sanger og teaterdirektør, 46: 20.10.
- Bell, John (1745-1831), eng. forlægger, 52: 27.6.
- , Rober (1800-67), irsk journalist og forfatter, 52: 11.7.
- Bellini, Giovanni (1430-1516), venetiansk maler, 59: 8.2 1.3 8.3.
- , Vincenzo (1801-35), ital. operakomponist, **K** 43: 25.11, 52: 12.7, 55: 28.7.
- Bendix, ty., 50: 13.6.
- Benedix, Julius Roderich (1811-73), ty. skuespilforfatter, **K** 53: 12.7, 55: 2.7.
- Bénier, Alfred Alexandre, fr. 47: 22.8.
- Benish, Mrs., eng. g.m. A.B., 54: 8.6 10.7.
- , Abraham (1814-78), bøhmisk skribent i London, 52: 14.6 5.7 19.7 22.7 25.7 26.7 4.8 20.8, 54: 30.5 8.6 30.6 10.7, **K** 52: 7.8.
- Benjamin, Mr. (og familie), 52: 4.7, 54: 4.6.
- Bennett, George, eng. skuespiller, 51: 29.8.
- Bensusan, Abraham, eng., **K** 54: 10.7.
- , Esther Levy, 52: 30.6 2.7 7.7 22.7 26.7, 54: 24.5 16.6 20.6 25.6.
- Bentley, Richard (1794-1871), eng. forlægger, 52: 30.6 4.7 9.7 22.7.
- Berg, Peter Ch. (1808-58), lærer ved v. Westens Institut, 51: 18.7 19.7 20.7 21.7 22.7, 54: 29.5 20.6 30.6 3.7.
- Bergendorf, Fräul., ty. sangerinde, 50: 4.6.
- Bergh, Anton Mathias (1828-1907), no. maler, professor, 73: 16.7.
- , Maren Oline, f. Krag, g.m. A.M.B., 73: 16.7.
- Bergmann, Josef v. (1796-1872), østr. historiker og filolog, 46: 16.11.
- Bergsøe, A.F. (1806-54), statistiker, og frue, 51: 12.8 15.8.
- Beriot, Charles Auguste de (1802-70), belg. violinist, 55: 20.7.
- Berling, Carl (1812-71), kammerherre, ejer af Berlingske Tidende, 54: 3.7.
- Bernadotte, Jean Baptiste (1763-1844), Karl XIV, sv. og no. konge, 43: 21.11.
- Bernardini, Marie, 46: 22.11 23.11 29.11 30.11 2.12.
- Berndes, købmand, 53: 16.6 17.6.
- Bernini, Gian Lorenzo (1598-1680), ital. maler, billedhugger og arkitekt, 47: 12.1.
- Bernstein, Aron David (1812-84), pseudonym: A. Rebenstein, ty. journalist og skribent, 50: 7.6 11.6 12.6, **K** 50: 9.6.
- Bernstorff, greve, 55: 27.6.
- Bernstorff-Gyldensteen, Anna Charlotte F.J. (1824-1905), f. von Hardenberg, g.m. J.H.E.B. -G., 53: 1.7.
- , Johan Hartvig Ernst (1815-98), greve, 53: 1.7.
- Berry, Caroline Ferd. Louise, kaldet Marie Caroline, hertuginde af (1798-1870), 43: 21.11, 52: 16.7.
- , Charles Ferdinand, hertug af (1778-1820), **K** 43: 17.11.
- Berryer, Antoine (1790-1868), fr. advokat og politiker, 43: 12.11.
- Berryman, Miss, 51: 9.8.
- Bertin de Vaux, Edouard François

- (1797-1871), fr. red., 50: 9.7.
 –, Louis Marie François (1801-54), fr. redaktør, 50: 9.7.
 Bertrandi, eng. sanger, 51: 28.8.
 Berwald, Franz Adolf (1796-1868), sv. komponist, 46: 7.12 8.12 12.12 13.12.
 Bickert, 47: 26.7.
 Bickert, hr., ty. sanger, 46: 20.10.
 Bicknell, eng. skolebestyrer, og frue, 52: 6.8.
 Biedermann, Karl (1812-1901), ty. politiker, filosofiprof. og redaktør, 46: 25.10 26.10, **K** 47: 5.9.
 Bielke, F.H.R. (1810-55), kammerherre, dansk legationssekretær i London, 51: 5.8.
 Bienaimé, Luigi (1795-1878), ital. billedhugger, 47: 16.1.
 Bignell, Robert, eng. restauratør, **K** 51: 28.7.
 Bille, frk., 51: 19.7.
 –, Steen (1781-1860), kaptajn, 51: 3.8.
 –, Steen Andersen (1830-1905), løjtnant, 54: 4.6.
 –, Torben (1819-83), legationssekretær i Berlin, 50: 13.6.
 Binzer, Karl, friherre von (1824-1902), ty. maler, 59: 9.2 19.2 28.2 4.3 10.3 11.3.
 –, frk., K.B.'s søster, 59: 4.3.
 Birch-Reichenwald, Christian (1814-91), no. politiker, 49: 23.7.
 Bischoff, 51: 27.7.
 Bishop, eng. præst, 52: 16.7.
 –, George (1785-1861), eng. astronom, 52: 6.8.
 Bismarck, Otto v. (1815-98), ty. politiker, **K** 50: 12.6.
 Bisping, August (1811-84), ty. kat. teolog, 53: 19.6 20.6 13.7 14.7.
 Bissen, Herman Vilhelm (1798-1868), billedhugger, i Rom 1824-34, 47: 7.1.
 Bjelke, datter af kammerherre Holger Frederik R.B. (1810-55), 72: 3.7.
 Blaas, Karl von (1815-94), ty. maler, professor, 59: 27.1 1.3.
 Blackett, eng. forlægger, **K** 52: 30.6.
 Blackmore, eng. løjtnant, 52: 11.8 12.8.
 Blackwell, Elisabeth (1821-1910), engf. am. læge, 51: 12.8.
 –, Emily (1826-1910), engf. am. læge, **K** 51: 12.8.
 –, Sarah Ellen (f. 1828), engf. am. forfatterinde, 51: 12.8.
 Blaeser, ty. udstiller på verdensudstillingen, 51: 29.8.
 Blanc, Louis (1811-82), fr. politiker, 51: 4.9.
 Blixen Finecke, C.F. (1822-73), baron, leder af grundejerforeningen, 51: 4.8.
 Blum, Robert (1807-48), ty. politiker, 46: 13.10, 47: 12.9, 50: 18.6.
 Blunck, Ditlev Conrad (1798-1854), maler, 46: 13.11 14.11 11.12 13.12.
 Bodda, Frank, eng. sanger, 52: 12.7.
 Boeshent, Maria, udstiller på verdensudstillingen, 51: 28.8.
 Bogh., da., 49: 26.7.
 Bois-le-Comte, Charles-Joseph-Edmond, grev de (1796-1863), fr. politiker, **K** 47: 5.7 1.8.
 Boni, Filippo de (1816-70), ital. digter, 47: 15.6 24.6 25.6 27.7, **K** 47: 28.7.
 Bonifacio, Veronese (1487-1553), ital. maler, 47: 5.2.

- Bonnet, Mdm., 47: 13.2.
 Boolsen, fru, 51: 19.7.
 Borch, Christoffer (1817-96), no. billedhugger, 49: 8.7.
 Borchsenius, F.C.S. (1808-80), foged i Nedre Telemark, 49: 20.7.
 –, Otto (1844-1925), forfatter, **K** 46: 27.10 7.11 8.11, 47: 20.6, 52: 4.7.
 Bordone, Paris (1500-70), ital. maler, 47: 18.5.
 Borghese, Eufrasia, 46: 13.11.
 Borries, 51: 27.7.
 Borromini, Francesco (1599-1667), ital. maler, 47: 12.1.
 Bortig, 51: 20.7 21.7.
 Borup, Morten (f. 1894), litteraturhistoriker, **K** 49: 7.6 19.7 21.7 23.7 25.7 26.7 7.7 23.7, 50: 9.6, 52: 1.7.
 Bossard, Josef-Georg (1814-94), schw. politiker, **K** 47: 17.7.
 Bostock, eng. maler, 51: 4.9.
 Bothes, Friedrich Heinrich (1771(?)-1855), ty. oversætter, **K** 47: 11.3.
 Bouille, grev de, schw., 47: 27.6.
 Bourdois, Achille, fr. forf., 50: 5.7.
 Bourke, eng., 52: 13.7.
 Bournonville, August (1805-79), balletmester og koreograf, 49: 23.7, 55: 3.7 7.7 22.7 25.7.
 Bouton, fr. opfinder, **K** 47: 22.9.
 Brahe, Tycho (1546-1601) astronom, 46: 10.11.
 Brandes, Georg (1842-1927), kritiker og forfatter, **K** 51: 17.8.
 Brandis, 47: 10.8.
 Bravo, fra Jamaica, 52: 30.6 5.7 12.7 26.7 28.7.
 –, Johan (1797-1876), maler, konsul i Rom for de skandinaviske lande, 47: 28.1 17.2.
 Bredsdorf, overretsassessor, 73: 9.8.
 Bremer, Fredrika (1801-65), sv. forfatterinde, 47: 16.9, **K** 52: 19.6.
 Brendel, Karl Franz (1811-68), ty. musikredaktør, 47: 6.6.
 Breslau, professor, 47: 14.2 2.4.
 Bricquard, juveler fra Paris, 52: 1.7.
 Brochner, se Brøchner, Hans.
 Brockhaus, forlægger i Leipzig, **K** 46: 1.12.
 Brockenus-Schack, Helene Caroline Frederikke (1832-1817), f. von Lowzow, g.m. K.B.B.A. B.-S., 72: 3.7.
 –, Julie Georgine Sophie (1830-89), f. Moltke, g.m. L.F.H. B.-S., 72: 3.7.
 –, Knud Bille Anthon Ludvig, greve (1823-92), 72: 3.7.
 –, Ludvig Frederik Henrik, greve (1825-1906), 72: 3.7.
 Brodtkorb, 74: 23.4 24.4.
 Bronzino, Agnolo di Cosimo Tori (1503-72), ital. maler, 47: 5.2.
 Brorsen, justitsråd fra Køge, 54: 20.8.
 Brosbøll, Carl (1816-1900), forfatter, pseudonym: Carit Etlar, 46: 5.11, 55: 22.7.
 Brown, Miss (fejl for Bauer?), 52: 31.7, 54: 10.7.
 Bruls, Louis Joseph (1803-82), belg. maler, 47: 8.2.
 Bruns, fru, fra Lübeck, sangerinde, 46: 29.10.
 Brücke, Ernst (1819-92), øst. professor i fysiologi og anatomi, 59: 19.1.
 Brøchner, Hans (1820-75), filosof, 46: 29.10, 47: 1.6.
 Brøndsted, Mogens (f. 1918), litteraturhistoriker, **K** 43: 25.10.

- Bucher, schw., 47: 22.6 13.8 14.8.
- Buckingham, James Silk (1786-1855), eng. forfatter og rejsende, 51: 12.8 14.8.
- Bulwer-Lytton, Edward George Earle Lytton (1803-73), baron, eng. forfatter, politiker, 43: 11.11, 54: 29.5, **K** 54: 14.6.
- Bunsen, K. C. J. (1791-1860), preuss. ambass. i London, 52: 7.7.
- Buntzen, 43: 13.11 23.11.
- Burbage, Richard (d. 1619), eng. skuespiller, 51: 22.8.
- Burckardt, fru, 47: 9.2 13.2.
- Burmeister, skibspassager, 49: 7.6.
- Bushby, Anne (d. 1875), eng. oversætter af G. s bøger, 52: 17.6 18.6 1.7 8.7 14.7 4.8, 54: 30.5 1.6 5.6 20.6 10.7.
- Butera, di (Radali-) ital. principessa, 47: 30.4 6.5.
- Bühl, fru, ty., 73: 16.7.
- Bülow, Bernhard Ernst von (1815-79), diplomat, 50: 17.6 18.6, 53: 5.7 6.7.
- , Luise Victorine (1821-94), f. Rücker, g.m. B.E.B., 46: 3.12, 53: 6.7.
- Byron, George Gordon, Lord B. (1788-1824) eng. digter, 46: 21.12 27.12, 47: 16.1, **K** 47: 22.3.
- Böbert, no. direktør, 49: 21.7.
- Bøcher, Carl, skibspassager, 49: 7.6.
- Bøegh, 49: 7.7.
- Böen, Ole, no. bonde, 49: 18.7.
- Böhr, 55: 28.7 29.7.
- , fru, 55: 28.7 29.7.
- Börnstein, Heinrich (1805-92), ty. skuespilforfatter, **K** 47: 8.9.
- Bötticher, ty. sanger, 50: 4.6.
- Cafe, eng. maler, 51: 4.9.
- Caliari, Carletto (1570-96), ital. maler, **K** 59: 8.3.
- , Gabriele (1568-1631), ital. maler, **K** 59: 8.3.
- Canaletto, Antonio (1697-1768), ital. maler (egl: A. Canal), 52: 6.7.
- Canina, Luigi, ital, skribent, **K** 47: 14.3.
- Canova, Antonio (1757-1822), ital. billedhugger, 46: 15.11, 47: 17.3.
- Cantor, eng., 51: 30.7.
- Capefigue, Jean-Baptiste Honoré Raymond (1801-72), fr. royalistisk historiker, 50: 11.7.
- Car(r)acci, Lodovico (1555-1619), ital. maler, 47: 3.3.
- Caravaggio, Michelangelo Merici da (1573-1610), ital. maler, 47: 5.2, 51: 22.8.
- Carci, 47: 25.1.
- Carlo Alberto (1798-1849), konge af Sardinien, 47: 9.6.
- Carlsen, no., 49: 11.7.
- Carlyle, Thomas (1796-1881), eng. forfatter, **K** 51: 8.8.
- Caroline, dronning, se Maria Carolina.
- Caroline Mathilde (1751-75), Chr. VII's dronning, 50: 20.7.
- Carpenter, Mary, eng. oversætter, **K** 52: 6.8.
- Carrel, Armand (1800-36), fr. grundlægger af avisen Le National, **K** 50: 10.7.
- Castellan, eng. sanger, 51: 28.8.
- Castellet, Adolphe Lombard du, fr. bedrager, **K** 47: 31.7.
- Castelli, Ignaz Franz (1781-1862), østr. digter og skuespilforfatter, 46: 13.11 14.11 21.11 7.12 9.12.

- Cederström, baron, 47: 10.4 21.4 22.4 23.4 24.4.
- Cellini, Benvenuto (1500-71), ital. billedhugger, guldsmed og forfatter, 46: 31.12, 55: 31.7.
- Cethegus, Gajus Cornelius (d. 63), anset romer, med i Catilinas sammensværgelse, 47: 24.2.
- Chaix d'Est Ange, Gustave (1800-76), fr. jurist, 50: 18.7.
- Chapelle, Paul Aimé (1808-90), fr. komponist, **K** 43: 16.11.
- Chapman, John (1821-94), eng. forlægger, 52: 19.6 26.6.
- Charles I (1600-49), eng. konge, 51: 27.7.
- Charles Louis af Bourbon, hertug af Lucca, **K** 47: 20.4.
- Charlotte Louise (1798-1860), zarina af Rusland, datter af Friedrich Wilhelm III af Preussen, 47: 30.4.
- Charpentier, 47: 27.6.
- Chateaubriand, François-René de (1768-1848), fr. forfatter, 47: 22.5 23.5 29.5.
- Chemnitz, Matthäus Friedrich (1815-70), ty. digter, **K** 46: 13.10.
- Chevalier, Auguste, Louis Napoleons sekretær, bror til M.C. **K** 50: 27.6.
- , Michel (1806-79), fr. økonom og statsmand, 50: 27.6.
- Christian V (1646-99), konge, 49: 23.7.
- Christian VIII (1786-1848), konge, 47: 6.5, **K** 43: 13.11.
- Christiansen, sæbesyder, fra Flensborg, 55: 30.6.
- Christie, stiger (dvs. formand eller opsynsmand i bjergværk), 49: 21.7.
- Christie, Mai, russ. maler, 47: 16.3.
- Christina Augusta (1626-89), sv. dronning, **K** 47: 27.2.
- Cicero, Marcus Tullius (106-43 f.Kr.), romersk statsmand, taler og forfatter, 47: 24.2.
- Clarke, eng., hotelejer, 51: 26.7, 52: 21.8.
- Clarus, Hermann Julius (1819-63), ty. læge og farmaceut, 46: 25.10.
- Clausen, Henrik Nicolai (1793-1877), teolog og politiker, 49: 23.7.
- Clémence, Mlle, fr., 50: 6.7.
- Clint, eng. maler, 51: 3.9.
- Cocquiel de Terherleir, Charles de (f. 1828), belg. skribent, 52: 12.8.
- Cohnfeld, Ottilie, ty. skuespillerinde, 46: 6.11.
- Colbjørnsen, Anna (ca. 1665-1736), no. præstekone, g.m. Jonas Ramus, 49: 12.7.
- Colburn, Henry, eng. forlægger, 52: 17.8, **K** 52: 30.6.
- Collett, no., 55: 7.7.
- Colletta, Pietro (1775-1831), ital. general, politiker og historiker, 47: 29.5.
- Collin, 47: 20.9.
- Collingwood, Cuthbert, Lord (1750-1810), eng. admiral, 51: 8.9.
- Collins (d.e. 1854), eng. maler, 54: 26.5.
- Colonna, Vittoria (1490-1547), ital. digterinde, 47: 23.3.
- Colstrup, oberst, 73: 16.7.
- Combe, George (1788-1858), eng. frenolog, og frue, 52: 6.8, 54: 4.6.
- Conava, venetiansk maler, 47: 14.2.
- Coningham, eng. politiker, 52: 7.7.
- Conradin, 54: 18.8.
- Conradsen, Harald (1817-1905), bil-

- ledhugger, kom til Rom 1846, 47: 22.1.
- Constantin (1827-92), storfyrste, Nikolaj I's broder, 47: 30.4.
- Cooper, James Fenimore (1789-1851), am. forfatter, 43: 6.11.
- , S., eng. maler, 54: 26.5.
- , Thomas, eng., **K** 51: 4.8.
- Corneille, Pierre (1606-84), fr. dramatiker, 52: 22.8.
- Cornelius, Peter von (1783-1867), ty. maler, 55: 31.7.
- Cornhill, eng. forlægger, 52: 28.7.
- Correggio, A. Allegri da (c. 1489-1534), ital. maler, 46: 20.11, 47: 26.1 5.2.
- Cortesi, Antonio (1796-1879), ital. balletdanser, **K** 47: 26.1.
- Cortona, Pietro Berrettini da (1596-1669), ital. maler og arkitekt, 47: 12.1 5.2.
- Corvinus, Matthias, den Store, konge af Ungarn c. 1440-90, 46: 4.12.
- Costain, Mdm., eng., 51: 28.7.
- Couailhac, Louis (1810-85), fr. forfatter, 50: 5.7.
- Couder, fr. forfatter, 46: 6.11.
- Counovat, belg., 47: 8.2.
- Courvoisier, fr. tyv, 43: 1.11.
- Courtois, Mdm., 43: 6.11 13.11.
- Cowper, William (1731-1800), eng. digter, **K** 51: 23.8.
- Crawford, eng. politiker, 52: 8.7.
- Cremieux, Adolphe (1796-1880), fr. politiker, 50: 9.7.
- Cromwell, Oliver (1599-1658), eng. statsmand, 51: 27.7.
- Crowd, no.-eng., 52: 2.7.
- Cubières, Amedée Louis Despans (1786-1853), fr. general, tidligere krigsminister, 47: 22.8.
- Culverwell, Samuel, eng. pensionat-ejer, **K** 52: 2.7.
- Cumberland, Richard (1732-1811), eng. dramatiker, 46: 12.12, 55: 10.7.
- Cunningham, Thomas M., Sir, eng. baronet, **K** 54: 23.5.
- Curanda, se Kuranda.
- Curlewis, Henry Charles, eng. skrædder, **K** 54: 21.6.
- Cuyp el. Cuijp, Aalbert (1620-91), holl. maler og raderer, 51: 22.8.
- Cæsar, Gaius Julius (100-44 f.Kr.), rom. feltherre og statsmand, 52: 2.8.
- Daguerre, Louis Jacques Mandé (1789-1851), fr. maler og opfinder, **K** 47: 22.9.
- Dahl, Chr. (1807-72), gårdejer, og frue, 54: 21.8.
- , Freyse-Sessi, Emma (1819-96), norsk sangerinde, g.m. J.D. 49: 4.7 28.7 3.8.
- , Johan (1807-77), da. boghandler i Kria, 49: 4.7 7.7 8.7 28.7 3.8, **K** 49: 23.7.
- Dahlerup, Hans Birch (1790-1872), admiral, 55: 1.7.
- Dalgas (brødrene), faldne i krigen 1848, 51: 13.7.
- , C.A., da. konsul i Rom, 47: 2.1 25.4 12.5 13.5.
- Daly, irsk præst, 52: 13.7.
- Damkier, J.E., 47: 13.3, 50: 12.7, **K** 47: 21.1.
- Daniel, gl. test. profet, 52: 1.8.
- Danckertsen, fru, 73: 9.8.
- Danner, 54: 18.8.
- Dante Alighieri (1265-1321), ital. digter, 46: 31.12, 47: 25.2.
- Darrac, irsk, 52: 13.7.

- Darre, Hans Jørgen (1803-74), no. biskop, 49: 24.7.
- Dasent, George W., Sir (1817-96), eng. skribent, diplomat, journalist, 54: 10.7.
- Daun, ty. kat. præst, 53: 22.6.
- David, 51: 28.7.
- , Jacobi Lazarus (1813-81), 46: 11.10.
- Debro, Joh., 47: 23.1.
- Decombe(s), Ferdinand (François), kaldet Albert (1789-1865), fr. balletmester og koreograf, **K** 47: 19.9.
- Deeger, 55: 3.7 4.7.
- Dehne, 55: 24.7 30.7.
- Deinhardstein, Johann Ludwig (1794-1859), østr. skuespilforfatter, 46: 26.11.
- Delaroche, Paul (1797-1856), fr. maler, 46: 21.10, 51: 22.8, 55: 31.7.
- Delâtre, Auguste (1822-1907), fr. maler, 47: 25.1 26.1 27.1 1.2 12.2 14.2 15.2 18.2 19.2 23.2 5.3 10.3 12.3 26.3 1.4 17.4 18.4.
- Delavigne, Germain (1790-1868), fr. vaudevilleforfatter, 46: 27.12.
- Delong, Albert Herman Peter Gabriel (1797-1865), baron, da. generalkonsul i Paris, 50: 22.6 25.6 3.7 5.7 9.7 10.7 17.7.
- Denison, W.B., eng. avisskribent, 52: 18.7.
- Dessauer, dr., fra Haderslev, 53: 29.6 30.6.
- Dessoir, Ludwig (1809-74), ty. skuespiller (opr. Leopold Dessauer), 47: 30.8.
- Deutz, Emanuel (Menahem) (1763-1842), eng. rabbiner, 52: 16.7.
- , Simon (1802-52), søn af E.D., 52: 16.7.
- Devrient, Gustav Emil (1803-72), ty. skuespiller, 46: 6.11.
- Dibdin, Charles (1745-1814), eng. forfatter, skuespiller, 54: 22.5.
- Dickens, Charles (1812-70), eng. forfatter, 52: 18.6, 54: 29.5, **K** 51: 8.8, 52: 6.8, 54: 21.6.
- Didier, Charles (1805-64), schweizisk-fransk forfatter og journalist, 43: 22.11.
- Diesen, no., 46: 29.11 8.12.
- Dietrichson, Lorentz H.S. (1834-1917), no. kunsthistoriker og forfatter, **K** 63: 26.7.
- Diomedes, romer fra Pompeii, 47: 16.4.
- Dirckinck-Holmfeld, Johann Daniel Carl Ulysses (1801-77), diplomat, 50: 30.5 31.5 1.6 2.6, 51: 4.8 5.8 6.8 12.8 15.8 29.8, 54: 10.7, 55: 30.7.
- Disraeli, Benjamin (1804-81), eng. statsmand og forfatter, jarl af Beaconsfield, 52: 25.7, 54: 2.6 3.7 5.7, **K** 51: 8.8, 54: 14.6.
- Dotd, Beatus (1817-1901), toldassistent og forfatter, 51: 15.7.
- Domenichino, egl. Zampieri Domenico (1581-1641), ital. maler og arkitekt, 43: 6.12, 47: 11.1 12.1 15.1 5.2 3.3 16.3 25.3, 55: 28.7, **K** 47: 30.3.
- Donizetti, Gaëtano (1797-1848), ital. operakomponist, **K** 43: 21.11 24.11, 55: 20.7.
- Donkersen, (Danchersen), 47: 12.5 13.5.
- Doré, Gustave (1832-83), fr. illustratør, maler og billedhugger, 51: 8.9.
- Dou, Gerard (1613-75), holl. maler,

- 43: 30.11, 47: 10.6.
- Doux, Jules, grev de Neurisse, fr. bedrager, **K** 47: 31.7.
- Downes, Lord, 52: 27.6.
- Dracke, E. Deutz' svigersøn, 52: 16.7.
- Drakenberg, Christian (d. 1772), no. sømand, 54: 20.8.
- Drechler, dr., 55: 29.7.
- Drewsen, Viggo (1830-88), filosof, 51: 19.7.
- Droste-Hülshoff, Annette Elisabeth v. (1797-1848) ty. digterinde, **K** 47: 4.9.
- Drouet, eng. skolemand, 52: 9.8.
- Druey, Henri (1799-1855), schw. statsmand, 47: 24.6.
- Duchâtel, Charel, grev Tanneguy (1803-67), fr. indenrigsminister, 47: 22.8.
- Duchâtelard, Auguste, fr. komponist, **K** 43: 16.11.
- Dumanoir, Philippe-François Pinel (1806-65), fr. forfatter, **K** 50: 1.7.
- Dumas, Alexandre, d. æ. (1802-70), fr. forfatter, 47: 29.5, **K** 47: 31.7, 50: 6.7.
- Dummreicher, fru, 51: 19.7.
- Duncker, politidirektør, 53: 24.6.
- Dunker, Bernhard (1809-70), høje-steretssagfører i Kria, 49: 4.7 7.7 10.7 26.7 30.7 1.8 2.8, **K** 49: 29.7.
- Dunlop, 47: 8.8 10.8 14.8 15.8 16.8.
- Dupont, holl. kapelmester i Linz, 55: 8.7.
- Duras, 50: 10.7 13.7, **K** 50: 10.7.
- Durieux, ty., 50: 20.6 22.6 6.7.
- Dyck, Anthon van (1599-1641), flamsk maler og raderer, 46: 5.11 4.12, 47: 5.2 27.4 10.6.
- Dürer, Albrecht (1471-1528), ty. maler og kobberstikker, 43: 29.11, 46: 5.11 10.11, 47: 5.2.
- Döbler, Ludwig (1801-64), østr. tryllekunstner, 46: 3.12.
- , fru, 46: 3.12.
- Daa, Ludvig Kristensen (1809-77), no. historiker, forlægger og politiker, 49: 31.7 2.8 3.8 23.7.
- Ebeling, ty., 53: 19.6 20.6 12.7.
- Eckersberg, Johan Frederik (1822-70), no. maler, 55: 24.7.
- Edward, 54: 10.7.
- Edward Confessor (Bekenderen), angelsaksisk konge 1042-66, 51: 8.9.
- Edwards, eng. præst, 52: 9.8.
- Egebjerg, 73: 16.7.
- Eichberg, Julius (1824-93), ty. violi-
nist og komponist, 47: 14.6.
- Eickerling, ty. redaktør, 53: 21.6 22.6 23.6.
- Elder, eng. forlægger, 52: 28.7.
- Eliot, George, se Evans, Mary Ann.
- Elisabeth I (1533-1603), eng. dron-
ning, 52: 2.8.
- Elkington, eng. udstiller på verdens-
udstillingen, 51: 29.8.
- Ellen, 51: 5.9.
- Ellesmere, Francis Egerton, jarl af (1800-57), eng. statsmand og vi-
denskabsmand, 51: 22.8.
- Elliotson, John (1791-1868), eng.
læge, 54: 24.5 29.5.
- Ellis, J., eng., 52: 31.7.
- , Mary (d. 1870), g.m. William
E., datter af Sharon Turner, 52:
27.7 **K** 52: 7.8.
- , Miss, 52: 27.7.
- , William (1800-81), økonom og

- skoleleder, 52: 18.7 22.7 27.7
28.7 6.8 7.8 11.8 12.8 20.8, 54:
3.6 4.6.
- Elrington, kommandør på Tower,
51: 20.8.
- Elsass, Benjamin Rothschilds ven,
51: 8.9, 54: 10.7.
- Elst, Simon van der (1644-1720),
nederlandsk maler, 46: 5.11.
- Emmanuele, Vittorio (1820-78), i
1859 konge af Sardinien, 59:
11.3.
- Endlicher, Stephan Ladislaus (1804-
49), østr. botaniker, filolog og hi-
storiker, 46: 16.11 30.11.
- Engelhardt, konferentsråd, 53:
16.6.
- Engelsted, J., skibspassager,
præst, 49: 7.6.
- Enghaus, Christine (1817-1910), ty.
skuespillerinde, g. m.
Chr. F. Hebbel, 59: 19.1.
- Erdmann, Paul, ty. forfatter, 47:
3.7.
- Erkard, 55: 7.7.
- Ernestine, ty., 50: 10.6.
- Ernst August, konge af Hannover
1837-51 (1771-1851), 43: 3.12.
- Esaias, judæisk profet (7. årh.
f. Kr.), 52: 25.7 1.8.
- Esslinger, Melchior (1803-55),
schw. politiker, 47: 2.8 8.8 15.8.
- Esterházy, Paul Anton, fyrst (1785-
1866), østr. diplomat og stats-
mand, 46: 6.12.
- Esther, dronning i Persien, 47: 14.4,
54: 9.6.
- Etty, William (1786-1849), eng.
maler, 51: 3.9.
- Eugen, Franz (1663-1736), prins af
Savojen, østr. generaløjtnant og
statsmand, 46: 3.12, 47: 9.6.
- Eugénie, 43: 23.11 24.11.
- Euripides (480-406 f. Kr.), gr. trage-
diedigter, 47: 9.3 10.3 2.4, K 47:
11.3.
- Evans, George de Lacy, Sir (1787-
1870), eng. general og politiker,
52: 7.7.
- Evans, Mary Ann (1819-80), eng.
forfatterinde, pseudonym: Geor-
ge Eliot, K 52: 19.6 6.8.
- Ewald, eng. missionær, 52: 20.8.
- Eyck, Jan van (c. 1390-1441), ne-
derl. maler, 43: 29.11, 46: 5.11,
47: 10.6.
- Ezechiel, judæisk profet (5. årh.
f. Kr.), 52: 25.7.
- Fabricius, Fritz, forpagter, 55: 6.8.
- Fabris, signora, 59: 28.1.
- , Giuseppe (1790-1860), ital. bil-
ledhugger, 47: 29.3.
- Fabvier, Charles-Nicolas (1782-
1855), fr. general, baron, 50: 9.7.
- Fachino, ital., 46: 29.12.
- Falbe, Christian Tuxen (1791-1849),
forhv. kommandørkapt., arkæo-
log og numismatiker, 46: 8.10.
- Falbo, Amini, 54: 18.5.
- Falieri, Marino (ca. 1278-1355), do-
ge i Venedig, 46: 22.12 23.12.
- Fangen, Anton Wilhelm (1799-
1870), no. præst, 49: 24.7.
- Faye, Frans Chr. (1806-90), no. læ-
ge, professor, 73: 9.8.
- Fazy, James (1794-1878), schw.
statsmand, 47: 15.6 16.6 17.6
22.6.
- Felicita og søster, 47: 12.3 31.5.
- Félix, Elisa(beth) (1820-58) fr. tra-
gedieskuespillerinde, 43: 14.10,
50: 22.6.
- Ferdinand I (1751-1825), konge af

- Begge Sicilier, 47: 25. 4.
 – II (1810-59), konge af Begge Sicilier, 47: 23. 4 7. 5 **K** 47: 22. 4.
 Ferrari, ital. logi-ejer, 47: 8. 4 12. 5.
 Ferrara, Hercules de (1610-86), ital. billedhugger, 47: 17. 3.
 Feuerbach, Ludwig (1804-72), ty. filosof, 47: 25. 2.
 Fibiger, 46: 18. 11 22. 11 27. 11 29. 11 30. 11 4. 12 6. 12 8. 12 10. 12 13. 12 14. 12.
 Fichtner, Karl (1805-73), østr. skuespiller, 46: 17. 11.
 Field, eng. ingeniør, forretningsindehaver, **K** 52: 13. 7.
 Fiesco, Giovanni Luigi (ca. 1523-47), greve af Lavagna, genuesisk rebel, 47: 7. 6.
 Fiesole, Fra Giovanni da (1387-1455), ital. maler, 47: 5. 2.
 Fioravanti, Vincenzo (1799-1877), ital. komponist, 47: 7. 1.
 Firmenich-Riehartz, Johann Matthias (1808-89), ty. filolog og skribent, 63: 28. 7.
 Fischer, Fräul., ty. sangerinde, 46: 20. 10.
 –, Hr., ty. sanger, 46: 25. 10.
 –, Cuno, dr., **K** 47: 2. 9.
 Fischhof, Joseph (1804-57), østr. pianist og musikvidenskabsmand, 46: 14. 11 15. 11.
 Fischer, J., udstiller på verdensudstillingen, 51: 28. 8.
 Fleischer, konsul, 47: 15. 4.
 Fleurens, Elise, 50: 24. 6 25. 6 13. 7.
 Flotow, Friedrich v. (1812-83), ty. komponist, 46: 12. 12, **K** 55: 20. 7.
 Fodor, signora, sangerinde, 47: 22. 9.
 Fogelberg, Bengt Erland (1786-1854), sv. billedhugger, prof. ved det svenske Kunstakademi, 47: 20. 5.
 Fontan, Louis-Marie (1801-39), fr. dramatiker, **K** 46: 1. 12.
 Forgues, Paul-Emile Daurand (1813-83), fr. politiker og journalist, 50: 10. 7 13. 7.
 Formes, Karl Johann (1810-89), ty. sanger, 51: 28. 8.
 Fortescue, eng., 52: 9. 8.
 Fournier, Louis-Pierre Narcisse (1803-80), fr. komponist, **K** 43: 16. 11.
 Fourier, François Marie Charles, (1772-1837), fr. socialist, **K** 51: 12. 8.
 Fox, Charles, Sir (1810-74), eng. ingeniør, 54: 23. 5 3. 6.
 Francesco, ital. bådfører, 47: 11. 4 13. 4.
 Francia, Francesco (c. 1450-1517), ital. maler, 47: 15. 1 5. 2.
 Franciska, 55: 21. 7.
 Frankl, Ludwig August (1810-94), østr.-jødisk skribent og læge, 46: 13. 11 14. 11 10. 12 12. 12, 58: 31. 12.
 Frans I (1494-1547), fr. konge, **K** 43: 17. 11.
 –, II (1544-60), fr. konge, g. m. Marie Stuart, **K** 43: 17. 11.
 Frants, ty. tjener, 53: 18. 6.
 Frederik (1882-1907) prins, senere Oscar II af Sverige, 47: 18. 3.
 Frederik II den Store (1712-86), konge af Preussen, 47: 17. 9.
 –, II, (1411-64), kurfyrste af Sachsen, **K** 46: 18. 10.
 Frederik August II (1797-1854), konge af Sachsen, reg. 1836-54, 46: 26. 10, 47: 28. 8 29. 8.
 Frederik Vilhelm IV (1795-1861),

- konge af Preussen 1840-61, 47: 25.4, 50: 11.6 12.6.
- Frederik Vilhelm III, (1770-1840), konge af Preussen, zar Nikolaj I's svigerfader, **K** 47: 30.4.
- Freiligrath, Ferdinand (1810-76), ty. digter, 54: 12.6.
- Freytag, Gustav (1816-95), ty. forfatter, 47: 7.9, 50: 14.6, 55: 28.6.
- Fricke, Gerhard, ty. udgiver af Hebbels værker, **K** 43: 13.11.
- Friedländer, 52: 17.7, 54: 1.7.
- Friedmann, Otto Bernhard (1824-80), østr. redaktør, 47: 22.8 2.9 3.9 4.9 6.9 7.9 16.9, 59: 15.3, **K** 47: 5.9, 59: 4.2.
- Friedrich, Gerhard (1779-1862), ty., teolog, digter, 47: 4.9.
- Friedrich, se også Frederik.
- Frijs, Thyra Valborg (1821-81), f. Hafner, grevinde, g.m. Chr. E. Krag-Juel-Vind-Frijs, 51: 6.8.
- Frith, William Power (1819-1909), eng. genremaler, 51: 4.9.
- Fröbel, Julius (1805-93) ty. politiker. 46: 14.10 22.10 31.10, 47: 21.8 1.9.
- , fru, 46: 22.10.
- Fröland, Anders Olsen, no. bonde, 49: 19.7.
- Frölich, Lorens (1820-1908), maler, boende i Rom 1847-51, 47: 22.1
- Fulham, eng., 52: 17.8.
- Fuzelier, Louis (1672-1752), fr. forfatter, **K** 50: 15.6.
- Förster, østr. arkitekt, 55: 24.7.
- , Ernst, ty. håndbogsforfatter, **K** 46: 20.12, 47: 16.4.
- , N. (1797-1847), ty. koreograf, **K** 46: 20.12.
- Gade, Niels W. (1817-90) komponist, 46: 12.10 13.10 17.10 29.10 11.12, 47: 31.8 5.9, 49: 3.8, 50: 14.6, **K** 46: 22.10.
- Gainsborough, Thomas (1727-88), eng. portræt- og landskabsmaler, 51: 3.9.
- Galeer, Albert (1813-51), ty., boende i Schweiz, socialist, 47: 14.6 16.6 19.6 21.6 22.6, **K** 47: 9.7.
- Galilei, Galileo (1564-1642), ital. fysiker, 46: 31.12.
- Gardoni, signora, sangerinde, 54: 29.6.
- Garrigues, Rudolf, boghandler-agent, 46: 17.10 29.10 14.11 23.11 1.12.
- Geiger, Joseph (f. ca. 1809), øst. komponist, 46: 13.11.
- Generali, Pietro (1782-1832), ital. komponist, **K** 47: 4.2.
- George IV (1762-1830), eng. konge, 51: 1.9.
- Gerber, David, øst., 46: 16.11.
- Gerberen, ty., 51: 31.8.
- Gerhardt, Heinrich (1823-1915), ty. billedhugger, 47: 19.3, **K** 47: 24.3.
- Gerlach, Vilhelmine Léocadie Theresia (1826-1919), sangerinde ved Det kgl. teater, 51: 17.7.
- Gerstenberg, Isidor (1821-76), eng. finansmand, mægler, 51: 1.8 2.8 7.9 9.9, 52: 31.7 1.8, 54: 4.6 12.6 23.6 10.7.
- Gervinus, Georg Gottfried (1805-71), ty. historiker, prof. ved Heidelberg Universitet, 47: 19.8.
- Gherardo dalle notti, egl. Hont-horst, Gerard van (1590-1656), holl. maler, 47: 5.2.
- Ghiberti, Lorenzo (1381-1455), florentinsk billedhugger og bronze-

- støber, 43: 6.12.
- Giampieri, Innocenzio, ital. redaktør, 46: 31.12.
- Geiaquinto, Giuseppe (d. 1881), ital. koreograf, **K** 47: 9.1.
- Gibson, John (1790-1866), eng. billedhugger, 47: 16.1, 51: 3.9 8.9.
- Giorgione egl. Giorgio Barberelli, (c. 1478-1510) venetiansk maler, 43: 30.11, 47: 5.2.
- Giotto, G. di Bondone (c. 1266-1337), ital. maler og bygmester, 43: 29.11.
- Giovane, Palma (Jacopo Negretti) (1544-1628), ital. maler, 59: 8.3.
- Girardin, Emile de (1806-81), fr. redaktør, udgiver af La Presse, 47: 22.6 22.8, 50: 9.7 13.7 15.7, 51: 4.9, **K** 47: 2.3, 51: 6.9.
- Gladstone, William Ewart (1809-98), eng. statsmand, 59: 19.2.
- Gløerfeldt, hr. og fru, 43: 5.12.
- Goldoni, Carlo (1707-93), ital. komediedigter, 47: 7.1, 59: 1.2.
- Goldschmidt, Adolf (1845-1912), G. s søn, 52: 18.8, 53: 26.7, **K** 47: 12.3, 59: 17.3.
- , Aron (1792-1848), G. s fader, 43: 2.11, 47: 5.5.
- , Johanne Marie, se: Sonne, Johanne Marie.
- , Lea (1797-1870), G. s moder, 43: 2.11 23.11, 46: 13.10, 47: 6.3 17.4 24.6, 50: 28.6, 51: 18.7, 52: 15.6 25.6 12.7, 53: 24.6, 54: 24.6 3.7, 55: 7.7 9.7, 63: 27.7, **K** 52: 24.6, 54: 1.6, 55: 20.7.
- , Ragnhild, G. s søster, 47: 30.1 17.4 14.5, 51: 25.8, 52: 15.6 12.7, 54: 20.6, 55: 6.7, 59: 8.2, 63: 26.-28.7, **K** 54: 1.6, 55: 6.8.
- Goldsmid, Anna Maria (1805-89), datter af Sir Isaac G., 52: 13.7.
- , Francis Henry, Sir (1808-78), baron, søn af Sir Isaac G., 52: 22.7, 54: 20.6 21.6 22.6 3.7.
- , F.G.'s hustru, 54: 3.7.
- , Isaac Lyon, Sir (1778-1859), velhavende eng. jøde, 52: 3.7 9.7 12.7 18.7 19.7 23.7, 54: 20.6 21.6 22.6 5.7 8.7, **K** 52: 13.7.
- Goldsmith, E., Mr., 52: 19.7.
- , Oliver (1730-74), eng. forfatter, 47: 8.3.
- Goldstein, von, første, 55: 19.7.
- Gordon, Miss, eng., 54: 1.7.
- , Marie (1812-63), ty. forfatter, pseudonym: Alexander Berger, **K** 59: 19.1.
- Gozlan, Léon (1803-66), fr. forfatter, **K** 50: 17.7.
- Gozzi, Carlo (1720-1806), ital. forfatter, 59: 1.2.
- Graat, 55: 7.8.
- Graham, James Robert George, Sir (1792-1861), eng. statsmand, 52: 8.7.
- Graillon, fr. keramikker, 51: 6.9.
- Gram, J.G.B. (1809-73), no., officer, 55: 3.7 4.7.
- Gregor I den Store, pave 590-604, 47: 18.3.
- , XVI (1765-1846), (Bartolomeo Cappellari) pave 1831-46, 47: 19.1.
- Grey, dr., eng., 54: 24.5.
- , Jane (1537-54), eng. dronning, 51: 20.8.
- Grillparzer, Franz (1791-1872), østr. dramatiker, 46: 8.12.
- Grisi, Carlotta (1819-99), ital. ballerina, 47: 26.1.
- Grois, Alois (1809-74), østr. skuespiller, 46: 10.12.

- Gropius, Karl Wilhelm (1793-1870), ty. maler, 47: 22.9.
- Grove, krydsbetjent, 54: 18.8.
- Grundtvig, N.F.S. (1783-1872), 49: 1.8, 54: 31.5 2.6.
- Grühler, 55: 2.8.
- Grüne, 52: 10.6.
- Grüner, kaptajn, 51: 22.7, 52: 25.8.
- Grøndal, 50: 18.7.
- Guarini, Giambattista (1538-1612), ital. digter, 46: 27.12.
- Gude, Hans Frederik (1825-1903), no. maler, 49: 8.7.
- Gudin, fr. adjutant, 47: 22.8.
- Guercino, Giovanni (1591-1666), ital. maler, 51: 22.8.
- Guerra, Alexander, 47: 15.1.
- Gugenheim, 59: 19.2 26.2 3.3 4.3 11.3 14.3 18.3, **K** 59: 27.2.
- , fru, 59: 2.2 (med søster) 4.2 8.2 26.2 4.3 11.3 16.3 18.3.
- Guilhet, Justine, Jules Doux' elskerinde, **K** 47: 31.7.
- Guizot, François (1787-1874), fr. videnskabsmand og politiker, udenrigsminister i reg. Soult, 47: 2.3 22.8, 52: 22.8.
- Gully, eng. hesteejer, 54: 31.5.
- Gurney, Samuel (1786-1856), eng. kvæker, filantrop, 52: 11.8.
- Gustav II Adolf (1594-1632), sv. konge, 46: 3.12.
- Guttman, ty. skuespiller, 46: 16.10 19.10.
- Gutzkow, Karl Ferdinand (1811-78), ty. dramatiker, forfatter og journalist, 46: 12.10 26.10.
- Gye, Frederic, eng. teaterleder, **K** 54: 29.5.
- Günther af Schwarzburg (1304-49), ty. tronprætendent, 43: 6.12.
- Günther-Bachmann, Caroline (1816-74), ty. sangerinde, 46: 20.10.
- Görres, ty. millionær, og datter, 53: 27.6.
- Goethe, Alma (1827-44), datter af August G., 47: 22.1.
- , August v. (1789-1830), J.W.G.s søn, geheimekammerråd, **K** 47: 22.1.
- , Johann Wolfgang (1749-1832), ty. digter, 43: 6.12, 46: 1.12, 53: 19.6, **K** 42: 22.1 23.1 30.3 31.7.
- , Maximilian Wolfgang v. (1820-83), Goethes sønnesøn, 47: 23.1.
- Hagemann, ty. præst, 53: 7.6.
- Hagen, skuespiller i Norge, 49: 27.7.
- , Johan Frederik (1817-59), teolog, senere prof. i kirkehist., 46: 4.12, 47: 7.5 9.5 10.5 12.5.
- Hahn, ty. kat. præst, 53: 22.6.
- Hald, no. præst, 49: 1.8.
- Halfon, fr. 74: 23.4.
- Hall, Carl Chr. (1812-88), kulturminister i min. Holstein, 73: 16.7.
- , Marshall (1790-1857), eng. nervelæge, 52: 6.8.
- Halpin, eng. professor, 52: 13.7.
- Hamm, Wilhelm (1820-80), østr. politiker, 47: 22.8 29.8 18.9 21.9 23.9, 50: 14.6, 53: 18.6, **K** 47: 7.9.
- Hamrén, Sophie, sv., 51: 7.8.
- Hansen, 51: 12.7 13.7 15.7 22.7.
- , løjtnant, 55: 23.7 24.7.
- , no. cand.jur., 73: 16.7 9.8.
- , (junior), skuespiller i Norge, 49: 27.7.
- , C.B., stolemager, da. udstiller, 51: 5.8.

- , Jørgen Christian (1812-80), operasanger, 46: 22.1.
- , Louise Amalie (1828-79), violinistinde, 51: 19.7.
- , Theodor (1816-98), adjunkt, broder til H. P. Kofoed-Hansen, og frue, 63: 26.7 27.7.
- , Theophilus (1813-91), arkitekt, 46: 11.2 13.12, 55: 17.7 23.7 25.7 26.7, 59: 19.1 23.1 27.2 28.2 1.3, 3.3 5.3 6.3 10.3, **K** 55: 24.7.
- Hanslick, Eduard (1825-1904), østr. musikvidenskabsmand og -kritiker, 46: 5.12.
- Hansteen, Christopher (1784-1873), no. astronom og matematikprofessor, 49: 5.7 8.7 25.7 26.7 3.8.
- Harding, Susannah, eng., 52: 16.7.
- Harland, Julie, eng. sangerinde, 52: 12.7.
- Harrinhausen, 55: 27.6.
- Hasselt-Barth, Wilhelmine van (1813-81), østr. sangerinde og skuespillerinde, tilknyttet Wieneroperaen, 1839-50, 46: 22.11.
- Hassing, Morten Mortensen (1813-63), læge, 55: 24.7 31.7.
- Hauch, Carsten (1790-1872), digter, 55: 10.7.
- , Juliane Augusta (1840-1903), f. Holst, g.m. Ludvig Alfred H., 72: 27.6.
- Haulick, ty. udstiller på verdensudstillingen, 51: 29.8.
- Hawthorne, Nathaniel (1804-64), am. forfatter, 54: 21.6.
- Haxthausen, 73: 16.7.
- Haydenheim, fra Gøteborg, 54: 24.6.
- Haynau, Julius Jacob (1786-1853), øst. general, 52: 26.7.
- Hayter, George, Sir, eng. maler, 51: 22.8.
- Head, Francis, Sir (1793-1875), eng. guvernør og forfatter, 59: 11.3.
- Hebbel, Christian Friederich (1813-63), ty. dramatiker, 43: 13.11 16.11, 46: 19.10 13.11 14.11, 59: 14.1 19.1.
- Hedemann, kaptajn, 52: 10.6.
- Hedenberg, ty., 50: 3.6.
- Heiberg, Johanne Luise (1812-90), skuespillerinde, **K** 49: 25.7.
- Heilbronner, Karl v. (d. 1846), ty. skribent, 47: 22.3.
- Heilbuth, 54: 18.5 19.5 22.5 27.5.
- Heine, Heinrich (1797-1856) ty. digter, 43: 14.10, 50: 8.7 15.7 17.7.
- Heiner, ty. dr., 47: 12.9.
- Heinzen, Carl (1809-80), ty. told- og jernbanebetjent, flygtning, 47: 17.6 19.6 21.6, 51: 4.9.
- Helbing, 47: 18.9.
- Helbronner, Rodolphe, eng., 52: 31.7 1.8.
- Helgesen, Hans (1793-1858), oberstløjtnant, 49: 15.7, 51: 19.7 20.7.
- Henck, kaptajn, 51: 23.7.
- Henckel, no., 49: 16.7 21.7.
- Henly, eng. politiker, 52: 13.7.
- Henrichsen, W., skibspassager, 49: 7.6.
- Henrik IV (1366-1413), eng. konge, 51: 8.9.
- Henrik II (1519-59), fr. konge, g.m. Katharina af Medici, **K** 43: 17.11.
- Henrik IV (1553-1610), fr. konge, 43: 29.10.
- Herber, John Rogers (1810-90), eng. historie- og portrætmaler, 51: 3.9.
- Herodot (c. 485-430 f.Kr.), gr. hi-

- storieskriver, 49: 23.7.
- Herries, John Charles (1778-1855), eng. statsmand, 52: 13.7.
- Hertz, Martin (1818-95), ty. filolog, 47: 26.4 6.5, **K** 47: 1.5.
- Herwegh, Georg (1817-75), ty. digter, radikaler, 47: 18.2 25.2.
- Herzfeld, Adolf (1801-74), østr. skuespiller, 46: 17.11 19.11.
- Herzog, Katharina (1821-1900), østr. skuespillerinde, 46: 10.12.
- Hill, Rowland, Sir (1795-1879), eng. embedsmand, opfinder af portosystemet, 54: 25.4.
- Hillebrandt, Ferdinand T. (1804-74), ty. maler, 55: 31.7.
- Hirsch, østr. sanger, 46: 22.11.
- , Clara, f. Schulze, g.m. Rudolph von H., øst. forfatter, 59: 19.1.
- Hirschfeld, Ludovik (1816-76), pol. læge, professor, 52: 15.7 20.7.
- Hjelm, Claus (1797-1871), no. jurist, professor, 49: 23.7.
- Hjorth, Søren, sekretær, udstiller ved verdensuds., 51: 28.7 29.7 31.7 1.8 2.9.
- Ho(e)lzel, ty. dr., 53: 20.6. 13.7.
- Hoffmann, August Heinrich (1798-1874), kendt som »von Fallersleben«, ty. digter, 47: 1.9 2.9 3.9, **K** 47: 5.9.
- Hofmann, øst. sangerinde, 55: 5.7.
- Hoga, Stanislav (1791-1860), polsk oversætter, 52: 18.8.
- Hogarth, William (1697-1764), eng. maler, tegner og kobberstikker, 51: 3.9, 52: 6.7.
- Holbeck, Carl Frederik (1811-80), billedhugger, havde boet i Rom siden 1841, 47: 15.1 16.1 17.1 22.1 24.1 3.2 6.2 7.2 8.2 11.2 12.2 14.2 15.2 18.2 21.2 26.2 27.2 28.2 6.3 7.3 28.3 30.5 3.6.
- Holberg, Ludvig (1684-1754), forfatter, **K** 49: 25.7.
- Holbein, Hans d.y. (1497-1543), ty. maler, 43: 29.11, 46: 5.11, 47: 5.2 27.4 10.6.
- Holck, Julius Carl Chr. (1789-1857), brevpostinspektør i Hamburg, 50: 31.5.
- Holder, udstiller på verdensudstillingen, 51: 29.8.
- Holdheim, Samuel (1806-60), ty. rabbiner, 50: 10.6.
- Hollerdal, no., ansat på farveværk, 49: 12.7.
- Holm, Chr. C.G. (1796-1848), officer, 51: 13.7.
- , V., skibspassager, 49: 7.6.
- Holmblad, 52: 19.8.
- Holst, no. direktør ved våbenfabriken i Kongsberg, 49: 20.7.
- , no. landhandler, 49: 18.7.
- , Christian (1809-90), no. kammerherre, 49: 6.7 7.7 9.7 19.7 26.7 31.7.
- , Hans Peter (1811-93) forfatter, 43: 26.10.
- , Wilhelm Conrad (1807-98), skuespiller og forfatter, 72: 27.6.
- , frk, hans datter, 72: 27.6.
- Holzel, dr., 53: 13.7.
- Homann, 52: 2.7.
- , Peter Jacob (1816-68), senere højesteretssagfører i Kria, 49: 4.7.
- Hommel-Esser, F., udstiller, professor, 51: 29.8.
- Honegger, schw. løjtnant, **K** 47: 23.7.
- Hopp, Friedrich (1789-1869), ty. forfatter, **K** 46: 8.11.
- Hoppé, Clara Crelinger (1818-62),

- senere Liedtke, ty. skuespillerinde, 50: 10.6.
- Horats (65 f.Kr.-8 e.Kr.), Quintus Horatius Flaccus, romersk digter, **K** 47: 18.5.
- Horowitz, Aaron, ty., rektor for teaterskole i Berlin, 50: 7.6.
- Hostrup, Jens Christian (1818-92), forfatter, 49: 7.7, **K** 49: 27.7 1.8.
- Howitt, Mary (1799-1888), eng. oversætter af skand. litt., 52: 30.6 8.8 16.8 17.8, **K** 52: 19.6 4.7.
- Huges, Ball, am. udstiller, 51: 2.9.
- Hugo, Victor (1802-85), fr. digter og politiker, 43: 6.11, 46: 27.12, 50: 9.7, **K** 50: 22.6 20.7.
- Hunt, William Holman (1827-1910), eng. maler, 54: 26.5.
- Hurst, eng. forlægger, **K** 52: 30.6.
- Hvidt, Lauritz Nicolai (1777-1856), finansmand, minister, 49: 23.7.
- Hübner, Rudolf Julius Benno (1806-82), ty. historiemaler, 43: 6.12.
- Händel, Frau (d. før 1846), 46: 11.11.
- Härtel, Hermann (1803-75), ty. musikforlægger, 46: 24.10 1.11.
- Høedt, Fr. (1820-85), skuespiller, 55: 5.8.
- Hoelzel, eng. rabbiner, 52: 7.8.
- Hönck, Pfennigemeister, 51: 23.7.
- Höningshaus, Adolf (1811-82), ty. maler, 47: 14.3 16.3 17.3 19.3 25.3 27.3 30.3 1.4 5.4 13.4 14.4 15.4 27.4 4.5 6.5, **K** 47: 24.3 19.4.
- Høst, Andreas Fr. (1811-97), forlagsboghandler i Kbh., 43: 2.11, 59: 23.3, **K** 43: 31.10, 47: 18.9.
- , Carl Otto (1802-62), kaptajn, 52: 25.8.
- Høyer, Christian F. (1775-1855), maler, 55: 31.7.
- Ierson, eng. præst, 52: 15.8 20.8.
- Iffland, August Wilhelm (1759-1814), ty. dramatiker, 46: 21.10.
- Ingres, Jean Auguste Dominique (1780-1867) fr. historie- og portrætmaler, 50: 30.6, 74: 24.4.
- Ipsen, skrædder, og frue, 63: 26.7 27.7.
- Isabella II (1830-1904) sp. dronning, 43: 12.11, 47: 22.8.
- Isaacsen, Michael (1798-1884), købmand, 54: 12.8 13.8.
- d'Ivernois, François (1757-1842), schw. skribent, 47: 21.6.
- Iversen, Chr. (1817-81), forlagsboghandler, 55: 4.7.
- Jacini, Stefano (1827-91), ital. økonom, 59: 11.3.
- Jacobsen, isenkræmmer, 51: 26.7.
- James, Fanny, 54: 2.7.
- Jannilis, Norman, 52: 11.7.
- Jansen, 51: 26.7.
- Jenni, schw. politiker, **K** 47: 1.8.
- Jennor, eng., 52: 12.8.
- Jenny, schw. journalist og boghandler, **K** 47: 8.7.
- Jensen, no. præst, digter, 49: 8.7 1.8.
- Jerichau, Jens Adolf (1816-83), billedhugger, g.m. E. J.-B. 47: 22.1 2.6, **K** 54: 26.6.
- Jerichau-Baumann, Elisabeth (1819-81), polskf., g.m. J.A.J., malerinde, 47: 22.1 2.6, 54: 26.6 10.7.
- , hendes søster, 47: 2.6.
- Jespersen, Jacob Wilhelm (1805-60), læge, dr.med., justitsråd, 55: 24.7 31.7.
- Jessen, Nicolai Jacob (1797-1866),

- forstmand, 55: 27.6.
- Jesus Kristus, 47: 13.3 3.4 23.4, 50: 10.6, 52: 19.7 22.7 25.7 1.8 9.8 11.8 12.8 15.8 18.8 20.8, 53: 26.6, 54: 10.7, 55: 26.7 5.8, **K** 47: 11.7.
- Johan, hertug, Frederik Augustus II's bror, **K** 46: 26.10.
- Johannes, kapelmester, 55: 16.7 18.7 19.7 20.7 21.7.
- Johansen, frk., no., 49: 28.7.
- Jonas, ty., 50: 7.6 14.6.
- Jordan, Wilhelm (1819-1904), ty. radikal digter, forfatter og journalist, 46: 14.10.
- Josef II (1741-90), ty.-rom. kejser, 46: 21.11.
- Josephine (Maximiliane Auguste Eugenie), (1808-76) g.m. Oscar I, sv.-no. dronning, 49: 25.7 26.7.
- Josephson, Jacob Axel (1818-80), sv. komponist, 46: 17.10.
- Juell, Johanne Regine (1847-82), f. Reimers, no. skuespillerinde, g. 1. gang m. Mathias Juell (1835-94), skuespiller, 73: 9.8.
- Jugurtha (2. årh. f.Kr.), konge i Numidien, 47: 6.1.
- Jullien, Louis Antoine (1812-60), eng. komponist og dirigent, 52: 13.7 17.8.
- Jungclausen, prof., 51: 16.7 21.7 22.7.
- Jungmann, Bernhard (1833-95), ty. kat. teolog, 53: 19.6 20.6 13.7.
- Jurany, Wilhelm, ty. boghandler og forelægger, 46: 13.10 14.10 20.10 2.11, 47: 21.8 16.9, **K** 46: 28.10.
- St. Justi(n)us, (c. 100-c. 165), oldkristelig apologet, 47: 23.4.
- Jöns, Mdm., kroværtinde, 51: 13.7.
- Jørgensen, skuespiller i Norge, 49: 27.7.
- , udstiller ved verdensud., 51: 28.7 29.7 30.7 31.7 1.8 3.8 5.8.
- Kaiser, Friedrich (1814-74), østr. dramatiker, 46: 25.11.
- Kalisch, David (1820-72), ty. redaktør, **K** 50: 13.6.
- Kalmann, fru, 49: 30.7.
- Kara Mustapha (d. 1683), tyrk. storvezir, 46: 3.12.
- Karajan, Theodor Georg v. (1810-73), østr. historiker og filolog, 46: 14.11 25.11.
- Karl I den Store (c. 742-814), fr. konge, rom. kejser, 43: 3.12.
- Karl V (1500-58), ty. kejser 1519-56, 43: 30.11.
- Karl Ludwig (1838-96), ærkehertug af Østrig, 59: 19.1.
- Kars, cand. theol., 55: 2.7 3.7 4.7.
- Katharina den Hellige af Alexandria, kat. helgeninde, 47: 24.2.
- Katharina af Medici (1519-89), fr. dronning, g.m. Henrik II, **K** 43: 17.11.
- Kaufmann, ty., 59: 23.3.
- Kauffmann, Herman (1808-89), ty. maler, 49: 8.7.
- Kaufungen, Kunz v. (d. 1455), 46: 18.10.
- Kaulbach, Wilhelm von (1805-74), ty. maler, 55: 31.7.
- Kaupert, Gustav (1819-97), ty. billedhugger, 47: 17.3 18.3 19.3, **K** 47: 24.3.
- Kavanagh, Julia (1824-77), eng. forfatterinde, 52: 7.7.
- Keller, Johan K. (1830-84), præst, 55: 5.8 7.8.
- , Werner, ty., udgiver af Hebbels værker, **K** 43: 13.11.

- Kellermann, Chr. (1815-66), violoncellist, 49: 3.8.
- Kenilworth, udstiller på verdensudstillingen, 51: 29.8.
- Kent, Edward, hertug af (d. 1820), dronning Victorias far, **K** 52: 18.8.
- Kessmann, 47: 14.6 15.6 22.6.
- Kettel, Johann Georg (1789-1862), ty. oversætter, **K** 46: 30.10.
- Keyser, Jakob Rudolf (1803-64), no. historiker, 49: 6.7.
- Kierkegaard, Søren (1813-55), filosof, **K** 50: 5.6.
- King, Mrs., am. udstiller, 51: 2.9.
- Kingo, Thomas (1634-1703), præst og digter, 49: 15.7.
- Kinkel, Gottfried (1815-82), ty. skribent, professor, frue, 51: 2.8.
- Kjerulf, Theodor (1825-88), no. geolog og skribent, 49: 5.7 23.7.
- Klein, Julius Leopold (1810-76), ty. forfatter, **K** 50: 9.6.
- Kleinhanns, dr., 59: 4.2.
- Kleist, Heinrich von (1777-1811), ty. forfatter, 59: 11.3 15.3.
- Klöcker, 51: 13.7.
- Knudsen, jomfru, 47: 24.4.
- Knudsen, Hans Christian (1763-1816), skuespiller, og datter Marie, 49: 26.7.
- Knuth, Karen (1815-77), f. Rothe, g.m. Frederik M.K. (1813-56), politiker, udenrigsminister, 53: 30.6 1.7.
- Knutzon, Christian (1789-1864), grosserer, 46: 29.11.
- Kofoed-Hansen, H.P. (1813-93), forfatter og præst, 63: 27.7.
- Kolberg, Andreas Johnsen (1817-69), billedhugger, 47: 16.1 17.1 18.1 22.1 24.1 2.2 5.2 13.2 17.2 18.2 24.2 26.2 1.3 3.3 4.3 12.3 13.3 16.3 17.3 24.3 25.3 26.3 27.3 29.3 3.4 16.5 18.5 23.5 3.6.
- Kolettis, Ioannis (1788-1847), gr. statsmand, 43: 12.11.
- Kolthoft, 55: 2.8.
- Kompert, Leopold (1822-86), ty.-jødisk forfatter, 58: 31.12.
- Konrad, hertug af Schwaben (1252-68), 47: 10.4.
- Konstantin I den Store (274-337), romersk kejser 307-37, 47: 6.1.
- Kosciuszko, Thadæus (1746-1817), polsk general, 46: 3.12.
- Kossuth, Ludvig Lajos (1802-94), ung. statsmand, 52: 8.7, 54: 7.6 8.6.
- Krag, no., 51: 30.7 1.8 5.8 15.8.
- Krag-Juel-Vind-Frijs, Chr. Emil (1817-96), greve, leder af grund-ejerforeningen, 51: 3.8 4.8 5.8 6.8 9.8 17.8.
- Kreutzberg, Karl Joseph (1802-70), østr. statistiker, 46: 10.11.
- Kreutzer, Konradin (1780-1849), ty. komponist, **K** 46: 17.10.
- Krieger, Emil (1819-92), kammerjunker, 51: 23.7.
- Kringlen, no. officer, 49: 14.7.
- Krogh, George Frederik v. (1802-41), no. journalist, (nationalist), 49: 23.7.
- , Gerhard Christopher von (1785-1860), general, **K** 55: 25.7.
- Kuranda, Ignaz (1811-84), østr.-jødisk politiker og journalist, 46: 26.10 31.10 1.11, 47: 21.8 2.9, 55: 1.7 2.7 3.7 24.7, 58: 31.12, **K** 47: 1.9.
- Küchenmeister, Karl Julius, ty. astronom, 53: 17.6.
- Kuchler, Albert (1803-86), maler,

- 47: 5.1 1.6.
- Kyrre, Hans (1885-1964), litteraturhistoriker, **K** 43: 25.10, 46: 26.10, 47: 21.2 27.2 7.7 12.7, 49: 7.6.
- Küsell, August, ty., 53: 3.7.
- Küster, ty. skolelærer, 53: 24.6.
- Kämpf, Saul Isaac (1818-92), rabbiner i Prag, 46: 11.11.
- Köberle, Georg (1819-98), ty. dramatiker, forfatter og teaterdirektør, 46: 21.10 26.10 27.10 28.10 5.11.
- Kölner, Johan Rudolf (1800-77), schw. politisk digter, 47: 27.7.
- Königslöwe, 46: 6.11.
- L., dr., 47: 23.7.
- la Cour, P. Chr. (1805-65), præst i Odder, 54: 18.8.
- Lafontaine, August Heinrich Julius (1758-1831), ty. forfatter, 47: 16.9.
- La Gueronniere, Louis E. A. D. Helion, vicomte de (1816-75), fr. politiker og journalist, 50: 9.7 18.7.
- Lamartinière, Louis Napoleons historigraf, 50: 18.7.
- Lamartine, Alphonse Marie Louis Prat de (1790-1869), fr. digter, 46: 27.12, 50: 9.7.
- Lambert, eng., 52: 16.7.
- Lammers, Gustav Adolf (1802-78), no. gejstlig, 47: 4.1 6.1 7.1 12.1 13.1 21.2 25.2.
- Lancaster, Joseph (1778-1838), eng. skolemand, 52: 19.8.
- Landau, Hermann Joseph (1815-89), østr. digter, 46: 11.11.
- Landsberg, Ludwig (1807-58), ty. musiker og samler, 47: 17.3.
- Lange, J.S. (1786-1869), urmager, 52: 10.7.
- Langgaard, frk., 73: 16.7 9.8.
- Langenbeck, Bernard v. (1810-87), ty. læge, leder af Chirurgische Universitätsklinik, Berlin, 1848-82, 50: 4.6.
- Langlois, Arthur, frisør, 54: 1.6.
- Larsen, no. logivært, 49: 14.7.
- Lartigue, Alfred-Charlemagne kaldet Delacour (f. 1815) fr. forfatter, **K** 50: 1.7.
- Lassen, 54: 18.8.
- Latham, eng. skibspassager, 51: 26.7.
- Laube, Heinrich (1806-84), ty. forfatter, journalist, litteraturhistoriker og teaterdirektør, 47: 16.6 4.9, 50: 9.6, 59: 19.1, **K** 46: 17.11.
- , fru, 59: 19.1.
- Lawrence, Abbot (1792-1855), am. minister, 52: 7.7.
- Lawrence, Thomas, Sir (1769-1830), eng. maler, 51: 3.9.
- Layard, Austen Henry, Sir (1817-94), eng. arkæolog og skribent, 51: 6.8 11.8.
- Lazarus, Jesu ven, 47: 23.4, 52: 15.8.
- Lazarus, »den fattige« i lignelsen, 52: 15.8.
- Lazzaro, ital. skrædder, 59: 17.3.
- Lebrun, Antonie (f. 1823), ty. skuespillerinde, tilknyttet hofteatret 1845-47, 46: 6.11.
- Ledru-Rollin, Alexandre Auguste, (1807-74) fr. statsmand, revolutionær, 51: 4.9 6.9.
- Lee, Frederick Richard (1798-1879), eng. maler, 54: 26.5.
- Leerbeck, inspektør over gendarmet, 51: 13.7.

- Lehmann, fra Mecklenborg, 47: 15.8 16.8 17.8 19.8.
- Lehmann, Orla (1810-70) politiker, **K** 43: 14.10.
- Leidensdorff, Max (1816-89), øst. psykiater, 59: 26.2 27.2.
- Leidensdorff, 47: 25.4.
- Leiner, læge, bror til P. L. Møllers elskerinde, 47: 9.8 16.8.
- Leiner, Mathilde, P. L. Møllers elskerinde, søster til Leiner, læge, **K** 47: 9.8.
- Leithner, Eduard (1815-74), østr. sanger, 46: 22.11.
- Leitner, ty., 50: 6.6 7.6 12.6.
- , Karl Gottfried v. (1800-90), østr. forfatter og forlægger, 46: 15.12.
- Lely, Peter (1618-80), holl.-eng. maler, 51: 22.8.
- Lemaître, Frederich (1800-76), fr. skuespiller, 50: 20.7.
- Lemoyne, Paul (1784-1873), fr. billedhugger, **K** 47: 30.3.
- Lentulus, Publius Cornelius L. Sura (d. 63), romersk prætor, med i Catilinas sammensværgelse, 47: 24.2.
- Leo, Friedrich August (1820-98), ty. forfatter og oversætter, 47: 18.9.
- Léopold I (1790-1865), konge af Belgien, 43: 27.11 28.11.
- Le Poitevin, fr. ballonskipper, 50: 7.7.
- Lerche, 51: 22.7.
- Leslie, Charles Robert (1794-1859), eng. genremaler, 51: 3.9.
- Lessing, Gotthold Ephraim (1729-81), ty. digter, **K** 47: 1.3.
- , Karl Friedrich (1808-80), ty. maler, 43: 6.12.
- Leth, kammerjunker, 47: 21.8.
- , Carl Louis August Steensen- (1842-1929), kammerherre, hofjægermester, søn af V. S.-L., 72: 30.6.
- , Vincents Steensen- (1811-93), kammerherre, hofjægermester, til Steensgaard, 55: 6.8., 72: 30.6.
- Leuning, Carl L. (1820-67), jurist, 51: 5.9 6.9.
- Levassor, Pierre (1808-70), fr. komiker, 50: 1.7.
- Leverson, Hester R. s mor, 52: 2.7 21.7 20.8, 54: 24.5 31.5.
- , George B. C., slægtning til Hester Rothschild, 52: 16.6, 54: 25.6 3.7.
- , G. B. C. L's hustru, 54: 3.7.
- , Montagu, antagelig Hester R. s bror, 52: 18.7 21.7 22.7 27.7, 54: 25.5 28.5 1.6 3.6 4.6 24.6.
- Levin, Mrs., g.m. M.L., 51: 20.8 1.9, 54: 3.6, **K** 54: 10.7.
- , Harry, eng., 54: 3.6.
- , Martin (1818-75), G. s fætter, købmand i London, 51: 26.7 27.7 30.7 1.8 9.8 14.8 20.8 24.8 1.9 4.9 7.9 9.9, 52: 17.6 9.8 13.8, 54: 23.5 3.6 4.6 9.6 10.6 14.6 15.6 18.6 19.6 22.6 23.6 1.7 2.7 5.7 7.7 10.7.
- Lewis, eng. maler, 51: 4.9.
- Levy, (fam.), 59: 4.3.
- , Maurice, eng. musiker, 54: 29.6 10.7.
- Levyson, ty., 54: 7.7.
- , Desiré, 63: 30.7.
- , Marinus, fra Gent, 52: 24.7.
- Levysohn, Ph., 50: 29.5.
- Lewy, 47: 21.8.
- Lucas van Leyden (1494-1533), nederl. maler, kobberstikker og teg-

- ner, 47: 10.6.
- Lichfield, Miss, eng., 52: 4.8, 54: 26.5.
- Lichnowsky, Felix (1814-48), fyrste, ty. politiker, 50: 18.6.
- Lichtenstein, øst. fyrste, 55: 1.7.
- Liénard, fr. træskærer, 51: 6.9.
- Liesmann, Mdm., 55: 28.6.
- Linck, arkitekt, 47: 17.4 27.4 5.5.
- Lind, Jenny (1820-87), sv. sangerinde, 55: 20.7.
- Lindholm, kammerjunker, 47: 21.8.
- Line (Levin?), Martin L.s søster, 51: 26.7.
- Liotard, Jean Etienne (1702-89), schweizisk maler, 46: 5.11, 51: 3.9.
- Liszt, Franz (1811-86), ung. komponist, **K** 46: 20.11, 59: 3.3.
- Littrow, Carl Ludwig v. (1811-77), østr. astronom, 46: 16.11 25.11 2.12 5.12 9.12 11.12.
- , fru v., 46: 21.11.
- Livia, 47: 13.2.
- Livia (58 f.Kr. – 29 e.Kr.), kejser Augustus' hustru, 47: 9.3.
- Livius, Titus (59 f.Kr.-17 e.Kr), romersk historieskriver, 47: 23.1.
- Lorck, Carl Berendt (1814-1905), boghandler og forlægger, 46: 13.10.
- , Jørgen Heinrich (1810-95), bataillonskirurg, 51: 14.7.
- Lorentzen, krydsbetjent, 54: 18.8.
- Lorenzo, ital. 47: 27.4.
- Lorraine, Claude, egl. C. Gellée (c. 1600-82), fr. maler og raderer, 47: 5.2, 51: 22.8.
- Lortzing, Albert (1801-51), ty. komponist, 46: 12.10.
- Louise (1812-50), dronning af Belgien, g.m. Leópol'd I, 43: 27.11.
- Loverden, Pryse, eng. parlamentsmedl., 54: 26.6.
- Lubiczka, 46: 3.12.
- Lucca, G.s italiensklærer, 47: 29.1 30.1 1.2 2.2 3.2 4.2 17.2.
- Luders, dr., 51: 15.7.
- Ludvig, ven af Martin Levin, 51: 7.9.
- Ludwig I (1786-1868), konge af Bayern, 47: 1.3 **K** 47: 22.8.
- Ludvig Filip I af Orleans (Louis Philippe) (1773-1850), fr. konge, 43: 31.10, 47: 22.8 52: 10.7.
- Luisa, hertuginde af Montpensier (1832-97), g.m. hertugen af M., 52: 10.7.
- Lumley, Miss, eng., 52: 15.7.
- , Benjamin (1811-75), eng. teaterleder, 52: 19.8, 54: 29.5 30.5 2.6 20.6 23.6 24.6 28.6 9.7.
- Lund, Mr., 51: 20.8.
- , Johan Ludwig Gebhard (1777-1867), maler 47: 1.3.
- Lunde, sv. dr., 47: 6.1 11.1.
- , Anders Christian (1809-86), maler, i Rom 1842-47, 47: 2.2 14.2 17.2 20.2 28.2 2.4 3.3 17.5.
- Luther, Martin (1483-1546), ty. reformator, 46: 13.10, 47: 17.1 20.8.
- Luvini, Giacomo (1795-1862), schw. politiker, **K** 47: 20.7.
- Lyonnet, Henry, fr. skribent, **K** 43: 2.11.
- Læssøe, Thorald (1816-78), maler, boende i Rom 1844-57, 47: 22.1.
- Löwe, Ludwig (1794-1871), østr. skuespiller, 46: 17.11.
- Løvenskiold, Severin (1777-1856), statholder i Norge, 49: 7.6 4.7.
- Loewy, Albert (1816-1908), eng. rabbiner ved West London Syna-

- gogue, 52: 29.6 17.7 24.7 25.7
7.8, **K** 52: 22.7.
- Macdonald, Lawrence (1799-1878),
eng. billedhugger, 47: 16.1.
- Machiavelli, Niccolò di Bernardo dei
(1469-1527), florentinsk stats-
mand, 46: 31.12.
- Maclise, Daniel (1811-70), eng. ma-
ler, 51: 3.9.
- Magnin, J. V., fr. udstiller på ver-
densudstillingen, 51: 27.8 28.8
5.9.
- Magnus, Jens Zetlitz, herredsfoged i
Nedernæs Amt, 73: 16.7 9.8.
- Maidstone, eng. politiker, 52: 7.7.
- Maimonides (1135-1204), jødisk fi-
losof og systematiker, 52: 16.7
22.8.
- Major, Herman Wedel (1814-54),
no. læge, leder af et hjem for
sindslidende, 49: 24.7 1.8.
- Mannheimer, 54: 3.6.
- , Ed., søn af I. N. M., 46: 13.11
15.11 2.12.
- , Isaac Noah (1793-1865),
danskf. jødisk reformleder, rabbi-
ner i Wien, 46: 13.11 14.11 17.11
21.11 28.11 4.12 5.12 11.12, 55:
24.7, **K** 46: 2.12.
- March, Francis Andrew (1825-
1911), am. filolog og pædagog,
46: 29.10.
- Marenholtz, Bertha v. (1810-93), f.
v. Bülow, ty., 50: 9.6.
- Maria, 47: 18.9 20.9.
- , af Medici (1573-1642), dron-
ning af Frankrig, 43: 4.12.
- , storfyrstinde af Rusland, 46:
9.12.
- Anna Caroline; (1803-84), kej-
serinde af Østrig, datter af kon-
gen af Sardinien Vic. Eman. I,
g.m. Ferdinand I (1793-1875),
46: 13.11.
- Carolina (1752-1814), g.m. Fer-
dinand I (1751-1825) af Begge Si-
cilier, datter af Maria Theresia af
Østrig, 47: 25.4.
- Christina (1808-78), sp. enke-
dronning, Ferdinand VII's dron-
ning, 47: 3.6.
- Christine, ærkehertuginde af
Sachsen-Teschen (1742-98), g.m.
hertug Albrecht af S.-T. 46:
15.11.
- Isabella af Spanien, dronninge-
moder i Neapel, 47: 30.4.
- Theresia af Østrig (1638-1683),
dronning af Frankrig, 46: 19.11.
- Marianna (og hendes mand), 47:
10.2.
- Marie, Mlle, 50: 8.7.
- Amélie (1751-1825), g.m. Lud-
vig Filip, datter af Ferdinand I,
konge af Begge Sicilier, 52: 10.7.
- Antoinette (1755-93), dronning
af Frankrig, 46: 19.11.
- Stuart (1542-87), skotsk dron-
ning, 52: 6.8, **K** 43: 17.11.
- Marietto, Sign., ital., 46: 23.12.
- Mario, Guisepppe (1810-83), ital.
sanger, 51: 28.8.
- Marks, David Woolf (1811-1909),
eng. rabbiner, professor ved Uni-
versity College, 52: 22.7 31.7 1.8
2.8 18.8, **K** 52: 17.7.
- , Mrs., 52: 31.7.
- Marocchetti, Carlo (1805-68), ital.
billedhugger, baron, 47: 9.6.
- Marr, (Karl Marx?), 47: 25.2.
- , hr., søn af Heinrich M., 46:
9.10 10.10, **K** 46: 13.10.
- , Heinrich (1797-1871), ty. skue-

- spiller, 46: 13.10 19.10 21.10, 55: 2.7.
- Marryat, Frederic (1792-1848), eng. forfatter, **K** 52: 24.8.
- Marschner, Heinrich August (1795-1861), ty. komponist, **K** 46: 25.10.
- Marsdon, Henry, eng. skuespiller, 51: 29.8.
- Marstrand, Wilhelm (1810-73), maler, 47: 7.2 28.2, 55: 26.7.
- Martinetti, contessa, 47: 22.2 21.3 1.4.
- Marx og hustru, 55: 11.7 12.7 13.7. –, Karl (1818-83), ty. socialistisk filosof, 47: 25.2(?), **K** 51: 1.8, 54: 12.6.
- Mary, 51: 22.8.
- Mastermann, eng. politiker, 52: 8.7.
- Mathesius, hr., ty., 50: 11.6.
- Matheson, James, eng. MP, **K** 51: 22.8.
- Mathys, schw. politiker, **K** 47: 23.7.
- Matsys, Quintin (1465/66-1530), flamsk maler, 43: 29.11 6.12, 46: 5.11.
- Maudsley (& sønner), eng. ingeniører, 52: 13.7.
- Mauksch, ung., 51: 31.8.
- Mawson, S. M., eng. kunst-importør, 52: 15.7 27.7, 54: 24.5 28.5 10.7.
- Maximilian, Mdm., ty. sangerinde, 50: 2.6.
- Mazzini, Giuseppe (1805-72), ital. revolutionær, 51: 9.8 4.9 6.9, **K** 51: 2.9.
- Meier og frue, 52: 10.6.
- Meining, udstiller ved verdensuds., 51: 30.7 31.7.
- Meinung, 52: 19.8.
- , Conrad Robertus (1805-73), kaptajn, ty., 50: 2.6 27.6 1.7 3.7 5.7 6.7.
- Mejdell, Ditmar (1826-1900), no. redaktør, **K** 49: 31.7.
- Melbye, Anton (1818-75), maler, levede i Paris 1847-58, 50: 11.7 12.7 13.7 14.7 15.7 18.7 19.7.
- , Alice (1830-1913), 50: 14.7 19.7.
- Melchior, Moritz (1816-84), 46: 11.10.
- Meldola, David (1797-1853), rabbiner i London, **K** 52: 17.7.
- Meltzen, 55: 29.6.
- Memi, Simon, maler, 43: 29.11.
- Memmi, Lippo (beg. 1300-tallet), ital. maler, 47: 5.2.
- Mendelssohn, Moses (1729-86), jødisk filosof, 52: 16.7 25.7.
- Mendelssohn-Bartholdy, Felix (1809-47), ty. komponist, sønnesøn af Moses M. 52: 5.8.
- Mengs, Anton Rafael (1728-79), ty. maler, 46: 5.11 13.11, 51: 22.8.
- , Julie, ty. malerinde, søster til A. R. M., 46: 5.11.
- Mercadante, Saverio (1795-1870), ital. komponist, 47: 17.4.
- Merode, Charles Ghislain (1763-1830), belg. adelsmand, fr. senator, 43: 27.11.
- Messendi, Francesco, forpagter hos Borghese, 47: 22.3.
- Messler, 50: 2.7 6.7 8.7.
- Metella, Cecilia, romerinde, datter af Q. Cæcilus Metellus, g. m. Crassus, 47: 19.2 19.3.
- Metternich, Klemens (1773-1859), østr. statsmand, g. m. Melanie Zichy-Ferraris, 46: 3.12.

- Meydingen, fru, 73: 16.7.
- Meyen, Eduard (1812-70), ty. dr., 50: 8.6. 11.6.
- Meyer, 51: 26.7. 29.7 30.7.
 –, 52: 17.7 19.7 1.8.
 –, eng., 54: 9.6.
 –, ty. sangerinde, 46: 20.10 25.10.
 –, ty.-eng., 50: 29.5.
 –, søn af B. A. M., 43: 16.11.
 –, B. A., kunst- og papirhandler, **K** 43: 16.11.
 –, Bernhard (1810-74), schw. advokat, **K** 47: 20.7.
 –, Ernst (1797-1861), maler, levede i Rom, 46: 5.11, 47: 11.1 22.1 7.2 8.3 20.3 21.3.
 –, Esther (1816-1908), G.s kusine, 50: 6.7.
 –, Jacob, logivært, 52: 19.8, 54: 27.5 13.6.
 –, Leo, 51: 28.7.
 –, Lyon J., eng. læderhandler, **K** 52: 19.8.
 –, Rahel, doktorfrue, 50: 7.6 9.6.
- Meyerbeer, Jacob Liebmann (1791-1864), ty.-jødisk komponist, (også kaldet Giacomo), 46: 12.12, **K** 50: 2.6, 55: 5.7 23.7.
- Meyers, Barnett (1814-89), eng. fabrikant, 51: 9.8, 52: 1.7 3.7.
- de Meza, Christian (1792-1865), officer, 51: 20.7. **K** 51: 22.7.
- Mezzofanti, Joseph (1771-1848), kardinal, 47: 18.2 22.2.
- Micha[el], den øverste blandt ærkeenglene, 52: 1.8.
- Michalesi, Josefine (1826-92), ty. sangerinde, 50: 2.6.
- Michelangelo Buonarroti (1475-1564), ital. billedhugger, maler og arkitekt, 43: 6.12, 46: 31.12, 47: 4.2 7.2 20.2, 51: 11.8, 55: 31.7.
- Mignet, Thiers, grundlægger af avisen *Le National*, **K** 50: 10.7.
- Minola, Nicolo, hukommelseskunstner i England, 52: 4.7.
- Mirate, Sign., 46: 13.11.
- Miro, Don, sp., 52: 5.8.
- Mithridates VI Eupator (f. c. 132), konge i Pontos 120-63 f.Kr., 47: 11.3.
- Moe, Jørgen (1813-82), no. forfatter og folkeeventyroptegner, 49: 10.7 25.7 23.7, **K** 49: 19.7.
- Molbech, Christian Knud Frederik (1821-88), forfatter, 47: 1.6.
- Moldenhauer, Peter Wilhelm (1800-64), guldsmed, 47: 9.1 11:1 26.1 27.1 29.1 12.2 17.2, 51: 19.8 22.8, **K** 51: 9.8.
- Molesworth, W., Sir (1810-55), eng. politiker, 54: 5.7.
- Mollin, Johan Peter (1814-73), sv. billedhugger, 47: 9.1 10.1 3.6, 51: 5.8.
- Moltke, greve, 47: 9.4 10.4 11.4.
 –, Ludvig (1790-1864), ambassadør i Paris 1846-56, 50: 22.6 27.6 29.6.
- Mommsen, Karl Johan Tycho (1819-1900), ty. videnskabsmand, bror til Theodor M., 47: 26.4 3.5 6.5, **K** 47: 1.5.
- Monaldeschi, Giovanni, markis af (d. 1659), ital. eventyrer, **K** 47: 27.2.
- Monsen, Christian Martin (1815-52), no. forfatter, 49: 23.7.
- Monsigny, Pierre Alexandre (1729-1817), fr. komponist, **K** 43: 23.11.
- Montalembert, Charles de (1810-70), greve, fr. journalist og politi-

- ker, 50: 9.7.
- Montalivet, Marthe-Camille Bachasson de (1801-80), fr. greve og politiker, 43: 18.11.
- Montefiore, Moses, Sir (1784-1885), jødisk filantrop, 52: 16.7, **K** 52: 31.7.
- Montez, Lola (1816-61), skotsk danserinde, Ludvig I's elskerinde, 47: 22.8.
- Montpensier, Antoine d'Orleans, hertug af (1824-90), g.m. Luisa, 52: 10.7.
- Moore, eng., 52: 13.8.
- Moreau, Louis-Isidore-Eugène Lemoine (f. 1806), fr. forfatter, **K** 50: 1.7.
- Morosini, doge i Venedig, 46: 23.12.
- Mortier de Fontaine, Mdm., sangerinde, lærerinde, 52: 7.7.
- , Henry Louis Stanislas (1816-83) fr.-polsk pianist, 46: 21.11 6.12 7.12, **K** 52: 7.7.
- Moses, grundlægger af jødedommen, 52: 22.7 1.8.
- Motzlau, fru, fru Tanbergs plejedatter, 73: 16.7.
- Mozart, Wolfgang Amadeus (1756-91), østr. komponist, 46: 15.11, 54: 29.6, **K** 46: 20.10, 47: 21.9, 50: 4.6.
- Muhr, ty. udstiller på verdensudstillingen, 51: 29.8.
- Mulready, William (1786-1863), eng. maler, 51: 3.9.
- Munch, frk., 59: 8.3 10.3 11.3 12.3 15.3.
- , Andersen (1811-84), no. digter, 47: 4.1 7.1 8.1 9.1 12.1 13.1 20.1 21.1 25.1 27.1 29.1 1.2 2.2 7.2 11.2 14.2 18.2 19.2 25.2 5.3 6.3 11.3 15.3 18.3 24.3 27.3 4.4 5.4 7.5 9.5 12.5 13.5, 49: 5.7 7.7 12.7 26.7 2.8 23.7, 59: 8.3 10.3 11.3 12.3 15.3, **K** 49: 7.6 6.7 8.7 22.7 29.7.
- , Charlotte (1824-50), g.m. A.M., 47: 4.1 7.1 8.1 9.1 12.1 13.1 20.1 21.1 27.1 29.1 2.2 7.2 11.2 14.2 18.2 19.2 25.2 5.3 6.3 11.3 15.3 18.3 24.3 27.3 4.4 5.4 7.5 9.5 12.5 13.5, 49: 5.7 12.7, **K** 49: 7.6 6.7 22.7.
- , Peter Andreas (1810-63), no. historiker, fætter til A.M., 49: 24.7 29.7.
- Munk, 54: 18.8.
- Murat, Gioacchino (Joachim) (1767-1815), konge af Neapel 1808-15, Napoleons svoger, 43: 21.11 47: 23.4, 59: 14.1.
- Murillo, Bartolomé Estéban (1618-82), sp. maler, 43: 29.11, 46: 20.11.
- Musard, Philippe (1793-1859), fr. dansekomponist, **K** 43: 19.11.
- Museet, Alfred de (1810-57), fr. forfatter, 50: 17.7.
- Mussurus, tyrkisk ambass. i London, 52: 7.7.
- Muyden, Alfred (1818-98), schw. maler, i Rom 1842-48, 47: 8.2.
- Myers, A.N., eng., 54: 17.6 27.6 29.6.
- Müller, ty., 47: 8.2.
- , J.A. (1805-81), toldinspektør, 54: 14.8 18.8.
- , Lüdge, ty., 53: 23.6 24.6.
- Münch-Bellinghausen, Eligius Franz Joseph, friherre v. (1806-71), ty. forfatter, pseudonym: Friedrich Halm, **K** 46: 5.11.
- Møller, 47: 2.2 14.2.

- , (den unge), 54: 27.5.
 –, fru, 73: 16.7 9.8.
 –, C., forretningsmand i London, 51: 1.8 5.9 7.9, 52: 15.6 27.6 3.7 11.7 25.7 4.8 14.8 19.8, 54: 11.6.
 –, Peder Ludvig (1814-65) forfatter, 43: 23.11 4.12, 46: 5.11 14.11, 49: 8.7, 50: 5.6 9.6 11.6 12.6 13.6, 74: 24.4, **K** 43: 14.10 30.10 31.10 4.11 5.11 7.11 13.11, 47: 9.8, 50: 28.6.
 Maag, prokurator, og frue, 73: 16.7.
- Napoleon I Buonaparte (1796-1821), fr. kejser, 43: 21.11, 46: 19.11, 47: 8.6, 51: 11.8, 52: 16.8, **K** 43: 17.11, 46: 15.11, 47: 23.4 17.7, 52: 26.7.
 –, II (1811-32), Napoleon I's søn, 46: 19.11, 51: 8.9.
 –, III, Charles Louis N. Bonaparte (1808-73), Napoleon I's brorsøn, Frankrigs præsident 1848-52, kejser 1852-70, 50: 7.7 18.7., 52: 27.7, 54: 23.5, 59: 9.2 1.3 11.3 17.3, **K** 50: 27.6.
 Narváez, Ramón Maria (1800-68), sp. general og statsmand, 43: 12.11.
 Nash, Charles, eng. skolemand, 52: 5.8 7.8 9.8 11.8.
 Nathan, Mr. (og Mrs.) eng., 54: 8.6 24.6.
 Nathansen, 46: 14.11.
 Nathanson, eng., 51: 30.7.
 –, Mendel Levin (1780-1868), købmand, nat.øk. forfatter og redaktør, 54: 26.6.
 Naylor, John William, udstiller fra Kbh., 51: 5.8.
 Nefftzer, Auguste (1820-76), fr. journalist, 50: 10.7 17.7.
 Negrelli, kat. præst, 53: 16.6.
 Nelli, 47: 12.2.
 Nelson, Horatio (1758-1805), eng. admiral, 51: 20.8 21.8 7.9 8.9.
 Nemours, Louis Charles Philipp d'Orleans, hertug af (1814-96) fr. prins, søn af Ludvig Filip, g.m. Victoria af Sachsen, 47: 22.8, 52: 10.7.
 Nepomuk, Johannes (c. 1330-1383), Böhems værnehelgen, 46: 10.11.
 Nestroy, Johann (1810-62) østr. dramatiker og forfatter, 46: 14.11, **K** 46: 8.11 10.12.
 Neugebauer, ty., 53: 28.6.
 –, geheimeråd, 59: 18.2.
 Neumann, Luise (1817-1905), østr. skuespillerinde, 46: 17.11.
 Newton, Gilbert Stuart (1795-1835), am.-eng. maler, 51: 3.9.
 Niccolò III (1384-1441), hertug, 46: 27.12.
 Nicholson, Renton (1809-61), eng. taskenspiller, 51: 30.8.
 Nicolaisen, Hans, 55: 5.8.
 Nielsen, skuespillerinde i Norge, 49: 27.7.
 –, cand., 55: 7.8.
 –, Knud Chr. (1798-1872), G.s lærer ved v. Westens inst., 47: 20.2 25.4.
 Nikolaj I (1796-1855), zar af Rusland, 47: 30.4.
 Nina, 46: 29.11.
 Nissen, Henriette (1819-79), sv. sopran, g.m. Siegfried Salomon, komponist, 54: 6.6 24.6 29.6, **K** 54: 21.6.
 Norbert (1082 el. 85-1134), stifter af Præmonstratenserordenen, helgen, 46: 10.11.

- Nordheim, 54: 19.5 22.5 27.5, 55: 27.6.
- Normanby, Constantine Henry Phipps, 1. markis af (1797-1863), eng. ambassadør i Frankrig, 47: 2.3.
- Nothomb, Jean Babtiste (1805-81), belg. statsmand, 43: 27.11.
- Norton, eng., 52: 16.7.
- Novalis, pseudonym for Friedrich v. Hardenberg (1772-1801), ty. digter, 47: 9.4.
- Novelli, Pietro (1603-47), ital. maler, 47: 27.4.
- Novello, Clara Anastasia (f. 1818), eng. sangerinde, 52: 12.7.
- Nyblæus, Gustaf (1816-1902), sv. officer, fægtelærer, 50: 5.6.
- Nygaard, fru, f. Maag, 73: 16.7.
- Nyholm, Nicolai (1788-1874), agent, 51: 26.7.
- Nyrop, Camillus (1811-87), instrumentmager, udstiller ved verdensuds., 51: 29.7.
- Oakley, eng. maler, 51: 4.9.
- Ochsenbein, Johann Ulrich (1811-90), schw. politiker, 47: 22.6, K 47: 5.7 23.7 31.7.
- O'Connell, Daniel (1775-1847), irsk patriot, 47: 22.5.
- Odier, Charles (1804-81), schw. forretningsmand, 47: 15.6 16.6.
- O'Flaherty, irsk, 52: 13.7.
- O'Keef(f)je, John (1747-1833), eng. dramatiker, K 46: 30.10.
- Olsen, Rolf (1818-64), no. forfatter, bidrager til »Morgenbladet«, 49: 31.7 1.8.
- O'Niell, Henry (1817-80), eng. maler, 51: 4.9.
- Oppenheim, ty. arkitekt, 63: 31.7.
- Osborne, eng., 52: 18.7.
- Oscar I (1799-1859), sv.-no. konge, 49: 7.6 23.7 26.7 1.8 2.8 23.7, K 49: 31.7.
- Osten, Anton, friherre Prokesch v. (1795-1876), senere greve, østr. diplomat, videnskabsmand og forfatter, 46: 14.11.
- Otto, Carl (1795-1879), læge, 54: 20.8.
- , Carl Chr. (1817-75), hukommelseskunstner, 52: 4.7, 54: 4.6.
- Ottokar II (d. 1278), konge af Böhmen, hertug af Øststrig til 1276, 55: 17.7.
- Overbeck, Friedrich (1789-1869), ty. maler, 47: 28.3.
- Oxholm, Marie S.F. (1815-99), f. von Krogh, g.m. W.T.O., 54: 1.6.
- , Waldemar Tully (1805-76), da. udsending i London 1854-57, 54: 23.5 1.6.
- Paër, Ferdinando (1771-1839), ital. komponist og dirigent, 46: 15.11.
- Paisiello, Giovanni (1740-1816), ital. komponist, K 47: 4.2.
- Palaczky, Francek (František Palacky) (1798-1876), tjekkisk historiker, politisk leder, 46: 1.11.
- Palladio, Andrea (1508-80), ital. arkitekt, 59: 28.2.
- Palm, Gustav Wilhelm (1810-90), sv. maler, i Rom 1841-51, 47: 5.1 7.2 19.5.
- Palmerstone, Henry John Temple, Viscount, (1784-1865) eng. statsmand, 52: 8.7 25.7.
- Pantchoulidzeff, Sophia, russ., 55: 21.7, K 55: 17.7.
- Paolo, Giovanni di (1404?-82), ital.

- maler, 74: 24.4.
- Pappenheim, Gottfried Heinrich (1594-1632), greve, kat. feltherre under 30-årskrigen, 46: 10.11.
- Paque, violoncellist, 54: 29.6.
- Parisina Malatesta, g.m. Niccolò III, 46: 27.12.
- Parker, eng. embedsmand, 52: 7.7.
- , John William (1792-1870), eng. forlægger og bogtrykker, 52: 19.6.
- Pasqué, Ernst (1821-92) ty. baryton, 46: 20.10 25.10.
- Passerini, ital., 47: 30.7.
- Pauline, fr., 50: 30.6 3.7.
- Paulus, apostel, 47: 6.1 19.2, 55: 26.7.
- Peel, Sir Robert (1788-1850), eng. statsmand, 50: 4.7, **K** 47: 5.7, 52: 8.7.
- , Sir Robert (1822-95), søn af Sir Robert P., **K** 47: 5.7.
- Peine, 51: 7.9.
- , ty., bror til Beerman P., 53: 17.6.
- , Beerman (1814-73) ty. læge, 46: 10.10, 50: 31.5 1.6 3.6, 53: 17.6.
- Perikles (c. 494-429 f.Kr.), athensk statsmand, 51: 11.8.
- Perrett, Miss., eng., 54: 2.6 6.6 28.6 29.6 1.7 4.7.
- Perry, udstiller på verdensudstillingen, 51: 28.8.
- Perseus (d. 68 f.Kr.), konge af Makedonien, 47: 6.1.
- Perugino, Pietro Vannucci (1446-1523), ital. maler, 47: 15.1 4.2 5.2.
- Pescantini, Federigo (1802-75), ital. revolutionær, 47: 4.1 7.1 8.1 11.1 12.1 18.1 19.1 20.1 23.1 25.1 28.1 30.1 31.1 10.3 15.6 20.6 25.6 27.7, **K** 47: 28.7.
- Peter, apostel, 47: 6.1 19.2, 49: 8.7.
- Peter Wenceslaus (1745-1829), tjek. (dyre-)maler, 47: 26.1.
- Peters, dr., 47: 19.4.
- Petersen, Pfennigemeister, 51: 23.7.
- , kommerceråd, 52: 1.7.
- , væver, 55: 5.8.
- , oberst, kæmner, 73: 16.7.
- , Mogert, 50: 7.7 9.7 10.7 12.7 14.7 18.7.
- Peto, eng., 52: 13.7.
- Petzholdt, Ernst Christian (1805-38), maler, 47: 21.3.
- Phidias (beg. 5. årh. f.Kr.), gr. billedhugger, 43: 30.11, 55: 31.7.
- Philibert, Emanuel, 47: 9.6.
- Philipsen, 52: 10.6.
- Philipson, Aron, 47: 13.6.
- Piguet, pastor, 47: 20.6.
- Pinquez, Jacob Nathan (1814-76), dr., 51: 17.7.
- Pinturicchio, Bernardino di Betto (1454-1513), ital. maler, 47: 10.3 16.3 1.4.
- Piron, Mdm., 50: 12.7.
- Pisani, ital. baron, 47: 4.5.
- , Vettore (1324-80), ital. admiral, 59: 29.1.
- Pius 7. (Giorgio Barnaba Chiarromonti) (1742-1823), pave 1800-23, 47: 15.1.
- Pius 9. (Mastai-Ferretti) (1792-1878), pave 1846-78, 47: 13.1 18.1 10.3 15.3 26.3 1.4 5.4 31.5, **K** 52: 8.8.
- Platen, Baltazar Bogislaus (1766-1829), greve, no. statholder, 49: 23.7.
- Platon (427 f.Kr.-347 f.Kr.), gr. fi-

- losof, **K** 47: 2.4.
- Platone, rus., 47: 19.3 24.3 28.3 31.3.
- Plinius d. y. (61-114), rom. embedsmand og skribent, 52: 13.7.
- Plötz, 55: 31.7.
- Podibrad, Georg (1420-71), bøhm. konge 1458-71, 46: 10.11.
- Polak, dr., 55: 10.7.
- Pollak, Leopold (1806-80), østr. maler, 46: 14.11.
- Pollet, østr. skuespillerinde, 55: 24.7. 25.7.
- Ponsard, François (1814-67), fr. forfatter, **K** 50: 22.6.
- Ponso, Morris Joseph, eng. købmand, 52: 28.7.
- Pontoppidan, Hendrik (1814-1901), generalkonsul i Hamburg, 50: 31.5 3.6 6.7, 58: 24.12.
- Pope, Alexander (1688-1744), eng. digter og kritiker, 52: 8.8.
- Popper, Isidor (1816-84), ty. maler og litograf, 50: 1.6.
- Poulsen, 51: 15.7.
- Poultney, eng. skolemand, 52: 9.8.
- Poussin, Gaspard (1613-75), fr.-ital. maler, 47: 24.2 23.3, 51: 22.8.
- Powers, Hiram (1774-1849), am. billedhugger, 51: 2.9.
- Pozzi, Signora, ital., 47: 21.1 18.2 27.2 3.3 12.3 28.3 2.6 4.6.
- Praslin, hertug, hertuginde, fr., 47: 22.8.
- Praxedis, romersk helgeninde, 47: 13.3, 55: 21.7.
- Praxiteles (4. årh. f.Kr.), gr. billedhugger, 47: 11.3.
- Premary, J. de, fr. vaudevilleforfatter, **K** 46: 6.11.
- Preu, Juliette, 55: 23.7.
- Price, eng. fabrikant, 52: 19.7.
- Prideaux, Miss, udstiller på verdensudstillingen, 51: 28.8.
- Printz, Christian August (1819-67), no. maler, 49: 8.7.
- Prior, Fräulein, 53: 21.6.
- Proudhon, Pierre Joseph (1809-65), fr. socialfilosof, 51: 4.9.
- Puliti, Leo (1818-75), 46: 30.12 31.12.
- Pörnbacher, Karl, udgiver af Hebbels værker, **K** 43: 13.11.
- Racine, Mlle., 43: 14.10 6.11.
- , Jean (1639-99), fr. digter, **K** 43: 14.10.
- Rademacher, 55: 30.6.
- Radowitz, Joseph Maria v. (1797-1853), preuss. general, udenrigsminister, 50: 18.6.
- Rafaël (Raffaello Santi da Urbino) (1483-1520) ital. maler og arkitekt, 43: 28.11 4.12 6.12, 46: 20.11 31.12, 47: 12.1 15.1 18.1 25.1 5.2 17.3 27.4 20.5 10.6, 51: 22.8, 54: 26.5.
- Rahe, Carl (1812-65), øst. maler, 55: 26.7, 59: 19.1 27.2 28.2 3.3 5.3 6.3 8.3 9.3 10.3.
- Raimund, Ferdinand (1790-1836), østr. dramatiker og skuespiller, 46: 20.11.
- Rambuteau, Claude-Philibert, Barthelot de (1781-1869), fr. greve, 43: 28.11.
- Ramus, Jonas (1649-1718), no. historiker, g.m. Anna Colbjørnsen, **K** 49: 12.7.
- Randolph, Wilhelmina, udstiller på verdensudstillingen, 51: 28.8.
- Rasmussen, sv. matros, søn af Niels Rasmussen, 47: 4.5 5.5.
- Ravelli, 47: 29.1.

- Redgrave, Richard (1804-88), eng. genre- og landskabsmaler, 51: 3.9.
- Ree, Julius (1817-74), købmand, og frue, 54: 12.8 13.8.
- Reedtz, Holger (1800-57), diplomat, udsending til fredsforhandlingerne i Berlin, 50: 4.6.
- Reeves, John Sims (1822-1900), eng. sanger, 52: 12.7.
- Reike, fru, 55: 30.7.
- Reinhart, Johann Christian (1761-1847), ty. maler og kunsthandler, 47: 24.1 25.2.
- Reiss, ty. kapellan, 53: 24.6 25.6.
- Reissiger, Karl Gottlieb (1798-1859), ty. komponist, **K** 46: 4.11.
- Rembrandt Harmensz van Rijn (1606-69), holl. maler, 43: 28.11 30.11 4.12, 47: 5.2 10.6, 51: 22.8.
- Rempp, Michel, fr. journalist, G.s ven, 50: 25.6 27.6 28.6 30.6 7.7 9.7 10.7.
- Remy, de, Consigliere di Imp. tribunale, 46: 20.12.
- Reni, Guido (1577-1642), ital. maler, 47: 12.1 27.1 5.2 20.2 3.3 18.4, 51: 22.8.
- Reuss-Schleiz-Gera, Henrik XIV af (f. 1832), og frue, **K** 47: 19.9.
- Reventlow, den unge greve, 50: 24.6.
- , Ferdinand Carl Otto (1803-75), lensgreve, geheimeråd, 47: 30.8.
- , Frederik Ditlev (1791-1851), greve, dansk ambass. i London, 51: 31.7 3.8 5.8 8.8.
- Reynolds, Joshua (1723-92), eng. maler, 51: 22.8 3.9.
- Ricardo, eng. ? 52: 6.8.
- Richardson, eng. politiker, 52: 13.7.
- Riedel, August (1799-1883), ty. maler, 47: 22.1 3.2 20.3 21.3 26.3, **K** 47: 24.3 2.4.
- Rienzi, Cola di (1313-54), romersk tribun, 47: 24.1 22.8.
- Rietschel, udstiller på verdensudstillingen, 51: 29.8.
- Rieu, Charles Pierre Henri François (1820-1902), senere prof. i filosofi ved Cambridge, 46: 25.11 30.11.
- Rimini, Giovanni Francesca da (d. 1470), ital. maler, 74: 24.4.
- Riquetti, ital., 59: 1.2 2.2 18.2 6.3 16.3.
- Robert, Leopold (1794-1835), fr. maler, 55: 31.7.
- Robespierre, Maximilien Marie Isodore de (1758-94), fr. revolutionspolitiker, **K** 47: 21.6.
- Robinson, 46: 17.10.
- , eng. skuespiller, 51: 29.8.
- , eng. fam., 52: 29.7.
- Roeskilde, Caroline (1797-1875), G.s tante, f. Davidsen, 51: 17.7 19.7, 52: 25.8.
- Rohde, Niels Frederik Martin (1816-86), maler, 47: 2.2 14.2 17.2 28.2.
- Romanin, Samuele (1808-61), historiker, 59: 18.2 20.2.
- Romano, Giulio (c. 1492-1546), ital. maler og arkitekt, 47: 15.1.
- Roner (Ronner), Karl, friherre von Ehrenwerth (d. 1851), 59: 11.3.
- Rosa, Salvatore (1615-73), ital. maler, raderer og skribent, 47: 18.2, 51: 22.8.
- Rosalba, Caroline, malerinde, 46: 5.11.
- St. Rosalia (12. årh.), datter af Vilhelm den Gode, 47: 28.4.

- Rosenkilde, Anna, f. Paaske (1825-85), g.m. A. R., 49: 27.7, 55: 2.7 3.7 4.7 5.7 7.7 15.7 18.7, **K** 55: 16.7.
- , Adolph (1816-82), skuespiller, 49: 25.7 29.7 31.7, 55: 2.7 3.7 4.7 15.7, **K** 49: 27.7.
- Rosenørn-Teilmann, Theodor (1817-79), kamerherre, 73: 16.7.
- Rosina, ital., 47: 11.4.
- Rossini, Gioacchino (1792-1868), ital. komponist, 47: 4.5, 59: 19.3, **K** 46: 30.12, 47: 10.4 12.4 4.5 22.9.
- Rothe, fru, 54: 18.5.
- , fru, f. Nobel, 73: 16.7.
- , Clara, 53: 30.6. 1.7.
- , Ludvig August (1795-1879), professor ved Sorø akademi, g.m. Clara R., 53: 29.6 30.6.
- Rothschild, Mdm., 43: 6.12.
- , Benjamin L.M. (1810-84) eng. diamanthandler, G.s fætter, også kaldet Benjamin Meyer, 51: 7.9 8.9 9.9, 52: 2.7 5.7 8.7 9.7 10.7 14.7 16.7 19.7 20.7 22.7 24.7 28.7 1.8, 54: 24.5 25.5 31.5 3.6 7.6 11.6 16.6 17.6 22.6 24.6, 59: 6.3 16.3 25.6 30.6 3.7 4.7 9.7 10.7, **K** 52: 1.7, 54: 5.6.
- , Hester, L.M.R.s hustru, 51: 7.9 8.9, 52: 1.7 2.7 5.7 6.7 9.7 10.7 14.7 15.7 22.7 28.7 11.8 12.8 13.8 18.8, 54: 26.5 31.5 3.6 11.6 17.6 22.6 26.6 30.6 3.7 4.7 10.7, **K** 52: 16.6 4.7 18.7, 54: 25.5.
- , Lionel de (1806-79), baron, eng. politiker, 52: 8.7 28.7 7.8, 54: 31.5.
- , Salomon (1774-1855), østr. bankier (?), 46: 5.12 12.12, 47: 12.4.
- Rousseau, Jean-Jacques (1712-78), fr. forfatter, 46: 21.11, 47: 12.6 21.6, 74: 24.4.
- Routledge, eng. forlægger, **K** 52: 17.6.
- Rowan, Frederica (1814-82), eng. oversætter, 51: 4.8 8.8 12.8 14.8 15.8 21.8 27.8 3.9, 52: 16.6 19.6 29.6 30.6 3.7 4.7 9.7 15.7 25.7 26.7 30.7, 54: 26.6 28.6 10.7.
- Rubens, Peter Paul (1577-1640), flamsk maler, 43: 27.11 28.11 29.11 30.11 4.12, 47: 5.2 3.3 10.6.
- Rudolph, ty. dr., 47: 9.5 7.6 9.6.
- Ruge, Arnold (1802-80) ty. forfatter og journalist, 46: 14.10 20.10 22.10 23.10 26.10 29.10 31.10 2.11, 47: 25.2 22.3 30.3 22.6 21.8 1.9 2.9 6.9 7.9 8.9 9.9 10.9, 50: 11.6 13.6, 51: 31.8 1.9.
- Rump, von, Fräulein, 53: 13.7.
- Run(c)kel, fru, 50: 31.5, 63: 28.7.
- , Achilles Matthias (1802-66), ty. redaktør, 46: 9.10 10.10, 50: 31.5 1.6 3.6 17.6 18.6, 63: 27.7 28.7.
- Runge, ty., 43: 30.11, **K** 43: 29.11.
- Ruppi, dr., 47: 21.3.
- Russell, John (1792-1878), eng. politiker, 52: 8.7., 54: 4.7.
- , John Scott (1808-82), eng. ingeniør, 54: 27.5.
- Rye, Olaf (1791-1849), general, 49: 15.7, **K** 51: 22.7.
- Ryllo, kristen martyr, 53: 21.6.
- Rüntz, John, assistent for W. Ellis, 52: 22.7.
- Rønnekamp, Christian (1785-1867), godsejer og legatstifter, 51: 29.8.
- Rössler, Constantin (1820-96), ty.

- journalist og politiker, 47: 5.9, **K** 47: 2.9.
- Rötscher, Heinrich Theodor (1803-71), ty. kritiker og skribent, 50: 6.6 10.6.
- Salaman, Annette (d. 1879), søster til Charles S., 52: 4.7 17.7 19.7 6.8 8.8, 54: 29.5 30.5 6.6 12.6 16.6.
- , Charles Kensington (1814-1901), eng. musiker og komponist, 52: 4.7 17.7 24.7 26.7 29.7 9.8 18.8, 54: 29.5 6.6 8.6 19.6 21.6.
- , Kate (1821-56), søster til Charles S., 52: 4.7 17.7 6.8 8.8.
- , Sam. G., eng., 52: 22.7 8.8, 54: 26.6.
- , fru eng., 52 8.8 54: 10.7.
- Salamon, 47: 17.3.
- , damerne, eng., 52: 31.7.
- Sallust, romer fra Pompeii, 47: 16.4.
- Salomon, Geskel (1821-1902), sv. maler, 73: 16.7.
- , Heinrich (f. 1825) ty. sanger, 46: 20.10 25.10.
- , Siegfried, komponist, g.m. Henriette Nissen, 54: 21.6 24.6, **K** 54: 6.6.
- Samuel, 74: 24.7.
- , Mr., eng., 52: 21.8.
- , B., eng., 54: 3.6 17.6 22.6 24.6 1.7 8.7.
- Sand, George (pseud. for Aurore Dudevant), (1804-76) fr. forfatter, 43: 11.11.
- Sandager, no., ansat på farveværk (?), 49: 12.7.
- Saphir, Moritz (1795-1858), ty. forfatter og journalist, 46: 27.11 3.12 5.12 7.12 9.12.
- Sara, Mlle, 50: 13.7.
- Sara(h), fr., 74: 23.4 24.4 25.4.
- Sarpi, Paolo (1552-1623), venetiansk patriot, videnskabsmand, kirkereformator, 59: 20.2.
- Sarto, Andrea del (1486-1531), ital. maler, 47: 5.2.
- Savare, fr. juveler, 47: 12.6 13.6 14.6 17.6.
- Schadow, Wilhelm (1788-1862), ty. maler, 55: 31.7.
- Schaffalitzky de Muckadell, Albrecht Christopher (1800-58) greve, 53: 1.7.
- , Ludovica Augusta J. (1810-68), f. von Bülow, g.m. A.C.S.deM., 53: 1.7.
- Scharffenberg, Paul (1810-82), 53: 2.7.
- Schaffhausen, 47: 8.5.
- Scharenberg, fra Mecklenborg, 47: 15.8 16.8 17.8 19.8.
- Schauffelberg, bedemand, 47: 1.8.
- Scheel, fra Pinneberg, 53: 17.6.
- Scherzer, Johan Georg, øst. dansehale-ejer, **K** 55: 30.6.
- Schiellerup, no., 55: 7.7.
- Schiller, Friedrich v. (1759-1805), ty. digter, 46: 15.10 29.11, 47: 4.9, **K** 46: 1.12 6.12, 47: 16.6, 50: 10.6.
- Schirmer, Heinrich Ernst (1814-87), no. arkitekt, 49: 27.7.
- Schiøtt, August (1823-85), maler, studerede i Paris, 50: 22.6 24.6 26.6 10.7 18.7, 51: 3.8.
- Schlanbusk, no. junker, 49: 23.7.
- Schlegel, August Wilhelm von (1767-1845), ty. filolog, 47: 29.5.
- Schleppegrell, Frederik (1792-1850), general, 49: 15.7, 51:

- 20.7.
- Schloss, Sophie (f. 1822), ty. sangerinde, 46: 22. 10 29. 10.
- Schlüter, Christoph Bernhard (1810-84), ty. digter, prof. i filosofi, **K** 47: 4.9.
- Schmalz, Moritz Ferdinand (1785-1860), teolog, 47: 23. 1.
- Schmidt(s), 47: 22. 4 8. 5.
- Schmidt, 52: 10. 6.
- , fru, ty., 73: 16. 7.
- , løjtnant, 55: 2. 8.
- , schw. soldat, 47: 22. 6.
- , skuespillerinde i Norge, 49: 27. 7.
- , no., 49: 29. 7.
- , Julian (1818-86), østr. redaktør, journalist og litteraturhistoriker, 47: 22. 8 6. 9 8. 9 11. 9, 50: 14. 6 15. 6, 55: 28. 6, 30. 7, **K** 47: 1. 9 2. 9, 55: 30. 6.
- Schnautz, dr., 47: 25. 4.
- Schneider, Heinrich Justus (1811-84), ty. maler, i Rom 1843-45, 47: 24. 2 16. 3 17. 3 19. 3 16. 5 17. 5 23. 5, **K** 47: 24. 3.
- , K. (1822-82), ty. tenor, 46: 12. 10 20. 10.
- , Louis (1805-78), ty. koreograf, **K** 46: 20. 12.
- Scholefield, William (1809-67), eng., 51: 2. 9.
- Scholtz, Julius (1825-93), ty. maler, 55: 28. 7.
- Scholz, Wenzel (1787-1857), østr. komiker, 46: 14. 11 10. 12.
- Schou (brødrene), faldne i krigen 1848, 51: 13. 7.
- , gæstgiver på Kongsgaarden på Helgenæs, 54: 15. 8.
- Schouw, Joachim Fr. (1789-1852), botaniker, politiker, 49: 23. 7.
- Schrader, A., ty. oversætter, forfatter, **K** 46: 6. 11.
- Schrumpf, Augusta Caroline (1813-1900), skuespillerinde i Norge, 49: 27. 7, 73: 16. 7.
- Schubert, Franz (1797-1828), østr. komponist, **K** 46: 20. 11.
- Schuetz, maler, 55: 31. 7.
- Schulhof, dr., 54: 30. 6.
- Schulthess, Heinrich (1813-98), schw. bankier og filantrop, 47: 2. 8.
- Schumacher, Felix (1814-94), kaptajn i neapolitansk tjeneste, 47: 10. 4.
- Schumann, Clara (1819-96), ty. pianistinde, g. m. Robert S. 46: 22. 10.
- , Robert (1810-56), ty. komponist, 46: 5. 12 12. 12.
- Schurz, Carl (1829-1906), ty. journalist, 51: 2. 8.
- Schwab, Christoph Theodor (1821-83), ty., søn af Gustav Benjamin S. (1792-1850) ty. forfatter, 46: 14. 11 27. 11.
- Schwanthaler, Ludwig v. (1802-48), øst. billedhugger, 46: 15. 11.
- Schwartz, Athalia (1821-71), skribent, 51: 12. 8.
- , Wilhelm (1825-78), ty. sanger og lærer, 46: 12. 10.
- Schwartzbach, ty. skuespillerinde, 46: 12. 10.
- Schweigaard, Anton Martin (1808-70), no. prof. i statsøkonomi og statistik, 49: 6. 7 23. 7.
- Schwenzel, 55: 25. 7.
- Schädttler, Otto Henrik (1829-93), kaptajn, 51: 13. 7 14. 7 15. 7.
- Schäffer, dr., 55: 29. 6.
- Schärer, Mdm., 47: 16. 8.

- Scott, Sir Walter (1771-1832), skotsk forfatter, 43: 6.11.
- Scribe, Eugène (1791-1861), fr. forfatter, 47: 17.4, **K** 43: 27.11, 47: 19.5.
- Sc(h)riwaneck, Augustine-Célestine (1825-1910), fr. skuespillerinde, 50: 6.7 8.7.
- Sedaine, Michel Jean (1719-97), fr. dramatisk forfatter, **K** 43: 23.11.
- Seeger, Ludwig (1810-64), ty. forfatter, 47: 2.7 3.4 7.7.7.
- Sehested, Frederik (1815-82), ejer af Broholm, 53: 24.6.
- Seiffert, Carl Friedrich (1809-91), ty. maler, i Italien 1845-47, 47: 4.5.
- Sellon, Lydia, eng., 52: 22.8.
- Selmer, Harald (1814-79), psykiter, 54: 20.8.
- Severus, Septimius, romersk kejser 193-211, 47: 9.1.
- Shakespeare, William (1564-1616), eng. digter, 51: 6.8 26.8 3.9, 53: 19.6, **K** 47: 18.9.
- Shelley, 47: 27.6.
- Shelley, J., eng. politiker, 52: 7.7.
- Shepherd, eng. 52: 13.8.
- Shields, eng. pædagog, 52: 27.7 20.8, 54: 25.5.
- Shoemith, Miss, eng., 52: 4.8.
- Sibbern, Frederik Christian (1785-1872), filosof, **K** 47: 1.3.
- Sick, Emil (1825-64), ty., kancellist i udenrigsministeriet, 50: 9.6 10.6 13.6.
- Siesby, Gottlieb (1803-84), journalist, 50: 30.6.
- Sigel, ty. løjtnant, 46: 30.12.
- Signe, datter af Ole Tøgersen (?), 49: 17.7.
- Simon, fætter til A.H.S., 47: 17.9 18.9 19.9 20.9.
- , August Heinrich (1805-60), ty. jurist, journalist og politiker, 47: 17.9.
- Simonsen, 51: 14.8.
- , (fam.), 54: 10.6 23.6.
- , Caroline (Cary), f. Meyer, enke efter købmand i London Michael S., 54: 1.7.
- Sina, George (1810-76), øst. bankier, 59: 19.1 28.2.
- Sinclair, George (beg. 1600-tallet), skotsk officer, 49: 14.7.
- Siraudin, Paul (f. 1814) fr. forfatter, **K** 50: 1.7.
- Sittig, billedhugger, 59: 16.3.
- Skeel, no. student (?), 49: 14.7.
- Skrike, Adolph (1811-91), sek. i udenrigsmin. 50: 8.7.
- Small, eng. agent, kapt., 52: 21.8.
- Smith, eng. forlægger, 52: 28.7.
- , Albert (1816-60), eng. forfatter og foredragsholder, 52: 9.8.
- , Anne (Annie), eng., 52: 29.7, 54: 29.5.
- Snell, Wilhelm (1789-1851), schw. politiker, flygt. i Schweiz, **K** 47: 9.7.
- Snertinge, Niels Olsen (d. 1885), kaptajn, 73: 16.7.
- Soane, John, Sir (1752-1837), eng. arkitekt, 52: 6.7.
- Sobieski, Johan, konge af Polen, (1629-96), 46: 3.12.
- Sofokles (496-406 f.Kr), gr. tragedieforfatter, 47: 13.3 14.3 16.3 18.3 19.3, **K** 47: 11.3, 2.4.
- Sohn, Karl F. (1805-67), ty. maler, 55: 31.7.
- Sommerschild, fru, 73: 9.8.
- Sonne, Johanne Marie (1825-1900), g.m. G., senere skilt, 47: 12.3,

- 59: 17.3, **K** 52: 18.8.
- , Theodora (1848-1914), datter af J.M.S., **K** 59: 17.3.
- Soulié, Frederic, forfatter, 43: 11.11.
- Soult, Nicolas Jean de Dieu (1769-1815), fr. marskal, politiker, 47: 22.8, 52: 26.7.
- Soyer, 59: 19.1.
- , Alexis (1809-58), fr., leder af reform-klubben, 51: 2.9.
- Spagnoletto, Lo egl. Ribera, Giuseppe (1590-1652), ital. maler, 47: 18.4 10.6.
- Spaun, Joseph, Friherre von (1788-1865), øst. hofråd, 55: 17.7 19.7.
- , Joseph (1830-49), søn af friherre S., 55: 17.7.
- Speranza, Giovanni Antonio (1811-50), ital. komponist, **K** 47: 13.4.
- Stabbach, demoiselle, sangerinde, 54: 29.6.
- Stabel, Adolf Bredo (1807-65), no. redaktør, 49: 24.7 28.7 31.7 1.8, **K** 49: 25.7.
- Stanfield, William C. (1794-1867), eng. maler, 54: 26.5.
- Stang, Frederik (1808-84), no. politiker, senere statsminister, 49: 31.7 23.7.
- Stanhope, Henry William (1790-1872), søn af Charles S., 3. jarl af Harrington, 54: 2.6, **K** 54: 9.7.
- Starhemberg, Ernst Rüdiger (1638-1710), greve, østr. generalfeltmarskal, 46: 3.12.
- Starup, skibspassager, 49: 7.6.
- Staudigl, Joseph (1807-61) østr. sanger (bas), 46: 15.11.
- Stauffacher, Werner (beg. 1300-tallet) landmand fra Schwyz, oprører mod Albrecht I, 47: 14.8.
- Stefan I, pave 254-257, 47: 19.2.
- Stein, Lorenz (1815-90), ty. professor i statsvidenskab, og frue, 59: 19.1.
- Steinfeld, østr., 55: 30.6.
- Stenersen, no. præst, 49: 1.8.
- Stieglitz, Charlotte (d. 1834), f. Willhöst, g.m. H.S., 47: 5.6.
- , Heinrich (1801-49), ty. digter, 47: 15.6, 59: 14.1.
- Stilling, Christiane Louise (1832-1903), 72: 30.6.
- Stirn, hr., 43: 5.12.
- Stockmar, Xavier (1797-1864), schw. politiker, 47: 3.7.
- Stohl, Heinrich (1826-89), øst. maler, 59: 8.2.
- Stolberg, Christian, greve af (1748-1821), ty. oversætter, **K** 47: 11.3 18.3.
- Storm, præst, 73: 9.8.
- Stothard, Thomas (1755-1834), eng. maler, 51: 3.9.
- Stourdza, storfyrstinde fra Rumænien, 58: 26.12.
- Stourdza, Mihail (1795-1884), leder af S.-familien, rumænsk adelsfamilie, **K** 58: 26.12.
- Stramboe, jfr., datter af E.J.L.S., danserinde, 51: 17.7.
- , Edward Julius Lorentz (1825-95), ballet- og komediedanser, 51: 17.7.
- Strauss, Johann (1825-99), østr. komponist, 55: 30.6 3.7.
- , Johann d.æ. (1804-49), østr. komponist, 46: 6.12.
- Strickland, Agnes og Elisabeth, eng. skribent, **K** 54: 11.6.
- , Maria, udstiller på verdensudstillingen, 51: 28.8.
- Strindberg, August (1849-1912), sv.

- forfatter, **K** 46: 1.12.
- Strodtmann, 52: 10.6.
- Stürmer, Heinrich (1811-1902), ty. skuespiller, 46: 16.10.
- Stämpfli, Jacob (1820-79), schw. finansminister, 47: 4.7.
- Stöckl-Heinefetter, Maria (1816-57), østr. skuespillerinde, 46: 22.11.
- Sue, Eugène (1804-57), fr. forfatter, 43: 11.11.
- Suhr, C. E., skibspassager, præst, 49: 7.6.
- Sultzter, Solomon (1804-90), kantor i Wien, 46: 20.11.
- Sussmann, Carl Friedrich (f. 1820), ty. maler, i Rom 1845-47, 47: 19.2.
- Sverdrup, Michael (1806-75), no. justissekretær i Højesteret, og frue, 73: 16.7 9.8.
- Swane, Hans Jørgen (1821-1903), teolog, biskop, 47: 5.4.
- Swoboda, dr., 59: 17.3.
- Symon, John, eng., 52: 8.8.
- Sømme, 73: 9.8.
- Sørensen, Carl Frederik (1818-79), marine-maler, 54: 13.6.
- , Christian, opfinder, udstiller i London, 51: 15.8 26.8.
- Søth, Betty Augusta Ultima (1820-53), g.m. maleren August Schiøtt, 50: 24.6 26.6 10.7 18.7.
- Saabye, Ove Chr. Fr. (1815-99), oficer, øverstkomm. v. Tønning, 51: 23.7.
- T., Anna, (fejl for R?): 55: 16.7.
- Tacitus, Publius Cornelius (c. 55-c. 120), romersk historieskriver, 47: 29.5, 49: 20.7.
- Tadolini, Adamo (1788-1868), ital. billedhugger, 47: 29.3.
- Taglioni, Maria (1804-84), ital. balletdanserinde, født i Sverige, 46: 21.12.
- Talbot, eng. skolemand, 52: 16.8 17.8.
- Tamburini (1800-76), ital. sanger, 51: 5.8.
- Tanberg, fru, 73: 16.7.
- , Ingeborg, 73: 16.7, 74: 23.4 24.4.
- Tancred (11. årh.), normannisk korstogsfarer, 51: 8.8.
- Tarratt, Thos. Walter, eng. hand-skemager, 54: 26.6.
- Tasso, Torquato (1544-95), ital. digter, 46: 4.12 27.12 16.3.
- Tell, William, schw., 47: 12.8.
- Temple, Emily, udstiller på verdensudstillingen, 51: 28.8.
- Tenerani, Pietro (1798-1869), ital. billedhugger, 47: 16.1.
- Teniers, David d. y. (1610-90), flamsk maler, 43: 14.11 30.11, 47: 5.2 2.7.
- Tennyson, Alfred, Lord (1809-92), eng. digter, **K** 51: 8.8.
- Teste, Jean-Baptiste (1780-1852), fr. politiker, arbejdsminister, 47: 22.8, **K** 47: 31.7.
- Theresa (og hendes mand), 47: 10.2 28.2 10.3.
- Thesiger, Frederick, Lord Chelmsford (1794-1878), eng. statsmand, 52: 13.7.
- Thielmann, Ove Theobald (1819-1903), billedhugger, boende i Rom 1846-58, 47: 25.1.
- Thiesen, ty. kat. præst, 53: 23.6.
- Thomas, Margaret, Miss, 51: 10.8.
- Thomson, Thomas Perronet (1783-1869) eng., 51: 2.9.

- Thorvaldsen, Bertel (1770-1844), billedhugger, 47: 17.3 12.8, 55: 31.7, **K** 54: 3.7.
- Thrane, Marcus Møller (1817-90), no. arbejderleder og organisator, 49: 7.7.
- Thrap-Meyer, Henrik (1833-1910), no. arkitekt, 73: 16.7.
- Thöming, Frederik (1802-73), maler, 47: 6.2 21.2 20.3 21.2, **K** 47: 31.7.
- , fru, 47: 6.2.
- Tiberius Claudius Nero (42 f.Kr.-37 e.Kr.), rom. kejser, 47: 23.4 24.4.
- Tichatschek, Joseph (1807-86), bøhmisk operasanger, (Tichaček), 46: 4.11, 55: 28.7.
- Tidemann, Adolf (1814-76), no. maler, 49: 7.7.
- Tietjens, Therese (1831-77), øst. sangerinde, 55: 6.7.
- Timon, Mathilde, eng., 54: 1.6 3.6 4.6 7.6 11.6, **K** 54: 6.6.
- Tinguy, fr. politiker, 50: 11.7.
- Tintoretto, Dom. (1562-1647), venetiansk maler, 46: 23.12, 59: 6.3.
- eller: Tintoretto, Iac. (1518-94) venetiansk maler (far til Dom.).
- Titian, se Vecellio.
- Titkin, eng. fam., 52: 29.7.
- Titl, Anton Emil (1809-82), østr. komponist og dirigent, **K** 46: 5.12.
- Titus, romersk kejser 79-81, 47: 6.1 9.1 19.1 3.9, **K** 52: 9.7 13.7.
- Toft, A.F. (1801-68), distriktslæge, 55: 6.8.
- Torstensson, Colbjørn (1628-1720), no. præst, far til Anna Colbjørnsen, **K** 49: 12.7.
- Townsend, Chauncey Hare (1798-1868), eng. digter, 54: 29.5 6.6.
- Trajan, romersk kejser 98-117, 47: 9.1.
- Trier, 43: 3.12 4.12.
- , 47: 2.8.
- , Isaac Moses (1816-86), læge, 52: 10.6.
- Trietsch, Fräul., ty. sangerinde, 50: 4.6.
- Troschel, Julius (1806-63), ty. billedhugger, 47: 16.1.
- Trützschler, ty. politiker, 50: 18.6.
- Tschudi, Friedrich v. (1820-86), østr. præst, politiker og forfatter, 46: 16.11.
- Tuck, fam., eng., 52: 29.7.
- Turner, Sharon, eng. historiker, 52: 7.8, **K** 52: 27.7.
- , Sydney (1814-79), eng. skolemand, søn af Sharon T., 52: 7.8, 54: 8.6.
- Töpfer, Karl (1792-1871), ty. forfatter og skuespiller, **K** 46: 29.11.
- Toepffer, Rodolphe (1799-1846), fr. forfatter, 47: 14.6.
- Tørgersen, Ole, no., 49: 17.7.
- , Aagot og Aase, døtre af Ole T., 49: 17.7 23.7.
- Ugo, søn af Niccolò III, 46: 27.12.
- Uhl, Friedrich (1825-1906), østr. kritiker og forfatter, 46: 1.12 6.12 8.12.
- Ulmann, fru, Dunkers søter, 49: 26.7 30.7 1.8 2.8.
- Unzelmann, Bertha (1822-58), ty. skuespillerinde, 1849 g.m. Joseph Wagner, 46: 16.10 19.10.
- Urquhart, David (1805-77), eng. diplomat, 52: 25.7.

- Wachmann, ty., 50: 11.6.
 Wadskjær, løjtnant, 54: 19.8.
 Waghorn, eng. løjtnant, 46: 16.12.
 Wagner, professor, Ludwig I's befuldmægtigede, **K** 47: 1.3.
 –, Auguste, kaldet Adalbert, (d. efter 1866), fr. skuespiller, 43: 2.11 12.11.
 –, Johanna Jachmann- (1828-94), ty. sangerinde, søster til R. W., 50: 4.6, **K** 54: 29.5.
 –, Joh. Martin (1777-1858), ty. maler, billedhugger og raderer, 47: 25.2 1.3.
 –, Joseph (1818-70), ty. skuespiller, 46: 16.10 19.10 21.10.
 –, Marie Albertine Richer, (ca. 1814- ca. 1882), fr. skuespillerinde, g.m. Auguste W., **K** 43: 2.11.
 –, Richard (1813-83), ty. komponist, 59: 3.3 4.3.
 Valentini, ital., 47: 8.1.
 Waley, Jacob (1818-73), eng. -jødisk advokat, professor i nationaløkonomi, og frue, 52: 16.7.
 Walker, George-Alfred (f. ca. 1833), fr. (?), 50: 9.7.
 Vallée, Jaques, Seigneur des Barreaux (1602-73), **K** 43: 26.10.
 Wallich, Nathaniel (1785-1854), eng. dr., botaniker (?), 51: 5.9 6.9 9.9, 52: 15.6 5.7 19.8.
 Walpole, Spencer Horatio (1806-98), eng. politiker, indenrigsminister, 52: 7.8.
 Vanderkiste, John, eng., 52: 11.8.
 Warbeck, Perkin (1474[?]-99), flamsk bedrager og prætentend til den eng. trone, 46: 1.12.
 Ward, Miss, eng., 51: 6.9.
 –, Thomas (1809-58), østr. baron, 47: 20.4, 52: 22.8.
 Warner, eng., 52: 13.7.
 Warnery, M., fr. skribent, 47: 22.8.
 Varnhagen von Ense, August (1785-1859), ty. skribent, diplomat, 47: 20.9 21.9, 50: 8.6 9.6 13.6.
 Wassermann, 47: 18.9.
 Vaupell, Otto Fr. (1823-99), kaptajn, 51: 12.7 13.7 20.7 22.7.
 Weber, Carl Maria v. (1786-1826), ty. komponist, **K** 47: 17.3 31.8, 53: 10.7.
 –, Max Maria v. (1822-81), søn af Carl M. v. W., ty. forfatter, ingeniør, 46: 13.10.
 Vecellio, Tiziano, kaldet Titian, (1476 el. 77-1576), ital. maler, 43: 28.11 6.12, 46: 23.12, 47: 15.1 5.2 10.6, 51: 22.8, 59: 1.3 6.3 8.3.
 Wedell-Wedellsborg, Johanne Ida Birgitte Augusta (1846-1930), 72: 3.7.
 Weinedel, købmand i Leipzig, 53: 17.6.
 Velázquez, Diégo Rodrigues de Silva y (1599-1660), sp. maler, 47: 28.4, 51: 22.8.
 Welhaven, Johan Sebastian (1807-73), no. digter og kritiker, 49: 11.7 23.7 24.7 25.7 26.7 27.7 31.7 1.8 2.8 3.8 23.7, 59: 4.3, **K** 49: 6.7 19.7.
 Wellington, Arthur Wellesley, Sir (1769-1852) eng. feltherre og statsmand, 43: 21.11, 51: 27.7 4.8 8.8, 52: 16.7.
 Wendelin, Freiherr von Maltzahn (1815-89), ty. litteraturhistoriker og redaktør, 50: 7.6.
 Wenzeslaw (d. 935), böhm. konge og nationalhelgen, 46: 10.11.
 Verdi, Giuseppe (1813-1901), ital.

- komponist, **K** 47: 9.1.
- Wergeland, Henrik Arnold (1808-45), no. digter, 49: 3.8 23.7, **K** 49: 6.7 11.7 23.7.
- Vergilius, Publius V. Maro (70 f.Kr.-19 e.Kr.), rom. digter, 47: 22.4.
- Vernet, Horace (1789-1863), fr. maler, 50: 30.6 14.7.
- Vernon, Robert (1774-1849), eng. kunstsamler, 51: 3.9 8.9.
- Veronese, Paolo (Caliari) (1528-88), ital. maler, 43: 28.11, 46: 23.12, 47: 15.1 5.2, 59: 8.3 9.3.
- West, Benjamin (1738-1820), am.-eng. maler, 51: 3.9.
- Westenholz, Anders (1825-86), konsul i London 1861-82, 52: 15.6, 54: 27.5.
- Westergaard, frk. 51: 12.8 15.8.
- , Niels Ludvig (1815-78), prof. i orientalske sprog ved Kbh.s Uni., 46: 25.11.
- Vestfali, Felicja (1834-63), polsk sangerinde (kontra-alt), og hendes bror, 54: 6.6 8.6 25.6 29.6 10.7.
- Westheim, Joseph, 46: 2.12.
- Wetlesen, Jacob Henning, pseud: Aslak Elg (1810-74), no. forfatter, 49: 23.7.
- Wexels, Wilhelm Andreas (1797-1866), no. præst (?), 49: 1.8.
- White, Mrs., eng., 54: 21.6.
- Viardot-Garcia, Michelle F.P. (1821-1910), fr. sangerinde, 51: 5.8 28.8.
- Vico, Francesco de (1805-48), ital. astronom, gejstlig, dir. for Collegio Romano – observatoriet 1839-48, 47: 9.1 15.3.
- Victoria (1819-1901), eng. dronning, 51: 8.8 2.9 3.9, 52: 27.6 28.6 29.6, **K** 52: 26.7 18.8.
- af Sachsen-Koburg-Kohary (1822-57), g.m. hertugen af Ne-mours, 52: 10.7.
- Wieck, Alwin (1812-85), ty. violonist og musiklærer, 46: 12.12.
- Wiehe, F.W. (1817-64), overlærer, 53: 29.6 30.6 1.7 2.7.
- , Michael (1820-64), skuespiller, og frue, 52: 11.8, 55: 3.7 4.7.
- Wieland, Christoph Martin (1733-1813), ty. digter, 47: 23.2, **K** 47: 2.4.
- Viellebois, Léonie, fr. grisette, 43: 30.10 31.10.
- Wiesner, Adolph Carl, østr. forfatter, 46: 21.11 11.12.
- Wigand, Otto (1795-1870), ty. forlægger, 46: 23.10 26.10 31.10, **K** 47: 1.9.
- Wilda, Wilhelm Eduard (1800-56), ty. dr. jur., etatsråd og professor, retshistoriker, 46: 10.10, 50: 15.6.
- Wildauer, Mathilde (1820-78), østr. sangerinde og skuespillerinde, 46: 19.11.
- Wilding, ty. løjtnant, 47: 30.4.
- Vilhelm den Gode (12. årh.), 47: 28.4.
- I Erobreren (1027 el. 28-1087), eng. konge, 52: 2.8.
- III af Oranien (1650-1702), statholder i Nederlandene 1672, eng. konge 1689, 51: 27.7.
- af Prussen, prins (1797-1888), senere konge af P. 1861-77, ty. kejser 1871-88, 50: 3.6.
- Wilhelmy, dr., 47: 8.5 12.5.
- Wilkie, David, Sir (1785-1841), skotsk maler, 51: 3.9 8.9.

- Wilkinson, James John Garth, (1812-99), eng. kirurg, 51: 8.8 12.8 3.9, 52: 12.7, **K** 51: 4.8.
- Villanis, Luigi Angelo (1821-65), ital. komponist, **K** 59: 10.2.
- Villard, fr., 59: 19.3.
- Villeneuve, Paillard de, fr. avisredaktør, 43: 3.11.
- Williams, Miss, G. s værtindes datter, 51: 23.8.
- Willisen, Karl Wilhelm von (1790-1879), ty. general, **K** 51: 20.7, 55: 25.7.
- Wilson, eng. fabrikbestyrer, 52: 13.7 19.7.
- Vinci, Leonardo da (1452-1519), ital. maler, billedhugger og arkitekt, 47: 15.1 5.2 16.3, 51: 22.8.
- Vinet, fru, fra Kbh., 49: 26.7.
- Windisch-Graetz, Alfred Candidus Ferdinand, fyrst til (1787-1862), og frue, Eleonora, **K** 59: 11.3.
- , Eleonora, g.m. A. C. F. W., fyrstinde, 59: 11.3.
- Windmüller, Otto, ty. stud. jur., 53: 3.7.
- Winger, Eduard (1812-86), ty. skuespiller, tilknyttet hofteatret 1843-74, 46: 6.11.
- Vinje, Aasmund Olavsen (1818-70), no. digter, 49: 26.7.
- Winsor, John, eng. pensionatsvært, **K** 52: 20.8.
- Vinstrup, P.J. (1814-80), arkitekt, fabrikbestyrer, 51: 22.8.
- Winterberger, Alexander (1834-1914), ty. musiker, 59: 3.3 4.3.
- Wiseman, Nicholas (1802-65), kardinal, 52: 8.8.
- Wlaska, 46: 3.12.
- Vogel, 59: 17.3.
- Vogler, Heinrich der, (slutn. 1200-tallet), minnesanger fra Tyrol, 47: 18.3.
- Vogt, Emil (1820-83), schw. advokat, 47: 2.7 4.7 7.7 10.7.
- Wolf, 55: 4.7.
- , (Wolff), Jacob Wilhelm Nicolai (1824-75), skuespiller, 73: 16.7.
- , Karen Lucie (1833-1902), no. skuespillerinde, f. Johannesen, g.m. J. W. N. W., 73: 16.7 9.8.
- Wolff, udstiller på verdensudstillingen, 51: 29.8.
- , Abraham (1801-91), overrabbiner i København, 43: 5.12.
- , Emil (1802-79), preuss. billedhugger, 47: 16.1.
- Volkhardt, Georg Wilhelm (1815-76), ty. maler, 47: 16.3 17.3 19.3 24.3 28.3 2.4.
- Wollheim da Fonseca, Anton Eduard (1810-84), videnskabsmand, skribent og journalist, 50: 13.6.
- Volterra, Daniele da (1509-66), ital. maler, 47: 3.3.
- Volxem, Jean & Jules van, belg. udstillere, 51: 2.9.
- Wood, eng. brygger, 52: 9.8.
- , M., eng. maler, 51: 4.9.
- Woodfall, George, eng. bogtrykker, 52: 29.6 30.6 2.7.
- Wouwerman, Philips (1619-68), holl. maler, 47: 10.6, 51: 22.8.
- Wren, Christopher (1632-1723), eng. arkitekt, 51: 8.9.
- Wyneken, Claus W. (1819-55), slesv.-holst. major, 51: 20.7 6.9.
- Wörishöffer, Johann Andreas Philipp Ferdinand (1804-92), stabschef, 51: 22.7.
- Young, Brigham (1801-77), mormonernes leder, 55: 5.8.

- Zacharias, jødisk profet (5. årh. f. Kr.), 52: 1.8.
- Zeiner, demoiselle, østr. skuespillerinde, 46: 19.11.
- Zeisig, J., ty. skribent, **K** 47: 23.6.
- Zeller, 47: 2.7.
- Zerr, Anna (1822-81), østr. skuespillerinde, 46: 22.11.
- Zichy-Ferraris, Melanie, g.m. K. Metternich, 46: 3.12.
- Ziemssen, ty., 53: 3.7.
- Oehlschläger, Adam (1779-1850), digter, 46: 14.11 16.11, **K** 49: 22.7.
- , Charlotte, g. Phister (1811-35), datter af A. Oe., **K** 46: 16.11.
- Oettinger, Eduard Maria (1808-72), ty. forfatter, 47: 30.8 4.9, 55: 28.6 2.7 30.7.